

HAZAL DURUKAN

BÜZÜŞEN ŞEHİR KAVRAMI: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

HAZAL DURUKAN

ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ

EYLÜL 2021

ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA ANABİLİM DALI
KENTSEL TASARIM VE DÖNÜŞÜM YÜKSEK LİSANS TEZİ

BÜZÜŞEN ŞEHİR KAVRAMI: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

HAZAL DURUKAN

EYLÜL 2021

ÖZET

BÜZÜŞEN ŞEHİR KAVRAMI: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

DURUKAN, Hazal

Yüksek Lisans Tezi

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Danışman / Yardımcı Danışman: Prof. Dr. Ali TÜREL / Dr. Öğr. Üyesi Deniz A.

KAYA

Eylül 2021, 191 sayfa

Canlı organizma olarak kabul edilen illerin, büzüşmesi küreselleşen dünyanın bazı yörelerinde ortaya çıkan bir olgudur. İnsanların öncelikleri para kazanmak ve hayatını idam ettirmek iken genellikle aniden çıkan ekonomik krizleri özümseyemeyen illerden göç etmeleri normal karşılanmalıdır. Sanayisizleşme ve küreselleşme etkisiyle büyük iller daha kaliteli, daha rekabet edilebilir, daha iyi yaşam standartları için planlanırken, bunlarla rekabet edemeyen tek sektöre bağımlı illerin nüfusları azalmakta ve büzüşmektedir. Şehirler kriz anında eski haline dönmek için birçok politika uygulamakta ve projeler yapmaktadır. Bu tez kapsamında önce, dünyadan büzüşen il örnekleri olan Detroit, Leipzig, Halle, Makiivka gibi örnekler incelenerek büzüşme nedenleri ve büzüşmeye karşı geliştirilen politikalar araştırılmıştır. Daha sonrasında Türkiye’de büzüşme sürecine giren iller ve büzüşme dinamikleri araştırılmıştır. Bunun sonucunda Ağrı, Ardahan, Çorum, Erzurum, Kars, Muş, Tokat, Tunceli, Yozgat ve Zonguldak illerinin, 2013-2020 yılları arasında nüfusları azaldığı için büzüşmekte oldukları belirlenmiştir. Yapılan korelasyon ve regresyon analizi sonuçlarına göre; Türkiye’de 2013 - 2020 nüfus artış hızı kümülatif, 2013-2017 İRE sıralaması değişimi yüzde, 2013 -2019 kişi başı GSYH değişim %,

2013 - 2020 istihdam oranı değişimi, 2013 -2020 kümülatif net göç hızı, 65+ yaş dağılımı değişkenlerinin 2013-2020 değişiminde büzüşmeye yol açan etmenleri temsil ettikleri belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler; küreselleşme, sanayisizleşme, nüfusun azalması, kentsel büzüşme, Türkiye

ABSTRACT

CONCEPT OF SHRINKING CITY: EXAPLE OF TURKEY

DURUKAN, Hazal

M.Sc., Department of City and Regional Planning

Supervisor / Co- Supervisor: Prof. Dr. Ali TÜREL / Dr. Öğr. Üyesi Deniz A. KAYA

November 2021, 191 pages

The shrinkage of the provinces, which are considered as living organisms, is a phenomenon that occurs in some parts of the globalizing world. Immigration of people from provinces that could not absorb an economic crisis is not an unexpected phenomenon, as their basic priorities are to earn money for their living. With the effect of deindustrialization and globalization, while big cities are planned for better quality life in an increasingly competitive environment and better living standards, the provinces that are dependent on a single sector cannot continue being competitive nationally as well as internationally. Provinces that are losing population in this process are considered shrinking. In order to stop this process, cities and their provinces implement many policies and projects. Within the scope of this thesis, firstly, the reasons of shrinking and the policies developed against shrinkage were investigated by examining the examples of shrinking cities, such as Detroit, Leipzig, Halle, and Makiiivka. Afterwards, the provinces in the shrinking process and shrinkage dynamics in Turkey were investigated. As a result, the provinces of Ağrı, Ardahan,

Çorum, Erzurum, Kars, Muş, Tokat, Tunceli, Yozgat and Zonguldak are considered shrinking, on the basis of the negative population growth between 2013-2020. According to the results of the correlation and regression analysis; the variables 2013 - 2020 cumulative population growth rate in Turkey, 2013-2017 IRE rank change (%), 2013 -2019 GDP per capita % change, 2013 - 2020 employment rate change, 2013 -2020 cumulative net migration rate and the change in the 65+ age dispersion between 2013-2020 are found out being the factors that cause shrinkage in Turkey.

Keywords; globalization, deindustrialization, depopulation, urban shrinkage, Turkey

TEŞEKKÜR

Bu alıŐma sırasında; konunun belirlenmesinde yardımcı olan, beni cesaretlendiren sevgili hocam Yrd. Doç. Dr. Suna Senem ÖZDEMİR'e, değerli vaktini esirgemedi sorularımı hiçbir zaman cevapsız bırakmayan, danıŐtıđım tüm sorunları güler yüzüyle çözen, gelecekteki meslek hayatım için örnek aldığım, tez çalışması sürecinde yardım ve katkılarıyla beni bilgilendiren ve yönlendiren tez danıŐmanım Prof. Dr. Ali TÜREL'e ve yardımcı tez danıŐmanım Dr. Öğr. Üyesi Deniz ALTAY KAYA'ya teşekkür ve saygılarımı sunarım. Ayrıca çalıŐmamı inceleyen jüri üyeleri Prof. Dr. Zerrin Ezgi KAHRAMAN'a, Doç. Dr. Leyla ALKAN GÖKLER ve Doç. Dr. Ezgi ORHAN'a emekleri ve çok değerli katkıları için teşekkür ederim.

Her zaman yanımda olan, beni destekleyen, bana inanan ve güç veren başta annem, babam ve kardeŐim olmak üzere büyük aileme çok teşekkür ederim. Bu süreç de beni yalnız bırakmayan, yanımda olan sevgili meslektaşlarıma ve dostlarıma da teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
TEŞEKKÜR.....	viii
SİMGELER ve KISALTMALAR LİSTESİ	xiv
ŞEKİL LİSTESİ	xv
HARİTA LİSTESİ.....	xvii
TABLO LİSTESİ	xviii
BÖLÜM I	1
1. GİRİŞ.....	1
1.1. AMAÇ VE KAPSAM.....	2
1.2. YÖNTEM.....	2
1.3. TEZİN İÇERİĞİ	3
BÖLÜM II	6
2. BÜZÜŞEN ŞEHİR KAVRAMI	6
2.1. KAVRAMIN ORTAYA ÇIKIŞ.....	6
2.2. KENTSEL BÜZÜŞMENİN TANIMLARI.....	9
2.3. BÜZÜŞME NEDENLERİ	13
2.3.1. Demografik Nedenler	14
2.3.2. Mekânsal Nedenler	17
2.3.3. Ekonomik Nedenler.....	21
2.3.4. Çevresel Nedenler	25
2.3.5. Sosyal Nedenler	25
2.4. KENTSEL BÜZÜŞMENİN SONUÇLARI	26

2.4.1. Büzüşmenin Mekâna Etkisi	27
2.4.2. Ekonomiye Etkisi	29
2.4.3. Sosyal Etkileri.....	30
2.4.4. Çevreye Etkileri.....	31
3. DÜNYA ÖRNEKLERİ	32
3.1. BÜZÜŞEN ŞEHİR ÖRNEKLERİ.....	32
3.1.1. Makıvka (Ukrayna)	32
3.1.2. Halle (Almanya)	34
3.1.3. Detroit (Amerika)	35
3.1.4. Leipzig	37
3.2. ENDÜSTRİYEL DÖNÜŞÜM ALANLARINDAN ÖRNEKLER.....	43
3.2.1. Eski Leopolda Tren İstasyonu ve Çevresi – Floransa	43
3.2.2. Cavaticcio Kanalı Çevresindeki Endüstriyel Alan, Bolonya	43
3.2.3. Eski Pamuk Fabrikası ve Antrepolar, Venedik.....	44
3.2.4. Seka Kağıt Fabrikası – Kocaeli	44
4. BÜZÜŞEN ŞEHİRLERDE BÜZÜŞMEYE TEPKİLER, ÜRETİLEN PROJELER VE UYGULANAN POLİTİKALAR	46
4.1. BÜZÜŞMEYE TEPKİLER.....	46
4.2. ÜRETİLEN PROJELER	49
4.2.1. 3S Projesi	49
4.2.2. Shrinking Smart	50
4.2.3. Küçülen Şehirler Uluslararası Araştırma Ağı (Scirn).....	51
4.3. ÖRNEKLER DE UYGULANAN POLİTİKALAR.....	51
5. BÖLÜM SONU DEĞERLENDİRMESİ.....	54
BÖLÜM III.....	58

6. TÜRKİYE’DE BÜZÜŞEN ŞEHİRLER	58
6.1. TÜRKİYE’DE BÜZÜŞEN İLLERDEN BEKLENTİLER	59
6.2. YILLIK NÜFUS DEĞİŞİMLERİ ve NÜFUS PROJEKSİYONLARI	61
6.2. YAŞ DAĞILIMLARI	71
6.3. DOĞUM VE ÖLÜM SAYILARI	81
6.4. GÖÇ	84
6.5. İSTİHDAM	87
6.6. KİŞİ BAŞI GAYRİ SAFİ YURT İÇİ HASILA (GSYH)	89
6.7. YAPI RUHSATI /İNŞAAT RUHSATI	90
6.8. ÜRETİLEN KONUT SAYISI VE YAPI KULLANIM İZİNİ	92
6.9. TOKİ’NİN PROJE SAYILARI	94
6.10. SEGE DEĞERİ SOSYO-EKONOMİK GELİŞİMİŞLİK DÜZEYİ	94
6.11. İGE DEĞERİ	95
6.12. İRE (İLLER ARASI REKABET ENDEKSİ)	99
6.13. KALKINMA PLANLARI / BÖLGE PLANLARIN DA KENTLERİN YERİ	101
6.14. DEĞERLENDİRME	103
7. KORELASYON VE REGRESYON ANALİZİ	105
7.1. KORELASYON ANALİZİ	105
7.2. REGRESYON ANALİZİ	109
8. BÖLÜM SONU DEĞERLENDİRMESİ	129
BÖLÜM IV	132
9. SONUÇ	132
9.1. TEZ KAPSAMINDA ULAŞILAN SONUÇLAR	132
9.2. BÜZÜŞEN İLLER İÇİN ÖNERİ POLİTİKALAR	138
9.2.1. Demografik Değişim İçin Politikalar	139

9.2.2. Ekonomik Politikalar	140
9.2.3. Mekânsal Politikalar	141
9.2.4. Planlama Üzerine Politikalar	142
9.2.5. Devlet Politikaları	145
KAYNAKÇALAR	147
EKLER	168
EK 1: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine Göre 2013-2020 Nüfusları ve Değişimleri 169	
EK 2: ek 1'in devamı	170
EK 3: Nüfus Tahminine Göre 2018-2025 Nüfusları ve Değişimleri.....	171
EK 4: ek 3'ün devamı	172
EK 5: Nüfus Artış Hızları ve Toplamları.....	173
EK 6: ek 5'in devamı	174
EK 7: Yaş Dağılımları ve Değişimleri	175
EK 8: ek 7'nin devamı	176
EK 9: Doğum Sayıları ve Değişimleri.....	177
EK 10: ek 9'un devamı	178
EK 11: Ölüm Sayıları ve Değişimleri.....	179
EK 12: ek 11'in devamı	180
EK 13: Net Göç Hızı(binde) ve Toplamı.....	181
EK 14: ek 13'ün devamı	182
EK 15: Düzey II Bölgelerinin Verdiği Göç Miktarı	183
EK 16: ek 15'in devamı	183
EK 17: Düzey II Bölgelerine Göre Sektörel İstihdam Sayısı (binde) ve Değişimi. 184	
EK 18: Kişi Başı GSYH (tl) ve Değişimi	185

EK 19: ek 18'in devamı	186
EK 20: Yapı Ruhsatı Kişi Başı metrekaresi ve Toplamı	187
EK 21: ek 20'in devamı	188
EK 22:Yapı Kullanma İzni Kişi Başı metrekaresi ve Toplamı	189
EK 23: ek 22'in devamı	190
EK 24: ÖZGEÇMİŞ	191

SİMGELER ve KISALTMALAR LİSTESİ

3S	: Shrinking Smart Solution / Akıllı Büzüşme Çözümleri
ADNKS	: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
BKNZ	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
BYKP	: Beş Yıllık Kalkınma Planları
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
GAP	: Güney Anadolu Projesi
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
İBBS	: İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması
İGE	: İnsani Gelişmişlik Endeksi
İRE	: İller Arası Rekabetçilik Endeksi
m ²	: Metrekare
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
ÖSYM	: Ölçme Seçme ve Yerleştirme Merkezi
S / ss.	: Sayfa Sayısı
SCIRN	: Büzüşen Şehirler Uluslararası Araştırma Ağı
SEGE	: Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması
TEPAV	: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TL	: Türk Lirası
TOKİ	: Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığı
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
URAK	: Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurulu
Vb.	: Ve Benzeri
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Tezin amacı.....	2
Şekil 2: Tezin içeriği.....	3
Şekil 3: Büzüşen şehir kavramının ortaya çıkışı.....	8
Şekil 4: Küçülen yayılma (Kaynak: Siedentop ve Fiona, 2008).....	28
Şekil 5: Makiiivka'nın Ukrayna da konumu (kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/Makiyivka)	32
Şekil 6: Halle'nin Almanya da konumu (kaynak: https://ontheworldmap.com/germany/city/halle/).....	34
Şekil 7: Detroit'in konumu (kaynak: Google haritalar).....	35
Şekil 8: Leipzig'in Almanya da konumu (kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/Leipzig).....	37
Şekil 9: Leipzig de uygulanacak müdahale haritası (kaynak: https://www.leipzig.de/bauen-und-wohnen/stadtentwicklung/stadtentwicklungskonzept-insek/).....	40
Şekil 10: Büzüşmeye karşı gösterilen tepkiler.....	46
Şekil 11: Proje kapsamındaki iller (kaynak: https://jpi-urbaneurope.eu/project/3s-recipe/)..	49
Şekil 12: Proje kapsamındaki iller.....	50
Şekil 13: Küçülen Şehirler Projesi çalıştayından bir örnek (kaynak: http://www.morethangreen.es/en/shrinking-cities/).....	52
Şekil 14: Türkiye'de ki büzüşen illerden beklentiler (yazar tarafından oluşturulmuştur.).....	59
Şekil 15: İlçe nüfusları 2013 2020 değişimi.....	70
Şekil 16: Dünya yaşlı nüfusu haritası.....	71
Şekil 17: 2013, 2020 ve 2080 yaş dağılımları oranı.....	74
Şekil 18: 2013- 2020 - 2080 nüfus piramitleri.....	74
Şekil 19: 2013 2018 ve 2080 yaş piramitleri.....	75
Şekil 20: Türkiye'nin İnsani Gelişme Endeksi 1990-2019 (kaynak: tepav,2020 s.3).....	95
Şekil 21: 81 ilin İnsani Gelişme Endeksi Değerleri,2017 (tepav, 2020 s.5).....	97
Şekil 22:81 ilin İnsani Gelişme Endeksi alt göstergelerine göre gelişmişlik düzeyleri, 2017(kaynak: tepav,2020 s.6).....	97
Şekil 23: Korelasyon analizine göre Türkiyede büzüşme kavramının kuvvetli ilişkisi olduğu göstergeler.....	136

Şekil 24: Büzüşen şehirlerin politikaların da geçen kavramlar.....	138
Şekil 25: Büzüşen şehirler için öneri politikalar.....	139

HARİTA LİSTESİ

Harita 1: Düzey 2 bölgeleri.....	61
Harita 2:Şehirlerin 2013 ve 2020 yılları nüfus değişim yüzdesi (yazar tarafından oluşturulmuştur.).....	67
Harita 3:İllerin 2018 - 2025 nüfus değişimleri (yüzdelik)(kaynak: TÜİK 2025 nüfus projeksiyonu)	70
Harita 4 : 0 - 14 yaş grubunun 2013 ve 2020 yılları arasındaki değişimi (yüzde)	76
Harita 5: 15 - 64 yaş grubunun 2013 ve 2020 yılları arasındaki değişimi (yüzde)	77
Harita 6: 65 + yaş grubunun 2013 ve 2020 yılları arasındaki değişimi (yüzde)	78
Harita 7: İllerin 2020 65 üstü yaşlı nüfus oranları	79
Harita 8: 2013 ve 2020 yılları doğum sayısı değişim (yüzde)	82
Harita 9: 2013 ve 2019 yılları ölüm sayısı değişim (yüzde)	82
Harita 10: 2013 - 2020 Doğurganlık Hızı Değişimi (%).....	84
Harita 11: 2013 den 2020 yılına kadarki kümülatif net göç hızı (binde)	86
Harita 12:2013 ve 2019 kişi başı düşen TL gsyih değişimi (yüzde).....	89
Harita 13:2019 GSYH kişi başı TL.....	90
Harita 14:Yapı ruhsatı kişi başı metrekare 2013 2020 değişimi	90
Harita 15: 2013 yılından 2020 yılına kadar yapı ruhsatı kişi başı metrekare kümülatif	91
Harita 16:İllerin 2013 ve 2020 yıllarındaki üretilen konut sayısı değişimi (yüzdelik)	92
Harita 17: 2013 yılından 2020 yılına kadar yapı kullanma izni kişi başı metrekare kümülatif	93
Harita 18: Yapı kullanım izni kişi başı metrekare 2013 2020 değişimi.....	93
Harita 19: TOKİ'nin toplam proje sayısı (10.05.21 erişimli)	94
Harita 20: 2017 İl- SEGE Gelişmişlik Kademeleri Haritası	94
Harita 21: İl bazında İnsani Gelişme Endeksi,2013 (kaynak: tepav,2013 raporu)	96
Harita 22: İllerin 2013 ve 2017 yıllarında İGE sıralamaları	98
Harita 23: İnsani Gelişme Endeksi 2013 ve 2017 yüzdelik değişimi	98
Harita 24: Türkiye'de büzüşen iller.....	104

TABLO LİSTESİ

Tablo 1:Dünya da büzüşen şehir kavramının ele alınışı (kaynak: ufz raporu, s.8)	12
Tablo 2: Büzüşmenin nedenleri	14
Tablo 3: Büzüşmenin sonuçları.....	26
Tablo 4: Dünyadan Büzüşen Şehir Örnekleri	42
Tablo 5: İllerin 2013 - 2020 yılları arası nüfus artış hızları	66
Tablo 6:Türkiye 2013 - 2020 yılları yaş dağılımının toplam nüfustaki oranı (yüzdelik).....	72
Tablo 7: 2020 yılı illerin yaşlı nüfus oranları	80
Tablo 8: Düzey 2 bölgelerinin 2013 ten 2020 yılına kadar ki net göçleri.....	85
Tablo 9: İge ve alt endekslerdeki sıralamaya göre ilk 5 ve son 5 il,2013 (kaynak:tepav,2013 raporu).....	96
Tablo 10: Yıllara Göre İller Arası Rekabetçilik Endeksi Sıralaması (kaynak: URAK,2019 s.35).....	100
Tablo 11:Büzüşen iller ve büzüşme göstergeleri.....	103
Tablo 12: Korelasyon kat sayılarının ilişkilerinin derecesi (Kaynak: Gürbüz ve Şahin,2018)	106
Tablo 13: Değişkenler arasındaki çoklu korelasyon analizi sonuçları	106
Tablo 14:2013-2020 nüfus değişimi (regresyon analizinde bağımlı değişken olarak ele alınmıştır) ile diğer değişkenler arasında hesaplanan korelasyon kat sayıları ve ilişkilerinin derecesi	108
Tablo 15:model 1'in regresyon analizi sonuçları	109
Tablo 16: model 1' in anova sonuçları	110
Tablo 17:model 1'in coefficients tablosu ve değerleri	110
Tablo 18: Model 2'nin regresyon analizi.....	112
Tablo 19: Model 2'nin anova sonuçları.....	112
Tablo 20:model 2'nin coefficients tablosu ve değerleri	112
Tablo 21:Model 3'ün regresyon analizi.....	113
Tablo 22: Model 3'ün anova sonuçları.....	114
Tablo 23: Model 3'ün coefficients tablosu ve değerleri	114
Tablo 24:Model 4'ün regresyon analizi.....	115
Tablo 25:Model 4'ün anova sonuçları.....	116

Tablo 26:Model 4'ün coefficients tablosu ve değerleri	116
Tablo 27: Model 5'in regresyon analizi	118
Tablo 28: Model 5 'in anova sonuçları	118
Tablo 29: Model 5'in coefficients tablosu ve değerleri.....	118
Tablo 30: Model 6 / Hiyerarşik regresyon analizinde eklenen değişkenler.....	119
Tablo 31:Model 6/ Hiyerarşik analizin regresyon kat sayıları.....	120
Tablo 32:Model 6 / Hiyerarşik modelin anova sonuçları.....	121
Tablo 33:Hiyerarşik analizin coefficients değerleri.....	122
Tablo 34: tablo 33'ün devamı	124
Tablo 35: Model 7'nin regresyon analizi sonuçları.....	125
Tablo 36: Model 7'nin anova sonuçları.....	125
Tablo 37: Model 7'nin coefficients tablosu ve değerleri.....	126
Tablo 38: Model 8'un regresyon analizi sonuçları	127
Tablo 39: Model 8'in anova sonuçları.....	127
Tablo 40: Model 8'in coefficients tablosu ve değerleri.....	127

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

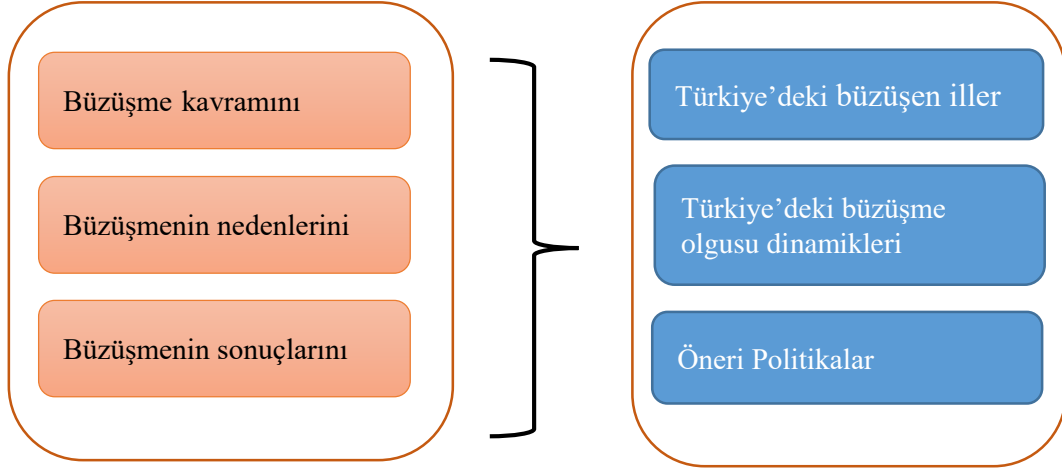
Dünya’da genel olarak nüfus artsa da, bazı şehirlerde azalmaktadır. Bunun ülke politikaları, kriz durumları, ekonomideki gelişmeler, daha iyi yaşam standartlarına erişme kaygısı, doğa olayları ve savaş gibi göstergelerle ilişkisi bulunmaktadır. Nüfusun artması nasıl bir şehirde planlama politikalarına ihtiyaç doğuruyorsa, azalması da bu etkiyi yaratmaktadır. Nüfusun azalması demek, yaşayanların sayısının düşmesiyle çalışan sayısının azalması, talep fazlası konutlar, talep fazlası sosyal donatılar ve altyapı hizmetlerinin fazla gelmesi gibi etkilere neden olmaktadır. Bu kısımda ise şehir plancılarına rol düşmektedir.

Bir plan belirlenen hedef yıla göre nüfus projeksiyonu hesaplanarak hazırlanmaktadır. Öngörülemeyen sorunlar nedeniyle nüfusun azalması planın gerçekliğini azaltmakta ve şehirde fiziki problemlere neden olmaktadır. Küreselleşen Dünya’da teknolojinin gelişmesiyle özellikle sanayi sektöründe, yavaş yavaş insana olan ihtiyaç azalmakta ve hatta kalitesi artan pazarda rekabet edemeyen firmaların başka yerlere gitmesi veya işçi çıkartmasıyla böyle firmalarda çalışanlar başka şehirlere göç etmektedir.

Büzüşme kavramının, başta yukarıda sayılan sebepler olmak üzere demografik, mekânsal, sosyal, çevresel ve ekonomik sebepleri vardır. Kentte yaşayan insanların başka yerlere gitmesi şehirde cansızlığa ve çöküntü alanlarının oluşmasına sebep olmaktadır. Kentsel dönüşüm uygulamaları bu sorunları gidermede bir araç olarak kullanılmaktadır.

Türkiye’de büzüşen illerin başta nüfusun azalması, genç nüfusun azalması, yaşlı nüfusun artması, doğurganlığın azalması, ölüm sayılarının artması, illerin göç vermesi, çalışan sayılarının azalması, konutların talep fazlası olmasından dolayı üretimde azalma gibi göstergelerin olması beklenmektedir.

1.1. AMAÇ VE KAPSAM

Şekil 1: Tezin amacı

Bu tezin kapsamında büzüşme olgusuna odaklanılmış olup, yazın taraması yapılmış ve Dünya'dan örnekler incelenmiştir. Tezin amacı büzüşme kavramını, büzüşmenin nedenlerini ve sonuçlarını sorgulayarak; Türkiye'deki büzüşme olgusu dinamiklerini araştırmak, Türkiye'deki büzüşen illeri bulmak ve öneri politikalar üretmektir. Dünya yazınında araştırılan büzüşme nedenleriyle birlikte ülkemizde büzüşme sorunu olan iller belirlenerek, bu iller üzerinden araştırma soruları olarak; Bu iller neden büzüşüyor? Türkiye'deki büzüşme kavramı nasıl? Büzüşmeden sonra uygulanabilecek olan politikalar neler? Kentsel dönüşümün bu politikalardaki rolü nedir sorularına cevap bulunması amaçlanmıştır.

1.2. YÖNTEM

Araştırmanın birinci aşamasında, yazında büzüşme kavramı ve örnekler araştırılmıştır. İkinci aşamada büzüşen şehirler, literatürden sentezlenen göstergeler demografik, mekânsal, ekonomik, sosyal ve çevresel başlıkları altında toplanmıştır. Üçüncü aşamada bu göstergeler Türkiye özelinde sorgulanmış olup büzüşme potansiyeli olan şehirler belirlenmiştir. Bu sorgulanmalar neticesinde Türkiye'deki büzüşen iller olarak; **Ağrı, Ardahan, Çorum, Erzurum, Kars, Muş, Tokat, Tunceli, Yozgat ve Zonguldak** belirlenmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu'ndan, Bakanlıkların internet sitelerinden ve yayımlanan raporlardan ikincil veriler elde edilerek değerlendirilmiştir. Son bölümde illerin büzüşmesi üzerinde etkilerinin olduğu varsayılan değişkenlerin aralarındaki

ilişki SPSS programında korelasyon ve lineer regresyon yöntemleri uygulanarak analiz edilmiştir. Çeşitli görsel sunumlar (grafikler, şekiller, tablolar) hazırlanmış ve ArcGis programında haritalandırmalar yapılmıştır.

1.3. TEZİN İÇERİĞİ

Şekil 2: Tezin içeriği

Bu tez kapsamında, büzüşen şehir kavramı, ortaya çıkışı, tanımı ve nedenleri araştırılmıştır. Dünya'dan örnekler incelenerek nedenleri ve şehirlerin büzüşmeye karşı politikaları irdelenerek, Türkiye'de incelenecek iller için örnek oluşturulması amaçlanmıştır. İncelenen Dünya örneklerinin her biri farklı nedenlerle büzüştüğü için seçilmiştir. Bu inceleme doğrultusunda, büzüşen illerin nedenleri ortaya konulmuş ve Türkiye örneklerinde de bunlara bakılmıştır.

Bu bağlamda ikinci bölümde büzüşen şehir kavramı açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bölümde kavramın Chicago Okulu'nda mahalle ölçeğinde yapılan çalışmalarda ortaya çıktığı ve özellikle sanayi sonrası dönemlerde Orta ve Batı Avrupa, Doğu Almanya ve Amerika şehirlerinde görüldüğü belirtilmiş ve nedenleri açıklanmıştır. Daha sonrasında ülkelerin büzüşen şehir kavramını nasıl ele aldığı incelenmiştir. Büzüşme nedenleri yazında incelenmiş ve bir tabloda derlenmiştir. Daha sonra büzüşmenin sonuçları da incelenerek başka bir tabloda derlenmiştir. Bunlara ek olarak Dünya örneklerinden Makiiivka, Halle, Detroit ve Leipzig büzüşen şehirleri incelenmiş, ardından da yine Dünya örneklerinden endüstriyel dönüşüm alanlarından örnekler incelenmiştir. Bölümün dört numaralı başlığında büzüşmeye karşı şehirlerin/illerin verdiği tepkiler ve incelenen örneklerde ki projeler ve uygulanan politikalar incelenmiştir.

Yazında kavramın farklı farklı nedenlerle ele alınmasına rağmen bu tez kapsamında bahsedilen nedenler üçüncü bölümde Türkiye illeri kapsamında irdelenmiştir. Sentezlenen demografik, mekânsal sosyal, çevresel ve ekonomik nedenlerin alt başlığı olan; başta Türkiye İstatistik Kurumu'nun yaptığı 2025 nüfus projeksiyonuna göre nüfusu azalan iller, doğal nüfus azalışı, doğum oranının ölüm oranından az olması, genç nüfusun yaşlı nüfusundan az olması, iç ve dış göçler, istihdamın azalması gibi birçok neden Türkiye illerinin de sorgulanmıştır. Türkiye'de yatırımların az olduğu, sosyo-ekonomik gelişmişliği düşük olan illerin büzüşmesi ve bu illerden yüksek olan illere göç olması beklenmektedir. Büzüşen illerde kişi başı düşen yapı ruhsatı ve inşaat metrekaresinin Türkiye ortalamasının altında olması, büzüşmenin insanların yaşam kalitesinin gerilemesine yol açması beklenmektedir. Nüfusun azalmasının yanı sıra büzüşen illerde yaşlı nüfus oranının artması ve kişi başı düşen gayri safi yurtiçi hasılasının (GSYH) Türkiye ortalaması altında olması beklenmektedir. Bu bağlamda tüm bu kavramlar haritalar ve tablolarla anlatılmış olup Türkiye'nin büzüşme potansiyeli taşıyan illeri belirlenmiş ve hangi nedenlerle büzüştüğü bir tabloda toplanmıştır. Bu analizlerin ham verileri ise ekler bölümünde gösterilmiştir. Bu analizlere ek olarak korelasyon ve regresyon analizi de yapılmıştır. Bu analizler de bağımlı değişken, büzüşmenin ana göstergesi olan nüfus değişimi kabul edilmiş ve diğer bağımsız değişkenler ile ilişkileri yapılan modellerle tahmin edilmiştir.

Son olarak bölüm 4 de tezin sonuç kısmında; büzüşen iller, nedenleri, sonuçları ve Türkiye'deki büzüşen iller ve göstergeleri, öneri politikalar genel anlamda tartışılmıştır. Ve büzüşen illere karşı geliştirilebilecek öneri politikalar; demografik, ekonomik, mekânsal, planlama üzerine ve devlet eli ile olmak üzere beş başlık altında anlatılmıştır. Bu politikaların büzüşen şehirler/iller için örnek oluşturması da amaçlanmıştır.

BÖLÜM II

Tezin ikinci bölümünde yapılan literatür araştırmaları sonucu; büzüşen şehir/il kavramının ortaya çıkışından, kavramın evrensel bir tanımı olmaması sebebiyle yapılan tanımlardan, büzüşmenin nedenleri üzerine hipotezler geliştirilmiş ve sonuçlarından bahsedilmiştir. Bunlara ek olarak Dünya'daki büzüşen şehirler/iller, büzüşmeye yönelik yapılan projeler, endüstriyel mirasların dönüşümleri ve tüm bu incelenen örneklerdeki politikalar incelenmiştir.

2. BÜZÜŞEN ŞEHİR KAVRAMI

2.1. KAVRAMIN ORTAYA ÇIKIŞ

Şehirler de canlılar gibi yaşayan organizmalardır ve onları canlı tutan ise kentte yaşayan insanlardır. Tıpkı canlılar gibi büyüme, durağanlaşma, azalma ve hatta ortadan kaybolma, ölme gibi evrimler geçirirler ve bu doğal sürecin bir parçası olarak kabul edilir (Mumford,1968; Batunova ve ark 2015). Van den Berg ve ark. (1982) da şehirlerin üç aşamadan geçtiğini savunan bir hipotez geliştirmiştir. Kentleşme (urbanization), banliyöleşme (suburbanization) ve kentsel yayılma (deurbanization). İlk aşamada, merkez şehir çevresinden daha hızlı büyür ve işletmeler orada yoğunlaşır ve bu da insanlar için bir cazibe yaratır. İkinci aşamada banliyöleşme sürecinde, merkez çevresi merkezden daha hızlı büyür ve bu sırada işletmeler ve konutlar kent merkezi banliyöl çevresinden kentin uç alanlarına doğru gelişir. Kent nüfusunun giderek artan bölümünün buraya yönelmesi ile merkezin demografik yapısı değişime uğramaktadır. Şehirlerin büyümesi ve banliyöleşme süreci, İngilizce "inner city" olarak tanımlanan kentlerin merkezi yerleşmelerindeki nüfusun azalmasına yol açabilmektedir. Üçüncü aşama ise; kentsel yayılmadır. İşletmelerin ve konutların metropoliten alan sınırlarının içine ve hatta dışına yayılarak, şehrin merkezi semtlerinde yer alan faaliyetlerin ve nüfusun sayıca ve/veya oranının azaldığı aşamadır. Fakat bu aşamada merkezi semtlerin yeniden yapılandırma ile canlandırılmasını sağlayacak politikalar uygulandığında buraların eski canlılığına dönmesi beklenmektedir (Sabot, 2014).

Kentsel düşüş, kentsel küçülme, kentsel kriz, küçülen şehir, kentsel daralma ve kentsel gerileme olarak tanımlayabileceğimiz büzüşen şehirler (Shrinking Cities) olgusu şehirlerin küçülme ve ortadan kaybolma evrelerinde veya yukarıda bahsedilen şehirlerin geçtiği üç aşamanın ikinci aşamasında da karşımıza çıkabilmektedir. Büzüşmeyi ifade etmek için kullanılan terimler zamanla değişmiştir (Fernandez ve ark 2012). Literatürde büzüşme kavramı; düşüş, çürüme, daralma, çöküntü, bozulma, demografik değişim gibi terimler kullanılarak da tartışılmıştır. Büzüşmenin evrensel bir tanımı yoktur (Kaugurs,2011) . “Büzüşme terimi mekânsal gelişmede önemli bir değişikliği ifade etmektedir, büyüme çağı sona erdi.” (Kaugurs,2011) Belki de büyüme bir yerde durmalıdır, bütün şehirlerde sürekli olmak zorunda mı soruları gündeme gelmektedir.

Kentsel büzüşme Chicago Okulu’ndan beri kentsel dönüşümün içine giren yaşam döngüsünden kaynaklanan bir süreçtir (Lang,2000). Birçok çalışmada, kentsel büzüşme, bir yaşam döngüsü yaklaşımını benimseyen analizlerle ilişkilidir. Bu yaklaşım ilk olarak Chicago School tarafından kentsel mahalle ölçeğinde geliştirilmiştir. Park, Burgess ve Wirth’in çalışmalarında zaten mevcut olan kent mahallelerinin ortaya çıktığı, büyüdüğü, 7anli azaldığı ve kaybolduğu fikri teorik olarak Hoyt (1939) tarafından çerçevelenmiştir (Sabot, 2014).

Sanayi devriminden bu yana kentsel yerleşmeler büyümeye başlamıştır (Rocak,2020). Fakat bu süreçte ekonomik, sosyal ve siyasi dönüşümlerden etkilenmeleri kaçınılmazdır (Rocak,2020;Camarda ve ark,2015). Üretim teknolojilerinin gelişmesi, ekonominin sanayiden hizmet sektörüne geçmesi ile kapitalist gelişmede ortaya çıkan değişikliklerin, küreselleşmenin ve neo-liberalleşmenin etkileriyle şehirlerde yapısal değişiklikler meydana gelmektedir (Balcı,2018). Bu gelişme sürecinde büyük şehirlerin hızlı büyümesi orta ve küçük şehirleri olumsuz etkilemiştir (Long ve Wu,2016).

Büzüşen iller, sanayi sonrası döneme geçiş yapamayan, uyum sağlayamayan eski gelişmiş sanayi alanlarını barındıran illerdir (Hermans,2016;Hospers,2015). 1970’li yıllarda 7anliyöleşme7eyle, kentlerde ekonomik krizler küçülmeye yol açmıştır. Fakat bu geçici bir süreç gibi düşünülmüştür (Laursen,2009). Kavramla ilgili çalışma Almanya’da 1987’de Yeni Şehir (Neve Urbanitat) kitabında geçmektedir. Kitapta büzüşen kentlerin nüfus kaybına uğramasına dikkat çekilmiştir.

Şekil 3: Büzüşen şehir kavramının ortaya çıkışı

Tarihsel sürece bakıldığında zaman kentsel nüfus, savaş, doğal afet ve salgın hastalıklar nedeniyle azalmaktadır. 1945'den sonra kentlerde büzüşme ve durgunluk dönemleri başlamıştır (Haase ve ark, 2006). Eski sanayi bölgelerinde başlayan bu süreç dünyaya yayılmıştır (Haase ve ark, 2006). Kavram ilk olarak Doğu Avrupa'da soğuk savaş sonrası küresel ekonomiye uyum sağlamak için mücadele eden şehirleri tanımlamak için kullanılmıştır (Neill,2016).

Almanya'da terim (Schrumpfende Städte) 1987 yılında Haubermann ve Siebel (1988) tarafından Alman sanayi şehirlerinin sanayileşmesinin sonucunda Ruhr bölgesindeki nüfus ve ekonomik düşüşü tanımlamıştır (Krawchhenko ve Hainc,2017; Batunova ve ark 2015; Siebel ve Haubermann). Terim savaş sonrası dönemde Almanya'da iş göçü, 8anliyöleşme ve nüfus düşüşü olarak da tanımlanmıştır (Grobmann,2008). Daha sonra Almanya dışında da ekonomik ve sosyal temellerde ani düşüş olarak tanımlanmıştır (Pallagst,2009 s.1). Büzülen şehirler 2.Dünya Savaşının bitmesiyle yaygın hale gelmiştir. Durgunluk veya büzüşmeler başlamıştır (Kabish, Haase ve Haase 2006; Riens,2006).

Planlı bir ekonomiden serbest pazara hızlı geçiş çöküşe neden olmuştur (Bernt,2009). Özellikle sanayi sonrası geçişler, 1970'lerden beri Batı Avrupa'daki örneğin Fransa veya İngiltere'deki şehirleri etkilemiş ve kentsel küçülmeye neden olmuştur. Ayrıca kavram 2000'li yıllarda Avrupa'da da karşımıza çıkmaktadır. Avrupa'daki şehirlerin % 40 küçülmekteydi (Turok ve Myknenko,2007). Ayrıca sanayileşme ve sanayi sonrası değişimler şehirlerde gerilemeye ve terk edilmeye yol açmış ve şehirleri büzüşmeye itmiştir.1990'lı yılların sonunda "küçülen şehir"

kavramı Doğu Almanya’da gündeme gelmiştir. Kavram, sanayileşme, 9anliyöleşme, büyümenin bir sonucu, küreselleşme ve neoliberalleşmenin etkileri ve bunların kombinasyonu olarak görülmüştür. (Land, 2003). Aslında, Doğu Almanya’da kavram boş konut stoğu nedeniyle iflas eden konut şirketleriyle ortaya çıkmıştır (Kil,2004).

Küreselleşme, şehirlerin sanayi sonrası ekonomilerinde sermaye, bilgi akışı ve nüfus birikimine yol açmıştır. Teknoloji ve bilgi ekonomisine geçiş olmuştur. Bu değişimler kentleşme hızını arttırmıştır. Geleneksel endüstrilerin çökmesiyle diğer şehirlerde de nüfus ve ekonomik düşüşler yaşanmıştır. (Sassen,2002; Harvey,2000;Swyngedow,2004)

2.2. KENTSEL BÜZÜŞMENİN TANIMLARI

Geçmişte kentsel düşüş (Beauregard,2009) , kentsel gerileme, kentsel bozulma (Andersen,2002), kentsel çürüme veya kentsel yanıklık gibi çeşitli terimlerin kullanıldığı büzüşme kavramı belirgin bir şekilde tanımlanmamıştır; bu da kavramın bölgesel ve yerele bağlı olduğunu ve çeşitli olduğunu göstermektedir (Manika ve Anastosiou,?; Batunova ve ark 2015). Hoekveld (2012) kentsel büzüşmeyi olumsuz düşüş sarmalı olarak nitelendirmektedir. Büzüşmeyle beraber azalan bir işgücü, hizmet seviyesinin ve yatırımların azalması ve azalan konut değerleri gibi sorunlar yaşam kalitesinin düşmesi ve harcama gücünün kaybına neden olmaktadır (Hollander ve ark 2009, Schilling ve Logan,2008).

Büzüşen kentler, demografik dönüşüm, sanayisizleşme, kriz anları, iklim değişiklikleri ve küreselleşme gibi etkenlere uyum sağlayamadığı için nüfus kaybeden şehirler olarak tanımlanır. Hatta büyük kentlerin sahip olduğu dinamikleri yitiren ve nüfus kaybeden mekânlardır. (Özatağan ve Eraydın, 2011) Şehirler ekonomik pazar konumunda rekabete ayak uyduramadıkları ve yatırım çekmekte zorlandıkları için düşüşe ve yenilenmeye maruz kalmaktadırlar (Lang, 2005). Şehirlerin yerel ekonomisinde ikincil ve üçüncül sektöre sahip olmaması onların kriz anında etkilenmesini daha çok arttırmaktır. Yeni yatırımlar çekemezler ve çekiciliğini, canlılığını kaybettikleri için büzüşmektedirler. Aslında şehir ortaya çıkan krizleri yönetirken esnek olmadıkları için etkilenmektedir. Kentler krizleri özümseyemediği, başa çıkamadığı için büzüşmektedirler. Planlama politikaları 20.yy’dan beri büyüme, yayılma ve nüfus artışına odaklandığı için şehirlerin küçülmesi göz ardı edilmiş ve bu şehirlerde büyüme odaklı stratejiler uygulanmaya çalışılmıştır (Balcı,2018).

Büzüşme; sanayileşme, demografik değişim, doğal afetler gibi farklı süreçlerin bir alanda nüfus düşüşüne sebep olmasıdır (Haase ve ark 2010). Başka bir tanıma göre ise büzülen şehir kavramı “belirli bir süre boyunca nüfus düşüşü yaşayan bir kentsel alan, bölge, belediye olabilir (Meloche ve ark,2018). Tanımlardan da anlaşılacağı gibi nedenleri farklılık göstermektedir.

Hollander ve ark (2009) ise küçülen şehirleri incelerken minimum 5.000 nüfuslu kentsel alanlardan itibaren incelemiştir. Fakat ABD’de Gannig ve Tighe(2018) büzülen şehirleri incelemek için yaptıkları çalışmalarda asgari nüfusu 50.000 ile sınırlayarak daha küçük kentsel alanları göz ardı etmişlerdir. Minimum alınan nüfus da farklılık göstermektedir. Bazı yazarlar büzülen şehirler için son 3 – 4 yılı değerlendirirken (Wiechmann & Pallagst,2012; Hollander,2018) bazıları 40 ile 50 yıllık bir süreci (Weaver ve ark 2017; Popper ve Popper 2002) değerlendirmektedir. Başka bir tanıma göre ise büzülen şehirler son 10 yılda küresel ekonominin köklü değişiklikleriyle alınan kararlardan oluşan sosyal ve ekonomik bozulma yaşayan şehirlerdir. Önemli nüfus kaybı ve iş kaybı yaşayan, yüksek konut boşluğu olan, endüstriyel kentsel alanlar olarak da tanımlanır. Nüfusun zirvesinden itibaren %20-70 i kaybeden şehirlerdir. Bu tanımdaki zirve kavramı Oswalta (2005/91) tanımında da karşımıza çıkmaktadır; büyüme dönemi sona ermiş kentleşme zirveye ulaşmış ve azalmaktadır.

SCIRN(Küçülen Kentler Uluslararası Araştırma Ağı) na göre büzüşen kent, iki yıldan fazla süredir nüfus kaybına uğrayan ekonomik krizler geçiren, en az 10.000 nüfusa sahip olan kentsel alanlardır (Wiechman 2006). Amerikan kentlerinde büzüşen kentlerde, kent merkezinden daha iyi yaşam standartları için kent çeperine göç etmeleriyle kent merkezleri boş kalmış ve çöküntü alanları ortaya çıkmıştır. (saçaklanma ve banliyöleşme) (Fishman, 1987; Friedrichs, 1993; Gallagher, 2004; Metzger, 2000; Pallagst ve Wiechmann, 2005). Orta ve Doğu Avrupa da bu süreci takip etmiştir (Özatağan ve Eraydın,2011).

CIRES projesinde, Büzüşen Kentler Uluslararası Araştırma Ağı (SCIRN) tarafından yapılan tanımda; "Büzüşen bir şehir, hem büyük miktarda nüfus kaybına uğrayan (en az 5 yıl, yılda % 0.15'in üzerinde) hem de kriz belirtileri ile ekonomik dönüşüm geçiren şehirlerdir (Stryjakiewicz ve Jaroszevska,2016). Bu proje kapsamında 3 şehir türü belirlenmiştir. Bunlar;

- büyüme (yıllık % 0.15 ten fazla nüfusta değişim)
- sabit, durağan (yıllık % 0.15 nüfusta değişim)

- büzüşme (yıllık % 0.15 'in altında nüfus değişimi) dır.

Bazı yazarlar ise küçülmeyi, son 40 yılda nüfuslarının % 25 inden fazlasını kaybeden ve fiziksel olarak terk edilmiş mülkler, boş yerler ile ilişkilendirilen eski sanayi alanları olarak tanımlamaktadır (Schiling ve Logan 2008;Vey 2007).

Dünyada büzüşen Şehir kavramı farklı ülkelerde ele alınmıştır. Aşağıda bu kavram tablo haline getirilerek anlatılmaktadır. Tablo 1 de Almanya, Büyük Britanya, Polonya, ek Cumhuriyeti, İtalya, Romanya ve Ukrayna'nın bzmeyi hangi terminolojilerle ele aldıkları ve kavramı hangi nedenlerle açıkladıkları anlatılmaktadır. Bzmenin evrensel bir tanımı olmaması sebebiyle ülkeden ülkeye değişmektedir. Nüfusun azalması ortak bir neden olarak gözükürken, ekonomik kriz, düşük doğum oranları, banliyöleşme, dışa g, eğitimli inaların göçü, işsizliğin artması, ölüm oranlarının artması, savaşlar ve geri kalmış bölgeler büzüşmenin nedenleri arasındadır. Kavram aynı zamanda terminolojide; Almanya'da kentsel büzüşme; Büyük Britanya'da kentsel d, kentsel çürüme, nüfusun azalması; Polonya'da demografik depresyon, kentsel büzüşme; ek Cumhuriyeti'nde nüfusun azalması, mahallelerin bozulması; İtalya'da kentleşme, nüfus d; Romanya'da kentsel yayılma, nüfusun azalması; Ukrayna'da ise depresyondaki Şehirler, demografik kriz ve nüfusun azalması olarak geçmektedir. Görüldüğü gibi büzüşmenin nedenleri, ele alını biçimleri değişiklik göstermektedir. Bu tez kapsamında bütün nedenler irdelenecek olup, Türkiye özelinde kavramın nedenlerine de bakılacaktır.

Tablo 1:Dünya da büzüşen şehir kavramının ele alınışı (kaynak: ufz raporu, s.8)

ŞEHİR	TERMİNOLOJİ (İNGİLİZCE)	TERMİNOLOJİ (ORJİNAL)	BAĞLAM
ALMANYA	*Urban Shrinkage (Kentsel Büzüşme)	*Schrumpfrug (Stadt)	*Nüfus kayıpları
			*Dış göç
			*Banliyöleşme
			*Ekonomik düşüş
BÜYÜK BRİTANYA	*Urban Decline (Kentsel Düşüş)		*Kentsel düşüş
	*Urban Decay (Kentsel Çürüme)		*Ekonomiyle ilişkili fiziksel, altyapı ve sosyal sorunlar
	*Abandonmen (Terk)		*Nüfus kaybı
	*Depopulation (Nüfusun Azalması)		*Terk edilmiş evler, alanlar
POLONYA	*Demographic Depression (Demografik Depresyon) *Depopulation(Nüfusun Azalması)	*Depresja Demograficzna *Depopulacja *Kurzace sie miasta	*Nüfusun azalması
	*Shrinking Cities (Kentsel Büzüşme)		*Olumsuz durumlar
ÇEK CUMHURİYETİ	*Depopulation (Nüfusun Azalması)	*Vylidnovani Lokalit Ci Cturnimest *Ubytek Obyvatel *Degradace Mest Skych Casti	*Nüfusun azalması
	*Population Stagnation (Nüfusun Durgunluğu)		*Nüfusta durgunluk
	*Degradation of Neighbourhoods (Mahallelerin Bozulması)		*Ekonomik kriz
			*Genç eğitilmiş nüfusun göçü
İTALYA	*Metropolization / Urbanization (Kentleşme)	*Metropolizazione / Urbanizzazione *Spopolamenta	*Düşük doğum oranı
	*Decline (Düşüş)		*Çekirdek dışı ma göç
	*Depopulation (Nüfusun Azalması)		*Banliyöleşme
ROMANYA	*Deurbanization (Kentsel Yayılma)	*Deurbanizare *Depopulare Urbana	*Üretim ve işgücü piyasası krizi
	*Urban Depopulation (Nüfusun Azalması)		*Dış göç
			*Ekonomik kriz
			*Demografik düşüş
UKRAYNA	*Depressed Cities/Areas (Depresyondaki Şehirler)		*Ölüm oranlarının artması
	*Demographic Crisis (Demografik Kriz)		*Nüfusta yaşlanma
	*Depopulation (Nüfusun Azalması)		*Geri kalmış bölgeler
			*İşsizliğin fazla artması
			*Sosyo-ekonomik dinamikler
			*Düşük doğum oranları
	*Ölüm oranlarının artması		
	*Olumsuz göçler		
	*Savaş		
	*Yaş grupları ve cinsiyet eşitsizliği		

2.3. BÜZÜŞME NEDENLERİ

Her kentin büzüşme nedenleri farklıdır. Bu yüzden kaynaklarda da nedenler farklı şekilde ele alınmıştır ve;

Kentsel büzüşme, farklı şekillerde kavramsallaştırılmıştır. Birincisi, kentsel çekirdekte azalan nüfus (Lash ve Urry 1994; Gottdiener 1995), ikincisi düzensiz ekonomik gelişmenin bir sonucu olan kentsel büzüşme (Massey 1979; Lipietz 1977; Scott 1988; Storper 1995; Amin ve Thrift 1994) üçüncüsü, iç demografik hareketlerden kaynaklanan kentsel büzüşmedir (Haase ve ark. 2014).

Smith ve diğ (2001)e göre kent merkezindeki yatırımların azalması, insanların merkezin canlılığına ve büyümesine engel olan (Beauregard, 2006) banliyölere kaymasına ve büzüşmeye sebep olurken, Oswalt'a göre(2006) kentsel büzüşme; sanayisizleşme, kentsel yapının değişmesi (desentralizasyon ve banliyöleşme) demografik değişiklikler, politik değişiklikler (post-sosyalizm)dir. Riehiets'e (2005) göre; ekonomik, yapısal, politik sebeplerdir.

Simona Schett 'e (2011) göre; ekonomik değişiklikler (sanayisizleşme ve sektörlerin yeniden konumlanması) (örn. Manchester kenti), yapısal değişiklikler (banliyöleşme, nüfusun dışarı göçü) (Detroit), politik değişiklikler (Doğu Avrupa'daki sosyalist düzenin çöküşü) (İvanovo) ve bunların hepsinin karışımıdır (Leipzig). Özatağan ve Eraydın'a (2011) göre büzüşme ise, ekonomik küçülme, iş arayışıyla göç vermesi, banliyöleşme, doğal nüfus değişimi ve ölüm oranının doğum oranından fazla olması sonucu nüfusun yaşlanmasıdır.

Touta'ya göre (?) büzüşme, kentlerde çevresel bozulmadan, sosyal eşitsizlikten, ekonomik durgunluktan ve nüfusun azalmasından kaynaklanmaktadır. Banliyöleşme (Fishman, 1987; Jackson,1986), sanayinin kentleri terkmesi şehir merkezlerinin küçülmesi doğurganlığın azalması, nüfusun yaşlanması (Sardon,2004) kentsel büzüşmeyi tetiklemektedir. Ek olarak insanların başka bölgelere, sanayi ve hizmetlerin gelişmesinden dolayı göç etmesiyle istihdam sayısı azalır ve demografik düşüş yaşanır. (Sabot, 2014) Yine başka bir kaynakta ise büzüşme nedenleri göç, demografik değişim, banliyöleşme, politik ve idari sistemdeki değişiklik (Rink, Haase ve ark. 2012) olarak geçmektedir.

Artan yaşam beklentisi ile nüfusun azalması ve nüfusun yaşlanması, nüfusun küçülmesine sebep olmakta ve bunun mekâna yansımaları görülmektedir (Champion 2001; Ogden ve Hall 2000; Buzar ve ark 2005). Demografik şok olarak bilinen

(Steinführer ve Haase 2007) doğurganlıktaki düşüş de kentsel büzüşmeye yol açmaktadır (Sabot, 2014).

Toura (2019) a göre çevresel bozulma, sosyal eşitsizlik, ekonomik durgunluk, nüfusun azalması kentin büzüşme tehdidiyle karşı karşıya olduğunu göstermektedir. Galster (2019)a göre ise nüfus, istihdam ve kişi başına düşen gelir en az birkaç yıl düşüş gösteren kentler, kasabalar veya belediyeler risk taşımaktadır. Başka bir açıdan kentlerin kaynaklarının tükenmesi, yüksek işsizlik oranı, ekonomisi kötüye giden sanayi kentleri, mekânsal idari düzenleme yaşayan kentler, az gelişmiş kentler, kentsel büzüşmeye maruz kalmaktadır (Long ve Gao, 2019).

Guimaraes ve ark (2016)' a göre Portekiz'de dört büzüşen kentin sakinlerine yaptığı ankette rekreasyon-çevresel olanakların, çevre kalitesinin, kamusal alanların varlığının, yaya hareketliliğinin, güvelik duygusunun ve ekonomik koşulların çekme faktörleri; hizmet eksikliğinin, ekonomik koşulların, yaşam kalitesinin, binalara müdahale olmamasının itme faktörleri olduğu belirlenmiştir.

Tüm bunlara baktığımızda, bu tez kapsamında kentsel büzüşme nedenlerini aşağıdaki gibi özetleyebiliriz;

Tablo 2: Büzüşmenin nedenleri

DEMOGRAFİK NEDENLERİ	MEKÂNSAL NEDENLER	EKONOMİK NEDENLERİ	SOSYAL NEDENLER	ÇEVRESEL NEDENLER
Doğal nüfus azalışı	Yatırım eksikliği	Ekonomik kriz	Sosyal eşitsizlik	İklim değişikliği
Doğum oranlarının azalması	Banliyöleşme	Küreselleşme/ Teknolojinin gelişmesi	İrkçılık	Doğal afetler
Genç nüfusun azalması	Kentsel yayılma	Sanayileşme		Salgın hastalıklar
Negatif net göç	Bölgesel eşitsizlikler	Sanayisizleşme		Çevresel bozulma
Nüfusun yaşlanması		İstihdamda azalma		

Nedenlerin kendi içinde de ilişkisi vardır ve birbirlerini etkilemektedir (Haase ve ark 2007). Büzüşmenin nedenleri aynı zamanda sonuçlarına da karşılık gelmektedir (Sousa,2010). Bu nedenleri daha ayrıntılı bir şekilde inceleyeceğiz;

2.3.1. Demografik Nedenler

Savaşlar, doğal afetler, çevresel felaketler, salgın hastalıklar, ekonomik-politik-sosyal dönüşümler her yerde nüfusu etkiler (Rieniets,2009). Küreselleşme ve teknolojik değişimler de nüfusun keskin olarak değişmesine neden olur (Vey,2007). Hoekveld a göre (2012) nüfusun azalması büzüşmenin hem nedeni hem de sonucudur.

Nüfusun azalması tek başına bir neden olmasına rağmen savaşlar, doğal afetler, çevre felaketleri, salgın hastalıklar, ekonomik, politik ve sosyal dönüşümler gibi diğer nedenlerden de etkilenmektedir (Manuel ve Pinho, 2010). Doğurganlığın düşmesi (Sleeboş 2003), işgücünde fazla kadın olması çocuk doğurmanın ertelenmesine yol açmaktadır (Rindfuss, 1996;Kohler ve ark 2006; Haase ve ark,2005). Doğum oranlarının azalmasıyla nüfus yaşlanmakta, ortalama yaş artmaktadır (Manuel ve Pinho, 2010). Doğum oranlarının azalması okul öncesi eğitimin hedef nüfusunu etkilemekle birlikte kentin gelecek hedef nüfusunu da etkilemektedir (Nadolu ve Luches,2010). “Azalan doğurganlık, gündüz bakım evlerini eğitim hizmetlerini, gençlik spor hizmetlerini, kültürel hizmet ve gençlere yönelik hizmetlerin kullanıcı sayısını azaltır, bu da ekonomiyi etkiler.” (Kaugurs,2011)

Başka bölgelerdeki daha iyi yaşam standartları, insanların eğitim-sağlık kalitesini arttırmak ve daha iyi iş fırsatlarından yararlanmak için göç etmesine neden olmaktadır. Ekonomik fırsatların eksikliği, iyi eğitilmiş gençleri başka yerlere taşımaya ve iş bulmaya teşvik etmektedir (Hospers,2013). Göçün bir diğer yan etkisi yüksek eğitilmiş insanların uzaklaşması, beyin göçüdür. (Favell,2008; Kelo ve Wachter,2004) Özellikle gençlerin göç etmesi gelecekteki doğurganlık oranını azaltmakta ve nüfusun yaşlanmasına sebep olmaktadır. Doğum oranlarının azalması ve genç bireylerin göçü de yaşlanmayı hızlandırmaktadır (Kroll ve Haase,2010). Emekli insanların batıya göç ederek yerleşme isteği de bu illerdeki yaşlı nüfusu arttırmaktadır. Yaşlı nüfusun yüksekliğinin sadece büzüşmeyle alakalı olmadığı görülmektedir.

“Yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranının %10 seviyelerine yaklaşması yaşlı nüfusa sahip ülke niteliğine geçişin bir göstergesidir. “(aile ve çalışma bak. 2020 raporu) Bu analizler nüfusun yaşlanmaya başladığını göstermektedir. Nüfusun yaşlanmasıyla, çalışacak olan grup da azalmaktadır (Guimaraes ve ark, 2016) . Nüfusun azalmasıyla kentler yaşlanmakta, kentlerin yaşlanmasıyla nüfus azalmaktadır (BM,2013; Guimaraes ve ark, 2016). Nüfus yaşlanıyorsa, yaşlı sakinlerin günlük kaynaklara erişim önemi artmaya başlamaktadır (Berkeley raporu). Yaşlanma da büzüşmenin hem nedeni hem sonucudur (Haase ve ark 2013; Hoekveld,2014). Avrupa’da düşük doğum oranları ve yüksek yaşam beklentisi nüfusun yaşlanmasına neden olmuştur (Framptan, Lask,2011). Nüfusun yaşlanması ve düşük doğurganlık oranları dünyada kentsel büzüşmenin itici gücüdür (Matanle ve Rausch,2011;Mykhenenko ve Turok2008).

Teknoloji ve sağlık alanındaki gelişmelerle yeni ilaç ve tedaviler bulunmuş ve insan ömrü uzamaya başlamıştır. Dünya’da insanların yaşam süresinin artması ve doğum sayısında azalmalar ile günümüzdeki yaşlı sayısı artmış ve nüfusta yaşlanmalar başlamıştır (Bilir,2007; Uyanık,2017). Tedavi olanakları, teknolojik ilerlemeler, antibiyotiğin yaygınlaşması (Yüceşahin,2009) tıpın gelişmesi, ortalama yaşam beklentisinin artması (Çuhadar ve Lordoğlu,2016) ve doğumun bilinçli olarak kontrol edilmesi (Yüceşahin,2009), “kadının eğitim seviyesinin yükselmesi, çalışma yaşamına katılması, evlenme yaşının artması gibi doğurganlık oranını azaltan faktörlerde”(Bayar,2018; Çuhadar ve Lordoğlu,2016) nüfusun yaşlanmasına neden olmaktadır. Ölüm oranlarının azalması ve gençlerin göçü de Türkiye’nin yaşlanma nedenleridir (Çuhadar ve Lordoğlu,2016). ‘Fertilite’ de azalma, ‘mortalite’ de azalma, yaşlılık endeksi (yaşlıların çocuklara oranı/ her 100 çocuğa 10 yaşlı düşmesi gibi), medyan yaş, potansiyel destek oranı(yaşlı nüfusun kendi içinde de yaşlanması), “ 65 yaş üstü her bir kişi başına düşen 15-64 yaş kişisi (2,8-208-link) yaşlanmanın demografik göstergeleridir (Mandıracıoğlu,2010).

Birleşmiş Milletler 60 ve üzeri yaşlı nüfusu ele alınırken, Dünya Sağlık Örgütü gelişmiş ülkeler için sınırı 65 kabul etmektedir (UN,2013; Öztürk,2015;). Ayrıca yaşlılık kendi içinde de kategorize edilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü’ne göre (1999); yaşlılık 65-74 genç yaşlılık, 74-84 ileri yaşlılık, 85+ çok ileri yaşlılık’dır. Birleşmiş Milletlere göre de ülkedeki yaşlı nüfusun toplam nüfusa oranı %8 ile %10 arasından ise yaşlı nüfus, %10’dan büyük se çok yaşlı nüfuslu bir ülkedir (Çuhadar ve Lordoğlu,2016).

Türkiye, Avrupa ülkelerine göre yaşlı nüfus oranı yüksek olmasa da, iki kat hızlı yaşlanmaktadır. Nüfusun yaşlanmasıyla mevcut nüfus yapısı değişmektedir. “Yaşlanmayla beraber fiziki sınırlamalar oluşmaktadır” (Çuhadar ve Lordoğlu,2016). Yaşlıların sayısının artması ve çalışan nüfusta azalmalar olması istihdamda sorunlara neden olmaktadır (Mandıracıoğlu,2010). Yaşlı nüfusun artmasıyla onlara yönelik politikalar geliştirilmelidir (Çuhadar ve Lordoğlu,2016). Yaşlanmanın, ekonomik ve sosyolojik etkileri vardır. Bu dönemde “...nüfus, ekonomi ve bunlara bağlı olarak sosyal politikalar yeniden düzenlenmeli” (Çuhadar ve Lordoğlu,2016 s.77) “.... Yaşlılığa yönelik sağlık ve sosyal politikaların gözden geçirilip yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.” (Mandıracıoğlu,2010) Yaşlı grubun toplumda oranının artmasıyla, bakım masrafları, emeklilik harcamaları, istihdamın azalmasına neden olacak (Çuhadar ve Lordoğlu,2016). Aslında kentlerin büzüşmesi yaşlanmasına sebep

olmakta, çünkü büzüşmeyle çalışan nüfus göç ediyor ve şehrin çekiciliğinin azalmasıyla insan çekemiyor.

Doğum oranlarının ölüm oranlarından düşük olması, göç almaması, artan yaşam beklentisi ve insanların dışarı göç etmesiyle nüfus azalmaktadır (Platt,2004; Manuel ve Pinho, 2010). Tüm bu sayılan nedenler ve doğal nüfus azalışı nüfusun azalmasına sebep olmakta ve şehirleri büzüşmeye itmektedir. Azalan doğum oranlarını ve yaşlanan nüfusu göç dengeleyemez (Grobmann ve ark 2013) “Nüfus düşüşünün iş ve istihdama, mevcut konutlara, sosyal ve teknik altyapıya, sosyal uyuma ve kentsel yaşamın diğer yönlerine etkisi vardır” (Manika ve Anastosiou, 87. ?). Nüfus düşüşü ekonomiyi iş gücü piyasasını konut piyasasını ve sosyal-teknik altyapıyı etkiler (Social ve ark, 2016).

“Nüfus kaybı banliyöleşme, endüstrileşme, göç, ekonomik, sosyal ve mekânsal küçülmenin de bir ürünüdür” (Mallach 2011, s.370).

2.3.2. Mekânsal Nedenler

Orta ve üst gelir grupları şehrin kenarlarında arazi ve konut alma eğilimindedir. Düşük gelir grubu ise ulaşım maliyetleri ve konut maliyetlerinin daha düşük olduğu kentsel çekirdeğe odaklanırlar. (Fernandez ve ark 2012) Banliyöleşme sürecinde şehir sakinleri daha geniş veya uygun fiyatlı evler ararken şehir merkezinden çevre bölgelere göçü içermektedir; başka bir deyişle kentsel yerleşimlerin yayılması, bir çekirdek kentin sınırlarının ötesine ve dış bölgelerine harekettir. (Hesse,2006).

İşlevlerin merkezden banliyölere yayılmasıyla merkezi canlı tutan insan faktörü de onunla paralellik göstermekte ve banliyölere taşınmaktadır. Böylece banliyöleşmede şehir merkezlerinde ve şehir içi alanlarda nüfusun azalmasına neden olmaktadır (Beauregard, 2006). Hatta uygulanan politikalar da bunu etkilemektedir; banliyö alanlarındaki konut politikaları, finans destekleri, arsanın ve yaşamın ucuz olması gibi. Siyasi nedenler de şehirlerin büzüşmesini etkilemektedir. Buna en iyi örnek Almanya'nın ayrılıp birleşmesi ve insanların birleşmeden sonra batıya göç ederek doğunun nüfusunun azalmasıdır.

Sanayileşmeyle beraber, bölgelerarası gelişmişlik farkları ortaya çıkmıştır ve ülkeler gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş olarak üç kategoriye ayrılmıştır. Bu farklar ülke içerisinde de dağılmıştır. İklim, yağış durumu ve yeryüzü şekilleri gibi coğrafi nedenler bölgelerarası gelişmişlik farkının önemli nedenleridir. Bir ülkenin kalkınabilmesi kendi içindeki bölgelerarası farkların giderilmesine bağlıdır. Dinler'e

göre (1984 s.27-); sanayi devrimiyle beraber bölgesel dengesizlikler başlamıştır. Ülke içinde tüm bölgeler aynı özellikleri taşımadığı için farklılıklar ortaya çıkmıştır (Yıldız, 2013). Bölgesel dengesizliğin başlıca nedenleri; eğitim seviyesinin düşüklüğü, nüfus artış hızının yüksek olması, göçler, yatırımların yapılamaması, istihdamın sağlanamamasıdır (Tuncer,1993; Yıldız,2013).

Gelişmiş bölgelerde, gelir seviyesi ülke ortalamasının üzerindedir (Dinler,1994 s.87). Sosyal ve kültürel göstergeler de gelişmişliği gösterir. Eğitim, altyapı, sağlık da ülke ortalamasının üzerindedir ve doğum oranları düşüktür. (Yıldız, 2013) Gelişmekte olan bölgelerde ise, gelir seviyesi ülke ortalamasının altında iken gelişme hızı ülke ortalamasının üzerindedir (Göktürk,2006). Bu bölgeler potansiyellerinin yeterince değerlendirememesine ve yatırımcı çekememesine rağmen gelişmektedir (Yıldız, 2013). Az gelişmiş bölgelerde ise gelişme avantajı yoktur, ekonomik ve sosyal olarak diğer bölgelere göre geri kalmışlardır (Durman,2008;65-159). Gelir seviyesi ortalamadan düşük olmasına rağmen nüfus artış hızı ülkenin nüfus artış hızından fazladır (Dinler,1994). Ekonomileri tarıma dayanır, okur-yazarlık oranı düşük olduğu için vasıfsız işçi / niteliksiz işçi oranı da yüksektir.

“Türkiye’de bölgelerarası dengesizliği ortaya koyan en önemli gösterge sanayileşmedir (Yıldız, 2013)”. Endüstriyel faaliyetler bölgeyi canlandırmaktadır. Bölgelerdeki çevresel ve yerel problemler, eksiklikler, rekabet edememe gibi sebepler sanayileşmeyi de engellemektedir (Karadağ,2011).

Türkiye için ise, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri’nin dezavantajlı şehirler olması; büyükşehirlerin rekabet edebilirliğinin yüksekliği ve bu bölgelerde yatırımların artması, eğitim düzeyinin yüksek olması birçok nedenle açıklanır (Sağır ve Zengin, 2019). Kentler arası eşitsizlikler, bölgesel kalkınma farklılıkları, kalkınma da ivme yakalayan kentlerin nüfusu göçle artarken geri de kalan kentler için sorunlar yaşanması kaçınılmazdır (Sağır ve Zengin, 2019). Böylece göç veren kentler bir döngüye girmekte ve büzüşmektedir. Bu bölgelerde sosyal ve ekonomik gelişmişlik düzeyi ülke ortalamasının altında, coğrafi yapısından dolayı yatırımlar zor ve pahalı, çevresel şartlar elverişli olmadığı (hava durumu), kalkınma projeleri bölgesel bazlı olduğu için bölgesel farklılıklar mevcuttur. Farkların giderilmesi yalnız ekonomik ve altyapısal bir konu değildir; eğitim, sağlık gibi sosyo-kültürel boyutları da ele alınmalıdır. (Aşgın,?)

Cumhuriyet döneminde bölgeler arası eşitsizliği azaltmak için politikalar uygulanmıştır. 1923 ve 1950 yılları arasında kaynak kısıtlı olduğu için borçlar alınmış

ve var olan olanaklar kullanılmıştır. Devletçi ekonomik politikalar ve dengeli-eşitlikçi büyüme hâkimdir. Nüfusun dağılması ve sanayi tesislerinin İstanbul ve Marmara Bölgeleri dışında Orta Anadolu'ya ve Egeye kurulması amaçlanmıştır. (Yıldız, 2013; Tekkanat ve Mermer,2018) Cumhuriyet'in ilanından sonra kamu tarafından sermayesi desteklenen sanayi tesislerinin ülkeye dağılması planlanırken, özel sektörün yer seçiminde İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyükşehirler ön plana çıkmıştır (Avcı,200 s.31). Bölgesel bütünleşmeyi sağlamak için demiryolları ağları geliştirilmiştir ve düğüm noktalarında ise sanayi alanları yer almaktadır. Kalkınma için bütçeler hazırlansa da bu dönemde yaşanan 1929 kapitalizmin krizi ve 1940 İkinci Dünya Savaşı'nın da etkisiyle amaca ulaşamamış ve dengesizlikler artmıştır. Bölgesel dengesizlik, ikinci Dünya Savaşı sonrasında çoğu bölge için sorun olmuştur (Baykal,2010).

1929'da ekonomik krizin çıkmasıyla liberal politikaların yerini müdahaleci politikalar almıştır; Keynesci Bölgesel Politikaları, özel sektörün baskın olduğu fakat kamu sektörünün de yatırımlarda önemli payının olduğu karma ekonomidir. 1929'da yaşanan krizden sonra (büyük buhran) kapitalist düzen başarılı olamamıştır ve piyasada devlet müdahalelerine ihtiyaç olmuştur. İkinci Dünya Savaş'ından sonra büyük ölçekli üretime geçiş başlamıştır. Bu dönemde kalkınmada istenilen başarıya ulaşamamış ve 1980'lerde yeni politikalara ihtiyaç duyulmuştur. "1970'lerde yaşanan ekonomik kriz 80lerde neo-liberal politikaların devreye girmesiyle sonlanmıştır".(Kevük, 2006)

Neo-Liberal Bölgesel Politikalar kısaca şöyle tanımlanabilir: Devlet acil durumlarda müdahale etmeli, piyasadaki çekilerek özel sektör piyasayı yönetmelidir (İnsel,2004 s.56; Tekkanat ve Mermer,2018). Bölgesel gelişme amaçlansa da başarılı olunamamıştır. Yeni Bölgeselcilik yaklaşımlarında "Bölgelerin iç potansiyelleriyle kalkınması amaçlanmıştır", kalkınma devletin tekeline çıkarılmış, yerel otoritelerle gerçekleşmesi amaçlanmıştır. Bölgeler arasındaki eşitsizliği çözmek için bölgesel kalkınma ajansları önerilmiştir. (Tekkanat ve Mermer,2018)

1950 ile 1960 dönemine baktığımızda ise, liberal ekonomi politikaların hâkim olduğu bir dönemdir. Yatırımların Marmara ve Ege Bölgesi'nde yoğunlaşmasıyla özellikle Doğu ve Güneydoğu Bölgeleri geride kalmış ve bu bölgeleri kalkındırmak için etkili politikalar uygulanmamıştır.(Yıldız, 2013; Tekkanat ve Mermer,2018)

1960 sonrası planlı dönemde gelişmişlik farkı en önemli sorunlardan biri olmuştur. 1960'lı yıllardan itibaren ekonomik ve toplumsal gelişme için "bölgesel

eşitsizlikleri azaltmak, toplumsal ve ekonomik dengeyi sağlamak amacıyla beş yıllık kalkınma planları (BKYP) yürütülmüştür.”(Sevinç,2011). Bölgesel kalkınma planlarının hazırlanması ve uygulanması amaçlanmıştır. Devlet Planlama Teşkilatı'nın da kurulmasıyla 1963 sonrası 5 yıllık kalkınma planları (BYKP) oluşturulmuştur. Halen 11.si (2019-2023) yürürlükte olan bu kalkınma planlarında da bölgesel eşitsizliği gidermek, bölgesel kalkınma, ilk 5 yıllık kalkınma planından beri gündemdedir (Günaydın, 2013).

Birinci BYKP; sağlık, konut ve eğitim yatırımlarında Doğu ve Güneydoğu bölgelerine öncelik tanımlanmıştır. İkinci BYKP'da az gelişmiş bölgelere olan yatırım politikaları devam etmiş, Doğu ve Güneydoğu illeri gelişme göstermiştir. Doğu Anadolu Bölgesi için özel bir plan yapılması kabul edilse de gerçekleştirilememiştir.(Erkal,?) 3.BYKP'ında bölgesel kalkınma “kalkınmada öncelikli yöreler” şeklinde çalışılmış ve sanayinin bölgelere dağılması hedeflemiştir. 1972 yılında bölge planlama çalışmalarına yer verilmemiş ve kalkınmada öncelikli yöreler dairesi kurulmuştur. Devlet planlama teşkilatı tarafından az gelişmiş yöreler tespit edilmiş ve kamu yatırımlarında bu 40 il ve 50 ilçeye öncelik tanınmıştır. (Erkal,?; Günaydın, 2013)

4.BYKP: kamu ve özel sektör iş birliği içinde geri kalmış bölgeleri kalkındırmak hedeflenmiştir. 5.BYKP: bölgesel kalkınma hedeflenmiştir, sektörler için gelişme alanları tespiti hedeflenmiştir. 6.BYKP: GAP projesinin hazırlanması hedeflenmiştir. Yatırımların bölgesel sorunlara cevap vermesi amaçlanmıştır. 7.BYKP: “geri kalmış bölgeler için de kalkınma projelerinin hazırlanması hedeflenmiştir.” 8.BYKP: kaynakların eşit dağılımı amaçlanmıştır, bölge planlarıyla uyumlu “İl Gelişme Planları” yapılması hedeflenmiştir. 9.BYKP: Planların hazırlanması ve birbiriyle uyumlu olması için yetki ve sorumlulukların belirlenmesi istenmiştir. (Günaydın, 2013)

Dengesizliğin giderilmesi için, fabrikalar, üniversiteler, okullar ve sağlık kuruluşlarının Güney ve Doğu illerine açılmasına ve kalkınma planlarında politikalar geliştirilmesine rağmen dengesizlikler giderilememiştir (Yazgan,1977). Bölgesel dengesizlikleri gidermek için yapılan politikalar yeterli olmamış ve iç göçler de bu dengesizliği desteklemiştir (DPT,2003-2671 s.148).Ulusal kalkınma planlarındaki politikalarda dengesizliği arttırmıştır. (Yıldız, 2013). Ekonomik hareketlerin ve yatırımların batı illerine ve bazı metropol illere yoğunlaşması iç göçün artmasına sebep olmuştur (Günaydın, 2013).

8. Kalkınma Planı yürürlükteyken Avrupa Birliği uyum süreci kapsamında bölgesel dengesizlik sorununun çözümlenmesi amaçlanmıştır. Dengesizlik sorununu çözüme katkı sağlaması için ortak bir bölgeleme sistemi oluşturulmuştur. (Tekkanat ve Mermer,2018) Avrupa Birliği'nin NUTS1, NUTS2, NUTS3 bölgeler sistemini Türkiye 2002 de kabul etmiştir (Yıldırım, 2019). Ekonomik yapı, coğrafya, sosyo-kültürel açıdan benzeyen iller kalkınma planları ve nüfusları dikkate alınarak sınıflandırılmıştır (Öztürk,2009,s.19).

“Avrupa Birliğinde uygulanan politikaların temel hedefleri; sosyo-ekonomik ve mekânsal bütünleşme, çevrenin korunması, yerel yönetimlerin güçlenmesi, çevre bölgelerinin ulaşım ve iletişim ağları ile merkez bölgelere bağlanması, orta büyüklükteki kentlerin birbirlerine işlevsel olarak bağlanması suretiyle gelişme aksları oluşturulması yönündedir.”(Aşgın, ? s.33).

“Üretim ve hizmet yatırımlarını ve dağılımını en iyi şekilde yansıtan yerleşim sistemi dengeli bir bölgesel kalkınma yaratır (Yıldız, 2013).” “Dengeli kalkınma olgusu ilk kez Friedrich List tarafından 1943’de atılmıştır.” List tarım, ticaret ve imalat kesimleri arasında dengeli bir gelişmenin önemini vurgulamıştır. Dengeli bölgesel kalkınma olgusu ise Rodan tarafından geliştirilmiştir. Rodan’a göre sürekli büyümek için bölgelere yatırım gereklidir.

Yetersiz altyapı yatırımları, teşviklerin eşit dağılmaması ve çevresel etkiler bölgesel kalkınmayı olumsuz etkilemektedir (Koç ve Bildirici, 2017). Kalkınma politikaları yerel potansiyelleri ve ülkedeki potansiyelleri dikkate alarak hem ulusal hem de bölgesel kalkınmayı sağlamalıdır.(Sevinç,2011) Az gelişmiş bölgelerde önce devlet, kalkınması için yatırımlar uygulamalı ki bölge canlansın, eksik altyapılar tamamlanarak çekici hale getirilsin ki, bölge yabancı yatırımcıları çekebilsin (Yıldız, 2013; Kaya,2009;Cilavdaroğu,2008).

2.3.3. Ekonomik Nedenler

Büzüşmenin ekonomik nedenlerini anlayabilmek için sanayileşme ile başlayan dünya ekonomik tarihine bakmak gerekmektedir. Sanayileşme ile beraber kentsel büyüme hızlanırken bazı bölgelerde bu durum ekonomik ve demografik sorunlara yol açmış ve nüfus kaybına sebep olmuş ve göç dalgaları yaşanmıştır. Büyüyen şehirler kadar büzülen şehirler de sanayi çağının bir ürünü olmuştur. (Rieniets, 2009) “Literatüre göre ekonomik gerileme nüfus azalmasının hem nedeni hem de sonucudur” (Schatz, 2010).

18.yüzyılda buhar makinesinin icadı ile ilk sanayi devrimi başlamış ve üretimde makineleşmeye geçilmiştir. 19.yy başlarında ise elektriğin makinelerde kullanılmasıyla seri üretimler başlamış ve ikinci sanayi devrimi diye adlandırılan bu dönem teknoloji devrimi olarak da anılmıştır. Demiryollarının da gelişmesiyle ulaşım kolaylaşmıştır. Ürünlerin pazar içerisinde yeni yerlere ve uzak bölgelere gitmesi kolaylaşmıştır. Böylece fordizm sonrası üretim kent dışında da yapılmaya başlanmıştır (Ersoy, 2001). 20.yy da yaşanan ikinci dünya savaşı ve ekonomik krizle beraber sanayileşme ve teknolojik ilerlemeler yavaşlamıştır. 1929 ekonomik kriz sonrası Keynesci politikalarla, altyapı yatırımları, eğitim sağlık hizmetleri gibi kamusal yatırımlar devlet görevi olarak kabul edilmiştir (Avcı,2014). Keynesci dönemin gidermeye çalıştığı bölgelerarası dengesizlik belirginleşmiş ve önemli sanayi yatırımları da bu dengesizliği arttırmıştır (Ersoy, 2001). Savaş bittikten sonra 1950 li yıllarda elektroniğin kullanımı, dijitalleşme ve bilgi teknolojilerinin gelişmesiyle üretim otomatikleşmiş ve üçüncü sanayi devrimi başlamıştır. Üçüncü sanayi devrimiyle üretimde verimlilik artmış ve mavi yaka sayısı ise azalmıştır. 1970lerde sorunların çıkmasıyla devletin rolleri değişmiş ve özel sektöre devredilmiştir. Dünyada neoliberal ekonomi politikaları hâkim olmaya başlamıştır (Ayık ve Avcı, 2018). 1980 ve 1990larda da özelleştirme kavramı devam etmiştir. Batı ülkelerinde toplam istihdam sayısı içerisinde sanayi çalışanlarının payı azalmıştır (Ersoy, 2001). 20.yy da hizmet üretimine odaklı ekonomik aktiviteler öngörülmüştür (Meçik ve Afşar, 2015). Batı’ da Ersoy, (2001) a göre son 40 yıl içerisinde dönüşümlerle ve yeniden yapılanmayla beraber üç gelişme olmuştur; bunlardan ilki, sanayide yüksek teknoloji ve verimliliğin artması ve böylece istihdamdaki payının azalmasıdır. Bu gelişme yeniden sanayileşme olarak adlandırılmaktadır. İkincisi ise değişen pazar koşullarında rekabet edemeyen firmaların kapanmasıdır; bu da firmaların ya yer değiştirmesiyle ya da kayıt dışı göçmen işçi çalıştırarak toplam istihdam içerisinde sanayinin payının düşmesiyle sonuçlanmıştır. Son olarak bu dönemde üretim hizmetleri gibi yeni iş kolları çıkmaya başlamıştır. Böylece istihdam içinde hizmet sektörünün payı artmış ve sanayinin payı azalmıştır. (Ersoy, 2001)

Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş ve sanayi toplumundan sonra yaşanan teknolojik gelişmeler, ağır endüstrideki azalmalar, hizmet sektöründe büyüme ve küreselleşme ile sanayi ötesi topluma geçilmiştir (Yılmaz,2009; Scott ve Çamur, 2004). Bu gelişmelerle iş ve çalışma koşullarında değişiklikler meydana gelmiştir (Meçik ve Afşar, 2015). “Sanayi toplumundan, sanayi ötesi topluma geçiş süreci

ekonomik yapıda dönüşümlere yol açmaktadır ve sektörlerin ağırlığı değişirken talep edilen işgücünün niteliklerinde değişimler meydana gelmektedir (Meçik ve Afşar, 2015).” Bu yeni yapılanma süreci “sanayi ötesi toplum”, “bilgi toplumu”, “bilgi ekonomisi” (Yılmaz,2009 s.10) olarak da adlandırılmaktadır(Meçik ve Afşar, 2015).

2011 yılında konuşulmaya başlanan dördüncü sanayi devrimi, üretimi robotların yapması, yapay zekânın gelişmesi ve kullanımı, teknolojik gelişmelerle başlamış ve günümüze kadar devam etmektedir. Bilgisayar, iletişim ve internet teknolojileri, akıllı üretim sistemleri gelişmiş ve robotlar üretimi tamamen ele almışlardır.

Sanayisizleşme, “şehirlerin gelişmesiyle şehir içinde kalan alanların taşınması”, yeni lokasyonlara yer değiştirmesidir. Bu durum ekonomideki fazla payın sanayiden hizmet sektörüne kaymasına neden olmuş ve mekânsal dönüşümlere yol açmıştır. Şehir içerisinde boşalan alanlarda (eski sanayi alanlarında) fonksiyon değişiklikleri meydana gelmiştir. Sanayinin yer değiştirmesi ise üç şekilde kategorize edilmiştir; sanayinin şehir içinden çeperlere doğru yer değiştirmesi (decentralization), sanayinin yer değiştirmesi (relocation) ve sanayi alanının yeni fonksiyon kazanması (de-industrialization) dır. (Ayık ve Avcı, 2018)

Sanayisizleşmeyle ülkelerin gayrisafi yurtiçi hasılasında (GSYH) sanayinin payının azalması ve hizmet payının artmasına neden olmuştur. Fakat Türkiye ekonomisinde durum bu şekilde olmamıştır. Sanayinin payı hizmet payı kadar olmasa da artmaya devam etmiş ve asıl azalış tarım sektöründe meydana gelmiştir. Sanayi sektörünün toplam istihdamdaki payının azalması sanayisizleşme göstergesidir (Meçik ve Afşar, 2015). Sanayi sektöründeki istihdam ile kişi başı düşen GSYH, sermaye yatırımları ve yabancı yatırımlar arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır. Sanayisizleşme ile rekabet gücü olmayanların yaşadığı istihdam kayıplarını diğer sektörler kapatacak, yatırımcı olmadığı için işsizliğe neden olmuştur (Meçik ve Afşar, 2015). Şehrin ekonomik çeşitliliği ne kadar fazlaysa sanayisizleşmeden ve diğer krizlerden o kadar az etkilenmektedir, diğer sektörler krizi hafifletebilirler (Weimar, 2012).

Küreselleşme; sermayenin, üretimdeki malların ve hizmetlerin serbestçe dolaşabildiği çok boyutlu bir süreçtir (Şenses,2004). Bu sistem içerisinde kentler rekabet edebilmelidir (Harvey,2012). Küreselleşmeyle beraber, kentler sermayenin, üretimin mekânı ve cazibe merkezleri olmuşlardır ve pazarda rekabet içerisinde, kentler potansiyellerini, avantajlarını kullanarak yatırımcıları, sermayeyi çekmeye çalışmışlardır. (Fol ve Sabot,2010) Küreselleşmeyle beraber sanayi toplumundan bilgi

toplumuna geçilmiştir (Dikkaya ve Özyakışır,2006) ve 1980’lerde sektörlerin çeşitlenmesiyle, alternatif yatırımlar da gündeme gelmiştir (Aşgın, ?). Küreselleşmeyle üretimin kollarının farklı bölgelerde yapılıp maksimumu kar ile bir araya getirilmesini sağlamıştır (Yalınpala,2002).

Küresel rekabet sürecinde güçlü ekonomiye sahip olan şehirler, firmalar ayakta kalmış ve diğer ekonomileri şekillendirmiştir (Sağır, 2019). Kentlere verilen isimlerle (marka kent, küresel kent...) rekabet etmeye çalışması sağlanmıştır. Fakat kentler arası dengesizlikler, eşitsizlikler yaşanmıştır. “Bir tarafta kapitalist düzene uygun olarak kurgulanan ve rekabette öncü olmaya çalışan kentler, diğer tarafta ise aynı bölgede yer almasına rağmen sürekli küçülen kentler ortaya çıkmaktadır. Sonuçta kentler arasında eşitsizlik sorunu yaşanmaktadır. (Sağır, 2019)”

Nüfusun düşüşü ekonomik düşüşle yakından bağlantılıdır (Friedrichs,1993). Ekonomik küreselleşme ile küresel finansal süreçlerin ve üretim süreçlerinin uluslararasılaşması güçlü bir büzüşme nedenidir (Martinez ve ark 2012) Gelişmesini tek bir sektöre veya endüstriye bağlayan şehirler küreselleşme sürecinde etkilenmiştir (Friedrichs 1993;Lang 2005). Ekonomik olaylar kentsel büzüşmenin hem nedeni hem de sonucudur (Guimaraes ve ark, 2016). Bazı alanlar yatırım ve kalifiyeli çalışan için cazip hale gelirken diğer bölgeler işlerini ve nüfuslarını kaybederler (Fernandez ve ark 2012). Birinin nüfusu artarken diğer bölgenin düşmektedir. Birinin kentleşmesi diğerinin çökmesine neden olmaktadır.

Endüstriyel üretimin bilgi ekonomisine dönüşümüyle, bazı kentlere iş gücü, yenilikçi faaliyetler sağlanırken buna adapte olamayan şehirler bu süreci olumsuz deneyimlemektedir (Camarda ve ark,2015). Küreselleşmeyle pazarda rekabet edemeyen işletmelerin aniden kapatması, çalışanların işsiz kalması ve en temel ihtiyacı olan barınmak ve hayatta kalabilmek için, iş aramak amacıyla başka şehirlere göç etmesiyle sonuçlanmaktadır. Şehirde ani bir ekonomik kriz anında kent bunu absorbe edemediği, bu süreci yönetemediği ve tek bir sektöre bağlı kaldığı için bu nedenler kenti büzüşmeye itmektedir. Teknolojinin ilerlemesiyle özellikle sanayi sektöründe insana ihtiyaç azalmaya başlamıştır. Nitelikli iş gücünün hizmet verdiği alanlar, kalifiyeli olmayan elemanlar için işsizlik ile sonuçlanacaktır ve çalışanların hizmet sektörüne kayması veya göç etmesi kaçınılmazdır. Fakat birçok bölgede hizmet sektörü endüstriyel işlerin kayıplarını telafi etmek için yeterli olmamıştır (Krawchhenko ve Hainc,2017).

Harvey (2006), ya göre büzüşme eşit olmayan ekonomik kalkınmanın kaçınılmaz sonucudur. Fakat kalkınmanın ülkenin tüm bölgelerinde veya şehirlerinde eşit olması çok mümkün değildir. Çünkü her şehrin politik- ekonomik değişkenleri, ham maddeler, sermayeleri farklıdır. (Rumpel ve Slach,2012)

2.3.4. Çevresel Nedenler

İklim değişiklikleri, sel, deprem gibi doğal afetler, salgın hastalıklar, çevre illerin daha gelişmiş olması veya iş/atanma sebebiyle başka kentlere gitme isteği nüfusun azalmasına sebep olmaktadır. Kalıcı olan bu nedenler gelen göç ile kapatılmadığı sürece kentler büzüşmeye maruz kalacaktır. Ülkemizde bazı kentlerde/illerde doğal felaketlerden dolayı nüfus azalması yaşanmaktadır. Bunlar ani ve yıkıcı düşüşlere neden olmaktadır. Örneğin kıyı ve nehir alanlarındaki şehirler taşkınlardan dolayı savunmasızdır. İklim olaylarına karşı başa çıkamayan, yetersiz altyapı ve finansal kaynaklara sahip olan zayıf ekonomilerdeki şehirler de savunmasızdır. (Schlappa ve Neill,2013)

2.3.5. Sosyal Nedenler

Sosyal eşitsizlikler, ırkçılık, soylulaştırma gibi nedenler de büzüşmeye neden olmaktadır. Kadınların özgürleşmesi, bireyselleşmesi doğum oranlarının düşmesine ve nüfusun yaşlanmasına neden olmaktadır. Bu süreç sosyo-kültürel yapıyı etkiler ve kullanıcı kaybedilir (Kaugurs,2011). Çevreciliğin ve feminizmin yükselişi, kadınların eğitim seviyelerinin artması, kadınların iş gücüne katılımı, evliliğin ertelenmesi, çocuk doğurmanın yüksek maliyeti, iş ve aile yaşam dengesi, özgürlüğü kaybetme korkusu (Mykhnenko ve ark, 2018) da sosyal nedenler arasındadır.

Yukarıda sayılan tüm bu nedenler tek başına kentte olabileceği gibi birden çok nedende kenti büzüşmeye itmektedir. Literatürde büzüşme genellikle nedenlerin iki veya daha fazlasını bir arada bulunduran şehirlerde ortaya çıkmaktadır(Dabinett 2005; hall ve hall 2008;Martinez Fernandez ve wu 2007 - 213). Anlaşılacağı gibi aslında demografik nedenler ekonomik gelişmelerle de ilişkilidir. Tüm bu nedenler, insanların şehirden gitmesine, nüfusun azalmasına, şehrin çökmesine, yapılan planların bozulmasına neden olmaktadır. Bunların etkisi bu tez kapsamında ayrı bir başlık altında incelenecektir.

Gençlerin göç etmesiyle hem nüfus azalmakta hem de üreme çağında ki nüfusun azalmasıyla gelecekteki doğum oranı azalmaktadır (Stryjakiewicz ve Jaroszewska, 2016).

2.4. KENTSEL BÜZÜŞMENİN SONUÇLARI

Tablo 3: Büzüşmenin sonuçları

Mekana Etkileri	Ekonomiye Etkileri	Sosyal Etkileri	Çevreye Etkileri
Kullanılmayan altyapı	Kullanıcı sayısında azalma	Sosyo-kültürel dönüşüm	Boş ve çürümüş alanlar
Boş konut ve kamusal alanlar	Belediye gelirinde azalma	Bölgeler arası eşitsizlik	Suç oranlarının ve güvensizliğin artması
Hizmete olan talebin azalması	İstihdam kaybı	Aktif nüfusun göçü/ demografik değişim	Teknik altyapı sorunları
Fiziksel çürüme	Kalifiyeli eleman göçü		Yenilenme için fırsat
Delikli alanlar / Çukurlu şehirler	Çevre mülklerde değer düşüşü		Çevreyi kirletici maddelerin azalması
	Kentin canlılığını yitirmesi		

Nüfus kaybı, konut, fabrika, dükkânlar, sanayi alanları, kamusal donatıların fiziksel bozulması, kentsel arazi değerlerinin azalmasına, vergilerin ve suç oranlarının artmasına, güvensizliğin azalmasına ve işsizliğin artmasına neden olur (Beauregard, 2003). Büzüşme, konut piyasasını, altyapı kullanımını, işgücü piyasasını ve kentsel alanların canlılığını da etkiler (Haase ve ark, 2006). “Büzüşme sonucunda etkilerinden hangisinin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğine yerele özgüdür ve düşüşün nedeni ile düşüşün ciddiyetine bağlıdır (Smit, 2014).” Aşağıda büzüşmenin sonuçları gruplar halinde tartışılacaktır;

2.4.1. Büzüşmenin Mekâna Etkisi

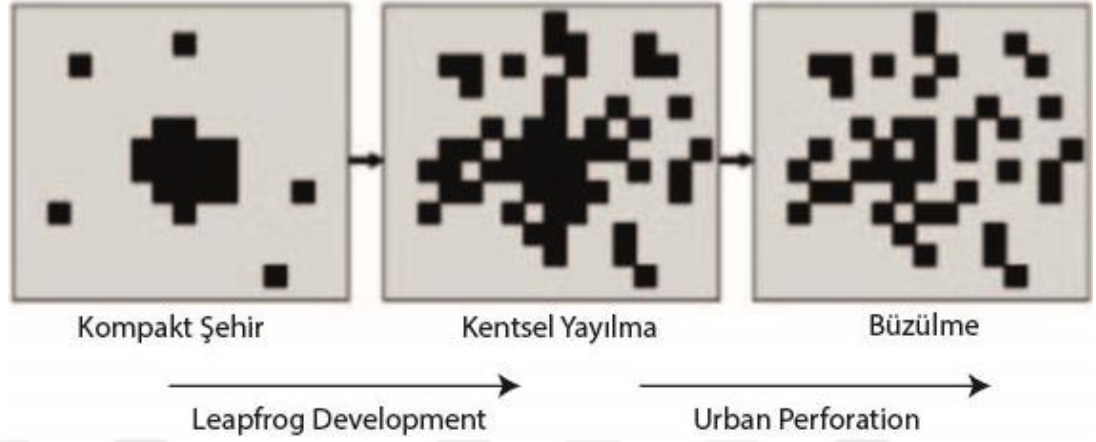
Büzüşen kentlerde nüfusla birlikte işletmeler de küçülmektedir (Cheshire ve Hay 1989). Nüfusun azalması, istihdamı, sosyal ve teknik altyapıyı, konutları, kamusal alanları, belediyeleri ve kentsel yaşamı da etkilemektedir. Canlılığın en önemli faktörü olan insanların gitmesiyle donatı alanları, kamusal alanlar ve konutlar boş kalmakta (Sabot, 2014), kullanılmayan altyapı alanları oluşmaktadır (Schett,2011). Bölgedeki işgücü arzı, konut talebi, tüketim malları ve hizmetlere olan talep de azalmaktadır (Balcı, 2018). Konutlarda da boşalmalar olmasıyla fiziksel çürümeler, yıpranmalar ve yaşlanmalarla mülk değerinde de düşüş yaşanmaktadır (Sternlieb,1966). Şehir cazibesini kaybetmekte, boş evler, sokaklar, kullanılmayan donatı alanları ve altyapıyla birlikte şehirlerde niteliksel gerilemeler ortaya çıkmaktadır (Schett, 2012). Alanların ve yapıların kullanılmaması harap olmasına yol açmaktadır (Bernt, 2009). Kullanılmayan alanlar güvensizliğe neden olmakta ve bölgede suç oranları artmaktadır. Binaların ve kamusal alanların keskin bir şekilde bozulması, çevresel kalite, mimari ve kentsel farklılığa da neden olmaktadır (Guimaraes ve ark, 2016).

Belli bir nüfus projeksiyonuna göre üretilen altyapı sistemleri bozulmakta ve vergi açıkları ortaya çıkmaktadır. Çünkü bir belediye, su ve kanalizasyon sistemi için maliyetin en az $\frac{3}{4}$ ünün sabit olduğunu tahmin ederek hizmet vermektedir (Faust, vd. 2016).

Altyapı sistemini kullanacak az insan olmasına rağmen maliyet aynı kalmakta, bu nedenle hizmet seviyesi düşmektedir. Nüfusun azalmasıyla hala aynı hizmet verilmekte fakat karşılığı eskisi gibi alınmadığı için altyapı maliyeti de artmaktadır. Bu da finansal sorunlara yol açmaktadır. Hatta nüfusun azalmasıyla hastane, okul kapasiteleri talebin üstünde kalmakta ve kişi başına düşen yatak sayısı, öğretmen sayısı, doktor sayısı artmaktadır. Boş sokaklar, terk edilmiş ve yıkılmış evler fiziksel büzüşmedir. Bu süreçte yollar, binalar, kanalizasyon sistemleri çürümektedir (Laursen,2009). Farklı mahallelerden göçler yaşandığı için sınıflardaki öğrenci sayısı, hastanelerdeki gelen hasta sayısı azalırken sektörde doktor, öğretmen fazlası çıkmakta ve bu alanların pazarlanması da zorlaşmaktadır. (Pallagast,2012).

Nüfusun azalması ve özellikle kalifiye ve eğitimli grubun şehri terk etmesiyle mevcut işleri yapabilecek nitelikli çalışan kalmamakta, kalite düşmekte ve işsiz nüfusun geliri daha da düşmektedir. Hatta nüfusun çalışan grubunun azalmasıyla ortalama yaş artmakta ve nüfus yaşlanmaktadır. (Sabot, 2014).

Nüfusun ve dolasıyla kentsel yoğunluğun azalması “delikli” denilen boşluklara yol açmaktadır. Bu delinme süreci ;

Şekil 4: Küçülen yayılma (Kaynak: Siedentop ve Fiona, 2008)

Arazi kullanımı göz önüne alındığında kentlerin büzülmesiyle çukurlu şehirler oluşmaktadır (Lacroix,2010). Boş kullanılmayan atıl mekânlar deliklere, çukurlara neden olmaktadır. Böyle oluşan boşluklar şehirler için hem avantaj hem de dezavantaj olarak kullanılabilir (Lacroix,2010). “Kentsel dokunun yıkılması, yoğunluğu azalan delikli alanlar, kentsel çevrenin yıkımı, konut adalarının değişimi mekânsal deseni değiştirmektedir.” (Haase ve ark, 2006). Şekil 4 de büzülme sonucunda oluşan doku gözükmemektedir. Kentsel yayılma, şehir merkezlerinin ihmal edilmesine ve donuk (çörek) şehirlerin çıkmasına da neden olmuştur (Davenport,2003). İlerleyen bölümlerde buna da değinilecektir.

Kompakt kentlerde, nüfus artışıyla ve merkez dışındaki bölgelerin yaşam maliyetlerinin daha az olmasıyla, işlevlerin yayılmasıyla ve merkezdeki yaşam kalitesinin düşmesiyle ikinci aşamadaki gibi kentsel saçılmalar yaşanmaktadır. Kentsel saçılmadan sonra nüfusların farklı yerlerden azalmasıyla “delikli” bir kentsel yapı oluşmasına neden olarak üçüncü sıradaki dokuya dönüşmektedir.(Balcı, 2018) Büzülme hem kentsel dokuyu hem de açık alanı çok düzensiz bir şekilde etkilemektedir. Örneğin, şehir merkezleri atıl sanayi alanlarından ve kullanılmayan arazilerden oluşan “boşluk” halini alırken, banliyöler büyümektedir. Doğu Almanya'da kentsel büzülme, kentin bazı bölgelerinin arazi kullanımlarında daha fazla kayıplarla karşı karşıya kalınması ve kentsel dokunun “delinmesine” neden olmuştur (Lütke-Daldrup, 2003;Rink, Haaseve ark. 2012) Azalan bina stoğu yoğun bir şekilde

inşa edilmiş bir şehirde “gevşemeye” yol açabilirken, daha sonraki bir aşamada büzüşme boş arazilerden dolayı bir parçalanma ve hatta kentsel alanın perforasyon şeklinde delinmesine yol açabilir. (Haase ve ark, 2007).

Demografik düşüş, kentsel donanımı etkilemektedir, kamu, eğitim, sağlık ve toplu taşıma hizmetlerinin sağlanması zorlaşır, evler boş ve satılmaz, okullar ve ticari alanlar kapanmak zorunda kalır, firmalar işlerini başka bir yere yerleştirme eğilimindedir (Hospers,2013). Büzüşme konut ve yapılı çevrenin bozmasına da neden olur (Wolff,2010). Bu bozulmalarda kentsel dönüşümler hem büyüyen hem de büzülen bölgelere çözüm niteliğindedir (Laursen, 2009).

“Büzüşme, olumsuz bir anlam ifade etmemektedir. Sadece bir anda azaldığı için olumsuz çağrışımlar yapmaktadır. Tarafsız anlaşılmalıdır.” (Rumpel ve Slach,2012) Büzüşme sadece çözülmesi gereken bir sorun değil, aynı zamanda gelecek için farklı gelişme fırsatları da yaratmaktadır (Martinez-Fernandez ve Wu,2007). Büzüşmenin yarattığı boş veya terk edilmiş arazi yenilenecek tekrar kullanılabilir. Kentsel dönüşüm bu noktada cevap vermektedir (Hollstein,2014). Cleveland’da boş arsalar, kenti iyileştirmek için yeşil alanlarla fırsata çevrilmiştir (Mallach,2012). Yeniden gelişme potansiyeline sahip bölgelerde büzüşme gelecekte fırsata çevrilebilir (Hollstein,2014).

2.4.2. Ekonomiye Etkisi

Sakinler işlerini kaybedip şehri terk ettiğinde kentsel altyapıların (sinema, market, okullar, konutlar, su şebekeleri gibi) elde edilen gelirlerinde de azalmalar meydana gelir (Bernt,2009). Nüfusun azalması ile vergilerde azalmaktadır (Syssner,2016). Düşük vergi geliri nedeniyle yatırımlar için belediyenin sermayesi azalır. Bu da mevcut kamusal alanların bakımını ve yeni tesislerin yatırımını etkiler (Friedrichs, 1993). Vergi gelirindeki düşüş kalite kaybına ve bakım eksikliğine yol açar (Nefs ve ark,2013). Nüfus yoğunluğu azalmış şehirlerde kişi başı altyapı bakım maliyeti artar (Krawchhenko ve Hainc,2017). Polis devriyesi, çöp toplama gibi belediye hizmetleri bir bölümünü sürdürmez ve azaltılmak zorunda kalınır (Saputra,2019). Bernt, (2009) e göre belediyelerin birkaç seçeneği vardır; birincisi artan harcamalar nedeniyle vergiyi arttırabilir, ikincisi hizmetleri kesebilir, küçülebilir veya kamu hizmetlerini yeniden düzenleyebilir ve üçüncüsü ekonomik kalkınma faaliyetlerine katılabilir.

Eğer sanayideki istihdam kayıpları telafi edilmezse insanlar başka bir yerde iş bulmak için bölgeyi terk edecektir (Hoekveld,2014). Bu da kentin kalifiyeli elemanları kaybetmesi demektir. Nüfusun azalmasıyla, talepler düşer, hem eski konut stokunun yenilenmesi hem de yeni konut stokunun inşası yavaşlar. Boş ve terk edilmiş binalar suç çeker, yangın tehlikesi oluşturur, çevre mülklerin değerini düşürür (Toura,2019). Tüm bunlar kentin canlılığını yitirmesine sebep olmaktadır.

Kentlerin ani bir krizden etkilenmesinin bir diğer nedeni ise ekonomisinin tek sektöre bağlı kalması veya dayanıklı ekonomiye sahip olmamasıdır (Baxter,2018). Kentler esnek olmalı ve değişimlere adapte olabilmelilerdir (Wiechmann,2008).

Kütüphane, yeraltı treni, otobüs, eğitim ve sağlık tesislerini içeren kamu hizmetleri ve tiyatro, alışveriş merkezi, restoranlar gibi özel hizmetlerde bu krizden etkilenmektedir. Nüfusun azalmasıyla kullanıcı azaldığı gibi hizmet veren kişiler de göç edebilir. Altyapı hizmetleri de büzüşmeden etkilenirler ve altyapı aniden kapasitesini azaltmadığı için nüfus azalmasına rağmen aynı miktarda hizmet sağlanmaktadır (Hollstein,2014). Nüfusun azalmasıyla hizmet verenler ya ücreti yükseltir ya da hizmet kalitesini düşürür. (Sakanishi, 2006).

Kentsel alanda iç göç nedeniyle altyapı ağlarının genişletilmesi gerekir (kentsel yayılma, banliyöleşme) ve merkezde kullanıcı sayısında azalmalar meydana gelir (Bernt,2009).

2.4.3. Sosyal Etkileri

Kentlerin, demografik, ekonomik, mekânsal değişimle beraber sosyokültürel bir dönüşüm yaşadığı varsayılmaktadır (Rocak,2020). Şehirlerde nüfus kayıpları daha iyi eğitilmiş, daha yüksek vasıflı hane halklarından oluşur. Bu şekilde piyasa kalifiyeli elemanını da kaybeder. Hatta bu avantajlı grupların şehirden ayrılmasıyla kalan nüfusun işsiz kalma ve gelirlerinin düşme olasılığı artar. Böylece mahallelerin sosyal ortamları da değişir. (Galster,2019) “Göç veren bölgelerin gelirinde düşüş olurken göç alan bölgenin geliri artacaktır ki buda bölgeler arasındaki farklılığı daha da artmasına neden olacaktır (Beauregard, 2003).” İşsizlik oranı gelir düzeyi ve iç göçler bölgesel dengesizliğin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. İç göçler az gelişmiş bölgelerden gelişmiş bölgelere insan akımını ifade etmektedir (Kılıçarslan, 2009). Göç seçici olarak genç ve yetenekli sakinlerin gitmesi eğilimdedir ve kentsel alanın demografik yapısını değiştirir (Hospers,2013). Nitelikli insan göçüyle toplumda sosyo-mekânsal dengesizlikler artmaktadır (Haase ve ark, 2006). Büzüşmeyle birlikte nüfustaki

heterojendik bozulur (Guimaraes ve ark, 2016) sosyal hayat ve kamusal alanlar ölür (Manuel ve Pinho, 2010) aktif nüfus azalır, kent yaşlanır. Maslow'un hiyerarşisine göre ilk ve ikinci basamak olan temel ihtiyaçları sağlayamadıktan sonra sosyalleşme ve kamusallaşma mümkün değildir. Nüfusun yaşlanmasıyla huzurevlerinde ve tıbbi altyapıda artış olması beklenir (Haase ve ark 2007). Diğer yandan da genç nüfusun azalmasıyla talep fazlası olan anaokulları ve ilköğretim okulları ve kapatılır (Rumpel ve Slach,2013).

2.4.4. Çevreye Etkileri

Nüfusun azalması çevreyi hem olumlu ve olumsuz etkilemektedir. İnsanların gitmesiyle yarattıkları kirlilik, araba egzozları, çöp gibi çevreyi kirletici maddeler gitmektedir. Büzüşme bir fırsata da çevrilebilir; daha az insan daha az kirlilik, arazisi kıymetli olan boş yapılar yeşil alana dönüşebilir (Schilling ve Logan,2008; Mulligan,2014). Fakat nüfusun azalmasıyla boş kalan yapılar ve alanlarda suç oranları artar, güvensiz ortamlar oluşur (Galster,2019). Çöküntü ve boş alanların yıkılması şehirdeki yeşil ağların restorasyonu ve gelişimi için bir şans olmasına rağmen (Haase ve ark 2007) diğer bir yandan boş ve çürümüş alanlar değer kaybına yol açar ve etrafında etkiler (Bernt,2009). (negatif dışsallık) Mekânsal ayırım ve perforasyon seyahat mesefelerinin arasını açmakta ve kentsel yaşam kalitesini olumsuz(gürültü ve hava kirliliği) etkilemektedir (Haase ve ark 2007).

Büzüşmeden sonra oluşan boş ve dökük alanlar bir kentsel dönüşüm konusudur. Temel ilkeler aynı olsa da her alanın büzüşme nedeni farklı olduğu gibi stratejileri de farklı olacaktır. Temel hedefler ve vizyon ardından fiziksel, sosyal, ekonomik ve yönetim müdahaleleri olacaktır (Schenkel,2015). Kentin veya mahallenin geliştirilmesi, binaların altyapıların fiziksel olarak iyileştirilmesi için kentsel dönüşüm stratejilerine ihtiyaç vardır (Camarda ve ark,2015).

Altyapı sistemlerinde müşteri sayısındaki düşüş ekonomik ve teknik zorluk yaratır. Kanalizasyon ve atık su bertarafında büyük kanalizasyonlarda tortu birikmesine yol açarken içme suyu şebekelerinde daha düşük tüketim, daha uzun su tutma ve bakteri üremesine neden olur. (Bernt,2009)

3. DÜNYA ÖRNEKLERİ

Büzüşen kentlerin nedenlerinin farklı olmasından kaynaklı örneklerde farklı nedenlerle büzüşen kentler seçilmiştir. İstihdamın azalması ve doğurganlık oranının düşmesiyle Makiivka, sanayisizleşme, banliyöleşme ve doğum oranlarının düşmesiyle Halle, banliyöleşme ve ekonomik sektörün çökmesi ile Detroit ve nüfusun göç ile azalması, siyasi nedenler, banliyöleşme, doğum oranının azalması ile Leipzig kentleri örnek olarak seçilmiştir. Kentlerin neden büzüştüğü, nasıl büzüştüğü ve büzüşmeye karşı şehirlerin getirdiği politikalar incelenecektir.

3.1. BÜZÜŞEN ŞEHİR ÖRNEKLERİ

3.1.1. Makiivka (Ukrayna)

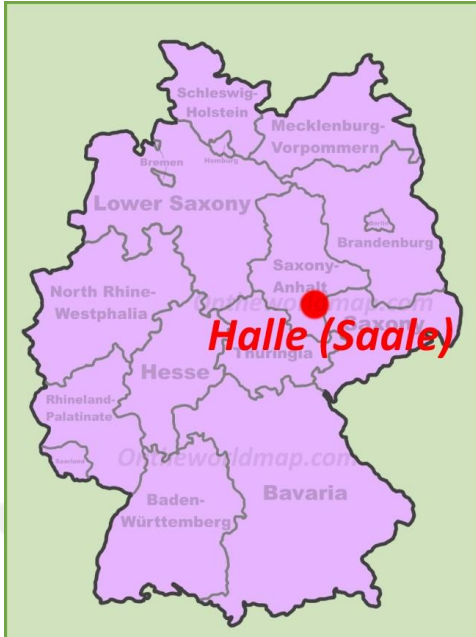

Şekil 5: Makiivka'nın Ukrayna da konumu (kaynak: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Makiivka>)

Büzüşme iki ana faktörden dolayı kaynaklanmaktadır; doğurganlık oranının azalmasıyla demografik değişimde yaşanan düşüş ve bölgesel ekonomik gerilemeden kaynaklı istihdamda azalmasıdır. 1990'lı yıllarda şehir endüstriyel üretiminin % 73ünü kaybetmiştir. 1995-2009 arasında, 15 yaş altındaki çocukların sayısı %46 oranında azaldı, 15-24 yaş %9, 25-44 yaş %17 oranında azalırken, 65 yaş üstü %12 oranında arttı. Maiivka sakinlerinin yaş ortalaması 41,8 e yükselmiştir, yani nüfus yaşlanmaya başlamıştır. Bununla birlikte anaokulu, ilkokul ve ortaokul öğrenci sayılarının azalmasıyla kreşler ve okulların talebin üstünde kaldı. Boş konutların oluşmaya başlamasıyla toplam konut stoğunun %7 si yıkıldı veya yaşanmaz hale gelmiştir. Ayrıca şehirdeki fabrikaların, tesislerin, kömür madenlerinin ve çelik işlerinin 1990'lardan sonra kamu ve özel sektör yatırımlarını kaybetmesi nedeniyle kapatılmasıyla istihdamda çalışan sayısı azalmış ve yaşayan 3 kişiden 1 i işsiz kalmıştır. Vergi açığının artmasıyla şehir dışı kaynaklara bağımlı hale gelmiştir. Sonuç olarak, işsizlik, yaşlanma, ekonomik düşüş, dış göç ve nüfus kaybı kentin büzüşmesine yol açmıştır. (Haase vd.,2014)

5 tıp doktorundan 1 i, hemşirelerin %40 ı işini kaybetmiştir. Hastane yataklarının sayısı yarı yarıya azalmıştır. Sosyal ve kültürel olarak; kütüphanelerin 3'te 1 i kapatılmış, sosyal klüplerin sayısı %39a düşmüştür. Şehir merkezindeki ısıtma boru hatlarının uzunluğu %62 oranında azalmıştır. Hatta kamu yönetimde küçülmüştür. İlçe meclislerinin kaldırılmasıyla tüm mali kaynak kontrolü Maiivka belediye meclisinin kontrolü altına alındı. Yerel yetkililerin dış finansman ve yardım istemeleri üzerine 2008 yılında, METRO Cash & Carry parakende ve satış yeri olarak atıl (brownfield) alanın temizlenmesi ve yeniden geliştirilmesi için yatırımda bulunmuştur. (Haase vd.,2014)Fakat nüfusu hala azalmaya devam etmektedir.

3.1.2. Halle (Almanya)

Şekil 6: Halle'nin Almanya da konumu (kaynak: <https://ontheworldmap.com/germany/city/halle/>)

Şehir nüfusunun düşüşünün 3 sebebi vardır; sanayisizleşme, banliyöleşme, doğum oranının azalmasıdır. Şehri 1990 da kentsel küçülmeye karşı karşıya kalmıştır. 2008'e kadar nüfusun %30 unu kaybetmiştir. Batı Almanya ile Doğu almanyanın birleşmesinden sonra şehrin endüstrisi olan kimya endüstrisi kapatılmıştır. İnsanlar iş bulmak için Batı Almanya'ya göç etmişlerdir. Doğum oranı 1989 öncesindeki seviyenin yarısına düşmesiyle yaşlı nüfus artmıştır. Yaşlanma ve düşük doğum oranları ile birlikte hanehalkı sayısı azalmıştır. Sosyal, kültürel donatılara, teknik altyapıya, su şebekelerine ve toplu taşımaya olan talep azalmıştır. Tüm bu büzüşme etkilerine karşı, yönetim yerel işgücü piyasasını dengelemeyi, özel yatırımları sübvans etmeyi ve kentsel yenilemeyi amaçlayan programlarla cevap vermiştir. (sınırlı başarı elde edilmiştir.) (Haase ve ark 2014)

Tüm şehrin küçültülmesi genel bir hedef olarak belirlenmiştir (City of Halle,2007). Bu hedefe ulaşmak için ana politika kentsel yeniden yapılanma olmuştur. Yani ihtiyaç duyulmayan konutların yıkılması, büyük teknik altyapıların ortadan kaldırılması ve sosyal alt yapıların kapatılmasıdır.

Süreci idare etmek için, konut birliklerinden temsilciler, belediye konut ve yardım şirket kuruluşlarından ve kiracı kuruluşlarından oluşan resmi yapılar ve ağlar kurulmuştur. Yeniden yapılanmanın sosyal etkilerini ele almak için mahalle yönetimi

getirilmiş ve süreç sakinlerle etkileşim halinde yürütülmüştür. Yaklaşımlar başarılı olmuştur; konut şirketleri iflastan kurtulmuş, nüfus sayısı sabitlenmiş ve kentsel boşluk oranı neredeyse yarıya indirilmiştir. Şehrin büzüşmeye tepkisi, kamu harcamalarının azaltılması ve bütünleşik bir plana dayanarak şehri "doğru planlama" amacıyla devlet liderliğinde refah ve yeniden planlama programları önerilmiştir.

3.1.3. Detroit (Amerika)

Şekil 7: Detroit'in konumu (kaynak: Google haritalar)

Amerika'da Michigan bölgesinin başkenti olan Detroit otomotiv sektöründen birçok firmayı barındırması sebebiyle "motor city" olarak adlandırılmaktadır. Araba kültürünün yansıması araba sahipliği de yüksek olan bu şehirde altyapı toplu taşıma yerine kişisel otomobile uygun tasarlanmıştır. Şehrin ekonomisi otomotiv sektörüne bağımlıydı. Altyapının bu şekilde gelişmesi insanları kentsel yayılmaya teşvik etmiştir. Firmalar, yatırımlarını hem şehre hem de arazinin ucuz ve bol olduğu yerler olan banliyölere yapar. Ayrıca şehir çok dinli bir nüfusa sahip olması sebebiyle ırksal çatışmaların yaşandığı bir yer haline gelmiştir. Bu yüzden insanların çoğu banliyölere taşınmıştır. Dünyanın otomobil başkenti diye anılan Detroit üç büyük (General Motors, Ford, Chrysler) şirkete ev sahipliği yapar. Dünya'nın her yıl en büyük otomobil fuarı burada düzenlenir. Irksal olaylardan dolayı 1970 yılında beyaz uçuş olarak adlandırılan 300.000 kişi banliyölere göç etmiştir. (Burley vd.,2011; Musto, 1956; Enelow,2013;Scarborough,2018)

1990ların sonları 2000lerin başında firmalar değişen pazar talebini karşılayamamıştır. 2009 yılında General Motors ve Chrysler iflas etmiştir. Krizde iflas ve işsizlik yoksullaşmayı da beraberinde getirdi. Detroit belediyesi vergi gelirlerinin yarısından fazlasını kaybetti ve bu da sistemi kitledi. İnsanlar şehirden ayrılmaya başladığında vergilerini de yanlarında alıp gittiler. Vergiler azaldıkça kentin sosyal ve belediye hizmetleri de azaldı. Öğretmen sayısı da azaldığı için eğitimde gerilemeler meydana geldi. Suç oranları, işsizlik ve yoksulluk nedeniyle şehir boşalıyor. Krizde hayalet şehir olarak anıldı. 2010 yılında acil durum yöneticisi bir planıcı kriz yönetiminde rol oynaması için çağrıldı, halk toplantıları yapıldı, geleceğe yönelik plan ve vizyon oluşturuldu. Kentliler bu sırada gönüllü olarak tarıma yöneldiler, bahçe ve bostan alanları arttı. 2012 yılında Michigan valisi şehrin finansal acil durumda olduğunu açıklamıştır. Bahçıvanlık yapan gönüllüler ürünleri indirimli fiyata satın alıyor amaç meyve ve sebze erişimi. 2013 yılında Hantz Woodlans (kentsel ağaç ve çiftlik alanı) bozulmuş mülkleri satın alıp araziyi temizlediler ve boş mülklere ağaç diktiler. 2013 yılında Detroit'in gelecek planı sunuldu. Şehri daha iyi daha başarılı ve daha sürdürülebilir yapmak amaçlanmıştır. Ekonomik büyüme, arazi kullanımında yeni formlar, daha sürdürülebilir, yeniden tasarlanmış altyapı, yeniden tasarlanmış şehir sistemi gibi hedeflerde mevcuttur. 2014 yılında hükümet binalarının %30'unun harap olduğu tespit edildi. Kentteki binaların da %30'unun ise boş olduğu tespit edildi. Kamu parsellerinin %90'ının ise çürümüş olduğu tespit edildi. Bunların sonucunda 40.000 binanın yıkılması ve enkazların temizlenmesi planlandı. Şehirdeki fabrikaların kurtarılması veya yıkılması önerildi. Bu müdahale biçimleri için gerekli olan finans Michigan Eyaletinin fonundan sağlandı. 2015 yılında Wayne Üniversitesi'ne şehre insan çekmek amacıyla bölümler açıldı. Tekrar uluslararası araba geçitleri düzenlenmeye başladı. Şehre elektrikli araç üretmek amacıyla bazı firmalar geldi, istihdam geri geldi. 2014 yılında ulaşım modalarında çeşitleniyor (tramway, bisiklet yolu gibi). (Burley vd.,2011; Musto,1956; Enelow,2013; Scarbrough,2018) Fakat hala nüfusu azalmaya devam etmektedir.

3.1.4. Leipzig

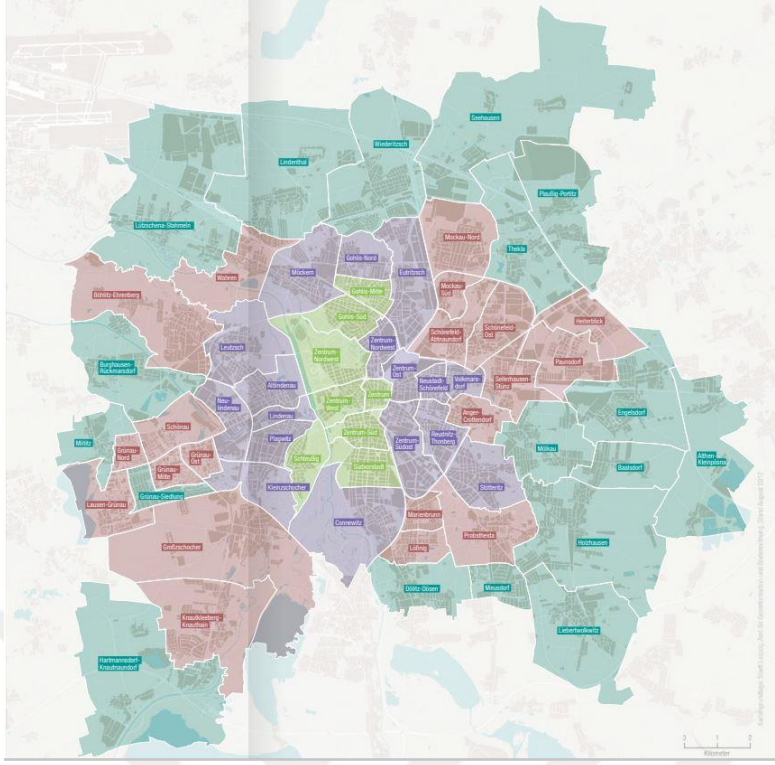
Şekil 8: Leipzig'in Almanya da konumu (kaynak: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Leipzig>)

Almanya'nın Saksonya eyaletine bağlı Leipzig 16.yy da doğu-batı ve kuzey-güney ticaret yolunda bulunmaktadır. En büyük Alman ticaret merkezi olmuştur. 1800ler de müze ve tiyatrolar açılmış, üniversite binaları inşa edilmiştir. 1870 de yeni sanayi merkezi oluşturulmuştur. Şehir 1860-1900lerde güney güneybatıya doğru genişletilmiştir. 1920lerde fuar tesisleri genişletilmiştir.1850 de 63.824 olan nüfus 1910 yılında çevre köylerinde bağlanmasıyla 465.156 olmuştur. Büyük linyit alanlarıyla petrokimya endüstrisi için bir merkez haline gelmiştir. 1930 ve 1940lar da silahlanma üretim merkezine dönüştürülmüştür. 19.yüzyılın sonunda istihdamın artmasıyla yeni konut alanları açılmıştır. 2.Dünya savaşıdan (1939- 1945) sonra şehrin nüfusu 100.000 den fazla azalmıştır. 1949 yılında Almanya'nın bölünmesi de siyasi, sosyal ve ekonomik kırılmalar yaratmıştır. Bu durum Doğu Almanya'da bölgelerin küçülmesine Batı Almanya'da ise büyümesine ve gelişmesine sebep olmuştur. 1970'lerin sonunda şehri yeniden canlandırmaya başlamışlardır. . Kömür endüstrisini genişletmişler, istihdam artmıştır. Fakat yatırımlarla hava kirliliği çok büyümüştür. 1990 yılında Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesiyle ve çalışma-yaşam koşulları sebebiyle nitelikli, genç nüfus ve kadınlardan oluşan 16.000 kişi batıya göç etmiştir. Bu sırada doğum oranlarının da azalmasıyla nüfus azalmaya başlamıştır. Nüfusun yaşlanmasıyla ortalama yaş 40'dan 44'e yükselmiştir. Çocuk bakım tesisleri ve ilkokullar bu süreçte talep fazlası olduğu için kapatılmıştır. Yeni ekonomik politikalarla işsizlik artmış ve rekabet gücünün de azalmasıyla fabrikaların çoğu kapanmıştır. Birleşmeden sonra doğu rekabet edememiştir. İmalat endüstrisinde hızlı

düşüş 1990 da 100.000den fazla iş kaybına neden olmuştur. Hizmet sektörü bu iş kaybını telafi edememiştir. İmalat sanayisindeki düşüş ileriye dönük yeni sanayilere ihtiyaç duyulmasına sebep olmuştur. Biyoteknoloji, medya ve iletişim teknolojisi gelişmeye başlamıştır. 1990larda yeni inşa edilen konutlar ve nüfusun azalmasından dolayı boş daire sayısı artmıştır. 1990lar da 60.000 boş daire vardır. Birçok medya-yayın şirketi 2.dünya savaşından sonra ayrılrsa da 1990 yılında birleşmeden sonra geri Leipzig'e dönmüşlerdir. 1992 yılında yerel bir yayın kuruluşu merkezini buraya açmıştır. 1990-1993 yıllarında bölge iş yatırımlarının %90ını kaybetmiştir. Göç ve banliyöleşme ile okullardaki öğrenci sayısı azalmış, talebin azalmasıyla bazı okullar kapatılmıştır. Ayrıca bin kişi başına düşen doktor sayısı da artmıştır.1989-2004 yılları arasında yaklaşık 3,5 milyon kişi doğudan batıya göç etmiştir ve dengesizlikler oluşmuştur. Demografik düşüş, beyin göçü ve doğal nüfus gelişimi şehrin büzüşmesine sebep olmuştur. Hükümet kent merkezini canlandırmak yerine banliyöler inşa etmiştir. Merkezdeki insanlar da daha iyi yaşam standartları için banliyölere göç etmiştir. Şehirde boşluk oranı %20 ye ulaşmıştır. Şehir içinde ve çevresinde ilk halkada düşüşler, krizler olmasına rağmen çevresindeki ikinci halkada üretim ve ticaret alanlarının büyümesiyle delikli şehir yapısı oluşmuştur(Lütke). Kent yönetimi ileriki yıllarda bu şehir içi boşlukları çevresel kalitenin iyileşmesi, şehir içinde çekici yerler yaratmak amacıyla fırsata çevirmiştir. Bu halkaya 34.000 müstakil ev inşa edilmiştir. (Garcia,2012; Helsinki vd,2015; Rink vd.,2011; Reihe,2017; Daniel,2010; Hayır.,2010)

Krizden sonra hizmet endüstrilerini geliştirmek zorunda kalmışlardır. Bu sırada hükümet yeniden eğitim olanakları, ücretsiz kurslar sunarak krizi hafifletmeye çalışmıştır. Yatırımcılar, alışveriş merkezi inşa etmeye başlamıştır. Leipzig/Halle havaalanı yeniden inşa edilmiştir. Çocuklar için ücretsiz gündüz bakım evleri oluşturulmaya başlanmıştır. 1998den sonra doğum oranları artmaya başlamıştır. Nüfus kaybına karşı mücadelede kentsel dönüşüm çok önemli görülmektedir. 1990-2000 yıllarında eski ticaret merkezi olan Leipzig tarihi binaları canlandırmaya yönelmişlerdir. Eski binaların dörtte üçünü yenilenmiştir. Buna ek olarak yeni binalarda inşa edilmiştir.1990dan sonra konut stokları yenilenmiş, mahalleler yeniden canlandırılmıştır. Yeşil alanlar, patikalar, bisiklet yolları dâhil yenilenmiştir. 1999 da köyler dâhil edilmiş ve nüfusta sıçrama yaşanmıştır.2000-2005 yılları arasında konut boşluğu azalmıştır. Parklar ve yeşil alanlar genişletilmiştir. Ulaşım modları yenilenmiş ve merkezdeki tarihi yapılar, konutlar kurtarılmaya çalışılmış ve restore edilmiştir.

2001 yılında Federal Eğitim ve Araştırma Bakanlığı çözüm bulmak için “Stadt 2030” adlı bir program oluşturmuştur. Program 2018 yılında onaylanmıştır. Vatandaşlarla birlikte ilerleyen bu projenin vizyonu; sürdürülebilir büyümedir. Amacı yaşam kalitesini yükseltmek, rekabet gücünü arttırmak, kentin ve binaların yeniden güvenliğini sağlamak, sosyal eşitlik sağlamak, uluslararası yer edinmek, dönüşümün fırsatlarını kullanarak yeni bir plan geliştirmektir. Proje şehir plancıları, mimarlar, sosyologlar, Almanya İngiltere ve ABD den gelen antropologlar ile katılımcı bir şekilde yürütülmüştür. Şehir içerisinde de banliyö yaşamının avantajlarını yaratmayı amaçlamışlardır (Pfeiffer ve Porsch,2004). Gençleri, aileleri şehir merkezine nasıl çekeceğiz sorusuna cevap aramışlardır. Talepleri karşılamak için konut stoklarını yenilemişlerdir. Bu program kapsamında öncelikli alanlar ve müdahale biçimleri belirlenmiş, 5 sektörün geliştirilmesi hedeflenmişlerdir; otomotiv endüstrisi, sağlık ve biyoteknoloji (üniversite, üniversite hastanesi, hücre araştırma enstitüsü), enerji çevre (doğalgaz şirketi, biyokütle araştırma merkezi), lojistik(dhl, amazon, Lufthansa kargo gibi uluslararası şirketlere ev sahipliği), medya ve yaratıcılıktır (koro, festivaller, uluslararası fuarlar, baskı ve grafik tasarımı). Mimari mirasın korunması, yeşil ve açık alanların genişletilmesi(daha fazla yeşil, daha az yoğunluk sloganı), merkezlerin hiyerarşisinin oluşturulması da hedefler arasındadır. Genişletilmiş şehir merkezleri, yeşil alanlar, yeşil alan sürekliliği için akslar, gelişme alanları, harap olmuş öncelikli mahalleler, sorunlu alanlar tespit edilmiştir. Daha sonra müdahale biçimleri zorluklar ve potansiyeller dikkate alınarak bölgelere göre karar verilmiştir; büyümesi kontrol altına alınacak alanlar, büyüyecek alanlar, nitelikleri gelişecek alanlar(eksikler var), korunacak alanlardır. (Garcia,2012; Helsinki vd,2015; Rink vd.,2011; Reihe,2017; Daniel,2010; Hayır.,2010)

Şekil 9: Leipzig de uygulanacak müdahale haritası (kaynak: <https://www.leipzig.de/bauen-und-wohnen/stadtentwicklung/stadtentwicklungskonzept-insek/>)

Şekil 9 da Leipzig'deki mahalle ölçeğinde müdahale biçimleri görülmektedir. Haritada büyümesi şekillenecek alanlar, büyümesi planlanacak alanlar, kalitesi geliştirilecek alanlar ve korunacak alanlar olarak işaretlenmiştir.

Leipzig 2030 a ek 4 proje daha geliştirilmiştir;

1.Stadtumbau Ost; program kapsamında 350.000 boş daire konut piyasasını dengelemek ve boş alanları daha çekici hale getirmek için yıkılacaktır. Proje aslında yeniden geliştirme planıdır.

2.Leipziger Osten; program doğrultusunda mahallenin zayıf yönleri tespit edilip gelişimini sağlamak amaçlanmış ve gzft analizi yapılmıştır.

3.Şehir 21; “program iyileştirmeye odaklanmıştır. Kentte ticaretin gelişmesi amaçlanmıştır. Avrupa birliğinden proje için 20 milyon Euro alınmıştır. Ana odak küçük ve orta ölçekli işletmeleri güçlendirmek, kentin sosyal ve rekreasyon altyapısını iyileştirmektir.”

4.Ulusal model projesidir; bu program kapsamında belediye, eyalet ve ulusal makamların iş birliği hedeflenmiştir.

2005 yılında fuarlar düzenlenmiştir. 2006 yılında İsviçre Merkez Bankası araştırmasına göre Leipzig Avrupa'nın en ucuz şehri seçilmiştir. Pazarlama,

kümelenme politikalarıyla ulusal ve uluslararası önemini yeniden kazanmaya başlamıştır. 2012 yılında olimpiyatlara ev sahipliği yapmıştır. 2000den sonra nüfus artmaya başlamıştır ki buda yapılan müdahalelerin işe yaradığını göstermektedir. 2014 yılında, 2022 yılına kadar nüfusun 600.000 e ulaşması beklenmektedir. 2016 yılı nüfusu 560.472 dir. 2000-2005 yıllarında iş olanakları yaratıldı (yaratıcı ve bilgi yoğun endüstriler). Şehrin 2000-2004 yıllarında GSYH ı %16,37 oranında arttı. Ulaşım altyapısına yatırımlar yapıldı. . Şehir Porsche ve BMW gibi büyük şirketleri çekti. 2002 yılında Porsch üretim tesisi, 2005 yılında BMW kuruldu. Şehir araç üretim merkezi olarak dünyada pazarlanmaya başladı. Havaalanına yakın bir bölgede Quelle, Amazon ve Dhl gibi şirketler bir lojistik küme geliştirmişlerdir. Havaalanının lojistik hizmetlerinin geliştirilmesi inşaat sektöründeki iş kayıplarını telafi etmiştir. 2004 yılında sivil bir dernek ile boş binaları korumak için iş birliği yapılmıştır. Bu evler derneklerin etkinlikleri için kullanılmaya başlanmıştır. Böylece binalar yaşanabilir kalmış ve harap olma riski azalmıştır. (Garcia,2012; Helsinki vd,2015; Rink vd.,2011;Reihe,2017;Daniel,2010;Hayır.,2010)

Leipzig şuan tüm fuarların annesi ve ticaret merkezi olarak biliniyor. Otomotiv endüstrisindeki yatırımlar ve lojistik düğüm noktasında yer almasıyla önemli bir bölge haline gelmiştir. Ayrıca Almanya'nın en büyük ikinci üniversitesiyle birçok araştırmacıya ve öğrenciye ev sahipliği yapmaktadır. Leipzig aslında Doğu Almanya'dan ve şehir çevresinden 18-30 yaş grubunun göçü ile büyümektedir (Haase ve ark,2010). Üniversiteler ve yükseköğrenim okulları ana çekim faktörüdür diye düşünülmektedir.

Tablo 4: Dünyadan Büzüşen Şehir Örnekleri

DÜNYA ÖRNEKLERİ			
	BÜZÜŞME NEDENLERİ	ŞEHRE ETKİSİ	POLİTİKALAR
MAKİİVKA	<ul style="list-style-type: none">*doğurganlık oranının azalması*istihdamın azalması	<ul style="list-style-type: none">*yaş ortalamasının yükselmesi*kreş, okul, hastane talebin üstünde kalması*boş konutlar*şehrin dışa bağımlılığı	<ul style="list-style-type: none">*sosyo-kültürel alanların birçoğu kapatılması*hastane yatak sayısı azaltılmıştır*kütüphanelerin çoğu kapatıldı*kamu yönetimi küçüldü*dış finansman yatırımı
HALLE	<ul style="list-style-type: none">*sanayisizleşme*banliyöleşme*doğum oranının azalması	<ul style="list-style-type: none">*hanchalkı sayısı azalmıştır*altyapıya ve aktivitelere olan talep azalmıştır	<ul style="list-style-type: none">*kentsel yeniden yapılanma*ihtiyaç duyulmayan konutlar yıkılmıştır.*şehrin küçültülmesi genel hedef olarak belirlenmiştir*resmi yardım ağları kurulmuştur*kamu harcamaları azaltılmıştır*mahalle yönetimi getirilmiş, süreç sakinlerle etkileşim halinde ilerlemiştir
DETROİT	<ul style="list-style-type: none">*ekonomik sektörün çökmesi*banliyöleşme	<ul style="list-style-type: none">*hizmetler durmuştur*su kesintileri olmuştur*güvenlik, suç oranları ve yoksulluk problemleri oluşmuştur*bahçıvanlık yapan gönüllüler olmuştur*insanlar kentsel tarıma yönelmiştir	<ul style="list-style-type: none">*insanlar için eğitim programları oluşturuldu.*Hantz Woodlands projesi (çökmüş araziye temizleyip, kentsel çiftlik alanına dönüştürüldü)*üniversite bölümleri açıldı*fuarlarla şehir çekim haline getirilmesi amaçlandı*dışarıdan şehir plancısı çağrılıp plan yaptırıldı.
LEİPZİG	<ul style="list-style-type: none">*göç*siyasi nedenler*banliyöleşme*doğum oranının azalması	<ul style="list-style-type: none">*binalar yıkıldı*şehir uluslararası ekonomik önemini kaybetti*genç ve nitelikli insanlar şehirden göç ettiği için kalifiyeli çalışan azaldı*nüfusun ortalama yaşı 40'tan 44 e çıktı	<ul style="list-style-type: none">*çalıştaylar düzenlendi*yeni alt merkez inşa edildi*konut yenileme ve restorasyonlar yapıldı*boş konutlar için koruyucular oluşturuldu*stratejik gelişim planı yapıldı*az yoğunluk çok yeşil amaçlandı*boşluklar yeşil alan ve kamusal alanla değerlendirildi*delikli kent modeli uygulandı*eğitim kalitesi artırıldığı yeni yüksekokullar ve üniversite bölümleri açıldı

3.2. ENDÜSTRİYEL DÖNÜŞÜM ALANLARINDAN ÖRNEKLER

Kentlerin genişlemesiyle merkezde kalan, işlevini yitirmiş endüstriyel alanların kentsel dönüşüm projeleri hem yurtdışında hem de ülkemizde yapılmaktadır. Büzüşen şehirlerde de ekonomik kriz ve nüfusun azalmasıyla endüstriyel alanlarda çöküntüler meydana gelmektedir. Örnek oluşturması için bu bölümde Dünya'dan ve Türkiye'den endüstriyel dönüşüm projeleri incelenecektir.

3.2.1. Eski Leopolda Tren İstasyonu ve Çevresi – Floransa

Resim 1: Tren istasyonundaki etkinliklerden görseller (kaynak: <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=392&RecID=3440>)

1848 yılında inşa edilen Floransa'nın ilk tren istasyonu 2014 yılında çok amaçlı kullanıma hizmet veren bir yapıya dönüştürülmüştür. Sergilere, fuarlara, kültür etkinliklerine ve modanın gelişimi ile ilgili olaylara ev sahipliği yapmaktadır. İstasyonu yeniden işlevlendirilmesi mimar Gaelleolenti tarafından yürütülmüştür. (Guanci,2012;Babalıs,2010;url 2)

3.2.2. Cavaticcio Kanalı Çevresindeki Endüstriyel Alan, Bolonya

Kanal boyunca değirmenler atölyeler dükkânlar ve çeşitli fabrikaların bulunduğu bölge üretim yöntemlerinin değişmesi ile 19. yüzyılın sonlarına doğru çöküntü alanı haline gelmeye başlamıştır. Bologna Belediyesi tarafından kentsel yenileme alanı ilan edilmiştir. Aldo Rossi danışmanlığında sanat üretim alanı adlı bir dönüşüm projesi yürütülmüştür. Alanda ofisler, atölyeler, müze, kütüphane, konferans salonu, tiyatro, oditoryum, sinema salonu, fotoğraf kütüphanesi gibi kültür merkezine dönüştürülmüştür. Aynı zamanda öğrenci yurdu, ticari alan ve içerisindeki eski 17 işçi evi ise yenilenerek konut olarak kullanılması hedeflenmiştir. Ayrıca ağaçlandırmamış alanlar, yürüyüş alanları, oturma alanları ile de çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Karma kullanım stratejisi bu projede benimsenmiştir ve yurt, konut gibi uygulamalarla

tamamlanmasıyla bölgenin canlılığının artırılacak düşünülmüştür. (url2; url 4; url5; url6)

3.2.3. Eski Pamuk Fabrikası ve Antrepolar, Venedik

1883 yılında inşa edilen pamuk fabrikası 1960 yılına kadar hizmet vermiştir. Tesis terk edildikten 30 yıl sonra 1990 doksanlı yıllarda Gino Welle Mimarlık Stüdyosu tarafından restore edilmiştir ve yapının büyük bölümü mimarlık fakültesi olarak kullanılmaktadır. İçerisinde stüdyolar, ofisler, sergi salonları, konferans salonu ve kantin gibi fonksiyonlar bulunmaktadır. (url2;url7)

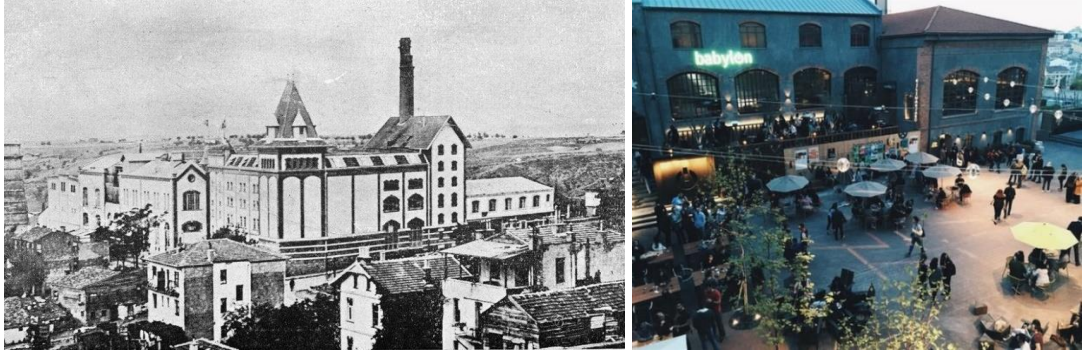
3.2.4. Seka Kağıt Fabrikası – Kocaeli

Resim 2: Fabrikanın eski ve yeni hali (kaynak: Saygı,2008)

1936 yılında açılan Seka Kağıt Fabrikası, özel sektörün ön plana çıkmasıyla 1980lerde zarar etmeye başlamış, 1998 yılında özelleştirme kapsamına alınmış ve 2004 yılında zarar ettiği için kapatılma kararı alınmıştır. Alanda 2005 yılında endüstriyel dönüşüm projesi başlamıştır. İçerisinde müze, sanat merkezi, endüstriyel tasarım galerileri, sanat atölyeleri, kütüphane, toplantı salonları, kafe ve restoranlar gibi kamusal alanlar bulunmaktadır. Seka park kentsel endüstriyel dönüşüm projesi, sahille beraber işleyen, sosyal kültürel etkileşimleri sağlayan, kimliğine olumlu katkılar yapan ve endüstriyel alanları tekrar işlevlendirilmiş bir kentsel dönüşüm projesidir. (Oğuz vd., 2010; Saygı,2008)

3.2.5. Bomontiada – İstanbul

Resim 3: Bomontiada'nın eski ve yeni hali (kaynak: <https://www.sozcu.com.tr/2019/gundem/bomonti-bira-fabrikasi-diyanete-devredildi-5314797/> ve <https://mekan.com/blog/bomontiadada-kis-panayiri-16-30-aralik-tarihlerinde>)

Bomonti bira fabrikası 1890 yılında Osmanlı devletinde kurulan ilk bira fabrikasıdır. İçerisinde lojmanların, fabrikaların, dinlendirme binalarının bulunduğu ve bahçesiyle beraber işleyen bir alandır. 1938 yılında bira tüketiminin artması gerekçesiyle kamulaştırılarak Tekel'in bünyesine geçmiştir. 1991 yılında fabrika kapatılmış. 1998 yılında sanayi işlevlerinin kent merkezinden taşınması, fabrikanın bulunduğu konum ve merkez içerisinde kalmasıyla Şişli Bomonti Turizm Merkezi Alanı ilan edilmiştir. Tarihi dokuyu bozmadan modern hayatla birleştirmek, kültürel aktiviteler ile bir arada sunmak açık bir kampüs haline getirmek ve geçmişteki kültürünü yansıtacak mekânsal bir tasarım yapmak amaçlanmıştır. 2016 yılında açılan Bomontiada da sanatsal mekânlar, mağazalar, galeriler, fotoğraf sergileri, eğitim alanları, kafe ve restoranlar, atölyeler, performans sahnesi ve otel bulunmaktadır. “2019 Eylül’de İstanbul 2 No’lu Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu, Hazine Maliyesi ‘ne ait Bomonti Bira Fabrikası’nın birer parçası olan “Eski Malt Binası”, “Eski Silo”, “Eski Arpa Temizleme Binası” ve “Eski Kazan Dairesi” taşınmazlarının Diyanet İşleri Başkanlığı'na tahsisine onay vermiştir.” (Bay,2013; Doldur,2009;Kılıç,2008;Tanyeli ve İkiz,2009; Turhan,2018; url8)

4. BÜZÜŞEN ŞEHİRLERDE BÜZÜŞMEYE TEPKİLER, ÜRETİLEN PROJELER VE UYGULANAN POLİTİKALAR

4.1. BÜZÜŞMEYE TEPKİLER

Büzüşen şehirlerin/illerin nedenleri ve sonuçları farklı olduğu gibi şehirlerin/illerin bu sorunu kabul etme süreçleri ve uygulanan politikalar da farklıdır. “Evrensel bir çözüm yoktur, her vaka özel bir yaklaşım gerektirmektedir” (Camprag,2018). Bu bölümde büzüşmenin nasıl ele alındığı araştırıldıktan sonra literatürdeki büzüşen şehir örneklerinde üretilen politikalar ve getirilen çözümler incelenecektir.

Derks ve Hinssen'e göre (2009)	Hosper'e göre (2013)	Hosper ve ve Reverda'ya göre (2015)
<ul style="list-style-type: none">• Büzüşme ile mücadele• İnkâr ve kınama• Direnme• Kabullenme• Büzüşmeyi planlama	<ul style="list-style-type: none">• Büzüşmeye karşı koymak• Büzüşmeyi kabul etmek	<ul style="list-style-type: none">• Sayıları önemsizleştirmek• Düşüşe karşı koymak• Başa çıkmak• Fırsat olarak kullanmak

Şekil 10: Büzüşmeye karşı gösterilen tepkiler

Büzüşen şehir kavramının evrensel bir tanımı olmadığı gibi, büzüşmeye karşı verilen tepki de yazarlara göre değişiklik göstermektedir. Büzüşme olgusunu kabullenme sürecini Derks ve Hinssen (2009) beş aşamada ifade eder; küçülme ile mücadele, inkâr ve kınama, direnme (büyüme odaklı politikalar), kabullenme ve küçülmeyi planlama sürecine dahil etmektir.

Hospers'e (2013) göre ise büzüşme durumunda iki seçenek vardır; büzüşmeye karşı koymak veya büzüşmeyi kabul etmektir. Büzüşmeye karşı koymak isteyen şehirler, bunu geçici bir sorun olarak görmektedirler. Büzüşmeyi tersine çevirmek için politikalar üretirler, yeni insan ve işletmeleri çekerek çözülebileceğine inanmaktadırlar. Bu Pazar temelli büyüme politikası tepkisi Orta, Doğu ve Güney Avrupa'daki şehir ve kasabalarda yaygındır (Hospers,2010; Bernt vd,2012) . Bu şehirlerde uygulamada öğrenci çekmek için eğitim masraflarını kaldırmışlar, vergi indirimi ve kredi desteği sağlamışlar ve pazarda farklı sektörlere yatırım yapmışlardır. Büzüşmeyi kabul eden şehirler ise büyüme politikaları yerine büzüşmeyi yönetmeye ve nüfusu sabitlemenin çözümlerini aramaya çalışmaktadırlar (Rink vd 2012) . Aslında amaçları yeni insanlar çekmek değil mevcut sakinleri korumaktır. Bunun için evleri birleştirmek veya büyütme, daha fazla yeşil, otopark, asansör, balkon veya küçük bahçeler hedeflemektedirler. Yaşlılar için evde ve mahallede kolayca yaşayabilmelerini sağlamak için politikalar üretmektedirler. Büzüşmeyi kabul etme eğilimi Birleşik Krallık, Almanya ve Hollanda'daki şehirlerde görülmektedir. “Şehirleri ve kasabaları küçültmenin en iyi stratejisi mevcut sakinlerin küçülmesini kabul etmesi ve yaşam kalitesini yükseltmesidir.” (Hospers,2013)

Büzülen şehirlerde, planlamacıların gelecek hedefi nüfusu arttırmak, büyümek yerine gerçekçi demografik politikalar üretmektir. “...büyüme politikaları, bu şehirlerin fiziksel yapısına zarar vermektedir.” Büyümek için üretilen politikalar ve yatırımlar kentsel çevrenin işlevsel yapısını kötüleştirmektedir; bu yüzden yeniden planlanmaya odaklanılmalıdır. (Schatz,2010)

Hospers ve Reverda (2015,s.39) politikacılar, planlamacılar, vatandaşlar ve diğerleri arasında nüfus düşüşüne verilen tepkileri dört aşamada ifade eder; sayıları önemsizleştirmek, düşüşe karşı koymak, bununla nasıl başa çıkılacağını öğrenmek ve büzüşmeyi bir fırsat olarak kullanmaktır. Avrupa'da da büzüşmeye karşı; büzüşmeyi önemsizleştirmek, büzüşmeye karşı koymak, büzüşmeyi kabul etmek ve büzüşmekten yararlanmak üzere dört tür politika tepkisi vardır (Hospers,2011; Rink vd. 2011; Verwest,2011; Hospers,2014)

Büzüşmeyi önemsizleştirmeyi önerenler, şehrin bu sorunu olduğunu inkar ederler ve hiçbir şey yapmazlar. Bu tepki Avrupa'da Fransa, İspanya, Polonya ve Roma'da görülmektedir (Martinez-Fernandez vd,2012) “Bu akıllıca bir tepki değildir.” Büzüşmeye karşı mücadele; bu politika tepkisi kentsel büyümeyi amaçlayan tüm önlemleri içerir. Büzüşmeyi geçici bir sorun olarak ele alırlar ve nüfus artışını

teşvik etmeye yönelik politikalar desteklenir. Pazar temelli, büyüme odaklı politikalar Orta Doğu ve Güney Avrupa şehirlerinde bulunabilir (Hospers,2011; Bernt vd.2012). Büzüşmeyi kabul etmek; büzüşmeyi kabul etmek ve bunun olumsuz etkilerini azaltmak için politikalar üretirler (Verwest,2011). Bu yaklaşım Almanya, İngiltere ve Hollanda'da görülmektedir. Nüfusu sabitleyerek, küçülmenin etkilerini yönetmeyi seçerler (Bernt vd.2012). Buradaki amaç, yeni insanlar çekmek yerine kalan sakinleri korumaktır. Bu yüzden politikalar onların yaşam kalitesini iyileştirmeyi amaçlamaktadır. (Hospers,2014d) Büzülen şehirlerde çocuk dostu ortamlar yaratarak, genç ailelerin kalması sağlanabilir ve böylece sosyal sermayede önemli bir rol oynarlar. Bu akıllıca bir stratejidir. (Hospers,2014d ; Mc Knight ve Block,2010) Büzüşmenin kabul edildiği ve mücadele edilmediği durumda büzüşme bir fırsat olarak kabul edilmeli, yeni insanlar çekmek yerine mevcut sakinlerin ihtiyaçlarını karşılamaya odaklanılmalıdır (Hollander vd,2009;Hosper,2014). Kentsel büzüşmeden yararlanmak; bu görüş planlamacılar ile mimarlar arasında ve Kuzey Batı Avrupa şehirlerinde yaygındır (Hospers,2010). “ Yaşlanan nüfus, yaşam, eğlence ve bakım alanında yeni hizmetlerin geliştirilmesi için bir fırsat olarak görülmektedir.” Uygulamada Avrupa'daki örnekler büzüşmeden yararlanmayı seçmiştir ve şehirde yıkılan konut alanları tarım-kentsel çiftlik ve yeşil alan olarak kullanmıştır (Hospers,2014d).

Şehirler çoğu zaman büzüşmeyi göz ardı etme, reddetme eğilimdedirler, bunun yerine büyümeye odaklanmaktadırlar (Bernt,2009). Bu görüşe ek olarak bazı şehirlerin büzüşmenin farkında olup önlemek için yaptığı politikalar ve yatırımlar, kenti daha çok büzüşmeye itmekte ve olumsuz etkilemektedir (Audirac, 2009; Haussermann ve Siebel, 1987; Hollander vd, 2009; Wiechmann, 2008). Büzüşen kentlere uygulanan politikalar, küçülmeyi tetiklediği düşünüldüğü için yerel yöneticiler ve halk tarafından da olumsuz karşılanmaktadır (Balcı, 2018). Buna ek olarak nüfus düşüşü yaşayan şehirler genellikle başarısız olarak görülür ve büzüşme bir tehdit olarak anlaşılır. Fakat düşünülenin aksine büzüşme, yeniden yapılandırma, daha fazla yeşil alanı kentsel çevreye dahil etme, kentsel alanları yeniden şekillendirme ve yaşam kalitesini arttırmak için fırsatlar ve potansiyeller sunmaktadır (Manika ve Anastosiou, ?; Schatz,2010; Delo,2008; Oswalt,2006; Kabisch vd, 2006). Nüfus kaybeden yerlerde daha fazla nüfus için planlar hazırlayıp sorunları büyütmeğe büzüşme kabul edilmeli ve küçülmek planlanmalıdır.

4.2. ÜRETİLEN PROJELER

4.2.1. 3S Projesi

Şekil 11: Proje kapsamındaki iller (kaynak: <https://ipi-urbaneurope.eu/project/3s-recipe/>)

“Smart shrinking solutions” akıllı büzüşme çözümleri adlı proje 2017-2020 yılları arasında Avrupa’nın iç çevrelerinde sürekli nüfus düşüşü sorunu ile karşılaşan 1500den fazla şehri etkileyen büzüşmeye en iyi çözümleri ve uygulamaları sunmayı amaçlamaktadır. Şehirlerin küçülmeye uyum sağlamasını, dönüşmesine ve değişen koşullarla gelişmesini sağlamaktadır. Proje için içlerinde Türkiye’den örnek bir şehrin olduğu yedi vaka seçilmiştir. Bunlar; Fransa-Le Havre, Hollanda- Maastricht, Polonya- Lodz, Portekiz-Porto, Romanya-Timişoara, Birleşik Krallı- Stoke-on-Trent ve Türkiye- Zonguldak’tır. (url9)

4.2.2. Shrinking Smart

Şekil 12: Proje kapsamındaki iller

Bu proje küçülen bölgelerdeki politikalar ve yönetim sistemleri tarafından bu zorluğu nasıl karşılandığını incelemektedir. Avrupa genelinde yedi farklı bölge seçilmiştir. Kentsel küçülmeyi analiz etmek ve alternatif gelişme amaçlanmıştır. Proje Avrupa Komisyonu'nun yedinci çerçeve programı sosyo ekonomik bilimler ve beşeri bilimler tarafından finanse edilen ortak araştırma projesidir. 2009 ve 2012 yılları arasında kapsamaktadır. Bölgesel kalkınma da yaşanan zorlukları da incelemektedir. Proje büzüşmelerine nedenlerinin yerele özgü farklılık gösteriyor mu bu durumla başa çıkma da kentsel yönetim düzenlemeleri nelerdir gibi sorulara cevap aramaktadır farklı bölgelerden yedi farklı şehir seçilmiş ve nedenlerinin ortak özellikleri ve farklılıkları karşılaştırılmıştır. Bunlar; Leipzig / Halle (Almanya) Liverpool (Büyük Britanya) Ostrava (Çek Cumhuriyeti) Yukarı Silezya Sanayi Bölgesi (Polonya) Timisoara (Romanya) Büyük Donetsk (Ukrayna) Cenova (İtalya) dır. (url 10)

4.2.3. Küçülen Şehirler Uluslararası Araştırma Ağı (Scirn)

2004 yılında Berkeley'deki Kaliforniya Üniversitesi'ndeki kentsel ve bölgesel kalkınma enstitüsü himayesinde kuruldu. Bünyesinde küçülen şehirler hakkında araştırma yapan 14 farklı ülkeden 30 bilim insanı ve uzman bulunmaktadır. Amaçları uluslararası anlayışı geliştirmek nüfusun azalmasının nedenlerini araştırmak mekânsal etkileri incelemek ve düşüşü önlemek için müdahaleleri planlamaktır. (url 11)

4.3. ÖRNEKLER DE UYGULANAN POLİTİKALAR

Büzüşen şehirlerde üretilen politikalar yerele özgü olmasına rağmen, tecrübelerden analiz yapılarak uyarlanabilmektedir. Üretilecek politikalara karar vermek için şehrin büzüşmeyi nasıl ele aldığı önemlidir ve politikalar buna göre değişiklik göstermektedir. Büzüşme ile başa çıkmak için; kentsel tarım yapılması, ekonomik ve nüfus düşüşünün etkilerini azaltmak için politikalar üretilmesi, mekânsal yenileme ve yeni tekniklerin sektörlere entegre edilmesi çözüm yolları arasındadır (Neil ve Schlappa, 2016). Hosper (2014)'de Amerika'da büzüşen şehirler için en iyi stratejinin büzüşmeyi kabul etmek ve geri kalan sakinlerin yaşam kalitesini arttırmak olduğunu savunulmaktadır. Buradaki büzülen kentleri canlandırmak, iyileştirmek için yeniden inşaat projeleri uygulamak, açık yeşil alanlar oluşturmak, endüstrileşmeyi destekleyecek bölgesel havaalanı inşa etmek, güçlendirmeler ve yenilemeler gibi, temizleme, kentsel yenileme ve kamu-özel ortaklığı ile gerçekleştirilen birçok müdahale biçimi denenmiştir. (Audirac,2007).

Ostrava büzüşen şehirde, yatırımların çekilmesi için önce yatırım ajansı, daha sonra da ekonomik kalkınma departmanı kurulmuştur ve bu birimler şehrin canlanmasına yardım etmiştir (Rumpel ve Slach,2013). Bu birimler yardımıyla yatırımları çekilmiş ve sanayi bölgeleri hazırlanarak yeni iş fırsatları sağlanmıştır. Yerel yönetimin kalkınması ve özel sektörün iş birliği de ekonomik büyümeyi sağlamıştır. İstihdamın artmasıyla konut, ofis, lojistik gibi donatılarda arazi talebi artmıştır. (Rumpel ve Slach,2013)

Almanya'da konut sorununu ele almak için 7 yıllık program uygulanmadan önce talep fazlası konutlara odaklanılmış, 220.000 den fazla konut yıkılarak, yeşil alanların sağlanması, sosyal altyapı, toplu taşıma, yerel alışveriş gibi konulara önem verilmiştir (Bernt,2009; Martinez-Fernandez ve ark 2016).2002-2011 yılları arasında İngiltere'nin kuzeyinde ve Midlands bölgesinde Konut Pazarı Yenileme programı başlatılmıştır. Yıkım, yenileme ve yeniden inşa etme gibi müdahale biçimleri

uygulanmıştır; 2010-2012 yılları arasında 100.000 konuta müdahale edilmiş ve 32.000 konut yıkılmıştır. (Leather ve ark, 2012) 2010 yılında Danimarka’da ise konut boşlukları için ilk ulusal program başlatılmıştır (çaba havuzu). Belediyeler ve devlet sübvansiyon vermiştir. Terkedilmiş evler için de yenileme havuzu kurulmuştur. Boş evlerin yıkılması ve yenilenmesi için belediye ve devlet destekleri gerçekleştirilmiştir. Sosyal konut sektörünü de güçlendirmek amaçlanmıştır. (Jensen,2016)

Uygulamada büzüşen şehirlerde doğru boyutlandırma (Schilling ve Logan 2008) veya bunun yerine akıllı büzüşme, akıllı düşüş gibi terimler de (Arquitectura ve ark,2015) kullanılarak politikalar üretilir. Yıkım, açık yeşil alanların korunması, boş alanların yönetimi, kentsel tarımın teşvik edilmesiyle ilgili stratejiler geliştirilir. Doğru boyutlandırmada faaliyetlerin devam ettiği yerler korunmalı, büzüşen yerlerin boş arazileri yeni kullanımlar için hazırlanmalıdır (Vey, Bradley ve Austin,2010). Sanayi sonrası kalıntıların geniş alanları vardır (Krawchhenko ve Hainc,2017) ve bu alanlar da yeni işlevler için kullanılmaktadır. Kentsel dönüşüm ve endüstriyel mirasının korunarak dönüştürülmesi konuları bu politikaları da etkilemektedir. Doğu Almanya’da da başlayan federal hükümet destekli Stadtumbau Ost programının (2002-2016) amacı; şehirdeki bölgeleri güçlendirmek, kullanılmayan yapıları yıkmak ve iyileştirme müdahaleleri uygulamaktır. Kamu ve özel sektör ortaklığına dayanan bu program binaların yıkılması için sübvansiyon sağlar, yerel konseylerle konut şirketlerinin iş birliğinde olmasını sağlar, kentsel kalkınma planları oluşturur. Boş binaların yıkılması kentsel gelişim hedefi haline getirilmiş ve kentsel dönüşüm müdahale biçimleri için finansman sağlanmıştır. (Bernt,2009)

Şekil 13: Küçülen Şehirler Projesi çalıştayından bir örnek (kaynak: <http://www.morethangreen.es/en/shrinking-cities/>)

Schrumpfende Städte, shrinking cities veya küçülen şehirler araştırma ve sergi projesi, Alman Federal Kültür Vakfı'nın bir projesidir. Katılımcılar paydaşlarla işbirliği içinde çalıştaylar ile beraber yürümüşlerdir. Bununla kaliteli sonuçlara ulaştırılacağı varsayılmaktadır (Haase ve ark 2010). Talep fazlası binaların yıkılması ve binaların yenilenmesine odaklanan proje iki aşamadan oluşmaktadır; uluslararası küçülen şehirleri analiz etmek ve Doğu Almanya için eylem stratejisi geliştirmek. Analiz aşaması coğrafyacılara, etnograflara, kültür bilimcileri, gazeteciler, bilim insanları, sanatçılara, mimarlar ve şehir plancıları ile beraber yürütülmüş, binden fazla etkinlik, sergi ve yarışma düzenlenmiştir. (url 3)

URBACT, büzülen şehirlerde konut stokunun yeniden canlandırılması için, konut sahipleri-yatırımcılar-kullanıcılar – kamu yetkililerini birbirini bağlamaktadır. Büzüşmeyi yerel halkın daha rekabetçi kentsel ortamlara göçü olarak ele alan projenin amacı binaları kurtarmak, restore etmek ve yeniden canlandırmaktır. Projede iyi bir uygulama örneği olarak geçen Altona'da büzüşme süreci "... belediyenin küçültülmesi ve yeniden yapılandırılması, planlama, ekonomik kalkınma, ulaşım işlevleri, eğitim ve eğlence hizmetlerinin birleştirilmesiyle sonuçlandı, konut ve yetişkin sosyal bakımı entegre edildi." Bilbao – Guggenheim Müzesi örneği gibi bazı uygulamalarda Philipp Oswald'ın fikri olan sanayileşmemiş şehirleri pazarlamak için imza mimarisi kullanılmıştır. Projeye göre, sosyo-ekonomik kalkınma yerine sürdürülebilir kentsel gelişme sağlanmalıdır, ayrıca şehirler azalan nüfusa adapte olmalı ve uyum sağlamalı, hizmetlerin hacmi azaltılmalı ve boş araziler için geçici kullanımlar belirlenerek sorun fırsata çevrilmelidir. (url 1)

5. BÖLÜM SONU DEĞERLENDİRMESİ

Bu bölümde büzüşme kavramı, büzüşmenin nedenleri, sonuçları, literatürdeki büzüşen şehirler, büzüşmeye karşı tepkiler, üretilen politikalar ve uygulanan projeler incelenmiştir. Bu tez kapsamında bölüm 2’de ki incelemelerin Türkiye’deki büzüşen iller için bir altlık oluşturması amaçlanmıştır.

Literatürde; kentsel düşüş, kentsel gerileme, kentsel küçülme, kentsel kriz, küçülen şehir, kentsel daralma, kentsel çürüme olarak tanımlanan büzüşen şehir kavramının evrensel bir tanımı bulunmamaktadır. Bu yüzden kavramın nedenleri ve sonuçları şehirden şehire, bölgeden bölgeye farklılık göstermektedir. Aslında tarih boyunca savaş, doğal afet ve salgın hastalıklarla nüfusun azaldığı görülmektedir. Kavramın 1939 yılında Chicago okulunda Hoyt (1939) tarafından yapılan mahallelerin ortaya çıktığı, büyüdüğü, azaldığı ve kaybolduğu fikri çerçevelenmiştir. Yıllar sonra İkinci Dünya Savaşı sonrasında da savaştan çıkan milletlerin nüfuslarının azalmasıyla kentlerde büzüşme ve durgunluk dönemleri yaşanmıştır (Haase vd, 2006). Kavram ilk olarak 1947 de Doğu Avrupa’da soğuk savaşlar sonrasında, küresel ekonomiye uyum sağlamak için mücadele eden şehirleri tanımlamak için kullanılmıştır (Neill,2016). 1987 de de Almanya’da sanayi sonrası şehirlerin sanayileşmeyle yaşadığı nüfus ve ekonomik düşüşü tanımlamıştır. Sonrasında ise küreselleşme, teknolojik gelişmeler ve bilgi ekonomisine geçiş ile beraber bu gelişmelere uyum sağlayamayan şehirlerde nüfus ve ekonomik düşüşler yaygınlaşmıştır.

Büzüşen şehir kavramının evrensel bir tanımı olmaması sebebiyle literatürde birçok farklı tanım bulunmaktadır. Bu tanımlarda, nüfus kaybeden mekanlar, rekabete ayak uyduramayan şehirler, nüfus düşüşü yaşayan kentsel alan – bölge – belediye, son on yılda sosyo- ekonomik bozulma, nüfus ve iş kaybı, yüksek konut boşluğu, nüfusun zirvesinden itibaren %20-70ini kaybeden şehirler, büyüme döneminin sona ermesi,

ekonomik kriz geçiren şehirler, iki yıldan fazla süredir nüfus kaybına uğrayan şehirler, eski sanayi alanları gibi kavramlardan bahsedilmektedir. Tanımlardaki en büyük ortak özellik nüfusun azalmasıdır; büzüşen şehir kavramının da ana nedeni nüfus değişimidir.

Büzüşme nedenleri, ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir ve bu göstergeler bölüm 2 de incelenmiştir. Bunlara ek olarak da literatürdeki nedenlerde incelenmiş ve bu tez kapsamında büzüşen şehirlerin nedenleri tablo 2 de toplanmış ve demografik, mekânsal, ekonomik, sosyal ve çevresel olmak üzere beş ana başlıkta irdelenmiştir. Demografik nedenlerde, doğal nüfus azalışı, doğum oranlarının azalması ve bununla beraber doğum sayılarının azalması, genç nüfusun azalması, bunların sonucunda nüfusun yaşlanması ve negatif net göç gibi göstergeler bulunmaktadır. Banliyöleşme, kentsel yayılma, bölgesel eşitsizlikler ve yatırım eksiklikleri gibi mekânsal nedenlerde büzüşmeye neden olmaktadır. Ekonomik nedenler de ise, ekonomik krizler, küreselleşme/teknolojinin gelişmesi, sanayileşme, sanayisizleşme ve istihdam da azalma gibi nedenler bulunurken; sosyal nedenlerde sosyal eşitsizlik ve ırkçılık; çevresel nedenler de ise doğal afetler, iklim değişiklikleri ve saygın hastalıklar gibi göstergeler yer almaktadır. Birbirleri ile de ilişkileri olan bu nedenlerin büzüşen şehirler için bir referans oluşturması da amaçlanmıştır. Ek olarak, bu nedenler Türkiye’deki iller içinde bölüm üçte incelenecektir.

Büzüşmenin nedenleri yerele özgü olduğu gibi sonuçları da yerele özgüdür, düşünün nedenine ve ciddiyetine de bağlıdır. Literatür araştırması sonucu büzüşmenin sonuçları da mekâna, ekonomiye, çevreye etkileri ve sosyal etkileri olmak üzere dört ana başlıkta toplanmıştır. Tablo 3’de gösterilen bu sonuçlarda; kullanılmayan altyapılar, boş konutlar ve kamusal alanlar, hizmetlere olan talebin azalması, insanların da gitmesiyle beraber boş alanların yarattığı fiziksel çürüme, bu alanların kullanılmaması ve yıkılmasıyla oluşan delikli alanlar ve çukurlu şehirler büzüşmenin mekâna etkileridir. Ekonomik etkileri ise; kullanıcı sayılarının azalması ve bununla beraber vergilerin ve belediye gelirlerinin azalması, ekonomik krizle istihdam kaybı ve kalifiyeli eleman göçü ve kentin canlılığını yitirmesidir. Sosyal etkileri de; belli gruptaki insanların göçüyle beraber sosyo-kültürel değişim, bölgeler arası eşitsizlikler ve aktif nüfusun göçü iken; çevreye etkileri, boş ve çürümüş alanların oluşması, bu alanlarda suç oranlarının artması ve güven probleminin oluşması, kullanıcı sayısının azalması ile teknik altyapı sorunlarının oluşması gibi olumsuz etkileri ve yenilenme için bir fırsat oluşturması, çevreyi kirletici maddelerin azalması gibi olumlu etkileri de

bulunmaktadır. Büzüşmenin yarattığı bu çürümüş alanlar, yenilenme fırsatı olarak gören şehirlerde kentsel dönüşümün müdahale biçimlerinin kullanarak kente canlılık kazandırmaya çalışılmaktadır.

Literatürde ki nedenler ve sonuçlar incelendikten sonra Dünya'dan büzüşen şehir örnekleri de incelenmiştir. İstihdamın azalması ve doğurganlık oranının düşmesiyle Makiivka, sanayisizleşme, banliyöleşme ve doğum oranlarının düşmesiyle Halle, banliyöleşme ve ekonomik sektörün çökmesi ile Detroit ve nüfusun göç ile azalması, siyasi nedenler, banliyöleşme, doğum oranının azalması ile Leipzig kentleri örnek olarak seçilmiş ve bu şehirlerin büzüşme süreçleri incelenmiş ve büzüşmeye karşı geliştirilen politikalar irdelenmiştir. Bu örneklerde büzüşme Makiivka'da çocuk nüfusun azalması, yaşlı nüfusun artması ve bunların sonucunda okulların talep fazlası olması, çalışan sayılarının azalması, fabrikaların tesislerin kapanmasıyla işsizliğin artması, insanların göç etmesi ile sonuçlanırken, Halle'de; yaşlanma ve düşük doğum oranlarıyla hanehalkı sayısının azalması, hizmetlere olan talebin azalması ile sonuçlanmıştır. Detroit de büzüşme vergilerin azalması ile belediye hizmetlerinin azalmasına, öğretmen sayılarının azalmasıyla eğitimde gerilemelere, suç oranlarının artmasına ve işsizliğin artmasına neden olmuştur. İncelenen son örnek Leipzig de de nitelikli genç nüfusun ve özellikle kadınların göç etmesiyle beraber doğum oranlarının düşmesine, nüfusun yaşlanmasına, talep fazlası tesislerin ve donatıların kapatılmasına, işsizliğin artmasına, boş dairelerin artmasına ve fiziksel çürümelerin meydana gelmesine neden olmuştur.

Bu örnekler de nedenler, sonuçlar yerele özgü olduğu gibi geliştirilen politikalar ve büzüşmeyi ele alış biçimleri de farklılık göstermiştir. Ana nedeni nüfus düşüşü olan büzüşen şehirler de şehrin canlılığını arttırmak, yeni düzene uyum sağlamak, kalan sakinlerini korumak ve yaşam standartlarını arttırmak için politikalar üretilmiştir. Yeni yatırımlar çekmek için çabalanmış, dış finansmanlardan yardım istenmiş, talep fazlası konutlar yıkılmış, kamu harcamaları azaltılmış, yeni eğitim programları için kurslar açılmış, kentsel tarım desteklenmiş, çalıştaylar düzenlenmiş, kentsel yenileme ve restorasyon çalışmaları yapılmıştır. Örnekler arasında değişiklik gösterse de katılımcı bir süreç yürütülmeye çalışılmıştır. Büzüşmenin yarattığı fiziksel çürümeler de kentsel dönüşümün müdahale biçimleri ile çözülmeye çalışılmıştır. Örnek şehirlere ek olarak incelenen endüstriyel alanların da dönüşüm projeleri ile çekiciliği artırılarak şehirlere kazandırılması amaçlanmıştır. Yeniden işlevlendirme,

karma kullanımlarla dönüştürme, restorasyon, temizleme işlemleri ve tarihi dokuyu koruyarak geçmişteki kültürünü yansıtacak mekanlar üretmişlerdir.

Örneklerde de görüldüğü gibi büzüşmeye karşı tepkiler farklılık göstermektedir. Uygulanan politikalar da büzüşmeye karşı koymaları veya kabul etmesine göre farklılık göstermektedir. İkinci bölümde incelenen kavramın üçüncü bölümde araştırılacak olan Türkiye örneği için yardım sağlaması amaçlanmıştır.

BÖLÜM III

6. TÜRKİYE'DE BÜZÜŞEN ŞEHİRLER

Ülke nüfusu artmasına rağmen, nüfus artış hızı düşmektedir. Buna ek olarak şehirlerin nüfus artış hızları incelendiğinde Türkiye nüfus artış hızının altında kalanlar ve azalan orana sahip olan şehirler görülmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) gelecek yıllar için hazırladığı 2080 nüfus projeksiyonları da incelendiğinde Türkiye genelinin nüfus artış hızının azaldığı ve 2025 nüfus projeksiyonunda bazı şehirlerin de nüfusunun azalacağı görülmektedir. Literatürde büzüşen şehir kavramının en çok nüfus ile ilişkilendirildiği Türkiye'de büzüşen şehir potansiyeli kavramı çıkmaktadır. İncelenen örneklerdeki ve kavramının literatürdeki göstergeleri de dikkate alınarak; tablo 6 deki veriler Türkiye, Düzey 2 ve iller düzeyinde analiz edilerek karşılaştırılacaktır.

Ulusal kalkınma için önce bölgesel kalkınma sağlanmalıdır, bölgesel kalkınma da yerele bağlıdır. Avrupa Birliği İstatistik Bürosu tarafından ortak bir yapı oluşturmak için istatistiki bölge birimleri sınıfı (ibbs/ nuts) geliştirilmiştir. Türkiye'de 12 tane Düzey 1, 26 tane Düzey 2 ve 81 tane Düzey 3 ibbs vardır. (ibbs tanımı/nuts) Ülkemizde TÜİK tarafından üretilen verilerde, istihdam verisi sadece Düzey 2 ibbs olarak yayımlanmakta iller bazında veri bulunmamaktadır. Bu yüzden İstihdam verileri Düzey 2 kapsamında incelenecektir. Ayrıca yine TÜİK tarafından üretilen GSYH verisi de 2019 yılına kadar üretilmiş olup 2020 verisi bulunmamaktadır. 2012 yılında 6360 sayılı yasanın yürürlüğe girmesinden sonra yerleşmeler yeniden şekillenmiştir. Bu yüzden iller için ortak veri yılı 2013 olarak belirlenmiştir.

6.1. TÜRKİYE'DE BÜZÜŞEN İLLERDEN BEKLENTİLER

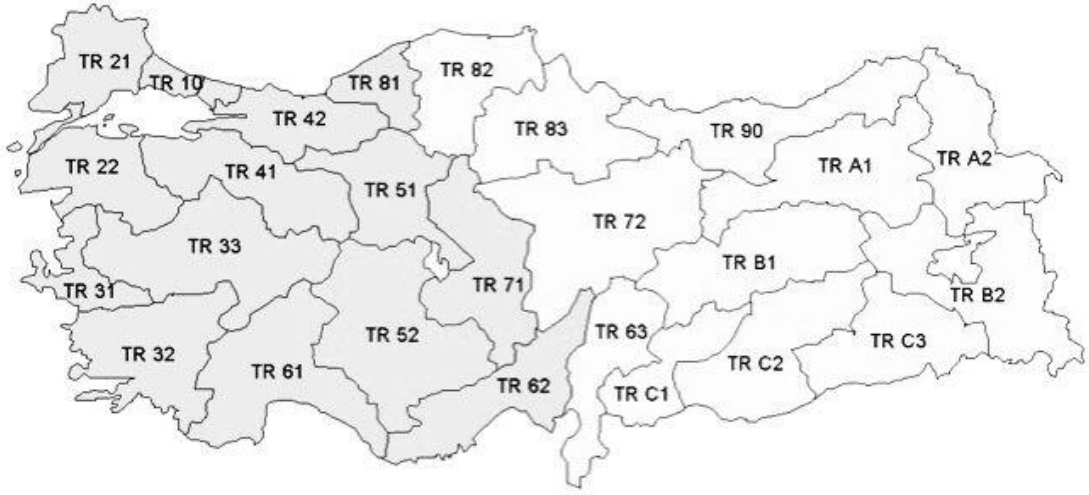
Şekil 14: Türkiye'de ki büzüşen illerden beklentiler (yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Literatürdeki büzüşen şehir kavramı, örneklerdeki nedenleri, sonuçları ve politikaları inceledikten sonra bu tez kapsamında Türkiye'deki büzüşen şehirler için yukarıdaki şekilde analiz edilen göstergelerin olması beklenmektedir. Büzüşmenin ana göstergesi olan nüfusun azalması en birinci nedendir. Araştırmanın hipotezi; Türkiye'de büzüşen iller için, literatür araştırmasından elde edilen bilgilere göre; nüfusun incelenen yıllar içinde azalması, ölüm sayılarının artması, doğum sayılarının azalması, 65 yaş üstü yaşlı nüfusunun oranının artması, net göçlerin negatif yönde olması, istihdamın azalması, kişi başı düşen Gayrisafi Yurt İçi Hasıla (GSYH)'nın azalması, kişi başı yapı ruhsatı ve yapı kullanma izni metrekarelerinin artması, Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi (SEGE) analizinde 4,5,6. kademelerde olması, insani gelişmişlik endeksi (İGE) analizinde orta insani gelişme endeksinde yer almaları ve İGE sıralamalarının azalması beklenmektedir. Tüm bu beklentiler ve Türkiye'deki büzüşen iller kavramı için tablo 5 deki analizler incelenmiştir. Bu incelenmeler sonucunda veriler Arcgis programında harita haline getirilmiş ve 2013 – 2020 yılları arası için hazırlanmıştır. Lejant olarak sıfırın altında olan, Türkiye ortalamasının altında olan ve artan olmak üzere eşit aralıklarla beş gruba ayrılmıştır. Bu haritalarda büzüşen iller siyah kalın çizgiler ile belli edilmiştir. Analizler önce Türkiye özelinde daha sonra iller için yapılmıştır.

Tablo 5: Veri grupları ve istatistiksel analizlerde kullanılan değişken isimleri

DEĞİŞKEN TABLOSU			
DEĞİŞKEN İSİMLERİ	VERİ	DEĞİŞKEN İSİMLERİ	VERİ
6.1. NÜFUS VE NÜFUS PROJEKSİYONLARI	1965 - 2020 Türkiye nüfus değişimi 2007 - 2020 Türkiye nüfus artış hızı 2018 - 2080 Türkiye nüfus projeksiyonu 2013 ve 2020 yılları nüfus değişimi Nüfusu azalma eğilimi gösteren illerin 2013 - 2020 ilçe nüfusları İllerin 2018 bazlı 2080 nüfus projeksiyonu	6.2. YAŞ DAĞILIMLARI	Türkiye 2013 - 2020 yaş dağılımları Türkiye 2018 - 2080 projeksiyon yaş dağılımları 2013, 2020 , 2080 yaş piramidi İllerin 2013 ve 2020 0-14 yaş değişimi İllerin 2013 ve 2020 15-65 yaş değişimi İllerin 2013 ve 2020 65+ yaş değişimi İllerin 2020 yılı yaşlı nüfus oranı
6.3. DOĞUM VE ÖLÜM SAYILARI	Türkiye 2013 - 2019 doğum ve ölüm sayıları İllerin 2013 ve 2019 doğum sayısı değişimi İllerin 2013 ve 2019 ölüm sayısı değişimi Türkiye doğurganlık hızları ve tahminleri 2000- 2025 İllerin 2013 ve 2019 yılları doğurganlık hızı	6.4. GÖÇ	Düzey 2 bölgelerinin 2013 - 2020 net göçleri Düzey 2 bölgelerinin 2020 yılında verdikleri göç miktarları 2020 net göç hızı eksi olan illerin verdiği göç sayısı İllerin 2013 net göç hızı İllerin 2020 yılı net göç hız
6.5. İSTİHDAM	Düzey 2 bölgeleri 2013 ve 2020 istihdam değişimi Düzey 2 bölgeleri 2013 ve 2020 sektörel istihdam değişimi Düzey 2 bölgelerinin 2020 toplam istihdamı ve sektörlerin toplam istihdamdaki oranı	6.6. GSYH	İllerin 2013 ve 2019 kişi başı düşen GSYH değişimi İllerin 2019 yılı GSYH kişi başı TL
6.7. YAPI RUHSATI	İllerin 2013 ve 2020 konut sayısı değişimi İllerin yapı ruhsatına göre 2013 ve 2020 yapı sayısı değişimi İllerin 2013 ve 2020 yılları yapı ruhsatına göre kişi başı metrekare	6.8. YAPI KULLANMA İZİNİ	İllerin 2013 ve 2020 yapı kullanma izni kişi başı metrekare değişimi
6.9. TOKİ	TOKİ'nin illerde yaptığı toplam proje sayısı	6.10. SEGE	2017 İller SEGE
6.11. İGE	Türkiye 1990 - 2019 İGE skoru İllerin 2013 yılı İGE skoru İllerin 2017 İGE skoru İllerin 2013 ve 2017 İGE sıralamaları değişimi	6.12. İRE	İllerin 2013 - 2017 İRE sıralaması

Harita 1 ve tablo 6 da düzey 2 bölgelerinin haritada yerleri ve tabloda kapsadığı iller görülmektedir. İlerleyen analizlerde düzey 2 bölgelerinin de verileri kullanıldığı için bu tablo ve analiz gösterilmiştir.

Harita 1: Düzyey 2 bölgeleri

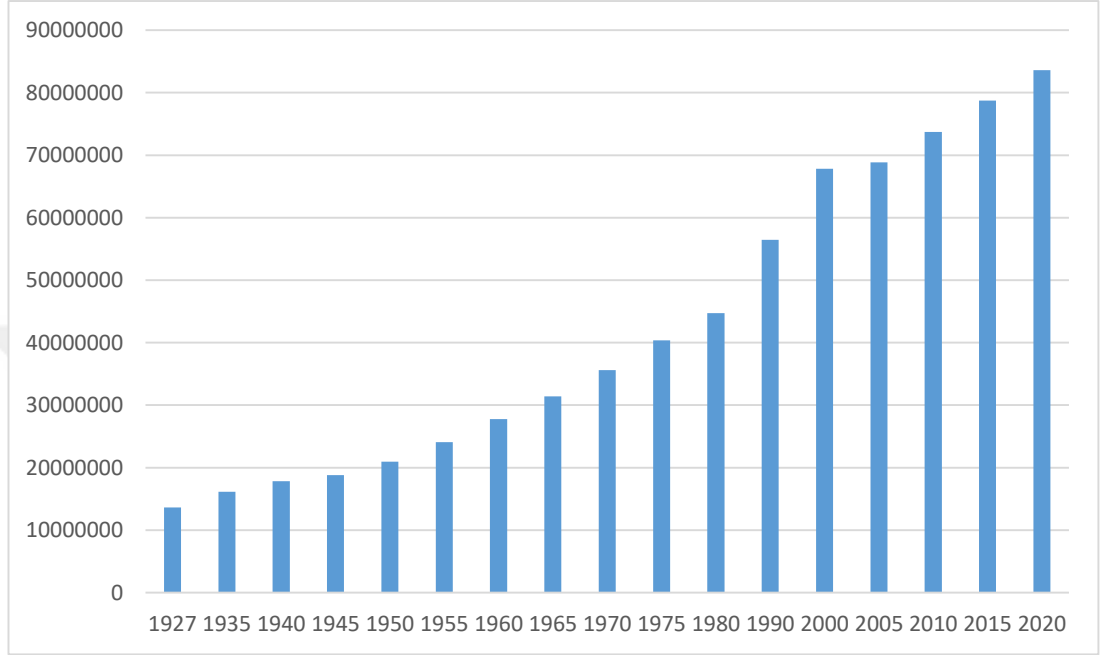
Tablo 6: Düzyey 2 bölgesi ve kapsadığı iller

BÖLGE KODU	BÖLGE ADI	BÖLGE KODU	BÖLGE ADI
TRA 1	Erzurum, Erzincan, Bayburt	TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik
TRA 2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova
TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	TR51	Ankara
TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkari	TR52	Konya, Karaman
TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	TR61	Antalya, Isparta, Burdur
TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır	TR62	Adana, Mersin
TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	TR63	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye
TR10	İstanbul	TR71	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir
TR21	Tekirdağ, Edime, Kırklareli	TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat
TR22	Balıkesir, Çanakkale	TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın
TR31	İzmir	TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop
TR32	Aydın, Denizli, Muğla	TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya
TR33	Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak	TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane

6.2. YILLIK NÜFUS DEĞİŞİMLERİ ve NÜFUS PROJEKSİYONLARI

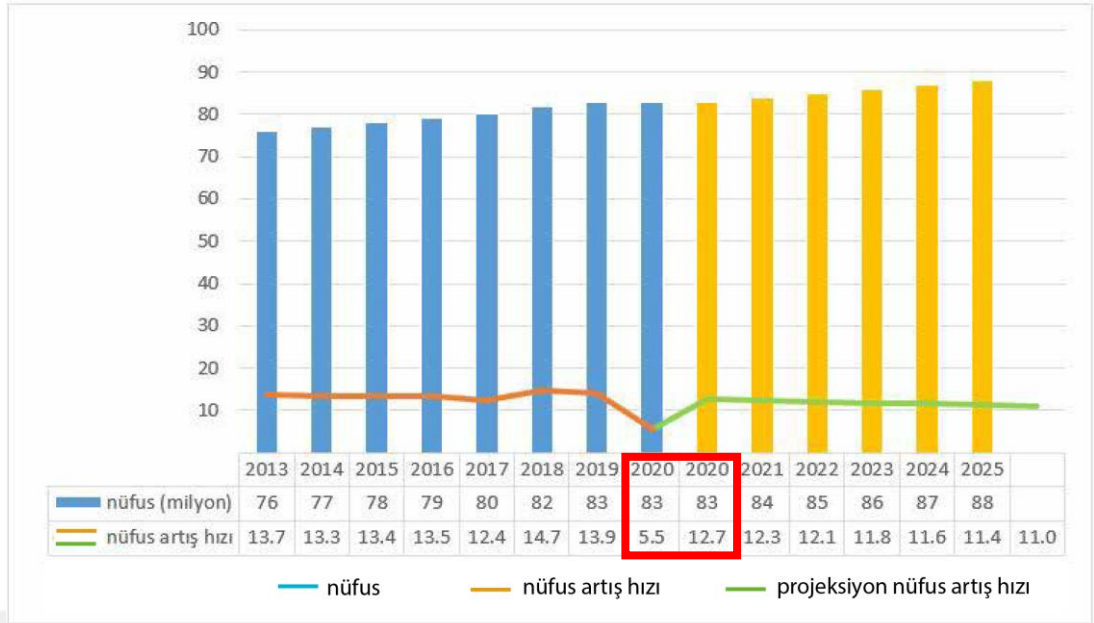
Türkiye’de ilk nüfus sayımı Selçuklular ve İlhanlılar döneminde yapılmıştır. Osmanlı Devleti’nde de il yazıcıları tarafından sayım devam etmiştir (Dinç, 2007). Osmanlı’da nüfus sayımı 1831 yılında asker sayısını öğrenmek ve vergi kaynaklarının tespiti amacıyla yapılmıştır, bu yüzden net bir nüfus sayısı bulunmamaktadır (Behar,1996). 1844 yılında ise kadınlar da nüfus sayımına dâhil edilmiştir. 1852, 1856, 1866, 1881, 1905 ve 1914 yıllarında bölgesel ve genel nüfus sayımı yapılmıştır (Çimen,2012). 1923 ‘ de Cumhuriyetin ilanından sonra Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk genel nüfus sayımı 1927 yılında İstatistik Genel Müdürlüğü tarafından yapılmıştır. Bu sayımda nüfus sayımına ek olarak ülkedeki konut ve işyeri sayıları da tespit edilmiştir

(Tamer, Bozbeyoğlu,2004). 1935 yılından 1990 yılına kadar her 5 yılda bir ve sonra 2000 yılında sokağa çıkma yasağı uygulanarak genel nüfus sayımları yapılmıştır. 2007 yılından sonra ise Türkiye İstatistik Kurumu tarafından adrese dayalı nüfus kayıt sistemi (adnks) ile her yıl nüfus sayımı yapılmaktadır.

Grafik 1:Türkiye 1927 - 2020 nüfus değişimi (kaynak: TÜİK)

Türkiye'nin demografik dönüşümüne bakıldığında; 1923-1955 yılları arasında, Cumhuriyet'in ilanı ile nüfus arttırıcı politikalar izlenmiştir. Sağlık hizmetleri geliştirilmiştir ve Türkiye'ye g teşvik edilmiştir (TÜSİAD,1999 s.40). 1923 yılından 1955 e kadar nüfus 13,5 milyondan 24 milyona yükselmiştir.1955 ile 1985 yılları arasında ise kırdan kente glerle ve nüfus artışıyla ruhsatsız yapılaşmalar ve gecekonduların yerleşmeleri oluşmuştur. 1963-1967 yılları arasını kapsayan 1.Beş yıllık kalkınma planı yürürlüğe girmiş ve yurt dışına işçi g olmuştur. (Gitmez,1979). Nüfus artışı devam etmiş ve 1955 yılında 24 milyon olan nüfus 1985 yılında 50,5 milyona çıkmıştır. 1985 yılından itibaren, artık nüfus artış hızı düşmeye başlamıştır. Nüfus politikaları ve aile planlaması önemsenmiş, gebeliği önleyici yöntemlerin kullanılması kolaylaştırılmıştır. (206) 1990 yılında 65,4 milyon olan nüfus 2000 yılında 67,8 milyon, 2010 yılında 73,7 milyon ve 2020 yılında 83,6 milyon olmuştur.

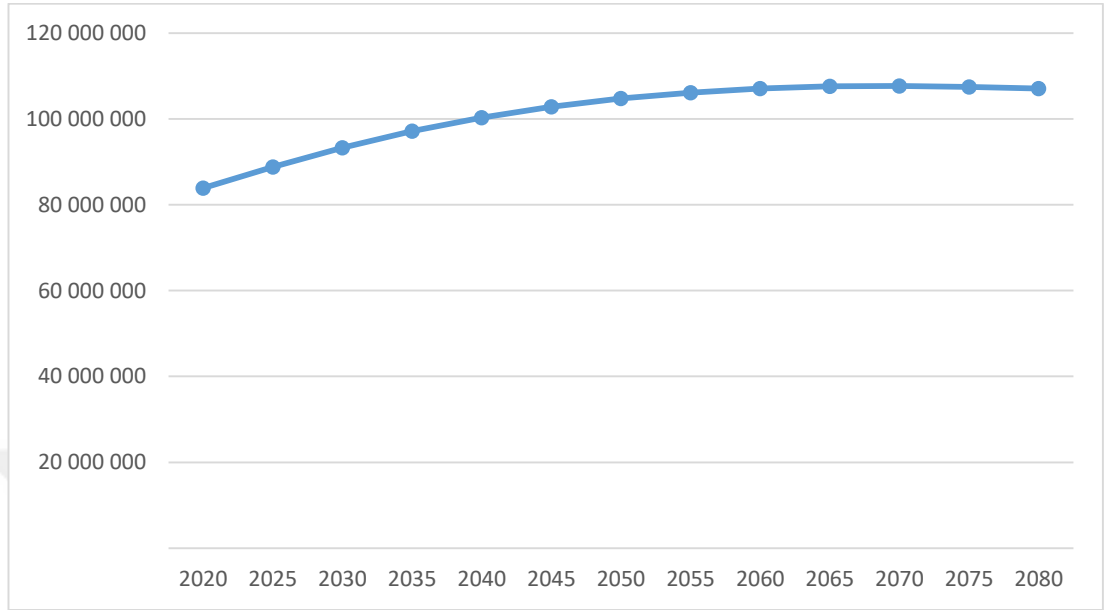

Grafik 2: Türkiye 2013 - 2020 nüfusu ve nüfus artış hızı ve 2020 - 2025 tahmini nüfus ve nüfus artış hızı (binde)

Grafik 4 de adrese dayalı nüfus kayıt sistemine göre 2013 yılından 2020 yılına kadarki nüfus, nüfus artışı hızı ve 2018 yılı baz alınarak hazırlanan 2020 yılından 2025 yılına kadarki nüfus projeksiyonu ve nüfus artış hızı verilmiştir. 2013 ve 2025 yılları arasındaki nüfuslara bakıldığında Türkiye'nin nüfusunun yıllarla doğru orantılı olarak arttığı görülmektedir. Fakat 2018 yılından sonra nüfus artış hızı binde 14,7 den düşmeye başlamıştır. 2019 yılı nüfus artış hızı binde 13,9 iken 2020 yılı nüfus artış hızı binde 5,5 (turuncu çizgi ile gösterilen) olarak keskin bir düşüş yaşanmıştır. TÜİK tarafından hazırlanan 2020 yılı için tahmini nüfus artış hızı ise binde 12,7(yeşil çizgi ile gösterilen) iken bu tahminin altında kalmıştır. 2020 – 2025 yılları arasındaki tahmini nüfus artış hızına bakıldığında binde 12,7 den binde 11,0'e düştüğü görülmektedir. Kırmızı kutu içerisinde gösterilen 2020 yılında mevcut nüfus artış hızı ve projeksiyon nüfus artış hızı birbirine uymadığı, bir düşüş yaşandığı görülmekte ve zaten nüfus artış hızı projeksiyonunda da 2025 yılına kadar düşeceği görülmektedir. Bu grafikten de anlaşılacağı gibi nüfus artış hızının düşeceği öngörülmektedir fakat bu düşüş daha erken ve daha keskin olmuştur.

2020 yılı tahmini nüfusu 83.900.373 iken 2020 yılı nüfusu 83.614.362 olarak gerçekleşerek tahmin edilen nüfusun bir miktar altında kalmıştır. İlerleyen analizlerde Türkiye için yapılan 2080 nüfus projeksiyonu da incelenecektir. Fakat 2018 yılında yapılan tahminin ve nüfus artış hızının gelecek yılları öngöremediği hatta gelecek yıllar için tekrar bir nüfus projeksiyonu yapılması ve nüfus artış hızlarının

hesaplanması gerektiği ve son yıllardaki nüfusun demografik yapısının da göz önünde bulundurularak yeniden hesaplanması gerektiği düşünülmektedir.

Grafik 3:2018 - 2080 nüfus projeksiyonu

“Nüfus projeksiyonları kuşak bileşenler yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Kuşak bileşenler yöntemi, doğurganlık, ölümlülük ve göç bileşenlerine göre, aynı yaş grubundaki kuşakların yaşam boyu izlenmesi esasına dayanır. Kuşaklar bir yıllık doğum kuşaklarıdır (yaş kuşakları). Bileşenler ise doğumlar, ölümler ve göçlerdir.” (TÜİK Nüfus Projeksiyonları haber bülteni,2013)

Tablo 5: 2018 - 2080 nüfus projeksiyonu (kaynak: TÜİK)

2015-2080 NÜFUS PROJEKSİYONU						
2018	2020	2025	2030	2035	2040	2045
81 867 223	83 900 373	88 844 934	93 328 574	97 176 768	100 331 233	102 843 989
2050	2055	2060	2065	2070	2075	2080
104 749 423	106 149 786	107 095 998	107 577 244	107 652 538	107 453 417	107 100 904

TÜİK tarafından 2018 yılı baz alınarak 2080'e kadar hazırlanan nüfus projeksiyonu ana senaryosuna göre 5 yıllık periyotlarla incelendiğinde nüfusun 2070 yılına kadar artacağı fakat 2070 yılından sonra azalacağı görülmektedir. 2020 – 2025 yılları arasındaki değişim %5.89 iken 2045 – 2050 yılları arasında değişim % 1.85 dir. Aynı gösterge 2075 – 2080 yılları arasında ise - % 0.32 dir. Tablo 1de de görüldüğü gibi 2070 yılından sonra nüfus azalmaya başlamaktadır.

Türkiye için yapılan bu analizlerde toplam nüfusun 2080 yılına kadar azalacağı öngörülmektedir. Bu azalış gelecek yıllarda sorun olmakla birlikte, dikkate alınması gereken bir göstergedir. Türkiye’de de büzüşme olgusunun konuşulması, araştırılması gerektiğini göstermektedir. Eğer nüfusun azalması öngörülüyor ve isteniyorsa bile planlar buna göre yapılmalıdır. Türkiye’den sonra nüfus artış hızları, nüfus değişimleri ve projeksiyonları 81 il içinde incelenecektir.

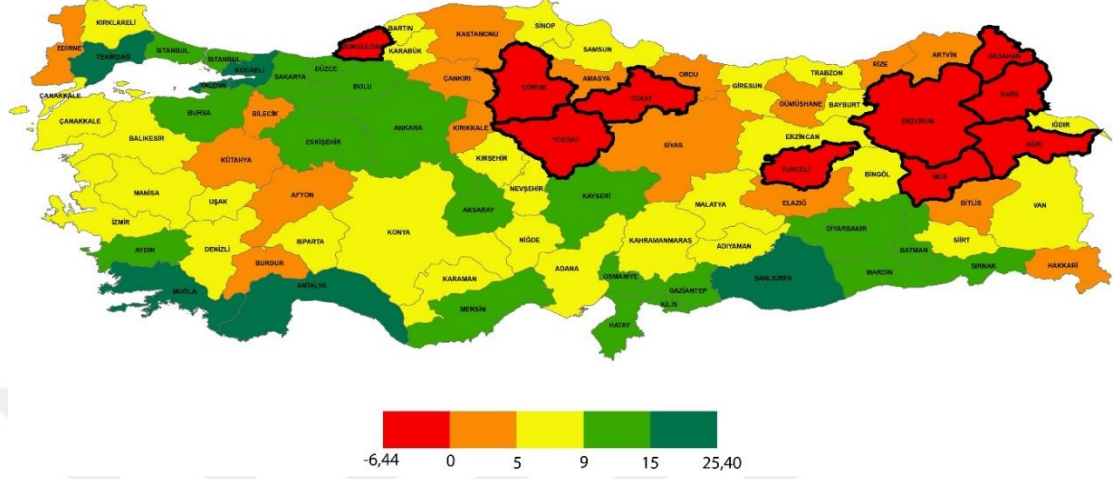
Tablo 5: İllerin 2013 - 2020 yılları arası nüfus artış hızları

2013 - 2020 Kümülatif Nüfus artış Hızı					
İller	Toplam	İller	Toplam	İller	Toplam
Adana	60.7	Edirne	20	Malatya	55.9
Adıyaman	60.6	Elazığ	43.9	Manisa	74.7
Afyonkarahisar	45.8	Erzincan	73.2	Mardin	100.5
Ağrı	-31.2	Erzurum	-25.9	Mersin	104.8
Aksaray	107.5	Eskişehir	118.2	Muğla	161.9
Amasya	40.2	Gaziantep	154.9	Muş	-5.2
Ankara	131.5	Giresun	67.2	Nevşehir	67
Antalya	197.1	Gümüşhane	46.9	Niğde	62.1
Ardahan	-103.5	Hakkari	1.9	Ordu	26.7
Artvin	14.4	Hatay	111.9	Osmaniye	108.5
Aydın	106	İğdır	55.7	Rize	60.5
Balıkesir	66.3	Isparta	55.2	Sakarya	144.6
Bartın	54.4	İstanbul	109.8	Samsun	80
Batman	144.9	İzmir	92.7	Siirt	63.8
Bayburt	77.6	Kahramanmaraş	94.2	Sinop	72.8
Bilecik	69.1	Karabük	78.8	Sivas	19.6
Bingöl	70.8	Karaman	79.6	Şanlıurfa	182.7
Bitlis	39.9	Kars	-67.5	Şırnak	141.1
Bolu	113.3	Kastamonu	45	Tekirdağ	237.7
Burdur	48.9	Kayseri	108.8	Tokat	-26.6
Bursa	143.1	Kırıkkale	14.4	Trabzon	68.8
Çanakkale	92.5	Kırklareli	58.4	Tunceli	-33.4
Çankırı	42.6	Kırşehir	94.1	Uşak	76.4
Çorum	0.3	Kilis	138.5	Van	88.5
Denizli	90.8	Kocaeli	200.3	Yalova	264.9
Diyarbakır	114.8	Konya	92	Yozgat	-78.3
Düzce	132.7	Kütahya	5.7	Zonguldak	-25.6

Tablo 5 de illerin 2012-2013 yılından 2019-2020 yılına kadarki nüfus artış hızları (binde) ve kümülatif toplamları incelenmiştir. Büzüşen illerin nüfus artış hızlarının üst üste yıllarda azalması ve kümülatif binde nüfus artış hızlarının negatif olması beklenmektedir. Bu tabloya göre ; -31,2 ile Ağrı; -103,5 ile Ardahan; -25,9 ile Erzurum; -67,5 ile Kars; -5,2 ile Muş; -26,6 ile Tokat; -33,4 ile Tunceli ; -78,3 ile

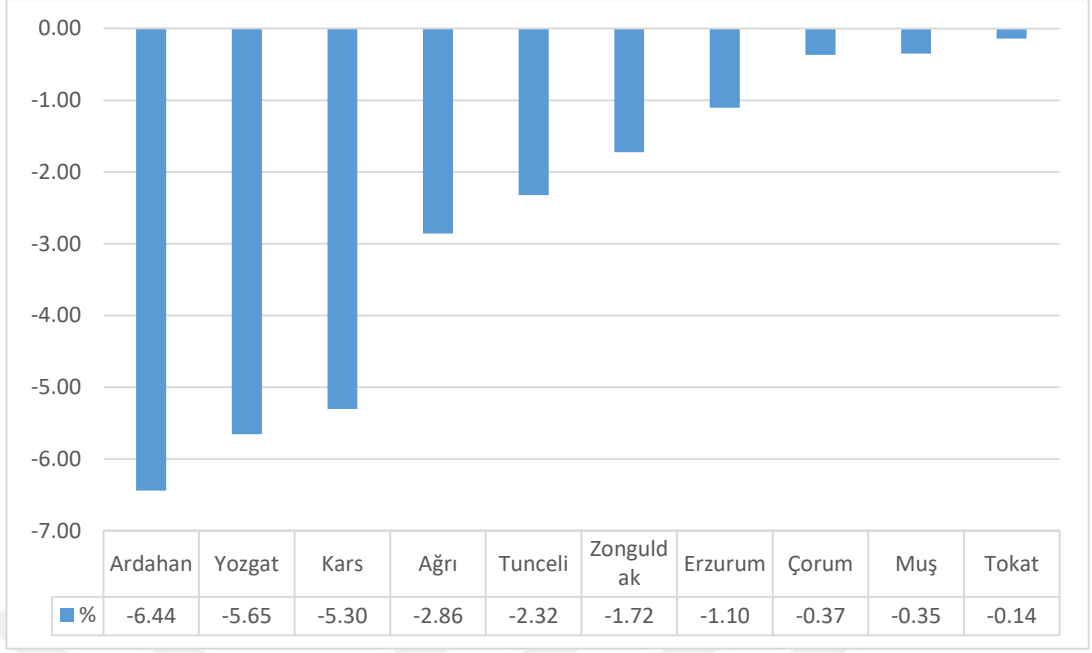
Yozgat; -25,6 ile Zonguldak negatif değerde kümülatif binde nüfus artış hızı gösterirken 0,3 ile Çorum pozitif değer göstermiştir.

Aşağıda illerin 2013 ve 2020 yılları nüfus değişimleri incelenecektir;

Harita 2:Şehirlerin 2013 ve 2020 yılları nüfus değişim yüzdesi (yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Harita 2 de TÜİK ADNKS 2013 ve 2020 verileri temel alınarak değişim yüzdelik olarak hesaplanmıştır. Şehirlerin nüfus değişimleri 5 kategoride incelenmiştir. Büzüşen şehirlerin ana göstergesi olan nüfus değişiminin azalması beklenmektedir. Değişimi 0 ile -%6,44 (kırmızı) arası olan şehirler yani 2013 den 2020 yılına kadar nüfus değişimi negatif değere sahip olanlar; Ağrı, Ardahan, Çorum, Erzurum, Kars, Muş, Tunceli, Tokat, Yozgat ve Zonguldak'tır. Bu şehirler büzüşme riski taşımasından dolayı aşağıda tablo 6 da yıllık olarak hem toplam nüfus hem de şekil 6 ve tablo 7 de ilçelerin nüfusu ayrıca incelenmiştir. Değişimi 0 ile %5 (turuncu) ve %5 ile % 9 (sarı) arasındaki şehirler 2013 yılından 2020 yılına kadar artış göstermesine rağmen Türkiye ortalaması olan % 9 değerinin altında kalmaktadır. Değişimi %9 ile %15 ve %15 - %25,40 olan şehirler (yeşiller) ise hem ortalamanın üzerinde bulunmakta hem de artış sağlamaktadır. Bu analize göre 2013 den 2020 yılına değişimi en çok azalan şehir % 6,44 ile Ardahan iken, en fazla artan şehir %25,40 oranı ile Yalova'dır.

Grafik 4: Büzüşme riski taşıyan şehirlerin 2013 – 2020 nüfus değişimleri (yüzdelik)

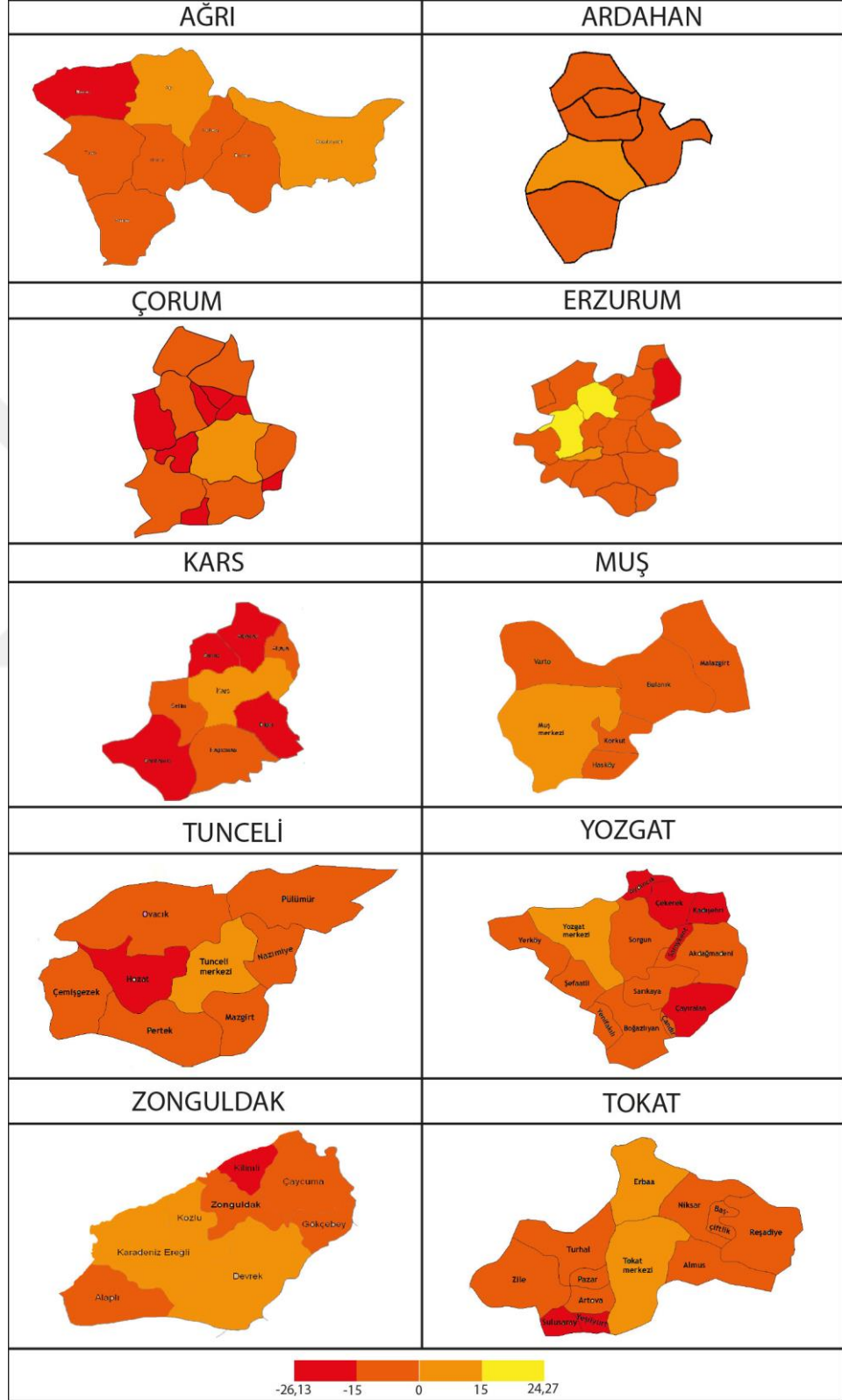
Harita 2 de kırmızı ile gösterilen bu illerin değişimlerine baktığımızda 2013 den 2020 yılına kadar en fazla azalan şehrin %6,44 ile Ardahan olduğu, ikinci olarak %5,65 ile Yozgat, %5,30 ile Kars, %2,86 Ağrı, % 2,32 Tunceli, %1,72 Zonguldak, %1,10 Erzurum, %0,37 ile Çorum, % 0,35 Muş ve %0,14 oranında Tokat illeri şehirleri görülmektedir.

Tablo 6: Büzüşme riski taşıyan şehirlerin 2013- 2020 dönemi nüfusları

İL / YIL	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Türkiye	76 667 864	77 695 904	78 741 053	79 814 871	80 810 525	82 003 882	83 154 997	83 614 362
Ağrı	551 177	549 435	547 210	542 255	536 285	539 657	536 199	535435
Ardahan	102 782	100 809	99 265	98 335	97 096	98 907	97 319	96161
Çorum	532 080	527 220	525 180	527 863	528 422	536 483	530 864	530126
Erzurum	766 729	763 320	762 321	762 021	760 476	767 848	762 062	758279
Kars	300 874	296 466	292 660	289 786	287 654	288 878	285 410	284923
Muş	412 553	411 216	408 728	406 501	404 544	407 992	408 809	411117
Tokat	598 708	597 920	593 990	602 662	602 086	612 646	612 747	597861
Tunceli	85 428	86 527	86 076	82 193	82 498	88 198	84 660	83443
Yozgat	444 211	432 560	419 440	421 041	418 650	424 981	421 200	419095
Zonguldak	601 567	598 796	595 907	597 524	596 892	599 698	596 053	591204

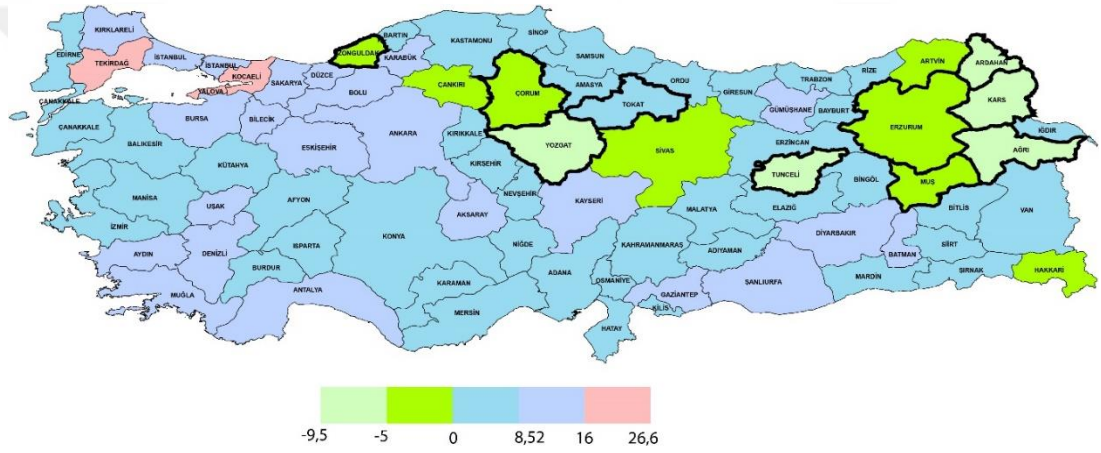
Tablo 6 da 2013 ve 2020 nüfus değişimi negatif yönlü olan illerin 2013 yılından 2020 yılına kadarki nüfusları verilmiştir. Bu illerin incelenen 8 yıl içerisindeki

nüfusları artıp azalarak hareketli bir süreç izlemişlerdir. Tablodaki illerin hiçbiri 2020 yılına kadar, 2013 teki nüfusunun üzerine çıkamamıştır. Bu şehirlerin ilçe nüfuslarında olan azalma ve artmaların toplamı etkilediği düşünülerek ilçe nüfusları da aşağıda incelenmiştir;

Şekil 15: İlçe nüfusları 2013 2020 değişimi

2013 ve 2020 yılları değişimde negatif yönlü olan illerin aynı yıllardaki ilçe değişimi nüfuslarına bakıldığında; Ağrı'da Merkez ve Doğubayazıt ilçelerinin, Ardahan'da merkez ilçelerin, Çorum'da Mecitözü ilçesinin, Erzurum'da Aziziye, Palandöken ve Tortum, Kars'ta merkez ilçesinin Muş'ta merkez, Tokat'ta Erbaa, Merkez ilçelerinin, Tunceli'de Merkez ilçesinin, Yozgat'ta merkez ve Zonguldak'ta Devrek, Ereğli ve Kozlu ilçeleri, bağlı oldukları illerin nüfus değerleri negatif yönlü olmasına rağmen 2013 – 2020 nüfus değişiminde pozitif gelişme göstermişlerdir. İncelenen bu illerin ilçe nüfus değişimlerinin, merkez ilçelerde sadece Zonguldak ve Çorum illerindekilerin azaldığı göze çarpmaktadır.

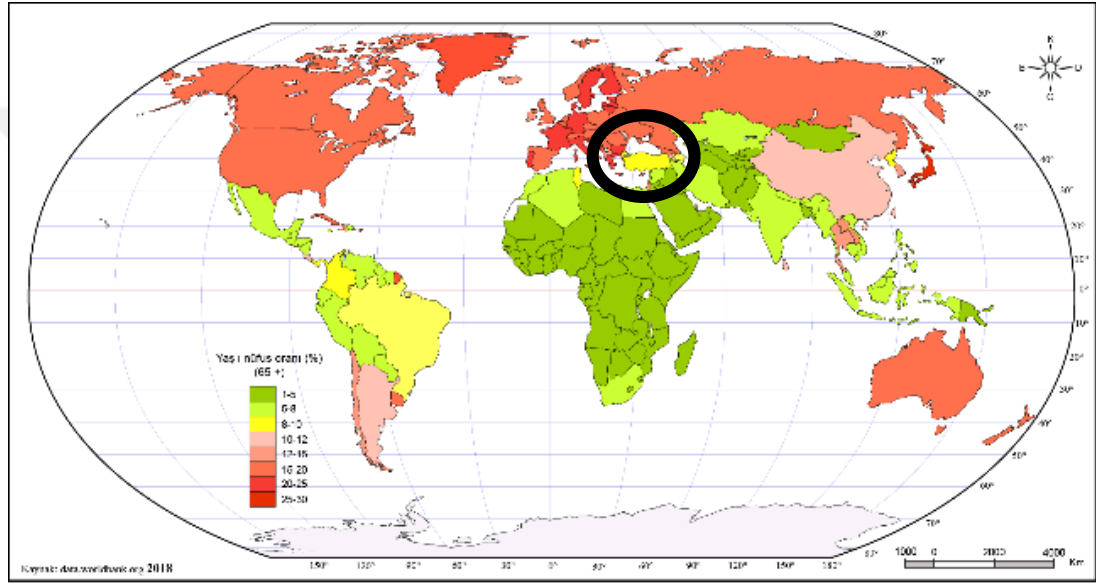

Harita 3:İllerin 2018 - 2025 nüfus değişimleri (yüzdeler)(kaynak: TÜİK 2025 nüfus projeksiyonu)

Harita 3 de TÜİK'in 2018 yılı temel alınarak 2025 yılına kadar hazırladığı nüfus projeksiyonu incelendiğinde 2018 ve 2025 yılları değişim yüzdesi en çok azalan iller %9,5 ile %5 lik negatif artış gösteren Ardahan, Ağrı, Kars, Tunceli ve Yozgat'tır. Daha az azalan iller ise %5 ile 0 arasında negatif artış gösteren Zonguldak, Çankırı, Çorum, Sivas, Artvin, Erzurum, Muş ve Hakkâri'dir. Harita da yeşilin tonları ile gösterilen bu iller TÜİK'e göre 2025 yılına kadar nüfus azalması beklenen illerdir. Üçüncü grubun ise yüzde olarak artışta olmasına rağmen Türkiye ortalaması olan %8,52 nin altında olduğu, dördüncü ve beşinci grubun ise hem artmakta olduğu hem de Türkiye ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir. Bu projeksiyona göre nüfusu yüzdeler olarak en çok artacak olan il %26,60 ile Yalova iken en çok azalacağı ön görülen il ise %9,54 ile Ardahan'dır.

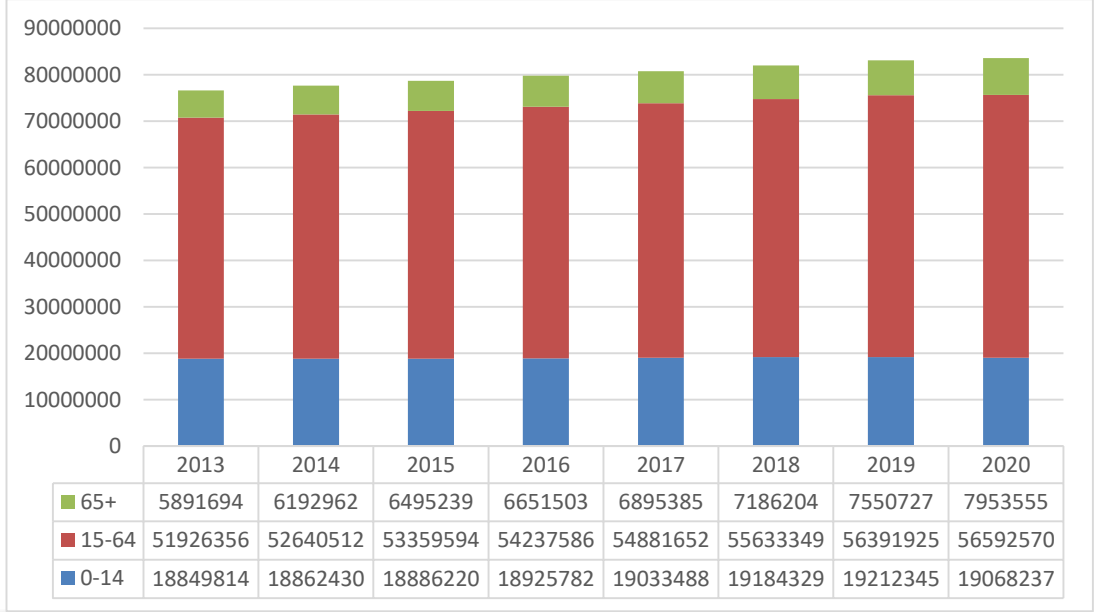
Harita 2’de 2013-2020 yılı değişimi ile harita 3 karşılaştırıldığında, 2013-2020 nüfus değişiminde nüfusu azalan illere (**Ağrı, Ardahan, Çorum, Erzurum, Kars, Muş, Tunceli, Yozgat, Zonguldak, Tokat**) ek olarak, TÜİK’in yaptığı projeksiyona göre **Çankırı, Sivas, Hakkâri, Artvin** de eklenmektedir. Bu iller Harita 2 de 2013-2020 nüfus değişimi 0 ile %5 arasında turuncu ile gösterilmiş olup Türkiye ortalamasının altındadır.

6.2. YAŞ DAğILIMLARI

Şekil 16: Dünya yaşlı nüfusu haritası

“Dünya önemli bir demografik geçiş sürecinden geçmektedir. Dünya genelinde genç nüfus yapısından yaşlanan nüfus yapısına geçiş yaşanmaktadır. 2018 yılında ilk kez dünya yaşlı nüfusu, 5 yaşın altındaki çocuk nüfusunu aşmıştır Yaşlı nüfusun küresel büyümesi ise devam edeceğinden, yaşlanan bir dünyaya doğru ilerlemekteyiz.” Şekil 16 da 2018 yılında Dünya Bankası’nın hazırladığı dünya yaşlı nüfusu ve genç nüfusu görölmektedir. Türkiye Yaşlı Nüfus Haritasında sarı ile nüfusunun %8 - % 10 u yaşlı nüfusa sahipken, Harita 8’ e göre de %20 ile %26 oran aralığında genç nüfusa sahiptir. Yaş dağılımları analizinde 2013 – 2019 yılları arasında önce Türkiye daha sonra iller 0 -14 çocuk nüfus, 15 – 65 çalışan nüfus ve 65 yaş üstü yaşlı nüfus olarak kategorize edilerek incelenmiştir.

Grafik 5: Türkiye 2013 - 2020 yaş dağılımı

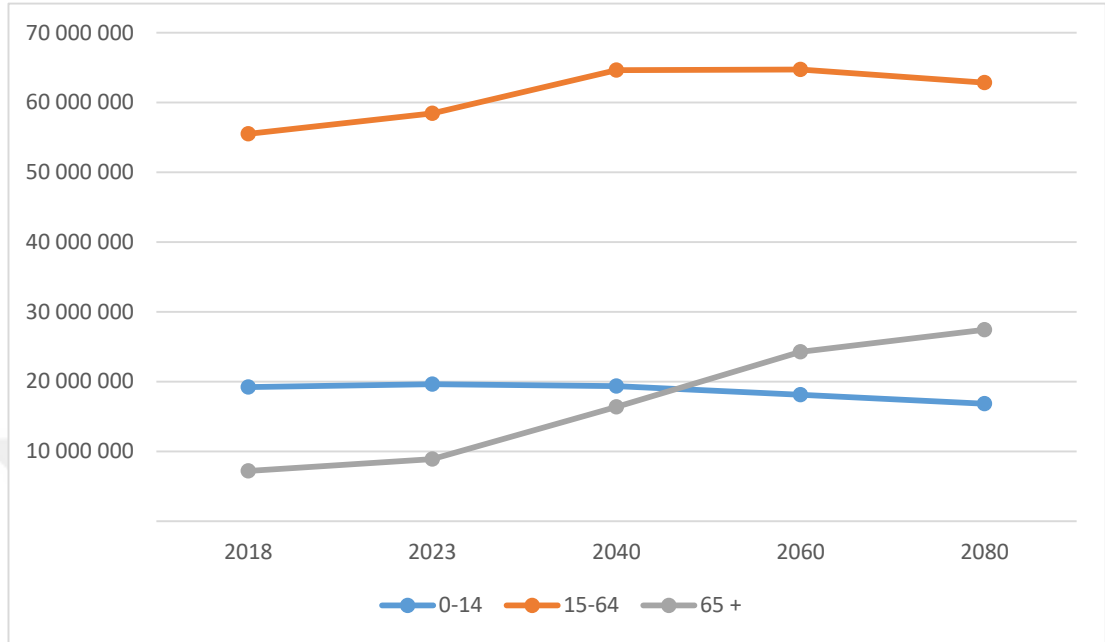
Grafik 5 de Türkiye 2013 – 2020 yılları arası Türkiye yaş dağılımına bakıldığında; 0-14 yaş genç nüfus 2019 yılına kadar artarken 2020 yılında azalış göstermiştir. 15 – 64 çalışan nüfus ve 65 yaş üzeri yaşlı nüfus artmasına rağmen, yaş dağılımlarının toplam nüfustaki oranı yüzdelik olarak değişim göstermektedir. Bu değişim aşağıdaki tabloda incelenmiştir.

Tablo 6: Türkiye 2013 - 2020 yılları yaş dağılımının toplam nüfustaki oranı (yüzdelik)

TÜRKİYE YAŞ DAĞILIMLARININ TOPLAM NÜFUSTAKİ YÜZDESİ								
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
0-14	24.59%	24.28%	23.99%	23.71%	23.55%	23.39%	23.10%	22.80%
15-64	67.73%	67.75%	67.77%	67.95%	67.91%	67.84%	67.82%	67.68%
65+	7.68%	7.97%	8.25%	8.33%	8.53%	8.76%	9.08%	9.51%

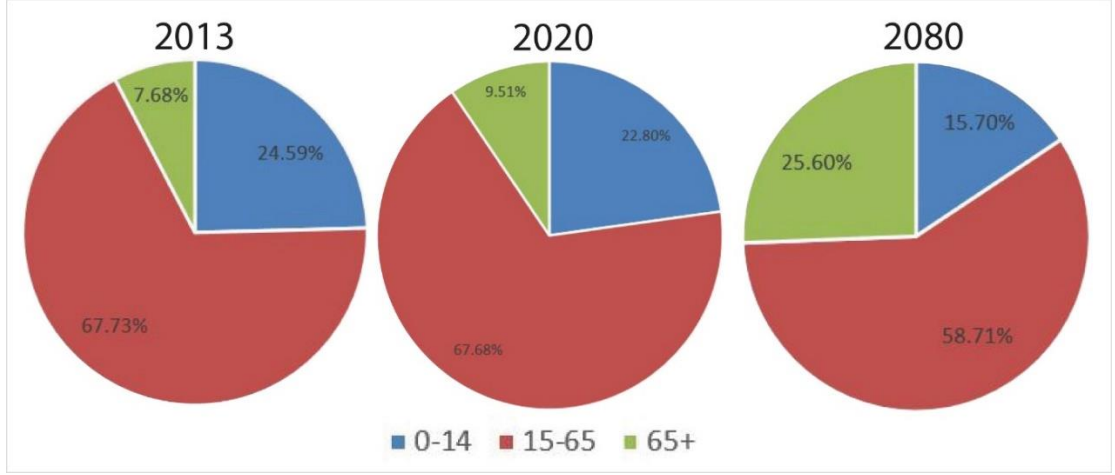
2013 yılında genç nüfus %24,59 iken bu oran 2020’de %22,80 olarak azalmıştır. 2013 yılında yaşlı nüfus toplam nüfusun %7.68 ini oluştururken 2020 yılında %9.51 ini oluşturmaktadır. Yaşlı nüfusun ise 2013 yılından beri yüzdesinin arttığı görülmektedir. “Yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranının %10

seviyelerine yaklaşması yaşlı nüfusa sahip ülke nitelendirmesine geçişin bir göstergesidir.” Bu analizler nüfusun yaşlanmaya başladığını göstermektedir.

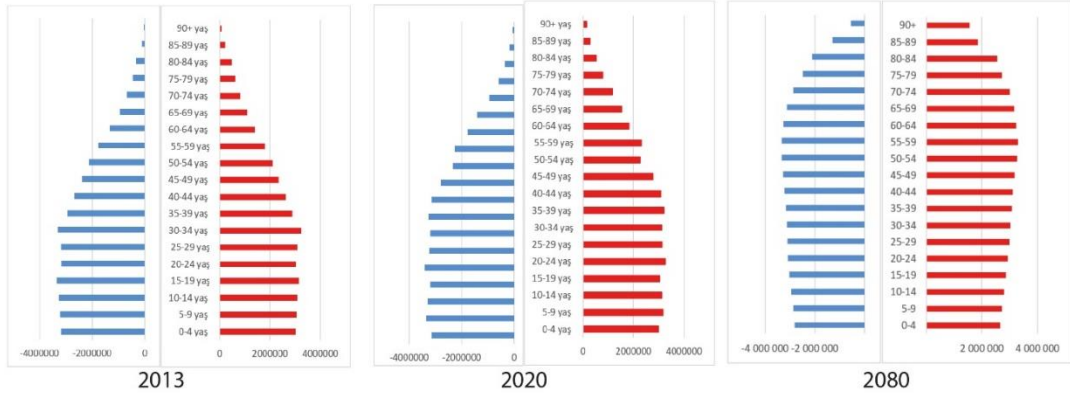
Grafik 6: 2018 - 2080 yaş dağılımı (kaynak: TÜİK nüfus projeksiyonu)

TÜİK'in 2018 yılı baz alınarak 2080 ana nüfus senaryosuna göre yaş dağılımı hazırlanan grafik 9 da gösterilmiştir. Grafiğe bakıldığında 0 – 14 yaş çocuk nüfusun (mavi) azalırken, 65 yaş üstü yaşlı nüfusun (yeşil) arttığı görülmektedir. “Ülkemizde yaşlı nüfus, diğer yaş gruplarındaki nüfusa göre daha yüksek bir hız ile artış göstermiştir. Toplam nüfus içerisinde yaşlı nüfusun payı artarken çocuk ve genç nüfusunun payı azalmıştır. Bu durum Türkiye nüfusunun yaş yapısının değişimine neden olmuştur. Ülkemizde demografik geçiş oldukça kısa bir zaman diliminde yaşanmıştır.” 2018 yılında yaşlı nüfus toplam nüfusun %8.75 ü iken 2080 yılında %25.60 olması beklenmektedir. Çocuk nüfus ise 2018’de %23.46 iken 2080’de %15.70 olması beklenmektedir. Hazırlanan bu nüfus projeksiyonun da 2080 yılına kadar nüfusun yaşlanacağı görülmektedir.

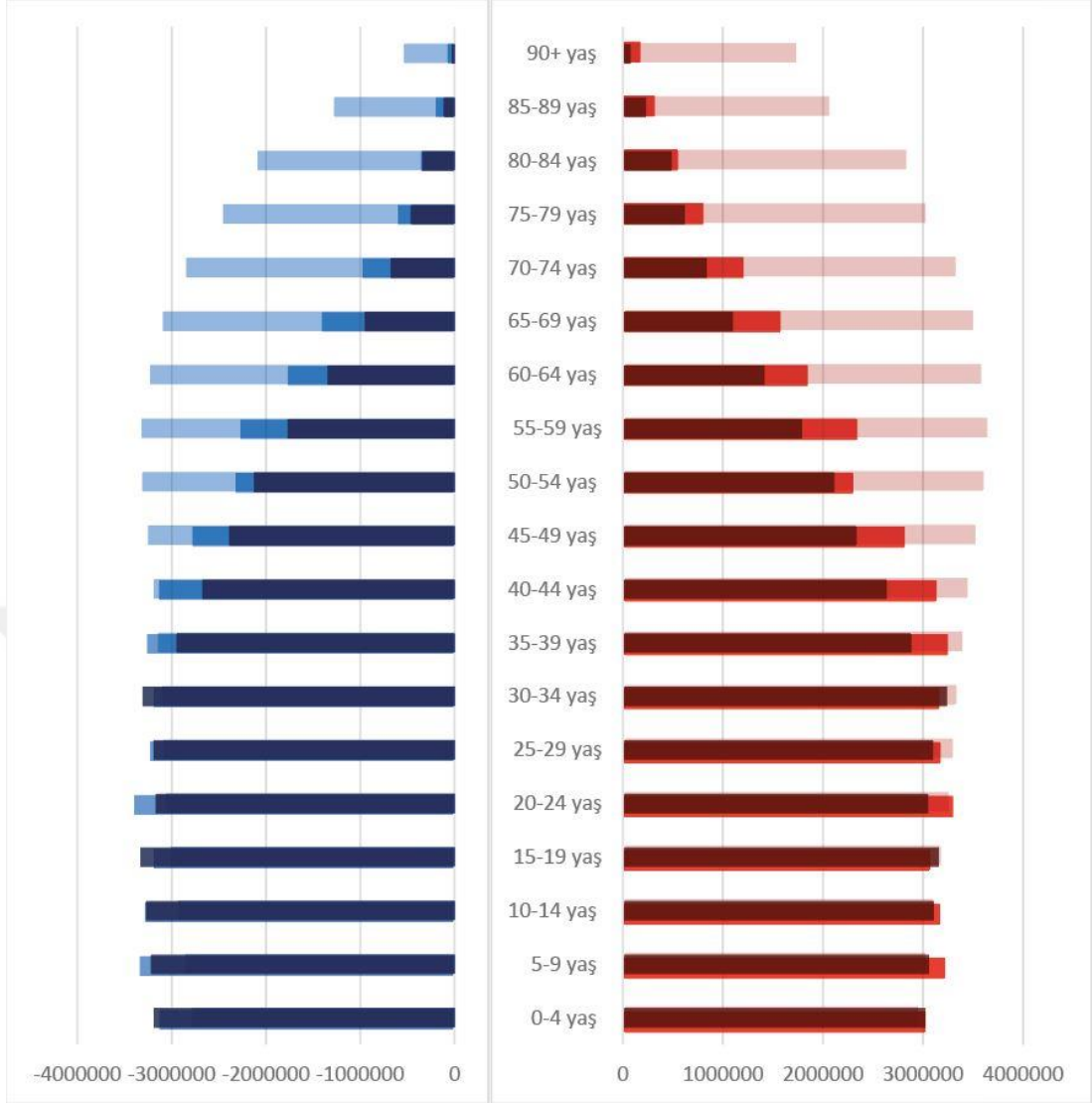
Şekil 17: 2013, 2020 ve 2080 yaş dağılımları oranı

İncelenen analizler sonucunda Türkiye’de yaşlı nüfusunun toplam nüfus içerisindeki oranı 2013 yılında %7,68 iken, 2020 de %9,51e yükselmesi ülkenin yaşlanıyor olduğunu belirtisidir. Buna ek olarak TÜİK tarafından yapılan 2080 projeksiyonunda yaşlılarının oranının %25,60 olması yaşlanmanın 2080 e kadar artacağını göstermektedir.

Şekil 18: 2013- 2020 - 2080 nüfus piramitleri

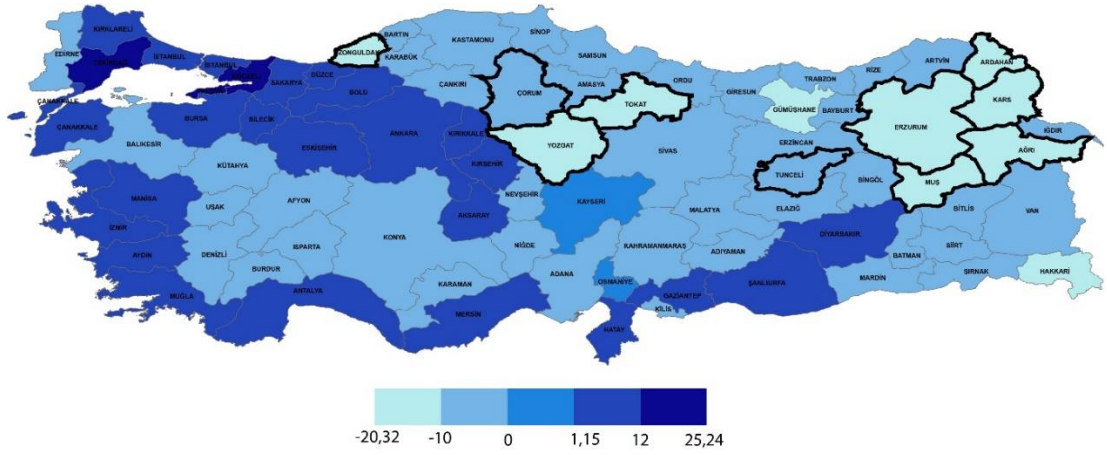
Şekil 18 de 2013, 2020 yılları ve 2080 nüfus projeksiyonuna göre nüfus piramitleri incelendiğinde, nüfusun demografik yapısının 2013 yılından 2020 yılına değişmeye başladığı ve 2080 değiştiği görülmektedir. 2080 projeksiyonuna göre Türkiye’nin yaş piramidi arı kovanı şeklini almış ve piramidin üst kısımlarındaki nüfus aralığındaki yoğunlaşmalar, yani yaşlı nüfusun artacak olması dikkat çekmektedir.

Şekil 19: 2013, 2018 ve 2080 yaş piramitleri

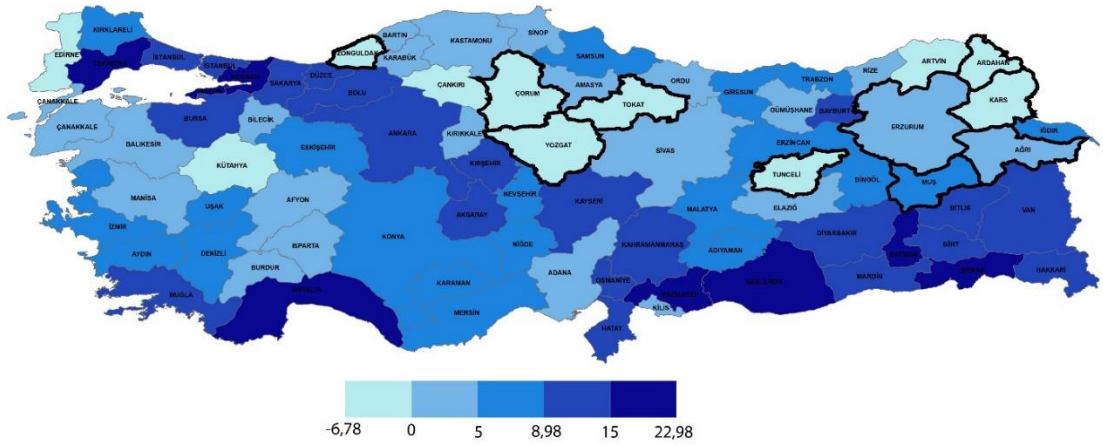
Nüfus piramitlerine bakıldığında 2080 yılında, doğum oranları ve ölüm oranlarının azaldığı, bu oranlar düştüğü için yaşlı nüfus oranının arttığı gözlemlenmektedir. Şekil 19 da ise, üst üste karşılaştırılmış 2013, 2020 ve 2080 yaş piramitleri görünmektedir. Şekilde 2080 yaşlı nüfusunun diğer yıllardan daha fazla olduğu hatta ileri yaşlılık (+85) oranının arttığı görülmektedir.

Türkiye için yapılan yaş dağılımı analizleri aşağıda iller için de yapılacaktır. Büzüşen iller de 0 – 14 yaş grubunun yıllar için de azalması ve 65 yaş üstü yaşlı grubun ise artması beklenmektedir.

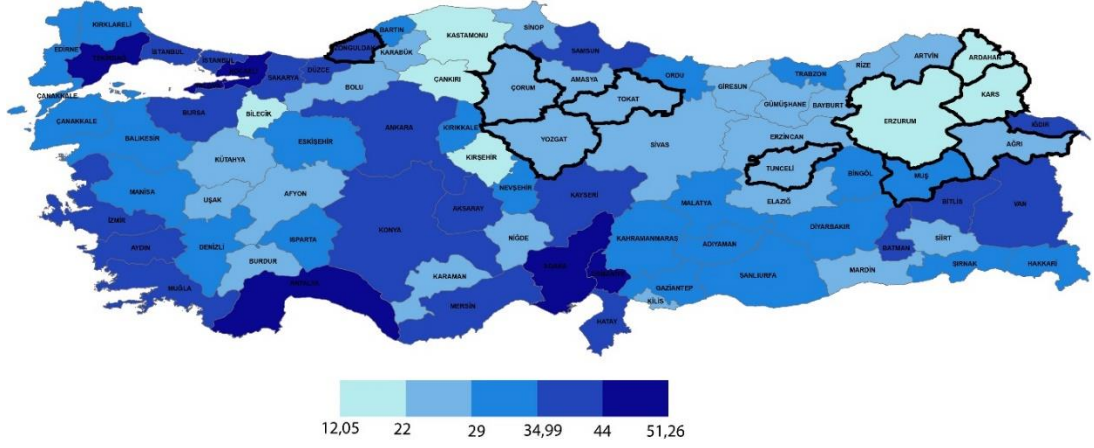
Harita 4 : 0 - 14 yaş grubunun 2013 ve 2020 yılları arasındaki değişimi (yüzde)

2013 ve 2020 yılları 0-14 yaş grubu çocuk nüfusun değişimine bakıldığında; %20,32 ile % 10 arasında negatif artışta kalan iller; Zonguldak, Yozgat, Tokat, Gümüşhane, Erzurum, Ardahan, Kars, Ağrı, Muş ve Hakkâri'dir. % 10 ile 0 arasında azalış gösteren iller Türkiye'nin %54,3 ü olan 44 ildir. İlk iki seviye 0 in altında olup azalan iller olarak toplamda 54 ildir. Üçüncü grup (0 - %1,15) ise çocuk nüfusta artış gösterse bile Türkiye ortalaması %1,15 in altında olan Kayseri ve Osmaniye'dir. Dördüncü grup Türkiye ortalamasının üstünde olup % 12 ye kadar artış göstermiş illerdir. %12 ile %22,98 artış gösteren beşinci grup ise; Tekirdağ, Yalova ve Kocaeli'dir. 2013 yılından 2020 yılına kadar en çok negatif yönlü artış gösteren il - %20,32 ile Ardahan iken en çok artış gösteren il %25,24 ile Yalova'dır. 0-14 yaş grubunun azalması hem doğurganlık oranının azalmasıyla hem şehirdeki nüfusun göçüyle hem de nüfusun yaşlanmasıyla ilişkilendirilmektedir. Büzüşen şehirler için 0 – 14 yaş grubunun azalması beklenmekte iken Türkiye'de bu iller dışında da birçok ilin azaldığı görülmektedir.

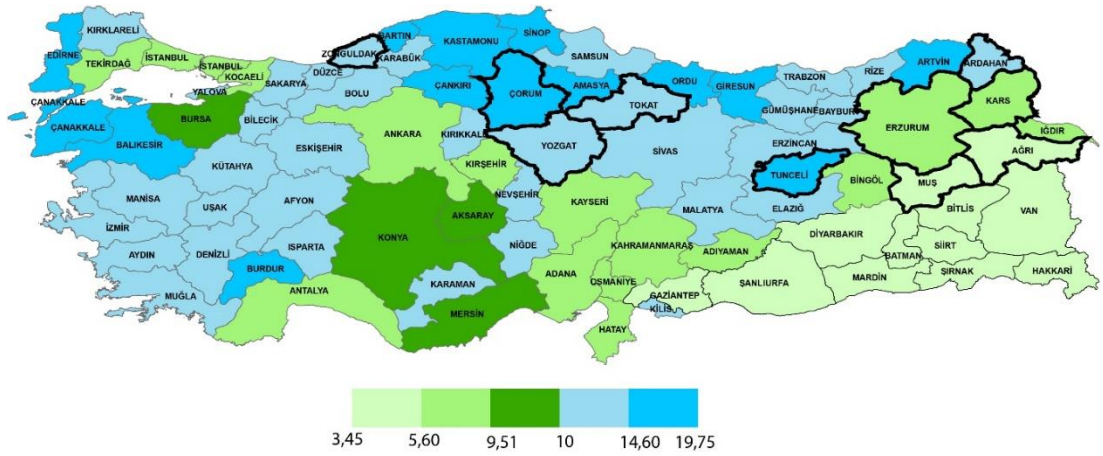
Harita 5: 15 - 64 yaş grubunun 2013 ve 2020 yılları arasındaki değişimi (yüzde)

2013 ve 2020 yılları 15 – 64 çalışan nüfus grubu değişimi yüzdesel olarak incelendiğinde, - %6,78 ile 0 arasında azalan şehirler; Kütahya, Zonguldak, Edirne, Çankırı, Tokat, Artvin, Çorum, Yozgat, Tunceli, Ardahan ve Kars görülmektedir. 0 ile %5 arası artış ve %5 ile %8,5 arası artış Türkiye ortalaması %8,5'nin altındadır. %8,5 ile %14 ve %14den fazla değişim gösteren şehirlerde 15 – 64 yaş grubu artmaktadır. En fazla azalan %6,78 ile Tunceli ve en çok artış %22,98 artış ile Şırnak'tır. Çalışan nüfusun azalması şehirden göç etmesi veya iş yerlerinin kapanmasıyla ilişkilendirilmektedir. Çalışan nüfusun azalması aynı zamanda işgücündeki katılımı da etkilemektedir. Artması ise önceki yıllardaki doğum sayılarının fazlalığı veya göç almasıyla ilişkilendirilmektedir.

Harita 6: 65 + yaş grubunun 2013 ve 2020 yılları arasındaki değişimi (yüzde)

Büzüşen iller için Türkiye’de 65 yaş üstü yaşlı grubun artması beklenmektedir. 2013 – 2020 yılları yaşlı nüfus grubu yüzde değişimlerine bakıldığında bütün şehirlerde artışta olduğu gözükmektedir. Beş kategoriye ayrılan bu analizde en az artan şehirler (% 12,05 - %22); Kars, Bilecik, Kastamonu, Çankırı, Kırşehir, Erzurum, Ardahan olduğu görülmektedir. Yaşlı nüfusu en çok artan illerin ise %44 - % 51,26 artış aralığında olan; Tekirdağ, Yalova, Kocaeli, Antalya, Adana ve Osmaniyedir. Bu artışta gelişen teknoloji ile beraber iyileşen sağlık sektörünün de katkısı bulunduğu belirtilebilir. Şehirlerde yaşlı nüfusun artması, genç nüfusun azalması devam ederse, gelecek yıllarda şehirler de istihdam edebilecek insan sayısı azalacak ve sektörler göre çalışanların yaşları değişecektir.

Harita 7: İllerin 2020 65 üstü yaşlı nüfus oranları

Harita 7 de illerin 2020 yılındaki yaşlı nüfusun toplam nüfusa oranı verilmiştir. Yeşil renk ile gösterilen illerin nüfusunda % 10 dan daha az yaşlı bulunurken, mavi ile gösterilen iller de %10 un üzerinde yaşlı nüfus bulunmakta ve literatüre göre yaşlanan illerdir. % 9,51 ile % 10 arasında koyu yeşil ile gösterilen Bursa, Konya, Aksaray ve Mersin illeri de % 10 luk dilimin altında olmasına rağmen Türkiye ortalaması olan %9,51 değerinin üzerinde olup yaşlanma riski taşımaktadır. En az yaşlı oranı olan %3,45 ile Şırnak ili iken, en çok olan il %19,75 ile Sinop'tur. Yaşlanan ve yaşlanacak illerde onları düşünerek planlamalar ve yatırımlar yapılmalıdır. Özellikle sağlık yatırımları arttırılmalıdır. Aşağı da tablo 7 da ise illerin 2020 yılı yaşlı nüfus oranları verilmiştir.

Tablo 7: 2020 yılı illerin yaşlı nüfus oranları

2020 Yılı İllerin Yaşlı Nüfus Oranı					
Adana	8.78	Edirne	15.48	Malatya	10.64
Adıyaman	8.09	Elazığ	10.34	Manisa	11.81
Afyonkarahisar	11.57	Erzincan	12.82	Mardin	5.57
Ağrı	5.02	Erzurum	9.11	Mersin	9.73
Aksaray	9.53	Eskişehir	12.01	Muğla	12.90
Amasya	15.31	Gaziantep	5.62	Muş	5.35
Ankara	9.10	Giresun	16.93	Nevşehir	12.10
Antalya	8.98	Gümüşhane	13.89	Niğde	10.45
Ardahan	13.61	Hakkâri	3.61	Ordu	15.09
Artvin	17.07	Hatay	7.68	Osmaniye	8.92
Aydın	13.80	Iğdır	7.19	Rize	13.23
Balıkesir	15.77	Isparta	13.43	Sakarya	10.13
Bartın	15.27	İstanbul	7.36	Samsun	12.25
Batman	4.70	İzmir	11.83	Siirt	5.19
Bayburt	11.81	Kahramanmaraş	8.38	Sinop	19.75
Bilecik	12.07	Karabük	14.07	Sivas	13.21
Bingöl	7.31	Karaman	11.23	Şanlıurfa	4.01
Bitlis	5.59	Kars	8.43	Şırnak	3.45
Bolu	14.07	Kastamonu	18.64	Tekirdağ	9.07
Burdur	15.81	Kayseri	9.19	Tokat	14.51
Bursa	9.63	Kırikkale	12.68	Trabzon	12.98
Çanakkale	15.72	Kırklareli	14.60	Tunceli	15.32
Çankırı	16.93	Kırşehir	12.39	Uşak	12.75
Çorum	15.64	Kilis	8.32	Van	4.20
Denizli	11.50	Kocaeli	7.65	Yalova	12.31
Diyarbakır	5.01	Konya	9.85	Yozgat	13.91
Düzce	10.45	Kütahya	13.64	Zonguldak	13.48

6.3. DOĞUM VE ÖLÜM SAYILARI

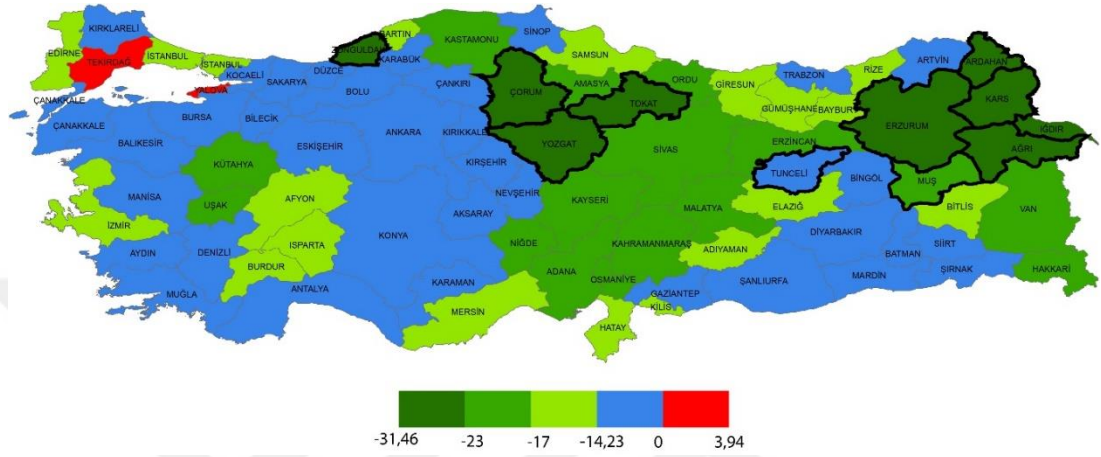
“Doğurganlık oranlarındaki azalma ve ölümlülük oranlarındaki iyileşme ile ülkenin zaman içinde genç nüfus yapısına sahip olma özelliğini kaybetmesi beklenmektedir. Toplam nüfus içinde genç nüfus payının azalması ve yaşlı nüfus payının artması ise bağımlı nüfus içinde yaşlı nüfus payının artması anlamına gelir.” “Türkiye’de, doğurganlık ve ölümlülük hızlarındaki azalma ile birlikte sağlık alanında kaydedilen gelişmeler, yaşam standardının, refah düzeyinin ve doğuştan beklenen yaşam süresinin artması nedeniyle nüfusun yaş yapısı şekil değiştirdi. Çocuk ve gençlerin toplam nüfus içindeki oranı azalırken yaşlıların toplam nüfus içindeki oranı artış gösterdi. “ (TÜİK, İstatistiklerle Yaşlılar, 2020 s.2) Doğurganlık, kadınların eğitim seviyelerinin yükselmesiyle, işgücüne katılımıyla, sağlık hizmetlerine kolay erişimle Türkiye’de azalmıştır (Yüceşahin ve Özgür, 2008). Analizlere bakıldığında Doğu ve Güneydoğu illerinde doğal nüfus artışı / doğurganlık oranı çok yüksektir. Bu insanların eğitime, hizmet, sağlığa ve işe ihtiyacı vardır. Yatırımlar demografik değişmelere paralel olarak arttırılmalıdır.

Grafik 7: 2013 - 2020 Türkiye Doğum ve Ölüm Sayıları

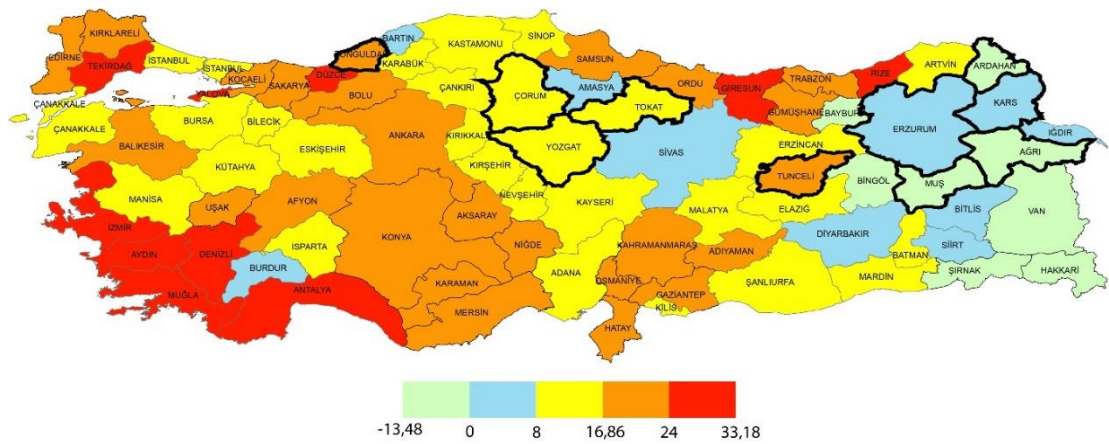
Büzüşen illerde ölüm sayılarının doğum sayılarından fazla olması bir gösterge olmasına rağmen ülkemizde bu göstereye rastlanmamaktadır. Aynı zamanda büzüşen illerde doğum sayılarında azalmalar ve ölüm sayılarında artmalar da beklenmektedir. Fakat 2013 – 2019 yılları ölüm ve doğum sayıları incelendiğinde, arasındaki farkın azaldığı görülmektedir. Ek olarak, grafik 9’da, mavi ile gösterilen doğum sayısının 2017 yılından sonra azalmaya başladığı görülmektedir. Doğum sayılarının azalması ile birlikte ölüm sayılarının artması doğal nüfusun azalmasına sebep olmaktadır. Bu

oranlar yaş dağılımlarını ve hatta ekonomiyi de etkilemektedir. Doğum sayılarının azalması kadınların iş yaşantısında daha aktif olması, ekonomik problemler, gelecek kaygısı ve ülke politikalarıyla ilişkilendirilmektedir. Ölüm oranlarının artması ise salgın hastalıklar, yaşam kalitesi ve çevresel faktörlerle ilişkilidir. Şehirler için de doğum ve ölüm sayıları ve doğurganlık hızına bakılacaktır;

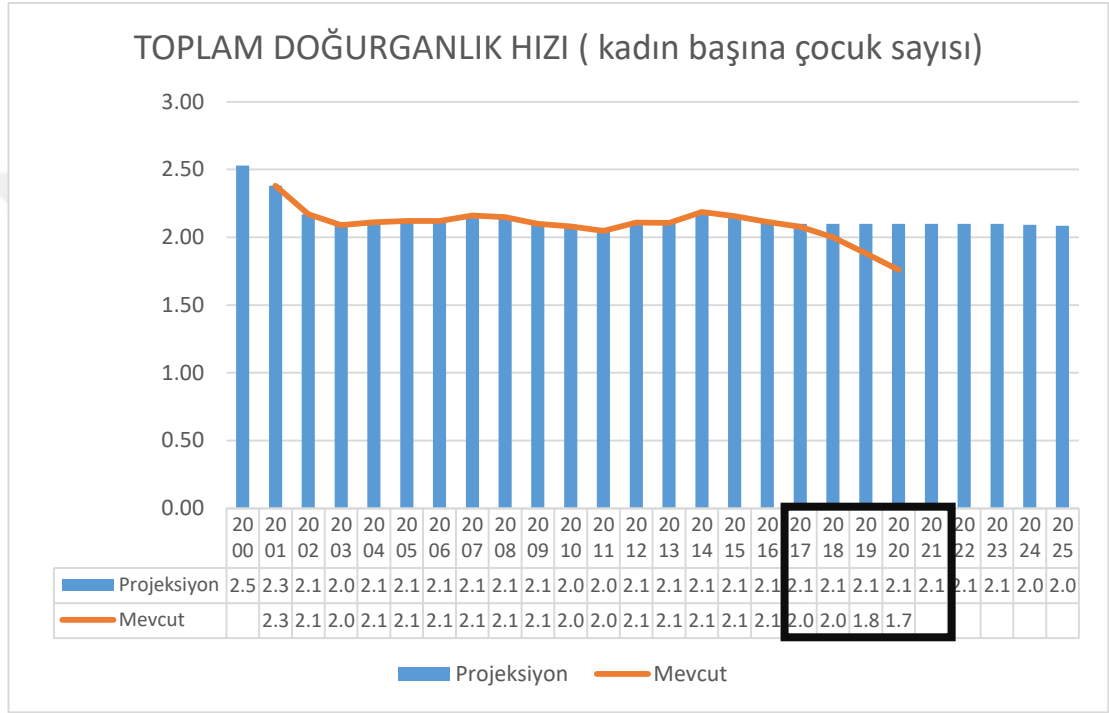
Harita 8: 2013 ve 2020 yılları doğum sayısı değişim (yüzde)

Büzüşen illerde doğum sayılarının azalması beklenmektedir. Fakat 2013 ve 2020 yıllarında şehirlerin doğum sayılarının değişimi incelendiğinde Türkiye'de sadece Yalova, ve Tekirdağ illerinin arttığı görülmektedir. Türkiye'deki doğum sayısı değişimi %14,23 azalış da ve diğer şehirlerde de doğum sayılarının azaldığı görülmektedir. En çok azalan iller ise; Zonguldak, Çorum, Yozgat, Tokat, Erzurum, Ardahan, Kars, Ağrı, Iğdır illeridir. Doğum sayılarının azalması doğurganlığın azalması ve üreme çağındaki insanların göç etmesiyle açıklanabilmektedir. En çok artış %3,94 ile Yalova iken, en fazla azalış ise %31,46 ile Zonguldak'tır.

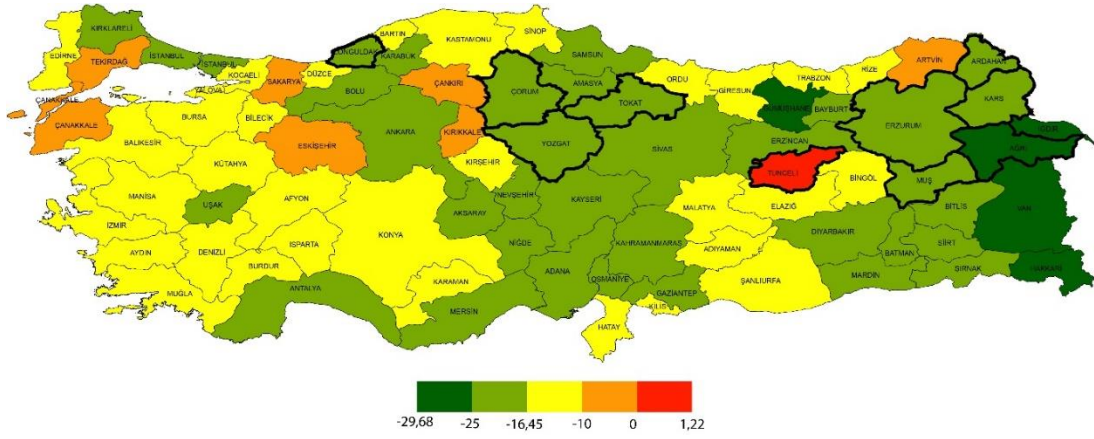
Harita 9: 2013 ve 2019 yılları ölüm sayısı değişim (yüzde)

2013 ve 2019 yıllarındaki ölüm sayıları değişimi incelendiğinde Ardahan, Bayburt, Bingöl, Muş, Şırnak, Van, Ağrı, Hakkari illeri azalmaktadır. Bu sekiz il dışındaki illerin ölüm sayısı artmaktadır. Yalova, Tekirdağ, İzmir, Denizli, Aydın, Antalya, Muğla, Giresun, Rize şehirlerinde ise ölüm sayılarındaki artış diğer illere göre daha fazladır. %13,48 ile en fazla azalma Ağrıda iken, %33,18 ile en fazla artış Muğla'dadır. Bu artış yaşlı nüfusun göç etmesiyle de ilişkilendirilebilir. Büzüşen illerde ölüm sayısının fazla olması beklenmektedir. Fakat göç ile de açıklanan büzüşme kavramında ölüm sayılarının artması tek başına bir neden değildir.

Grafik 8: Türkiye 2000- 2019 doğurganlık hızı ve 2019 – 2025 doğurganlık hızı tahmini

Grafik 8 de Türkiye'nin yıllık doğurganlık hızına ve nüfus projeksiyonuna göre üretilen doğurganlık hızına bakıldığında 2000 yılında binde 2,53 olan değer azalmaya başladığı görülmektedir. Doğurganlık hızı, 2017 yılından itibaren projeksiyonda beklenen hızın üstüne çıkamamıştır. 2020 yılında doğurganlık hızı mevcutta 1,76 iken projeksiyona göre 2.10, 2025 yılında ise binde 2,09 olması beklenmektedir. Fakat 2020 yılındaki doğurganlık hızı bile 2025 de beklenen projeksiyonun altındadır. Aşağıdaki haritada Türkiye'deki illerin doğurganlık hızı değişimleri incelenecektir.

Harita 10: 2013 - 2020 Doğurganlık Hızı Değişimi (%)

Harita 10 da 2013 yılından 2020 yılına doğurganlık hızının yüzdelerle değişimi analiz edilmiştir. Buna göre Türkiye de sadece kırmızı ile gösterilen Tunceli ili %1,22 ile artışta iken geriye kalan 80 ilde doğurganlık hızı azalmaktadır. Türkiye ortalaması % 16,45 azalma göstermiştir. Büzüşen illerin doğurganlık hızı değişiminin negatif yönlü olması beklenmektedir. Fakat bu gösterge tek başına bir büzüşme nedeni değildir.

6.4. GÖÇ

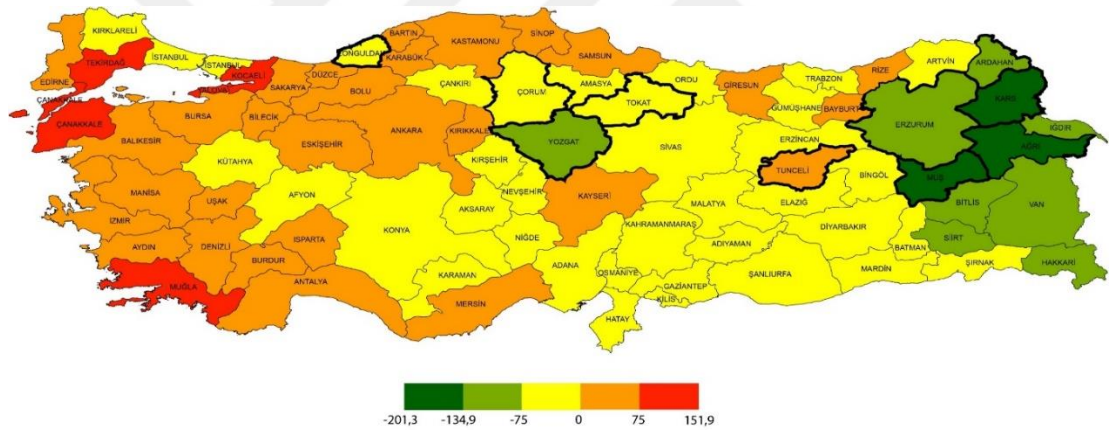
Ülke içerisinde iç göç ya zorunlu göçtür ya da kişilerin kendi istekleriyle hareket etmesidir. Zorunlu göç iş için devletin görevlendirmesiyle oluşmaktadır. İsteğe bağlı göç bulunduğu ilden daha iyi yaşam şartlarına sahip, daha iyi imkânları olan ile doğru göç etme eğilimidir. Aşağıda tablo 10 da Düzey 2 bölgelerine göre net göç analizi yapıldıktan sonra, iller için de göç analizi yapılacaktır.

Tablo 8: Düzey 2 bölgelerinin 2013 ten 2020 yılına kadar ki net göçleri

DÜZEY 2 BÖLGELERİ		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
TR62	Adana, Mersin	-16349	-10864	-13778	-7094	14226	-25116	-7633	14339
TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	-26054	-31011	-29498	27249	26745	-11501	-20096	-15413
TR51	Ankara	32851	40009	51047	17251	32042	-37365	57280	11997
TR61	Antalya, Isparta, Burdur	24608	24426	28740	10021	15417	27656	29680	13463
TR32	Aydın, Denizli, Muğla	9958	35502	14727	18176	18563	28024	10125	19003
TR22	Balıkesir, Çanakkale	5550	24522	-3505	10001	9175	23615	1441	11187
TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	20367	23616	28522	32668	33860	3262	24437	22800
TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt	-16711	-12077	-17014	863	19954	964	-15392	-12912
TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	-8270	-7421	-7781	-8992	-7606	-16433	-10779	-1309
TR63	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	-15277	-10121	-14803	-3221	10484	-7133	-19180	10035
TR10	İstanbul	66321	14336	50543	71307	-5972	-210321	120371	-53022
TR31	İzmir	13992	22992	20849	23766	24618	12979	21475	14772
TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop	11768	-10352	-1152	2368	-49	47934	-28388	-4588
TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat	-10983	-9068	-18308	-7459	-8879	13424	-18536	-7157
TR71	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	-7638	-16792	-7086	7088	-3616	19212	-16117	-7290
TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	26677	32573	43645	45323	44858	16904	25244	33028
TR52	Konya, Karaman	-4624	-770	-909	1494	-5346	58	-5095	-5222
TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	-4314	-9605	-8325	-4475	-2960	16342	-17572	-6424
TR33	Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak	-8209	-12379	-3329	1108	474	6930	1015	1162
TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	-11517	-18769	-32403	37429	-3670	2637	-18167	-2827
TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	-30610	-16932	-16613	1746	-6739	15424	-7987	-7779
TR83	Şanlıurfa, Diyarbakır	-26529	-24459	-30346	27554	21080	-19286	-26445	-13365
TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	13710	21926	24148	27386	25910	16706	11789	22540
TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	-9223	-4556	-15180	39460	33489	81795	-57318	-8522
TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkari	-22658	-37192	-40304	46132	31938	-12506	-24356	-19688
TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın	-6836	-7534	-1887	2193	-2164	5795	-9796	-8808

Tablo 8’da düzey 2 bölgelerinin 2013 den 2020 ye kadarki net göç sonuçlarına bakıldığında, TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis) , TR83 (Şanlıurfa, Diyarbakır) ve TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkâri) bölgelerinin incelenen yıllar aralığında sürekli net göçün negatif olduğu gözlemlenmektedir. Bazı bölgelerin net göçlerinin sürekli olarak pozitif yönlü olduğu ve bazılarının net göçlerinin değişken olduğu görülmektedir. Ek olarak, her bölgenin diğer bölgelere göç verdiği tablodan anlaşılmaktadır. Bu bölgelerin 2020 yılında hangi bölgelere göç verdiği bir sonraki tabloda incelenecektir.

2020 yılında; TR 63 bölgesinden TR 62 ye; TR 31 bölgesinden TR 32ye; TR 71 bölgesinden TR 51 bölgesine; TR 52 bölgesinden TR 51 bölgesine; TR 33 bölgesinden TR 31 bölgesine; TR 10 bölgesinden TR 42 bölgesine; TR 32 bölgesinden TR 31 bölgesine ve geri kalan bölgelerin en çok göçü tr 10 (İstanbul) bölgesine verdiği analiz edilmiştir. (bknz. Ek-15 ve 16) Aşağıdaki iller için de göç analizleri yapılacaktır;

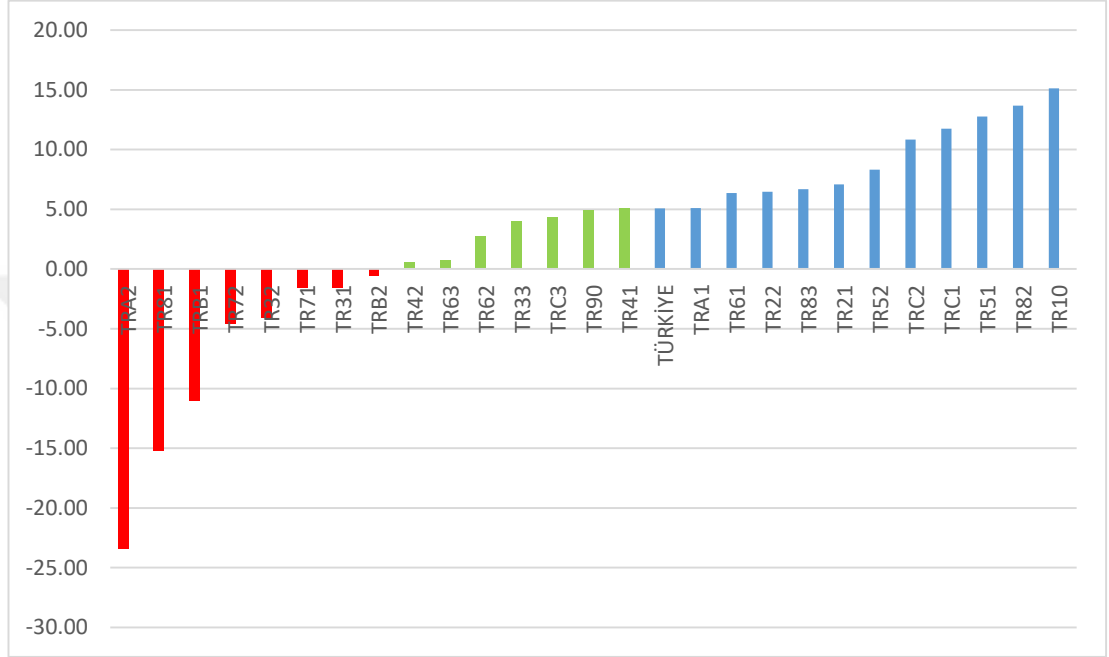

Harita 11: 2013 den 2020 yılına kadarki kümülatif net göç hızı (binde)

Harita 11’de 2013 yılından 2020 yılına kadarki toplam net göç hızı incelenmiştir. Turuncu ve kırmızı ile gösterilen illerin net göçlerinin pozitif yönde olduğu ve en çok net göç hızı olan ilin Tekirdağ olduğu görülmektedir. Sarı ve yeşiller ile gösterilen illerin ise net göç hızlarının negatif yönlü ve 2013 yılından beri en çok göç veren ilin Ağrı olduğu belirlenmiştir. Büzüşen illerin net göç hızının negatif olması beklenmektedir ki siyah ile işaretli illerden Tunceli hariç diğerlerinin kümülatif net göç hızlarının değişimi eksidir. Fakat başka illerde de oranın negatif olduğu görülmektedir. Bu da net göç hızının negatif olmasının tek başına büzüşmeye neden olmadığını göstermektedir. Bu şehirlerdeki doğum oranlarının yüksekliğinin de etkisiyle göçün negatifliğinin kapandığı anlaşılmaktadır.

6.5. İSTİHDAM

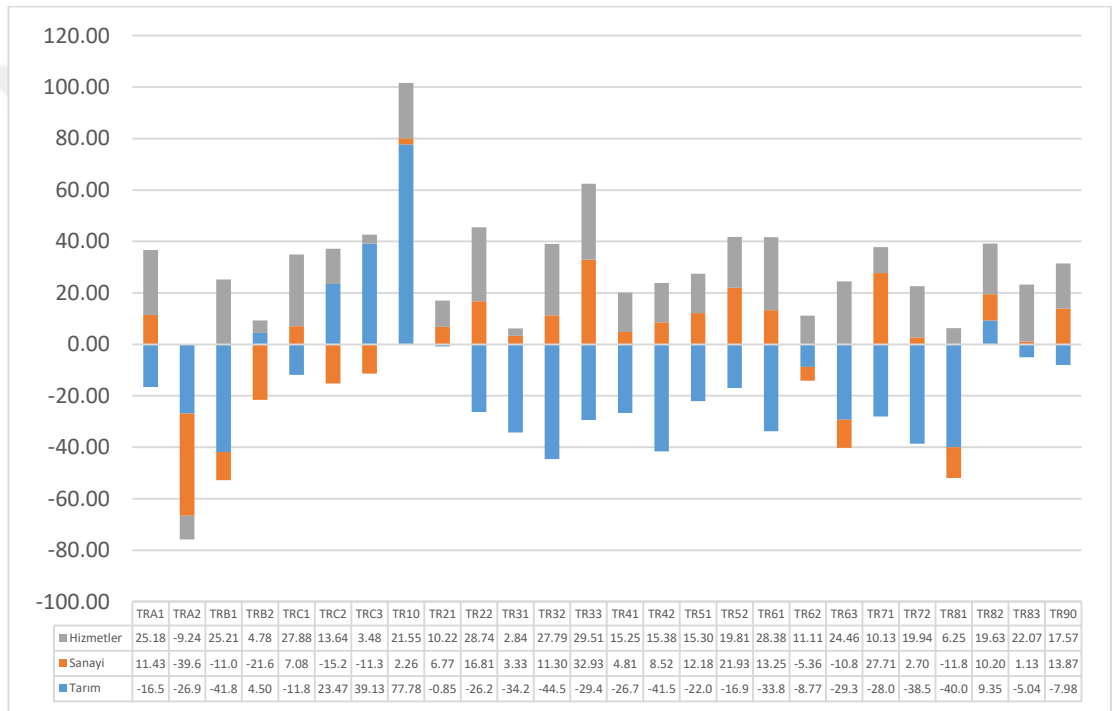
İstihdam verisi incelenen yıllar aralığında TÜİK tarafından Düzey 2 bölgeleri için üretilmiş olup il bazında veri bulunmadığı için bu tez kapsamında da Düzey 2 bölgeleri için istihdam verisi analiz edilecektir.

Grafik 9: 2013 – 2020 Düzey 2 Bölgelerinin Toplam İktisadi faaliyet kollarına göre istihdam edilenlerinin değişimi (+15 yaş nüfus)

Grafik 9 da düzey 2 bölgelerinin 2013 yılından 2020 yılına bin kişi başı toplam istihdam sayıları karşılaştırılmıştır. Büzüşen illerde istihdam oranının azalması beklenmektedir. Grafikte kırmızı ile gösterilen bölgelerin değişim yüzdeleri negatif olup azalmakta, yeşil ile gösterilen bölgelerin değişimleri pozitif olup Türkiye ortalamasının altında ve mavi ile gösterilen bölgeler ise hem artışta hem de Türkiye ortalamasının üzerindedir. Kırmızı ile gösterilen TRA2 (**Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan**), TR81 (**Zonguldak**, Karabük, Bartın), TRB1 (Malatya, Elazığ, Bingöl, **Tunceli**), TR72 (Kayseri, Sivas, **Yozgat**), TR32 (Aydın, Denizli, Muğla), TR71 (Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir), TR31 (İzmir), TRB2 (Van, **Muş**, Bitlis, Hakkari) bölgelerinde 2013 yılından 2020 yılına kadar istihdamlarının azaldığı görülmektedir. Bu bölgelerde koyu renk ile işaretlenen iller büzüşme potansiyeli olan illerdir. Yeşil ile gösterilen TR42, TR63, TR62, TR33, TRC3, TR90, TR41 bölgeleri ise incelenen yıllarda istihdam değişimi artışta olmasına rağmen Türkiye ortalaması olan %5,06'nın

altında kalmaktadır. Mavi ile gösterilen bölgelerin de 2013 yılından 2020 yılına toplam istihdamları hem artışta hem de Türkiye ortalamasının üzerindedir. Bu grupta yer alan TR83 (Samsun, **Tokat**, **Çorum**, Amasya) ve TRA1 (**Erzurum**, Erzincan, Bayburt) bölgelerinde koyu renk ile gösterilen büzüşme potansiyeli olan iller de bulunmaktadır. İstihdam verisinin düzey 2 bazında olması sebebiyle bu bölgelerdeki artış çevre illere yapılan yatırımdan da kaynaklanabilmektedir. 2013 yılından 2020 yılına toplam istihdamında en fazla azalış olan bölge -%23,38 ile TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan) iken, en çok artış gösteren bölge %15,14 ile TR10 (İstanbul) dur. Grafik 12 de hizmet, sanayi ve tarım sektörlerindeki istihdam değişikliği incelenmiştir.

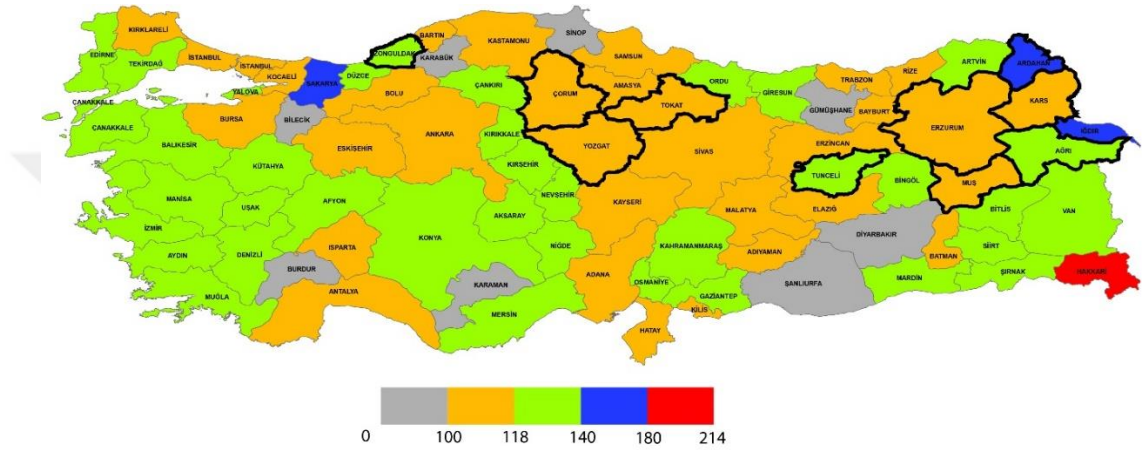
Grafik 10: 2013 – 2020 Düzey 2 Bölgelerinin İktisadi faaliyet kollarına göre sektörel istihdam edilenlerinin değişimi (+15 yaş nüfus)

Grafik 10 da 2013 yılından 2020 yılına düzey 2 bölgeleri için sektörel bazlı istihdam değişimi yüzde olarak verilmiştir. Grafikte yeşil renkler hizmet sektörünü, kırmızı sanayi sektörünü ve maviler tarım sektörünü göstermektedir. 2013 – 2020 sektörel bazlı değişime bakıldığında TR10 (İstanbul) ve TR82(Kastamonu, Çankırı, Sinop) bölgelerinin bütün sektörlerindeki değişimlerinin artışta olduğu ve TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan) bölgesinde de bütün sektörlerin azalışta olduğu gözlemlenmektedir. TRA2 bölgesi aynı zamanda hizmet sektörünün azalışta olduğu

tek bölgedir. Diğer bölgelerde de sanayi ve/veya tarım sektörlerindeki değişimlerin azaldığı görülmektedir.

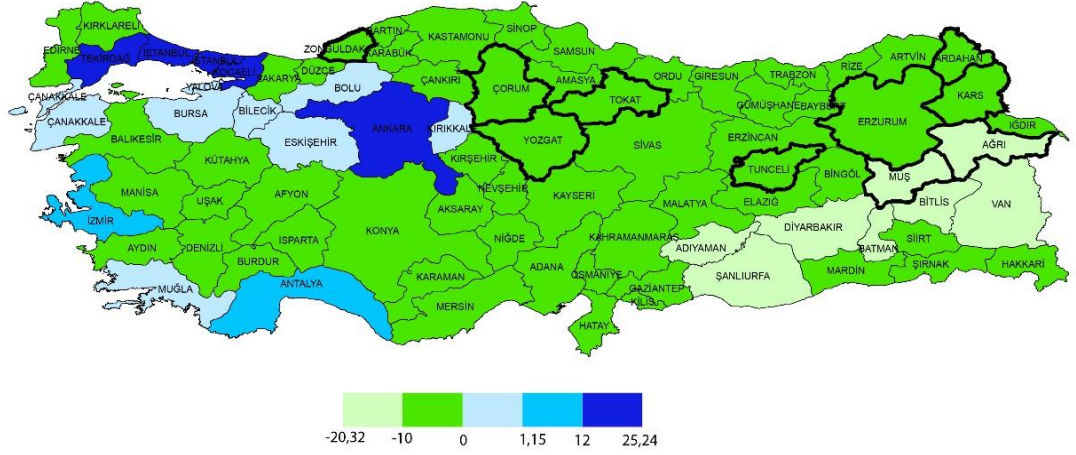
6.6. KİŞİ BAŞI GAYRİ SAFİ YURT İÇİ HASILA (GSYH)

İl bazında gayrisafi yurt içi hasıla, iktisadi faaliyet kollarına (A10) göre, cari fiyatlarla verisi üzerinden analiz yapılmıştır. TÜİK in hazırladığı analizde en son yıl 2019 dur. 2020 yılı verisi bulunmamaktadır.

Harita 12: 2013 ve 2019 kişi başı düşen TL gsyih değişimi (yüzde)

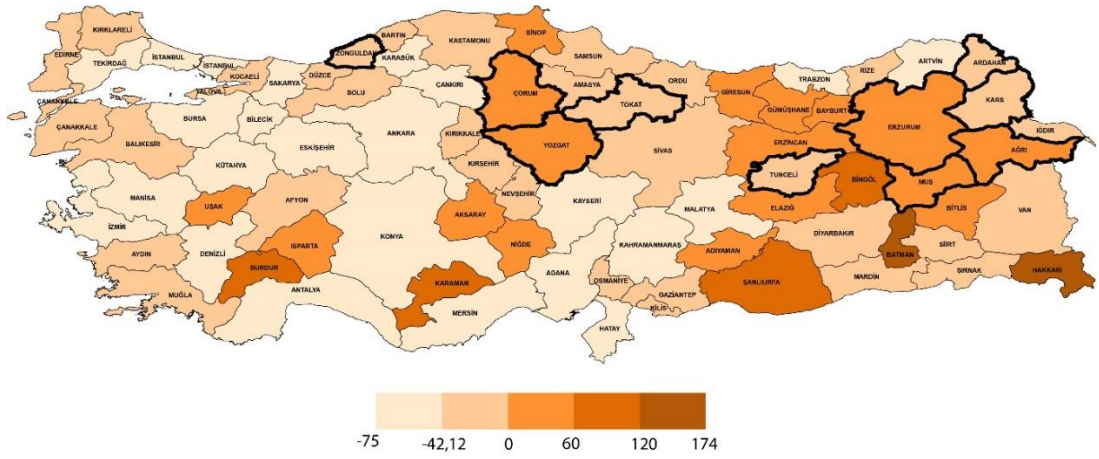
Türkiye genelinde 2013 yılında kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hâsıla kişi başı düşen (TL) değeri 23 946 iken 2019 yılında %118 artarak 52 316 TL olmuştur. Nüfusun azalması ile ya da devlet yatırım harcamalarının artmasıyla bu kadar artmış olduğu düşünülmektedir. Haritaya göre Türkiye'deki tüm iller 2013 yılından 2019 yılına göre artmıştır. Gri ile gösterilen; Bilecik, Burdur, Karabük, Karaman, Sinop, Gümüşhane, Şanlıurfa, Diyarbakır illeri en az artarak 0 ile %100 artış seviyesinde olsalar da Türkiye ortalamasının altındadır. Turuncu ile gösterilen iller ise %100 artıştan fazla olsa da %118 Türkiye ortalamasının altında kalan illerdir. Yeşil, mavi ve kırmızı ile gösterilen iller ise hem Türkiye ortalamasının üzerinde hem de artışta olan illerdir. En az artışta olan il 2013 yılında 17.448 iken 2019 yılında %66 artarak 29.084 olan Gümüşhane'dir. En fazla artışta olan il 2013 yılında 9 604 den 2019 yılında 30,192 a %214 ile Hakkâri'dir.

Harita 13:2019 GSYH kişi başı TL

Bölgelerarası gelişmişlik farkını kişi başına düşen GSYH da göstermektedir (Kaya,2009). Bu yüzden Türkiye ortalamasından az olan illerin gelişmişliği diğer illere göre daha azdır. Harita 13 e bakıldığında en az aralığın kişi başı 16,727 ile 25,000 arasında olduğu ve bu illerin doğu da olduğu dikkat çekmektedir.

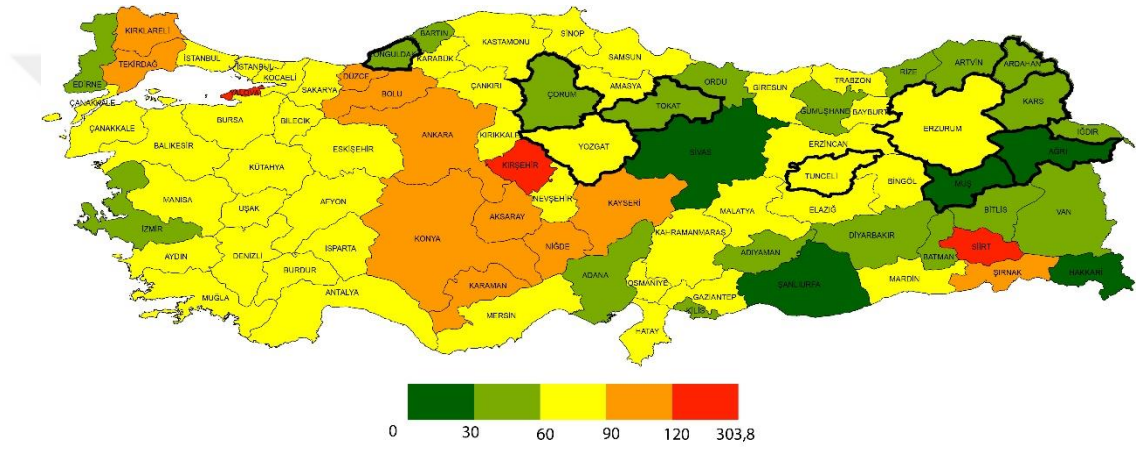
6.7. YAPI RUHSATI /İNŞAAT RUHSATI

Harita 14:Yapı ruhsatı kişi başı metrekare 2013 2020 değişimi

Yapı ruhsatı veya inşaat ruhsatı yapıma başlanmadan önce alınan izindir. Harita 14 de ise 2013 yılındaki kişi başı m2 ve 2020 yılındaki kişi başına düşen m2 karşılaştırılmıştır. İlk seviye olan - %75 ile Türkiye ortalaması olan - %42,12 arasındaki illerin değişimleri negatif yönlüdür. Türkiye'nin 2013 yılındaki kişi başına düşen m2 si 9,17 den 2020 yılında 5,31m2 ye düşmüştür. Bu illerin içerisinde İstanbul,

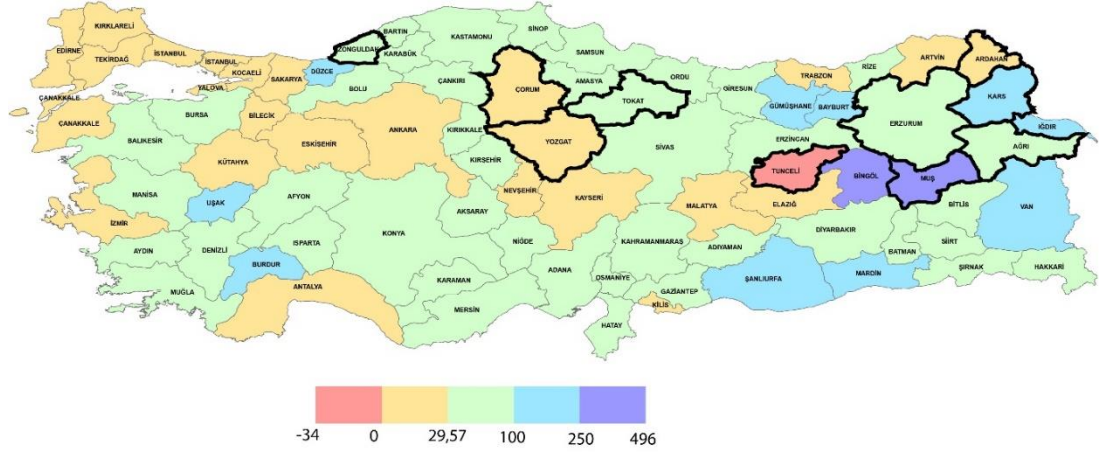
Ankara, Antalya, İzmir, Konya gibi büyükşehirlerinde olduğu görülmektedir. Bunun sebebi ise bu illerde zaten mevcut yapılaşmanın yettiği daha fazla talep olmadığı hatta yapılacak yapılar için alınan izinlerin daha küçük m2ler için alındığı görülmektedir. İkinci seviye %42,12 ile 0 arasında azalışta olan iller ise Türkiye ortalamasının üzerinde olmasına rağmen azalmaktadır. Üçüncü seviye 0 ile %60 dördüncü seviye %60 ile %120 ve beşinci seviye %120 ile %174 arasındadır. 2013 ve 2020 yılları arasındaki kişi başı düşen m2 analizinde, en fazla azalış 11,80 m2den 2,98 m2 ye %75 azalan Karabük iliyken, en fazla artış 1,21m2den 3,33m2 ye çıkarak %174 artan Hakkâri ilidir.

Harita 15: 2013 yılından 2020 yılına kadar yapı ruhsatı kişi başı metrekare kümülatif

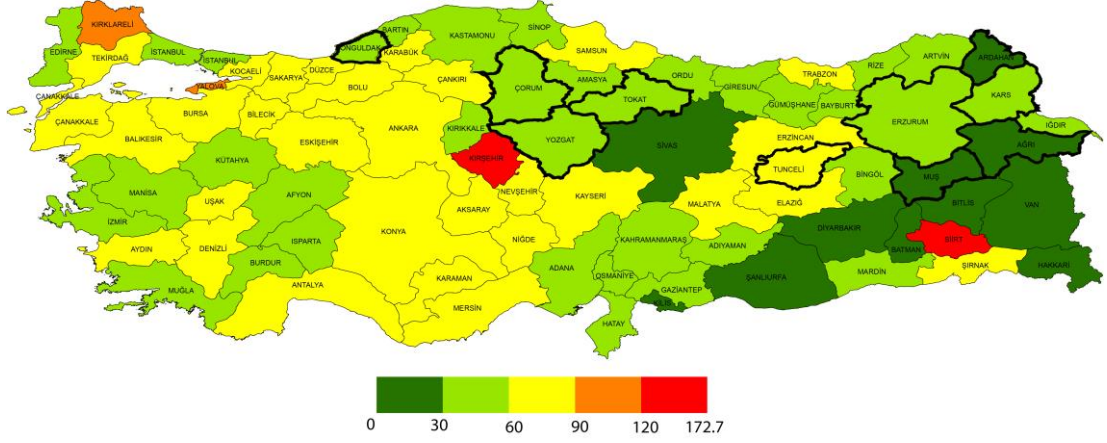
Harita 15’de illerin yapı ruhsatı metrekareleri 2013 yılından 2020 yılına kadar toplanmış ve kişi başı kümülatif değerler analiz edilmiştir. En az toplam metrekareye sahip olan iller Sivas, Şanlıurfa, Muş, Ağrı ve Hakkari 0 ile 30 metrekare iken en fazla metrekareye sahip olan Yalova, Kırşehir, Siirt illeri 120 ile 303,8 metrekare arasındadır. Büzüşen illerin metrekarelerinin dengesiz bir şekilde dağıldığı ve 0-30, 30-60, 60-90 aralığında olduğu görülmektedir.

6.8. ÜRETİLEN KONUT SAYISI VE YAPI KULLANIM İZİNİ

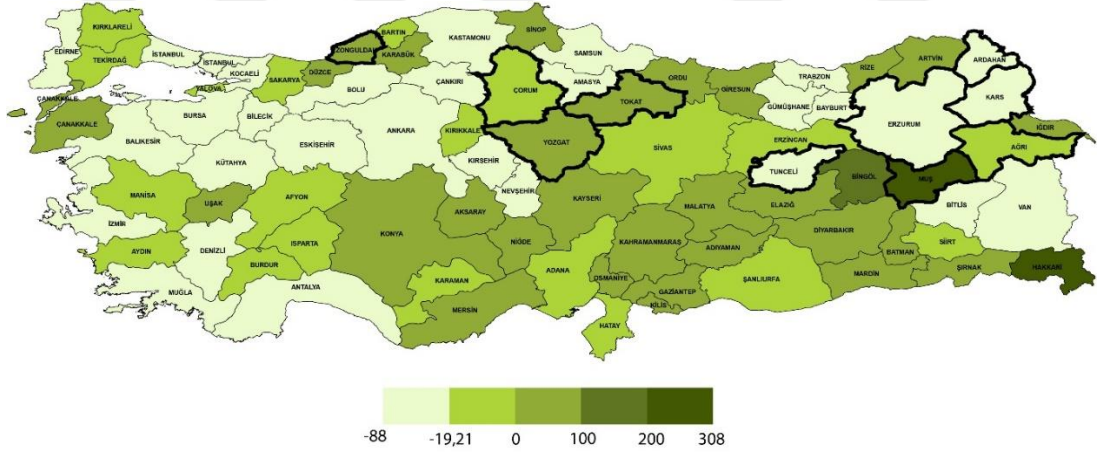
Harita 16:İllerin 2013 ve 2020 yıllarındaki üretilen konut sayısı değişimi (yüzdeler)

İllerin 2013 ve 2020 yıllarındaki yapı kullanım izin belgesine göre üretilen konut sayıları değişimi incelendiğinde, 81 il içerisinde azalışta olan tek il -34 oranı ile Tunceli'dir. Sarı ile gösterilen artış oranı 0 ile Türkiye ortalaması olan $29,57$ arasında olan iller ise artışta olmasına rağmen ortalamanın altındadır. Bu aralıkta büyükşehirlerin çok olduğu dikkati çekmektedir. Bunun da sebebi yeni konut üretimine ihtiyaç olunmaması veya eski konut stokunu tüketmeleriyle ilişkilendirilmektedir. Yeşil ile gösterilmiş olan iller $29,57$ artış oranı ile Türkiye ortalamasının üzerinde olan ve 100 lük artışa kadar olan illerdir. Mavi ve mor ile gösterilen iller ise 2013 yılından 2020 yılına kadar 100 lük değişimden fazla olan illerdir. En çok artışın ise 200 ile 496 arasında olan mor ile gösterilmiş Bingöl ve Muş illeri göze çarpmaktadır.

Harita 17: 2013 yılından 2020 yılına kadar yapı kullanma izni kişi başı metrekare kümülatif

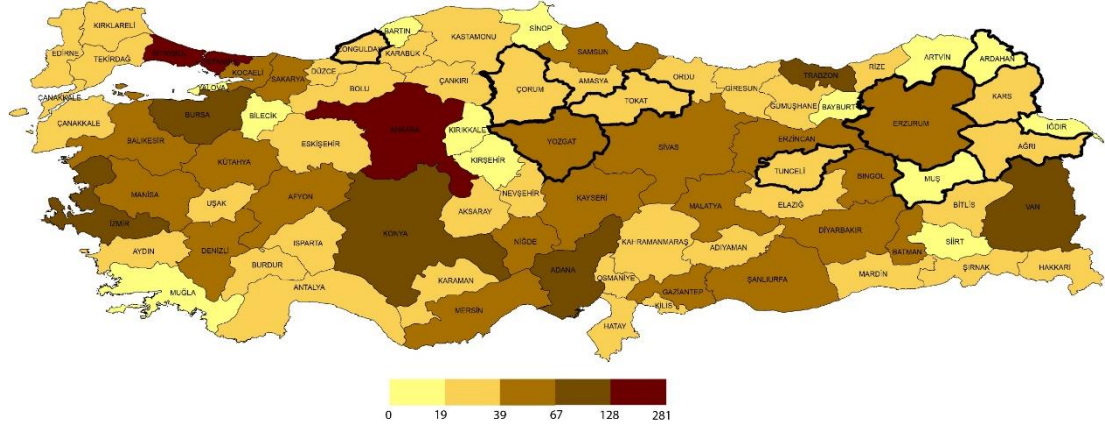
Harita 17 de illerin 2013 yılından 2020 yılına kadarki toplam yapı kullanma izni kişi başı metrekareleri verilmiştir. 0-30 arasında en az metrekareye sahip olan iller Sivas, Şanlıurfa, Kilis, Diyarbakır, Batman, Bitlis, Muş, Ağrı, Ardahan, Van, Hakkari'dir. 120 ile 172,7 arasında en fazla metrekareye sahip olan iller ise Siirt ve Kırşehir'dir. Büzüşen illerin bu göstergesi 0-30 ve 30-60 aralığına yoğunlaşmış olup ek olarak 60-90 aralığı da bulunmaktadır.

Harita 18: Yapı kullanım izni kişi başı metrekare 2013 2020 değişimi

Harita 18 de yapı kullanma izin belgesi alınan yapıların kişi başına düşen m² si 2013 ve 2020 yılları değişimi incelenmiştir. Türkiye ortalaması -%19,21 olan kişi başı m² değişimi en az olan il -%88 ile Bayburt iken en fazla değişimin yaşandığı il %308 ile Muş'tur.

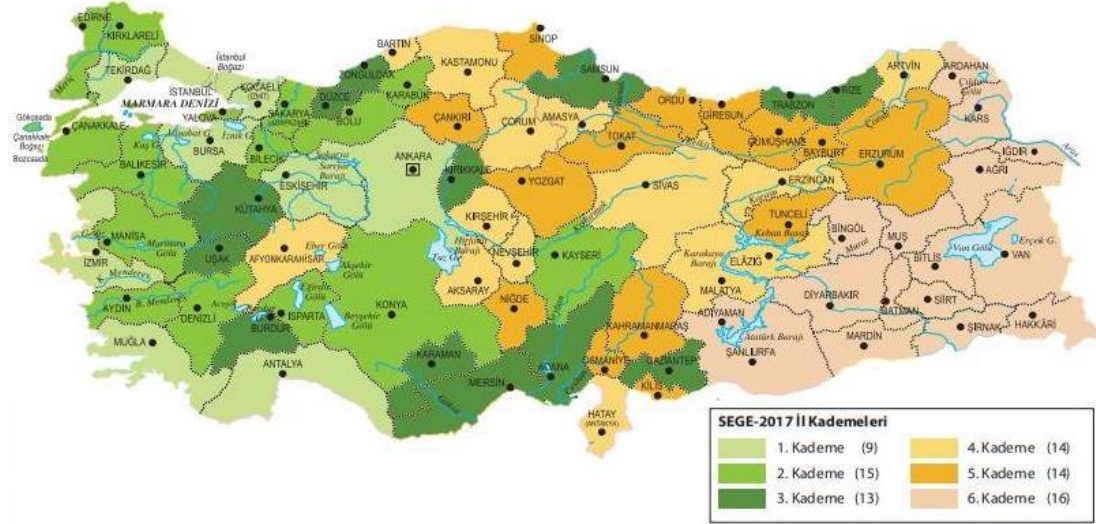
6.9. TOKİ'NİN PROJE SAYILARI

Harita 19: TOKİ'nin toplam proje sayısı (10.05.21 erişimli)

Harita 19 da TOKİ'nin 2021 yılına kadar yaptığı toplam proje sayıları haritaya işlenmiştir. Büzüşen illere TOKİ'nin daha fazla proje yaptığı öngörülmüştür. Bu iller için yapılan proje sayısı 0-19, 19-39, 39-67 aralığın da değişmektedir.

6.10. SEGE DEĞERİ SOSYO-EKONOMİK GELİŞMİŞLİK DÜZEYİ

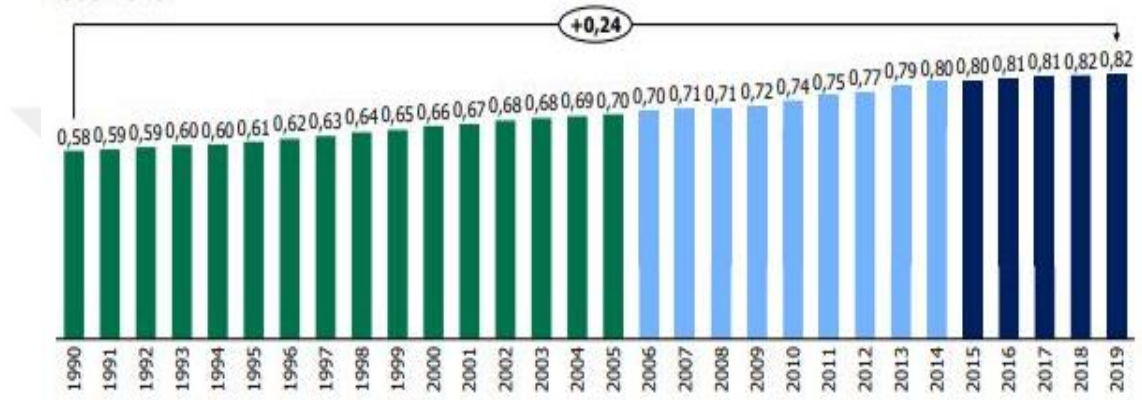
Harita 20: 2017 İL- SEGE Gelişmişlik Kademeleri Haritası

Harita 20 da 2017 yılı sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi (SEGE) incelendiğinde, ilk 3 kademenin batıda olması 6. kademenin doğuda olması göze çarpmaktadır. Büzüşen illerin 4,5 ve 6. Kademelerde olması beklenirken, Zonguldak ili 3. Kademede bulunmaktadır. Çorum ili 4.kademede, Erzurum, Tunceli; Yozgat ve Tokat illeri 5. Kademede ve Ağrı, Ardahan; Kars ve Muş ise 6.kademededir. 2017

yılında yapılan bu analizde büzüşen illerin sosyo-gelimiliğinin düşük olduğu görülmektedir.

6.11. İGE DEĞERİ

İnsani gelişme raporları Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından yayımlanmaktadır. Ülkelerin gelişim düzeylerini ölçen bu raporda insani gelişme endeksi (İGE) hesaplanmaktadır.2020 yılında yayımlanan 189 ülkenin yer aldığı bu raporda Türkiye 0,82 skor ile 54.sırada gelimilik seviyesinde yer almaktadır. (tepav raporu,2020)

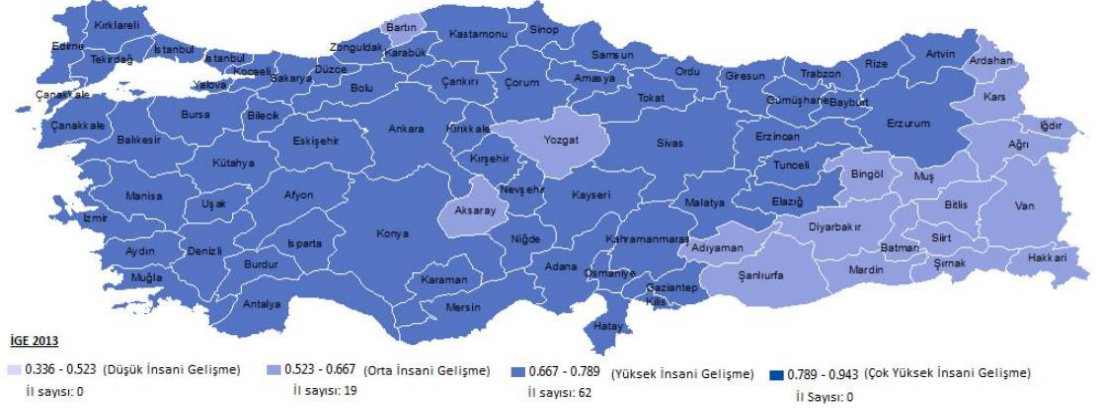

Şekil 20: Türkiye'nin İnsani Gelişme Endeksi 1990-2019 (kaynak: tepav,2020 s.3)

Şekil 20 ye bakıldığında, “Türkiye 1990 yılından 2006 yılına kadar orta gelimilik seviyesinde yer alırken, 2006 – 2014 yılları arasında yüksek gelimilik seviyesinde ve 2015 den günümüze kadar hesaplanan değerlerde çok yüksek gelimilik seviyesinde yer almıştır. İnsani gelişme endeksi, kalkınmayı ölçmeyi amaçlarken sağlık, eğitim ve gelir gibi alt birleenlerden oluşmaktadır” (tepav raporu,2013). Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı tarafından 2013 ve 2017 yılında il bazında hesaplanan İGE değerleri incelenecektir. Ortak veri yılından dolayı son yayımlanan iller için İGE skorları 2017 yılıdır.

“Birleşmiş Milletler 'in ülke seviyesinde uygulamış olduğu metodolojiyi izleyerek çalışma dhilinde Türkiye'nin 2013 yılı il bazı insani gelişme endeksi hesaplanmıştır. Sağlık endeksi için TÜİK'in doğuta beklenen yaşam süresi 2013 yılı verisi; eğitim endeksi için TÜİK il bazında nüfus 2013 yılı verisi, TÜİK ulusal eğitim verisi 2013, MEB 2012-2013 rgn eğitim yılı istatistikleri, ÖSYM 2013 illere göre ğrenci ve ğretim elemanları sayısı verisi; gelir endeksi için ise TEPAV tarafından hesaplanan il bazında kişi başına den gayrisafi yurtiçi hâsıla verisi (2013)

kullanılmıştır. İl bazında mevcut verilerin 2013 yılında ortak bir paydada buluşması İGE hesaplamasının 2013 yılı için yapılmasına neden olmuştur. “ (tepav raporu,2013 s.2

Harita 21: İl bazında İnsani Gelişme Endeksi,2013 (kaynak: tepav,2013 raporu)

2013 yılında Türkiye 0,79 İGE skoru ile yüksek insani gelişmişlik sınıfında yer almaktadır. Tepav’ın 2013 yılında yaptığı 81 il için il bazında insani gelişme endeksine (harita 21) bakıldığında 19 ilin orta insani gelişme seviyesinde yer aldığı, bu illerin ülkenin batı kısmında yoğunlaştığı ve 62 ilin ise yüksek insani gelişme seviyesinde yer aldığı görülmektedir. Hesaplanan bu İGE skorlarının alt birleşenleri incelendiğinde tablo 9’da; eğitim, sağlık, gelir ve İGE değerleri için ilk 5 ve son 5 verilmiştir. Van ve Ağrı illerinin alt birleşenlerde ve son 5 te olduğu dikkat çekmektedir.

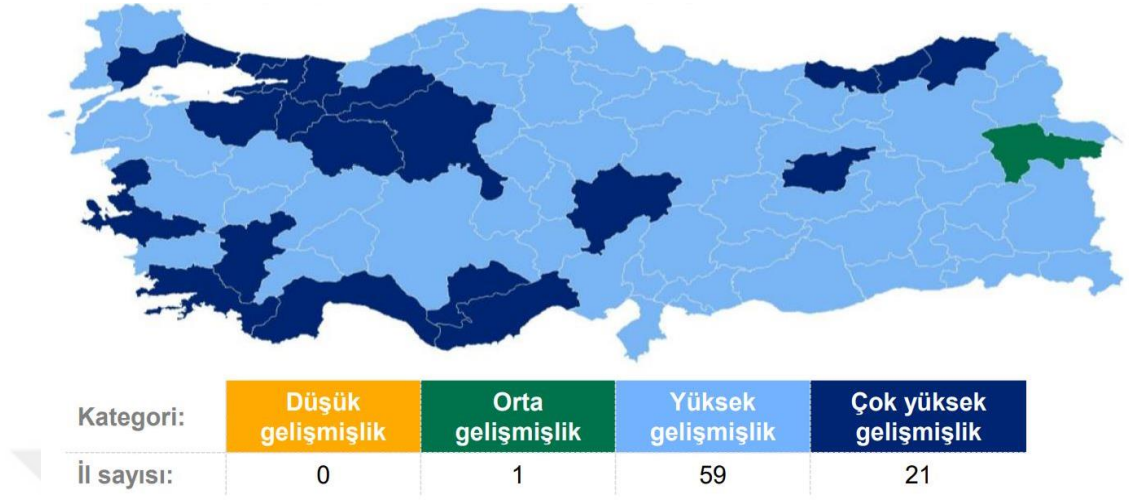
Tablo 9: İge ve alt endekslerdeki sıralamaya göre ilk 5 ve son 5 il,2013 (kaynak:tepav,2013 raporu)

#	Eğitim	Sağlık	Gelir	İGE	#	Eğitim	Sağlık	Gelir	İGE
1	Eskişehir	Tunceli	Yalova	Eskişehir	77	Van	Gaziantep	Bingöl	Van
2	Isparta	Mardin	Kocaeli	Yalova	78	Muş	Ardahan	Muş	Muş
3	Ankara	Gümüşhane	Bilecik	Bolu	79	Şanlıurfa	Ağrı	Ağrı	Hakkâri
4	Kırıkkale	Muğla	Bolu	Ankara	80	Şırnak	Van	Hakkâri	Şırnak
5	Bolu	Trabzon	Manisa	Karabük	81	Ağrı	Kilis	Şırnak	Ağrı

Kaynak: TÜİK, MEB, ÖSYM, TEPAV; TEPAV Hesaplamaları

Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı tarafından 2017 yılında son yayımlanan Türkiye 81 İl için hesaplanan İGE raporundaki sonuçlarına göre; düşük gelişmişlik seviyesinde hiç il bulunmazken, Orta gelişmişlik seviyesinde yüksek gelişmişlik sınır değerine yakın olmasına rağmen Ağrı ili bulunmaktadır. Yüksek gelişmişlik seviyesinde ise 59 il bulunurken, çok yüksek gelişmişlik seviyesinde 21 il bulunmaktadır. Türkiye 2017 yılında İGE skorunda 55.sırada yer alırken, eğitimde 69.

Sırada yer alması,” bu alanda atılması gereken yeni adımlara ihtiyaç duyulduğunun altını çizmektedir” (tepav raporu,2020 s.4).

Şekil 21: 81 ilin İnsani Gelişme Endeksi Değerleri,2017 (tepav, 2020 s.5)

Şekil 22:81 ilin İnsani Gelişme Endeksi alt göstergelerine göre gelişmişlik düzeyleri, 2017(kaynak: tepav,2020 s.6)

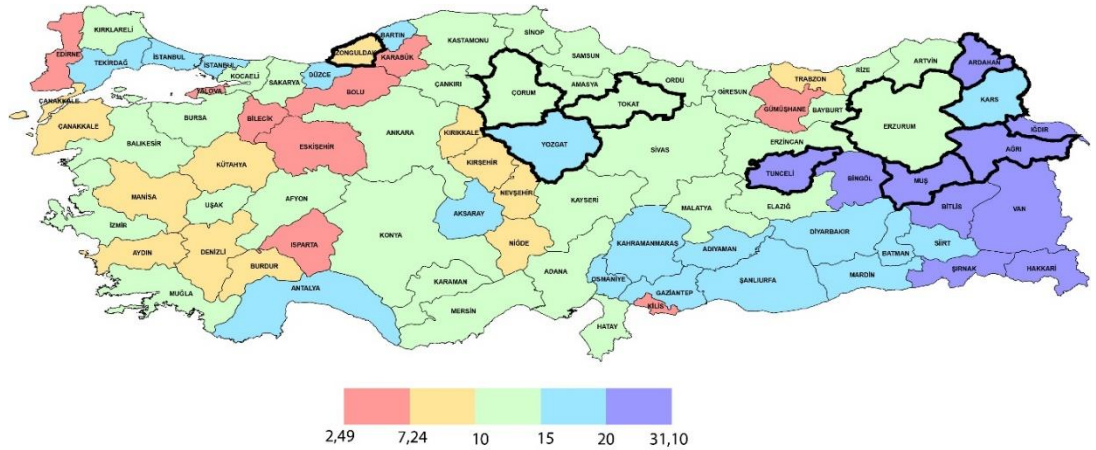
“Doğuşta beklenen yaşam sürelerine göre 81 ilin 81’i de “çok yüksek gelişmişlik” düzeyine sahip iken illerin en zayıf performansının “ortalama öğrenim süresi” göstergesinde gerçekleştiği görülmektedir. Öte yandan, 69 il “beklenen öğrenim süresinde” “çok yüksek” bir performansa sahip olup bu performanslar, gelecek yıllarda bu illerde ortalama öğrenim süresinin artacağına işaret etmektedir. Bununla birlikte, düşük okullaşma oranı nedeniyle Gümüşhane “beklenen öğrenim

süresi” göstergesinde “düşük gelişmişlik” sergilemektedir. Gümüşhane’yi takiben Hakkâri, Muş, Edirne, Ağrı, Bayburt, Şırnak, Çankırı, Çanakkale, Kars, Bitlis ve Van’da da beklenen öğrenim sürelerinin diğer illere kıyasla daha düşük olduğu görülmektedir “(bknz. Şekil 19) (tepav raporu,2020 s.6) İllerin en zayıf performansının ortalama öğrenim süresinde olduğu da görülmektedir.

Harita 22: İllerin 2013 ve 2017 yıllarında İGE sıralamaları

Harita 22 de 2013 ve 2017 yılındaki gelişmişlik karşılaştırılmıştır. Sarı ile gösterilen 33 ilin 81 il içerisinde İGE sıralaması düşmüştür. Bu da bu illerde diğer illerden daha fazla incelenen girdilere yatırım yapıldığını göstermektedir. Fakat İGE skorları 81 ilde de 2013 ve 2017 yılları için artış göstermiştir.

Harita 23: İnsani Gelişme Endeksi 2013 ve 2017 yüzdeleri

Harita 23 de İGE değerinin 2013 ve 2017 değişimi yüzdeleri olarak görülmektedir. Türkiye’deki tüm illerde skorun arttığı görülmektedir. Büzüşen illerde de bu değer dengesiz dağılmasına rağmen, doğudaki illerin yüzdesinin 20 ile 31,10

arasında olduğu gör÷lmekte ve incelenen yıllar aralığında en çok gelişmeyi sağladıkları gör÷lmektedir.

6.12. İRE (İLLER ARASI REKABET ENDEKSİ)

Uluslararası rekabetçilik endeksi (İRE) Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu (URAK) tarafından 81 il için hesaplanmaktadır. Endeks 4 ana boyutta incelenmektedir. Bunlar; beşeri sermaye alt endeksi, yenilikçi alt endeksi, üretim ve ticaret alt endeksi ve son olarak yaşanabilirlik alt endeksidir. Bu endekslerinde her birinde farklı değişkenler bulunmaktadır. Son 5 yıl da yapılan ire sonuçlarında Türkiye'nin en rekabetçi şehirlerinde ilk 8 il sırasıyla İstanbul, Ankara, İzmir, Kocaeli gibi iller sıralarını korurken, en sonuncu il ise 5 yıldır Ağrı'dır. (URAK,2019)

Tablo 10 a bakıldığında ilk 8 ilin ve 81 ilin incelenen yıllarda sıralamasının değişmediği gör÷lmektedir. Yalova, Düzce ve Uşak illerinin sıralamalarının arttığı ve Kayseri, Artvin ve Kahramanmaraş'ın çekim güçlerinin azaldığı gör÷lmektedir. İncelenen yıllardaki alt endekslerdeki azalmalar rekabet edebilirliği de etkilemektedir. Rekabet sıralaması aşağılarda olan illerin doğudaki iller olduğu da dikkat çekmektedir.

Tablo 10: Yıllara Göre İller Arası Rekabetçilik Endeksi Sıralaması (kaynak: URAK,2019 s.35)

İller	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	İller	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017
İstanbul	1	1	1	1	1	Artvin	36	38	38	38	42
Ankara	2	2	2	2	2	Amasya	50	45	43	45	43
İzmir	3	3	3	3	3	Uşak	52	49	49	46	44
Kocaeli	4	4	4	4	4	Sivas	38	36	44	36	45
Bursa	5	5	5	5	5	Hatay	42	46	48	48	46
Eskişehir	6	6	6	6	6	Nevşehir	48	37	37	40	47
Antalya	7	7	7	7	7	Giresun	44	50	54	51	48
Konya	8	8	8	8	8	Çankırı	46	48	46	50	49
Yalova	13	10	9	9	9	Afyonkarahisar	57	54	47	44	50
Sakarya	12	9	10	10	10	Çorum	55	53	55	53	51
Tekirdağ	9	11	11	11	11	Karaman	49	47	50	49	52
Trabzon	10	12	12	14	12	Kahramanmaraş	51	51	52	52	53
Denizli	17	18	19	12	13	Yozgat	58	63	63	58	54
Edirne	11	13	13	15	14	Niğde	54	57	59	55	55
Bolu	23	20	17	19	15	Sinop	59	58	62	59	56
Adana	15	14	16	13	16	Bartın	60	62	53	56	57
Kayseri	14	15	15	16	17	Kastamonu	47	52	57	63	58
Isparta	16	17	14	17	18	Kilis	64	56	51	54	59
Aydın	27	26	26	18	19	Osmaniye	61	55	58	61	60
Gaziantep	21	19	20	20	20	Tokat	63	61	61	62	61
Karabük	19	16	18	26	21	Ordu	53	60	56	60	62
Kırşehir	24	22	21	21	22	Gümüşhane	56	65	60	64	63
Samsun	18	24	24	24	23	Ardahan	71	69	66	69	64
Muğla	29	23	27	25	24	Bayburt	62	59	65	57	65
Çanakkale	20	21	23	22	25	Adıyaman	67	66	64	66	66
Mersin	22	32	22	23	26	Aksaray	66	67	68	65	67
Rize	31	29	30	30	27	Bingöl	68	68	69	70	68
Zonguldak	33	30	31	31	28	Diyarbakır	65	64	67	67	69
Manisa	26	25	25	27	29	Kars	74	70	71	68	70
Kütahya	30	34	32	29	30	Silivri	69	71	70	72	71
Kırklareli	32	31	28	33	31	Bitlis	70	75	74	73	72
Balıkesir	35	35	29	28	32	Mardin	73	73	73	77	73
Tunceli	28	27	35	41	33	Van	75	74	78	74	74
Kırıkkale	34	41	40	34	34	Batman	78	80	77	75	75
Bilecik	37	33	33	32	35	Şanlıurfa	72	72	72	71	76
Elazığ	25	28	41	39	36	İğdır	77	78	75	76	77
Düzce	45	44	42	42	37	Muş	76	77	79	78	78
Erzurum	39	42	45	43	38	Şırnak	79	76	80	79	79
Erzincan	43	40	39	47	39	Hakkari	80	79	76	80	80
Burdur	41	43	34	35	40	Ağrı	81	81	81	81	81
Malatya	40	39	36	37	41						

Tablo 10 da illerin rekabetçilik endeksleri incelenmiştir ve büyüyen iller kırmızı ile işaretlenmiştir. Zonguldak, Erzurum, Çorum, Yozgat, Tokat, Ardahan, Kars

illerinin sıralamalarının 2013den 2017 yılına kadar düştüğü, Tunceli ve Muş illerinin sıralamasının arttığı ve Ağrı ilinin yıllardır sıralamasının değişmediği görülmektedir.

6.13. KALKINMA PLANLARI / BÖLGE PLANLARIN DA KENTLERİN YERİ

TR A2 Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars 2014-2023 bölge planda vizyonu: Doğal zenginliğiyle tanınmış, turizm ve tarımsal ürünleriyle markalaşmış, sınırları aşan kültürel mirasın imkânlarından yararlanmış, rekabet gücü yüksek işletmeleriyle ülkenin Kafkasya ve Orta Asya'ya açılan ticaret ve lojistik merkezi bir Serhat Bölgesi olarak belirlenmiştir. Hazırlanan raporda bölgenin göç verme hızının yüksek olduğu Ağrı ve Iğdır'da büyük değişimler öngörülmemekle Kars, Ardahan, illerinin nüfuslarının azalacağı öngörülmektedir. Her il için uygun yatırım alanları ve yatırımlar belirlenmiştir. Çevresel sürdürülebilirlik, sosyal kalkınma, erişilebilirlik ve rekabet edebilirlik olmak üzere 4 ana gelişme ekseninde öncelik ve tedbirler tespit edilmiştir. Bunlara göre gelişme hedeflenmektedir. (TR A2 2014-2023 Bölge Planı Açıklama Raporu)

Samsun-Çorum Tokat 1/100.000 Çevre Düzeni Planının vizyonu: Coğrafi bölgeler açısından Marmara ve İç Anadolu Bölgesi'ne olan yakınlık ve erişilebilirlik avantajını, yüksek altyapı olanakları ile zengin tarımsal ürün-sanayi potansiyeli ile birleştirebilen aynı zamanda bölgesine ve yurtdışına da hizmet veren bir planlama bölgesidir. Tokat'ın verimli ve ürün çeşitliliğine uygun mutlak tarım alanları da dikkate alınarak tarımsal sanayiye geliştirmek ve sanayi ile birlikte hizmetler sektörünün gelişimini sağlamak amaçlanmıştır. Bölgenin nüfusunun artması beklenmektedir. Çorum'u tarımsal gelişme kapasitesi ve mevcut sanayi alanları da dikkate alınarak tarımsal sanayi ile birlikte güneyinde yer alan Alacahöyük kesiminde turizmi teşvik etmek hedeflenmiştir. Yükseköğretim kurumlarının planlama bölgesinde bulunmasının getirdiği avantajla ilişkili olarak eğitim ile iş dünyası arasında bağlantı kurulmasını sağlamak, bu çerçevede eko-turizmin gelişmesini destekleyecek şekilde var olan ziraat fakültelerinin gelişimini desteklemek ve Hitit Üniversitesi'nde Çorum ziraat fakültesinin kurulması için gerekli altyapıyı sağlamak amaçlanmıştır. (Samsun-Çorum-Tokat 1/100.00 Çevre Düzeni Planı Açıklama Raporu)

TRB2 Bölgesi Bitlis, Hakkâri, Muş ve Van 2014-2023 bölge planında vizyon: 2023'te; Beşeri sermayesini geliştirmiş, etkin üretimle ekonomide yapısal dönüşümü

ve büyüme sağlanmış, oluşan sosyal refahtan herkesin adil bir şekilde faydalandığı, doğal ve kültürel mirasını koruyarak kullanan, yaşam kalitesi yüksek, jeo-ekonomik konumu ile çevresine etki edebilen, güvenle yaşanan bir bölge olmaktır. (TRB2 2014-2023 Bölge Planı Açıklama Raporu)

2014-2023 Batı Karadeniz Zonguldak Karabük Bartın Bölge Planının vizyonu: “Bağımlı ekonomik yapısını kırmış ve yaşam kalitesini yükseltmiş bir bölge olmak” olarak belirlenmiştir. Plan kapsamında “sürdürülebilir sosyal kalkınma” ve “yenilikçilik ve girişimcilikle desteklenen sektörel çeşitlilik” olmak üzere iki temel gelişme eksenini de belirlenmiştir. Zonguldak’ın göç verdiği tespit edilmiştir. İllere yatırımlar hedeflenmiş, Zonguldak’a yeni sanayi alanları önerilmiştir. (2014-2023 Batı Karadeniz Zonguldak Karabük Bartın Bölge Planı açıklama Raporu)

TRA1 Erzurum, Erzincan, Bayburt Bölge Planı 2014 – 2023 Bölge Planı: Yüksek irtifa ve bozulmamış doğal yapıdan kaynaklanan ayırt edici özelliklere sahip tarımsal ürün miktarını artırmış; ürettiğini işleyerek değerinde pazarlayan; kaliteli ve çeşitli hizmet sunumu ile iç ve dış yakın coğrafyası için çekim merkezi olmuş; yaşanabilirliği yüksek bir bölge olmak hedeflenmiştir. (TRA1 2014-2023 Bölge Planı Açıklama Raporu)

Malatya-Elazığ-Bingöl-Tunceli Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı: 2040 yılını hedef alarak; bölgenin tarihi, kültürel ve doğal değerlerini koruma kullanma dengesini gözeterek sürdürülebilir kalkınmasını amaçlamaktadır. Tunceli ilinin nüfusunun artacağı öngörülmektedir. (Malatya-Elazığ-Bingöl-Tunceli Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Açıklama Raporu)

TR72 Bölgesi Kayseri, Sivas ve Yozgat 2014-2023 Bölge Planı : “Ulusal ve uluslararası düzeyde rekabet edebilir, beşeri ve sosyal sermayesi gelişmiş, potansiyellerini değere dönüştürmüş, kent ve sosyal altyapısını geliştirerek yaşam kalitesini arttırmış, ulaşılabilir Orta Anadolu” dur. Yozgat İlinde, tarım ve hayvancılık sektörünün taşıdığı potansiyelleri değerlendirmek, turizm potansiyelini aktif hale geçirmek, jeotermal enerji ile rüzgâr enerjisi kaynaklarının kullanım alanlarını genişletmek ve Bölgenin gücünü öne çıkaracak projeleri yönlendirmek üzere gelişme hedeflenmektedir.

Büzüşme potansiyeli olan illerin, kalkınma ve bölge planları incelendiğinde sadece TR A2 Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars planında, olduğu Ağrı ve Iğdır’da büyük değişimler öngörülmemekle Kars, Ardahan, illerinin nüfuslarının azalacağı öngörülmektedir. Diğer planlarda büzüşen şehirlerin hedef yıllara göre gelişeceği,

nüfusunun artacağı varsayılmaktadır. (TR72 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı Açıklama Raporu)

6.14. DEĞERLENDİRME

Bu bölümde literatürde yapılan araştırmalar sonucunda büzüşme nedenleri irdelenmiş ve bu nedenlerden hangilerinin Türkiye'deki büzüşme olgusunu açıkladığı araştırılmıştır. Araştırma hipotezleri üretilmiş ve analizlerle değerlendirilmiştir. Türkiye'de büzüşme kavramının ana nedeni olan nüfusun azalışı ile potansiyel büzüşen iller ortaya çıkmıştır. Buna ek olarak birçok analiz daha yapılmıştır. Aşağıdaki büzüşen iller ve yapılan analizlerin oluşturduğu tablo bulunmaktadır. Tabloda sarı ve yeşil ile işaretlenmiş göstergelerin beklendiği gibi çıktığı fakat mavi ile işaretlenmiş olanların beklendiği gibi sonuç vermediği anlaşılmaktadır.

Tablo 11: Büzüşen iller ve büzüşme göstergeleri

	nüfus değişimi azalanlar	nüfus projeksiyonu azalanlar	0-15 yaş dağılımı azalanlar	65+ yaş dağılımı artanlar	65+ yaş oranı %10 üstünde olanlar	doğum sayısı azalanlar	ölüm sayısı artanlar	istihdamı azalanlar	kişi başı yapı ruhsatı m2 düşenler	kişi başı yapı kullanma izni m2 düşenler	sege gelişmişliği az olanlar	ige değeri azalanlar
AĞRI												
ARDAHAN												
ÇORUM												
ERZURUM												
KARS												
MUŞ												
TOKAT												
TUNCELI												
YOZGAT												
ZONGULDAK												

Ortak veri yılı olan 2013-2020 yıllarına baktığımızda nüfus değişimi Ağrı, Ardahan, Çorum, Erzurum, Kars, Muş, Tokat, Tunceli, Yozgat, Zonguldak illerinde azalmaktadır. Nüfus projeksiyonunun da bu illerde 2025 yılına kadar azaldığı, hatta bunlara ek iller olduğu anlaşılmıştır. Bu illerde 0-15 yaş dağılımının azaldığı ve 65+ yaş dağılımının arttığı da analiz edilmiştir. 65 yaş oranına baktığımızda Türkiye'deki bütün illerde işareti pozitifdir fakat %10'nun üzerinde olan illerde nüfusun yaşlanmasından bahsetmek mümkündür. Ağrı, Erzurum, Kars, Muş illerinde yaşayan yaşlı nüfusların oranının %10'un altında olmasına rağmen Ardahan, Çorum, Tokat, Tunceli, Yozgat ve Zonguldak illerindeki 65 yaş oranı %10 nun üzerindedir. Bu illerin büzüşmesi ile birlikte aynı zamanda nüfusları da yaşlanmaktadır. İllerin hepsinde doğum sayısında bir azalma olduğu görülmekle beraber, Çorum, Erzurum, Kars, Tokat, Tunceli, Yozgat ve Zonguldak da ölüm sayılarında da artış gözlemlenmektedir. Ağrı, Ardahan ve Muş illerinde ise ölüm sayılarında artış bulunmamaktadır. İstihdam oranı verisi düzey 2 bazında Ağrı, Ardahan, Kars, Muş, Tunceli ve Zonguldak illerinin

olduğu bölgelerde azalışta olmasına rağmen Çorum, Erzurum, Tokat ve Yozgat illerinde artıştır. Bu şehirlerin bölgelerindeki artışın büzüşen şehirlerin azalmalarını da kapattığı düşünülmektedir. Sosyo gelişmişlik endeksinde ise bu şehirlerin beklendiği gibi dördüncü, beşinci ve altıncı kademelerde olduğu ve sadece Zonguldak ilinin Üçüncü kademede olduğu görülmektedir. Son olarak baktığımız insani gelişmişlik endeksinde ise bu illerin hepsinin değerlerinin düştüğü görülmektedir. İncelenen göstergelerin nüfusun azalması hariç tek başına büzüşme nedeni olmasa bile nedenlerin bir araya gelerek illeri büzüşmeye ittiği anlaşılmaktadır.

Harita 24: Türkiye'de büzüşen iller

Harita 24 de Türkiye'de ki büzüşen illerin kırmızı ile işaretlenmiş hali görülmektedir. Bu illerin bölgesel olarak yoğunlaşması, Doğu Bölgesinde ve Orta Anadolu da bulunması dikkat çekmektedir.

Bir sonraki bölümde ise incelenen göstergelerin nüfus değişimi ve büzüşen illerle olan ilişkisi korelasyon ve regresyon analizi ile değerlendirilecektir.

7. KORELASYON VE REGRESYON ANALİZİ

Araştırmada derlenen veriler kullanılarak yapılacak regresyon analizine başlamadan, collinearity (linear birliktelik) sorunu yaratmayacak bağımsız değişkenleri seçebilmek ve bütüştürmeyi tanımlayarak, değişkenler arasındaki ilişkiyi anlamak amacıyla bütün illerin tüm değişkenleri arasında korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. (tablo 14) Bağımlı değişken “2013-2020 nüfus değişimi %” ve bağımsız değişkenler; 2018-2025 nüfus projeksiyon değişimi %; 0-15 yaş dağılımları 2013-2020 değişimi %; 15-65 yaş dağılımları 2013-2020 değişimi %; 65+ yaş dağılımları 2013-2020 değişimi %; 2020 yıl 65+ yaş oranı %; doğum sayısı değişimi 2013-2020 %; ölüm sayısı değişimi 2013-2019 5; 2013-2020 kümülatif net göç hızı; 2013-2020 istihdam oranı değişimi; 2013-2019 kişi başı GSYH değişimi %; 2013-2020 yapı ruhsatı kişi başı m2 değişimi %; 2013-2020 yapı kullanma izni kişi başı m2 değişimi %; 2013-2017 İGE skor değişimi %; 2013-2017 İGE sıralaması değişimi % ; 2013-2017 ire sıralaması değişimi % olarak belirlenmiştir. Bu tez kapsamında, yukarıda yazılan bağımsız değişkenlerinin hepsinin bağımlı değişken 2013-2020 nüfus değişimi ile ilişkisi olduğu varsayılmıştır.

7.1. KORELASYON ANALİZİ

Korelasyon analizi iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkiyi ifade etmektedir. Korelasyon katsayısı ise ilişkinin yönü ve ilişkinin derecesi hakkında bilgi vermektedir. İşareti artı (+) olan değişkenin doğru yönde bir ilişkisi veya olumlu bir ilişkisi vardır. Negatif (-) işareti olan değişkenin ise ters yönlü bir ilişkisi veya olumsuz bir ilişkisi vardır. Değişkenler arasındaki ilişkinin derecesi bu ilişkinin kuvvetini göstermektedir. Korelasyon katsayısı -1 ile +1 arasında değişen değerler almaktadır. Korelasyon katsayısı (r değeri) +1 değerine yakın ise iki değişken arasında pozitif yönlü bir ilişki, -1 değerine yakın ise iki değişken arasında negatif yönlü bir ilişki söz konusudur. Katsayısı sıfır değerine yakın olduğunda ise iki değişken arasında

anlamli bir iliskiden söz etmek mümkün değildir. Aşağıdaki tablo 12’de korelasyon kat sayılarının iliskilerinin dereceleri gösterilmiştir. Yapılacak olan analizdeki değişkenlerin sayıları bu tabloya göre belirlenecektir.

Tablo 12: Korelasyon kat sayılarının iliskilerinin derecesi (Kaynak: Gürbüz ve Şahin,2018)

Kuvvetli, (-)	Orta (-)	Zayıf (-)	Zayıf (+)	Orta (+)	Kuvvetli, (+)
-1<=r<-0,7	-0,7<=r<-0,3	-0,3<=r<0	0<r<=0,3	0,3<r<= 0,7	0,7<r<=+1

Tablo 13: Değişkenler arasındaki çoklu korelasyon analizi sonuçları

Değişkenler	Ortalama	Standart Sapma	Correlations																				
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17				
1. 2013-2020 Nüfus Değişimi %	6.786	5,9125																					
2.2013 - 2020 Nüfus Artış Hız Kümülatif	72.766	64,9327	.985																				
3.2018-2025 Nüfus Projeksiyon Değişimi %	5.740	6,6411	.935	.938																			
4.0-15 Yaş Dağılımları 2013-2020 Değişimi %	-2,029	8,1992	.916	.913	.891																		
5.15-65 Yaş Dağılımları 2013-2020 Değişimi %	7,059	6,4727	.892	.867	.789	.689																	
6.65+ Yaş Dağılımları 2013-2020 Değişimi %	31,663	7,8862	.712	.675	.663	.631	.622																
7.2020 yılı 65+ Yaş Oranı %	11,053	3,7828	-.327	-.296	-.250	-.167	-.651	-.372															
8.Doğum Sayısı Değişim 2013-2020 %	-14,591	6,7629	.717	.728	.666	.798	.561	.328	-0,066														
9.Ölüm Sayısı Değişim 2013-2019 %	13,887	9,4643	-0,092	-0,069	-0,015	-0,105	-0,068	-0,041	-0,060	-0,164													
10.2013 -2020 Kümülatif Net Göç Hız	-12,707	61,2502	.664	.682	.695	.749	.304	.426	.407	.645	-0,106												
11.2013 - 2020 İstihdam Oranı Değişimi	-4,634	5,9946	.232	.277	.230	.269	0,108	0,062	0,156	.286	0,038	.367											
12.2013 -2019 Kişi Başi GSYH Değişim %	119,007	17,9502	-0,054	-0,130	-0,188	-0,117	0,065	0,071	-.222	-0,084	-0,058	-0,151	-0,104										
13.2013-2020 Yapı Ruhuıalı Kişi Başi m2 Değişimi %	-12,090	47,0227	-0,171	-0,205	-0,207	-.328	0,078	-0,164	-.282	-0,164	-0,043	-.391	-0,154	0,161									
14.2013-2020 Yapı Kullanma İzni Kişi Başi m2 Değişimi %	4,262	61,2136	-0,108	-0,131	-0,151	-.223	0,068	0,040	-.261	-0,149	-0,132	-.283	-0,049	.336	.458								
15.2013-2017 İGE Skor Değişimi %	13,333	5,7708	-0,006	-0,056	-0,149	-0,171	.286	0,114	-.549	-0,061	-0,031	-.398	-0,170	.426	.393	.375							
16.2013 - 2017 İGE Sıralama Değişimi %	37,964	155,5248	0,179	0,174	0,121	.218	0,116	.289	-0,125	0,142	-0,012	0,209	0,083	0,035	-0,151	-0,155	.274						
17.2013-2017 İRE Sıralaması Değişimi %	0,895	13,4257	-0,154	-0,121	-0,133	-0,111	-0,153	-0,038	0,026	-0,012	0,008	-0,026	0,211	-0,052	-0,007	0,012	0,011	0,104					

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed). * . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Tablo 13 de değişkenlerin ortalama değerleri, standart sapmaları ve çoklu korelasyon analizinin sonuçları görölmektedir. Bu tabloda yer alan sonuçlara göre anlamlılık oranının (Sig. 2- tailed) 0.01’ten küçük olduğu değerler “ ** ” ile ve 0.05’ten küçük olan değerler de “ * ” ile işaretlenmiştir. Eğer anlamlılık oranı 0.05’ten büyük ise bu değişkenler arasında anlamlı bir iliskiden bahsedilmemektedir. Analiz sonuçlarına göre regresyon analizinde bağımlı değişken olan 2013-2020 nüfus değişimi ile diğer değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları şöyledir (1 numaralı sütun): 2018-2025 nüfus projeksiyon değişimi % (r=0.985, p<0.01); 0-15 yaş dağılımları 2013-2020 değişimi %(r=0.935, p<0.01); 15-65 yaş dağılımları 2013-2020 değişimi %(r=0.916, p<0.01); 65+ yaş dağılımları 2013-2020 değişimi %(r=0.712, p<0.01); doğum sayısı değişimi 2013-2020 %(r=0.717, p<0.01); 2013-2020 kümülatif net göç hızı (r=0.664, p<0.01); 2013-2020 istihdam oranı değişimi (r=0.232, p<0.05) ile anlamlı ve pozitif korelasyon bulunurken, 2013-2017 İGE

sıralaması değişimi %; ($r=0.179$,) ile anlamlı bir korelasyon ilişkisi bulunmaktadır. 2020 yılı 65 yaş oranı% ($r= - 0.327$, $p <0.01$) ile anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki bulunurken, ölüm sayısı değişimi 2013-2019% ($r= - 0.092$); 2013-2019 kişi başı GSYH değişimi % ($r= - 0.054$); 2013-2020 yapı ruhsatı kişi başı m² değişimi %; ($r= - 0.171$) 2013-2020 yapı kullanma izni kişi başı m² değişimi %($r= - 0.108$) ; 2013-2017 İGE skor değişimi % ($r= - 0.006$) ; 2013-2017 ire sıralaması değişimi % ($r= - 0.154$) değişkenleriyle anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir. Bu sonuçlara göre; 2013-2020 nüfus değişim yüzdesi değişkeni ile 2018-2025 nüfus projeksiyon değişimi % ; 0-15 yaş dağılımları 2013-2020 değişimi; 15-65 yaş dağılımları 2013-2020 değişimi; 65+ yaş dağılımları 2013-2020 değişimi % ; doğum sayısı değişimi 2013-2020 % ; 2013-2020 kümülatif net g hızı ve 2013-2020 istihdam oranı değişimi ile birlikte artmakta veya azalmaktadır. Bu değişkenlere ek olarak 2013 – 2020 nüfus değişimi yüzdesi ile 2020 yılı 65 yaş oranı % ters yönlü bir ilişkide olduğu için bir değişken artarken diğer değişken azalmaktadır. 2013 – 2020 nüfus değişimi yüzdesi ile 2013-2017 İGE sıralaması değişimi %; ölüm sayısı değişimi 2013-2019%; 2013-2019 kişi başı GSYH değişimi %; 2013-2020 yapı ruhsatı kişi başı m² değişimi %; 2013-2020 yapı kullanma izni kişi başı m² değişimi % ; 2013-2017 İGE skor değişimi % ve 2013-2017 ire sıralaması değişimi % değişkenleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bu korelasyon kat sayılarının bulunduğu aralık ise bağımlı değişkenle olan ilişkinin kuvvetli, orta ve ya zayıf olduğunu belirlemektedir. Tablo 14’de korelasyon kat sayıları bu gösterime göre yorumlanacaktır.

Tablo 14:2013-2020 nüfus değişimi (regresyon analizinde bağımlı değişken olarak ele alınmıştır) ile diğer değişkenler arasında hesaplanan korelasyon kat sayıları ve ilişkilerinin derecesi

2013-2020 Nüfus Değişimi %	Pearson Correlation	1	2013 -2020 Kümülatif Net Göç Hızı	Pearson Correlation	,664**
	Sig. (2-tailed)			Sig. (2-tailed)	<,001
	N	82		N	82
2013 - 2020 Nüfus Artış Hızı Kümülatif	Pearson Correlation	,985**	2013 - 2020 İstihdam Oranı Değişimi	Pearson Correlation	,232*
	Sig. (2-tailed)	<,001		Sig. (2-tailed)	,036
	N	82		N	82
2018-2025 Nüfus Prpjeksiyon Değişimi %	Pearson Correlation	,935**	2013 -2019 Kişi Başı GSYH Değişim %	Pearson Correlation	-,054
	Sig. (2-tailed)	<,001		Sig. (2-tailed)	,630
	N	82		N	82
0-15 Yaş Dağılımları 2013-2020 Değişimi %	Pearson Correlation	,916**	2013-2020 Yapı Ruhsatı Kişi Başı m2 Değişimi %	Pearson Correlation	-,171
	Sig. (2-tailed)	<,001		Sig. (2-tailed)	,124
	N	82		N	82
15-65 Yaş Dağılımları 2013-2020 Değişimi %	Pearson Correlation	,892**	2013-2020 Yapı Kullanma İzni Kişi Başı m2 Değişimi %	Pearson Correlation	-,108
	Sig. (2-tailed)	<,001		Sig. (2-tailed)	,333
	N	82		N	82
65+ Yaş Dağılımları 2013-2020 Değişimi %	Pearson Correlation	,712**	2013-2017 İGE Skor Değişimi %	Pearson Correlation	-,006
	Sig. (2-tailed)	<,001		Sig. (2-tailed)	,957
	N	82		N	82
2020 yılı 65+ Yaş Oranı %	Pearson Correlation	-,327**	2013 - 2017 İGE Sıralama Değişimi %	Pearson Correlation	,179
	Sig. (2-tailed)	,003		Sig. (2-tailed)	,107
	N	82		N	82
Doğum Sayısı Değişim 2013-2020 %	Pearson Correlation	,717**	2013-2017 İRE Sıralaması Değişimi %	Pearson Correlation	-,154
	Sig. (2-tailed)	<,001		Sig. (2-tailed)	,166
	N	82		N	82
Ölüm Sayısı Değişim 2013-2019 %	Pearson Correlation	-,092	** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).		
	Sig. (2-tailed)	,412	* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).		
	N	82			

Kırmızı ile gösterilen kat sayılar kuvvetli bir ilişkiye sahip iken, turuncu ile gösterilenler orta ve sarı ile gösterilenler bağımlı değişken ile zayıf ilişki tespit edilmiştir. Buna göre; 2013-2020 nüfus artış hızı kümülatif, 2018-2025 nüfus projeksiyon değişimi %, 0-15 yaş dağılımları 2013-2020 değişimi %, 65+ yaş dağılımları 2013-2020 değişimi % , doğum sayısı değişim 2013-2020 % , ölüm sayısı değişim 2013-2019 % ile kuvvetli bir ilişki bulunurken, 2020 yılı 65+ yaş oranı

yüzdesi, 2013-2020 kümülatif net göç hızı ile ve 2013-2019 kişi başı GSYH değişim yüzdesi ile orta ilişki bulunmaktadır.

7.2. REGRESYON ANALİZİ

Korelasyon analizinde değişkenler arasındaki ilişki incelenirken, değişkenler bağımlı ve bağımsız değişken olarak ele alınmamaktadır. Regresyon analizinde ise değişkenler arasındaki ilişki araştırılırken bu değişkenler bağımlı ve bağımsız değişkenler şeklinde ele alınmaktadır (Fox,1997). Regresyon analizi, bağımlı değişken ile bu bağımlı değişken üzerinde etkisi olduğu düşünülen bağımsız değişken veya değişkenler arasındaki ilişkinin bir model ile açıklanmasını ifade etmektedir. (Chatterjee, Price,1977) Büzüşmenin ana göstergesi olan nüfus değişiminin diğer göstergelerle olan ilişkisi araştırılmıştır. Ek olarak yalnızca büzüşen iller için aynı bağımlı değişken ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişki de araştırılmıştır.

Bağımlı değişkeni 2013 – 2020 nüfus değişimi % olan, bağımsız değişkenleri değişen 5 adet lineer regresyon modeli ve 1 adet hiyerarşik regresyon modeli tahmin edilmiştir. Ardından bağımlı değişkenin büzüşen iller için 1, diğer iller için 0 olarak alındığı iki adet lineer regresyon modeli tahmin edilmiştir. Bu modeller aşağıda incelenecektir.

Model 1’de bağımlı değişken 2013-2020 nüfus değişimi yüzde, bağımsız değişkenler; 2013 -2019 kişi başı GSYH değişim %, 2013-2017 ire sıralaması değişimi yüzde, ölüm sayısı değişim 2013-2019 %, 2013 -2020 kümülatif net göç hızı, 2013 - 2020 istihdam oranı değişimi, 2020 yılı 65+ yaş oranı % olarak belirlenmiştir.

Tablo 15:model 1'in regresyon analizi sonuçları

Model Summary									
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	,943 ^a	0.889	0.880	2.05033	0.889	99.760	6	75	0.000

a. Predictors: (Constant), 2013 -2019 Kişi Başlı GSYH Değişim %, 2013-2017 İre Sıralaması Değişimi Yüzde, Ölüm Sayısı Değişim 2013-2019 %, 2013 -2020 Kümülatif Net Göç Hızı, 2013 - 2020 İstihdam Oranı Değişimi, 2020 yılı 65+ Yaş Oranı %

Tablo 15’de ki R² değeri (R square), bağımlı değişkendeki (2013-2020 nüfus değişimi yüzdesi) değişimlerin ne kadarının bağımsız değişkenler tarafından açıklandığını göstermektedir. Buna göre 2013-2020 nüfus değişimindeki % 88,9’luk

değişimin seçilen 2013 -2019 kişi başı GSYH değişim %, 2013-2017 İRE sıralaması değişimi yüzde, ölüm sayısı değişim 2013-2019 %, 2013 -2020 kümülatif net göç hızı, 2013 - 2020 istihdam oranı değişimi, 2020 yılı 65+ yaş oranı % bağımsız değişkenlere bağımlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 16: model 1' in anova sonuçları

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	2516.259	6	419.377	99.760	<.001 ^b
	Residual	315.289	75	4.204		
	Total	2831.548	81			

a. Dependent Variable: 2013-2020 Nüfus Değişimi %

b. Predictors: (Constant), 2013 -2019 Kişi Başlı GSYH Değişim %, 2013-2017 İre Sıralaması Değişimi Yüzde, Ölüm Sayısı Değişim 2013-2019 %, 2013 -2020 Kümülatif Net Göç Hızı, 2013 - 2020 İstihdam Oranı Değişimi, 2020 yılı 65+ Yaş Oranı %

Tablo 16'da regresyon modelinin anlamlılık sonucunu gösteren anova sonuçları yer almaktadır. Tablo gözlemlenen değerlerin regresyon modeline ne kadar uyum sağladığı konusunda bilgi vermektedir. Tablodaki anlamlılık değeri (sig.) 0.05 değerinden ne kadar küçükse, regresyon modelinin bağımlı değişkenindeki varyansı o kadar iyi açıklandığı anlaşılmaktadır. Buna göre regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < 0.001$).

Tablo 17: model 1'in coefficients tablosu ve değerleri

Coefficients ^a											
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Correlations			Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta			Zero-order	Partial	Part	Tolerance	VIF
1	(Constant)	24.161	1.923		12.565	0.000					
	Ölüm Sayısı Değişim 2013-2019 %	-0.026	0.024	-0.042	-1.069	0.288	-0.092	-0.123	-0.041	0.976	1.025
	2013 - 2020 İstihdam Oranı Değişimi	0.021	0.042	0.021	0.501	0.618	0.232	0.058	0.019	0.809	1.235
	2013-2017 İre Sıralaması Değişimi Yüzde	-0.053	0.018	-0.120	-3.007	0.004	-0.154	-0.328	-0.116	0.940	1.064
	2020 yılı 65+ Yaş Oranı %	-1.137	0.067	-0.728	-16.956	0.000	-0.327	-0.891	-0.653	0.806	1.240
	2013 -2020 Kümülatif Net Göç Hızı	0.090	0.004	0.932	20.491	0.000	0.664	0.921	0.790	0.717	1.394
	2013 -2019 Kişi Başlı GSYH Değişim %	-0.027	0.013	-0.080	-2.022	0.047	-0.054	-0.227	-0.078	0.937	1.067

Tablo 17'de çoklu regresyon modelinin katsayıları görülmektedir. Standardize katsayıları (standardized coefficients) çoklu regresyon modelinde bağımlı değişkeni açıklamada anlamlı katkıları olan bağımsız değişkenleri göstermektedir. Buna göre bağımlı değişken olan 2013-2020 nüfus değişimi yüzdesi üzerine; 2013-2017 İRE sıralaması değişimi yüzdesi ($\beta = -0.120$, $p < 0.05$), 2020 yılı 65+ yaş oranı yüzdesi ($\beta = -0.728$, $p < 0.05$), 2013 -2020 kümülatif net göç hızının ($\beta = 0.932$, $p < 0.05$) ve 2013 -2019 kişi başı gsyh değişim yüzdesinin ($\beta = -0.080$, $p < 0.05$) anlamlı bir katkısı

varken, ölüm sayısı değişim 2013-2019 yüzdesinin ($\beta= 0.042, p >0.05$) ve 2013 - 2020 istihdam oranı değişiminin ($\beta= -0.021, p > 0.05$) anlamlı bir katkısı bulunmamaktadır. Bu katsayıların aldıkları değerler, tüm bağımsız değişkenler aynı anda regresyon modeline eklendiğinde elde edilen değerlerdir. Eğer bağımsız değişkenlerden biri bu modelden çıkartılırsa anlamlı olmayan diğer katsayılar anlamlı hale gelebilirler. Tabloda yer alan bir diğer başlık ise çoklu eş doğrusallık (multicollinearity) hakkındadır (VIF ve tolerance değerleri) . Eğer tolerance ($1/VIF$) değeri $1 - R^2$ den küçükse çoklu eş doğrusallık problemi var demektir. $1 - 0,889$ den bu değer $0,111$ dir. Tolerance değerlerinin hepsi $0,111$ 'den büyüktür. Bu nedenle çoklu eş doğrusallık problemi yoktur.

Model 1 de beta kat sayılarının işaretlerine göre; nüfusun azalmasıyla kişi başı düşen gayrisafi yurtiçi hasılanın arttığı (negatif işaretli) görülmektedir ki yapılan analizlerde bu göstergenin azalması beklenmektedir. Fakat illerdeki büyük yatırımlar, bölgesel kararlarda nüfusun azalmasıyla kişi başı düşen değer artması da normal karşılanmaktadır. Kümülatif net göç hızının beta değeri pozitif olduğu için bağımlı değişken olan nüfusun azalması ile doğru orantılıdır. Nüfus değişimi ile kümülatif net göç de azalmaktadır ki büzüşen iller de net göçün eksi olduğu, diğer illere göç verdiği görülmüştür. Bu modelde de kümülatif net göç hızının işareti beklenen yöndedir. 65+ yaş oranının beta değerinin negatif yönlü olmasıyla nüfus değişimi ile zıt ilişkilidir. Buna göre nüfusun azalmasıyla illerdeki 65+ yaş oranı artmaktadır ki bu ilişki de beklendiği gibidir. Büzüşen illerde genç nüfusun azalması, doğum oranlarının artmasıyla illerdeki yaşlı nüfus oranı artmakta ve iller yaşlanmaktadır. İller arası rekabetlik endeksi sıralamasının (İRE) beta kat sayısının eksi olması sebebiyle nüfus değişimi ile negatif yönlü bir ilişki vardır. Nüfusun azalması ile İRE sıralamasının arttığı yönündedir ki bu ilişki beklenildiği gibi değildir. Büzüşen illerin rekabet edemediği için göç verdiği, küçüldüğü için bu sıralamasının azalması beklenmektedir. İstihdam oranı değişiminin beta kat sayısı ise pozitif yönlüdür. Nüfusun azalmasıyla istihdam oranı da azalmaktadır ki bu beklendiği gibidir. Nüfusun azalmasıyla beraber çalışan nüfus da azalmakta, hatta büzüşen illerde sektörlerdeki krizlerle de istihdam azalmaktadır. Son olarak ölüm sayısındaki değişimin beta katsayısı da nüfus değişimi ile negatif yani zıt yönlüdür. Nüfusun azalmasıyla ölüm sayısındaki değişim de azalmaktadır ki büzüşen illerde beklenen ölüm sayılarının artmasıdır. Model 1'e göre istihdam oranı ve ölüm sayısı göstergeleri sig. değerlerinin 0.05 den büyük olması sebebiyle anlamlı değildir.

Model 2’de bağımlı değişken olarak 2013-2020 nüfus değişim yüzdesi ve bağımsız değişkenler olarak 2013 - 2020 Nüfus Artış Hızı Kümülatif, 2013 -2019 Kişi Başı GSYH Değişim %, 65+ Yaş Dağılımları 2013-2020 Değişimi % seçilmiştir.

Tablo 18: Model 2'nin regresyon analizi

Model Summary									
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
2	.989 ^a	0.977	0.977	0.90608	0.977	1123.666	3	78	0.000
a. Predictors: (Constant), 2013 - 2020 Nüfus Artış Hızı Kümülatif, 2013 -2019 Kişi Başı GSYH Değişim %, 65+ Yaş Dağılımları 2013-2020 Değişimi %									

Tablo 18’de ki r^2 değeri (r square), 2013-2020 nüfus değişimindeki % 97.7’lik değişimin seçilen 2013 - 2020 nüfus artış hızı kümülatif, 2013 -2019 kişi başı GSYH değişim %, 65+ yaş dağılımları 2013-2020 değişimi % bağımsız değişkenlere bağımlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 19: Model 2'nin anova sonuçları

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
2	Regression	2767.512	3	922.504	1123.666	<.001 ^b
	Residual	64.036	78	0.821		
	Total	2831.548	81			
a. Dependent Variable: 2013-2020 Nüfus Değişimi %						
b. Predictors: (Constant), 2013 - 2020 Nüfus Artış Hızı Kümülatif, 2013 -2019 Kişi Başı GSYH Değişim %, 65+ Yaş Dağılımları 2013-2020 Değişimi %						

Tablo 19’da ki anlamlılık değeri (sig.) 0.05 değerinden ne kadar küçükse, regresyon modelinin bağımlı değişkendeki varyansı o kadar iyi açıklandığı anlaşılmaktadır. Buna göre regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < 0.001$).

Tablo 20: model 2'nin coefficients tablosu ve değerleri

Coefficients ^a											
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Correlations			Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta			Zero-order	Partial	Part	Tolerance	VIF
2	(Constant)	-3.620	0.766		-4.723	0.000					
	2013 -2019 Kişi Başı GSYH Değişim %	0.021	0.006	0.065	3.666	0.000	-0.054	0.383	0.062	0.937	1.068
	65+ Yaş Dağılımları 2013-2020 Değişimi %	0.051	0.018	0.067	2.852	0.006	0.712	0.307	0.049	0.519	1.928
	2013 - 2020 Nüfus Artış Hızı Kümülatif	0.086	0.002	0.947	39.830	0.000	0.985	0.976	0.678	0.512	1.952

Tablo 20’de ki bağımlı değişken olan 2013-2020 nüfus değişimi yüzdesi üzerine; 2013 -2019 kişi başi GSYH değişimi %,($\beta= 0.065$, $p < 0.005$) 65+ yaş dağılımları 2013-2020 değişimin %,($\beta= 0.067$, $p < 0.05$) ve 2013 - 2020 nüfus artış hızı kümülatifin ($\beta= 0.947$, $p < 0.05$) olduğu görülmektedir. Tolerance ($1/v1f$) değeri $1 - r^2$ den küçükse çoklu eş doğrusallık problemi var demektir. $1 - 0,977$ den bu değer 0,023dir. Tolerance değerlerinin hepsi 0,023’ten büyüktür. Bu nedenle çoklu eş doğrusallık problemi yoktur.

Model 2 de beta katsayılarına göre tablodaki tüm göstergelerin işareti pozitif ve nüfus değişimi ile doğru orantılıdır. Nüfusun azalması ile kişi başi düşen gayrisafi yurtiçi hasıla azalmaktadır ki bu ilişki beklenildiği yöndedir. Buna ek olarak nüfusun azalmasıyla 65+ yaş dağılımları da azalmaktadır ki büzüşen illerde bu göstergenin artması beklenmektedir. Son olarak, nüfusun azalmasıyla kümülatif nüfus artış hızı da azalmaktadır ki bu ilişki beklenen yöndedir. Büzüşen illerde net göçün eksi yönlü olması bir nedendir.

Model 3’de bağımlı değişken olarak 2013-2020 nüfus değişim yüzdesi ve bağımsız değişkenler olarak 2013 - 2020 istihdam oranı değişimi, 2013 -2019 kişi başi GSYH değişim %, 2013-2017 ire sıralaması değişimi yüzde, 2020 yılı 65+ yaş oranı %, 0-15 yaş dağılımları 2013-2020 değişimi %, 2013 -2020 kümülatif net göç hızı seçilmiştir.

Tablo 21:Model 3’ün regresyon analizi

Model Summary									
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
3	,956 ^a	0.914	0.907	1.80447	0.914	132.435	6	75	0.000

a. Predictors: (Constant), 2013 - 2020 İstihdam Oranı Değişimi, 2013 -2019 Kişi Başi GSYH Değişim %, 2013-2017 İre Sıralaması Değişimi Yüzde, 2020 yılı 65+ Yaş Oranı %, 0-15 Yaş Dağılımları 2013-2020 Değişimi %, 2013 -2020 Kümülatif Net Göç Hızı

Tablo 21’de ki R^2 değeri (R Square), 2013-2020 nüfus değişimindeki % 91.4 lük değişimin seçilen 2013 - 2020 istihdam oranı değişimi, 2013 -2019 kişi başi GSYH değişim %, 2013-2017 ire sıralaması değişimi yüzde, 2020 yılı 65+ yaş oranı %, 0-15 yaş dağılımları 2013-2020 değişimi %, 2013 -2020 kümülatif net göç hızı bağımsız değişkenlere bağımlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 22: Model 3'ün anova sonuçları

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
3	Regression	2587.339	6	431.223	132.435	<.001 ^b
	Residual	244.209	75	3.256		
	Total	2831.548	81			

a. Dependent Variable: 2013-2020 Nüfus Değişimi %

b. Predictors: (Constant), 2013 - 2020 İstihdam Oranı Değişimi, 2013 -2019 Kişi Başı GSYH Değişim %, 2013-2017 İre Sıralaması Değişimi Yüzde, 2020 yılı 65+ Yaş Oranı %, 0-15 Yaş Dağılımları 2013-2020 Değişimi %, 2013 -2020 Kümülatif Net Göç Hızı

Tablo 22'de ki anlamlılık değeri (sig.) 0.05 değerinden ne kadar küçükse, regresyon modelinin bağımlı değişkendeki varyansı o kadar iyi açıklandığı anlaşılmaktadır. Buna göre regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < 0.001$).

Tablo 23: Model 3'ün coefficients tablosu ve değerleri

Coefficients ^a											
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Correlations			Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta			Zero-order	Partial	Part	Tolerance	VIF
3	(Constant)	17.884	2.024		8.838	0.000					
	2020 yılı 65+ Yaş Oranı %	-0.758	0.098	-0.485	-7.752	0.000	-0.327	-0.667	-0.263	0.294	3.405
	0-15 Yaş Dağılımları 2013-2020 Değişimi %	0.298	0.062	0.414	4.828	0.000	0.916	0.487	0.164	0.156	6.390
	2013 -2020 Kümülatif Net Göç Hızı	0.052	0.009	0.539	5.875	0.000	0.664	0.561	0.199	0.137	7.317
	2013 -2019 Kişi Başı GSYH Değişim %	-0.011	0.012	-0.035	-0.962	0.339	-0.054	-0.110	-0.033	0.886	1.129
	2013-2017 İre Sıralaması Değişimi Yüzde	-0.038	0.016	-0.086	-2.426	0.018	-0.154	-0.270	-0.082	0.907	1.103
	2013 - 2020 İstihdam Oranı Değişimi	0.013	0.037	0.013	0.345	0.731	0.232	0.040	0.012	0.814	1.228

Tablo 23'de ki bağımlı değişken olan 2013-2020 nüfus değişimi yüzdesi üzerine; 2020 yılı 65+ yaş oranı % ($\beta = -0.0485$, $p < 0.05$), 0-15 yaş dağılımları 2013-2020 değişimi % ($\beta = 0.414$, $p < 0.05$), 2013 -2020 kümülatif net göç hızı ($\beta = 0.539$, $p < 0.05$) ve 2013-2017 ire sıralaması değişimi yüzdesinin ($\beta = -0.086$, $p < 0.05$) anlamlı bir katkısı bulunurken, 2013 -2019 kişi başı GSYH değişim yüzdesinin ($\beta = -0.035$, $p > 0.05$) ve 2013 - 2020 istihdam oranı değişiminin ($\beta = 0.013$, $p > 0.05$) anlamlı bir katkısı bulunmamaktadır. Tolerance ($1/VIF$) değeri $1 - R^2$ den küçükse veya VIF değeri 3 ile 7 arası olan değişkenlerde çoklu eş doğrusallık problemi var demektir. VIF değerinin 7'yi geçmesi ise bu çoklu eş doğrusallık probleminin kuvvetini arttırmaktadır. $1 - R^2$ değeri $1 - 0,914$ den değer $0,086$ 'dır. Tolerance değerlerinin hepsi $0,023$ 'ten büyüktür. Fakat 2020 yılı 65 + yaş oranı ve 2013-2020

kümülatif net göç hızı değişkenlerinin VIF değerleri 3'den büyük olduğu için çoklu eş doğrusallık problemi vardır.

Model 3 deki beta katsayılarına göre; 65+ yaş oranı beklentiye göre zıt işaretlidir. Nüfusun azalmasıyla illerdeki 65+ yaş oranı artmaktadır ki bu beklenen yöndedir. Büzüşmeyle beraber iller de yaşlanmaktadır. 0-15 yaş arasındaki grubun beta katsayısı pozitifdir. Nüfusun azalmasıyla 0-15 yaş arasındaki grup azalmaktadır ki bu beklenen yönde bir ilişkidir. Doğum oranlarının azalmasıyla bu yaş grubundaki sakinler azalmakta ve iller büzüşmektedir. Kümülatif net göç hızınının beta kat sayısı işareti pozitif olup nüfus değişimi ile aynı yönlüdür. Nüfusun azalmasıyla kümülatif net göç hızı azalmaktadır ki bu beklenen bir ilişkidir. Büzüşen illerde kümülatif net göç hızı negatif değerdedir. İRE sıralamasının beta katsayısının işareti negatif, nüfus değişimi ile negatif yönlüdür. Nüfusun azalmasıyla İRE sıralaması artmaktadır ki bu beklenen yönde değildir. Beta katsayısı işareti negatif olan kişi başı GSYH göstergesinde, nüfusun azalmasıyla kişi başı GSYH artmaktadır ki beklenen yönde değildir. Son olarak istihdam oranının da beta katsayısı değeri pozitifdir. Nüfusun azalmasıyla istihdam oranı da azalmaktadır ki bu beklenen yönde bir ilişkidir. İstihdamdaki düşüşler de illerin büzüşmesine neden olmaktadır. Fakat bu modelde istihdam oranı değişimi ve GSYH göstergeleri sig. değerlerinin 0.05 den büyük olması sebebiyle anlamlı değildir.

Model 4'de bağımlı değişken olarak 2013-2020 nüfus değişim yüzdesi ve bağımsız değişkenler olarak 2013-2020 yapı kullanma izni kişi başı m2 değişimi %, 2013-2017 ire sıralaması değişimi yüzde, 2013 - 2020 istihdam oranı değişimi, 2020 yılı 65+ yaş oranı %, 2013 -2019 kişi başı GSYH değişim %, 2013-2020 yapı ruhsatı kişi başı m2 değişimi %, 2013 -2020 kümülatif net göç hızı seçilmiştir.

Tablo 24:Model 4'ün regresyon analizi

Model Summary									
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
4	,942 ^a	0.887	0.876	2.07903	0.887	83.013	7	74	0.000

a. Predictors: (Constant), 2013-2020 Yapı Kullanma İzni Kişi Başlı m2 Değişimi %, 2013-2017 İre Sıralaması Değişimi Yüzde, 2013 - 2020 İstihdam Oranı Değişimi, 2020 yılı 65+ Yaş Oranı %, 2013 -2019 Kişi Başlı GSYH Değişim %, 2013-2020 Yapı Ruhsatı Kişi Başlı m2 Değişimi %, 2013 -2020 Kümülatif Net Göç Hızı

Tablo 24'de ki r^2 değeri (r square), 2013-2020 nüfus değişimindeki % 88.7 lik değişimin seçilen 2013-2020 yapı kullanma izni kişi başı m2 değişimi %, 2013-2017 ire sıralaması değişimi yüzde, 2013 - 2020 istihdam oranı değişimi, 2020 yılı 65+ yaş oranı %, 2013 -2019 kişi başı GSYH değişim %, 2013-2020 yapı ruhsatı kişi başı m2

değişimi %, 2013 -2020 kümülatif net göç hızı bağımsız değişkenlere bağımlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 25:Model 4'ün anova sonuçları

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
4	Regression	2511.694	7	358.813	83.013	<.001 ^b
	Residual	319.854	74	4.322		
	Total	2831.548	81			
a. Dependent Variable: 2013-2020 Nüfus Değişimi %						
b. Predictors: (Constant), 2013-2020 Yapı Kullanma İzni Kişi Başına m ² Değişimi %, 2013-2017 İre Sıralaması Değişimi Yüzde, 2013 - 2020 İstihdam Oranı Değişimi, 2020 yılı 65+ Yaş Oranı %, 2013 -2019 Kişi Başına GSYH Değişim %, 2013-2020 Yapı Ruhsatı Kişi Başına m ² Değişimi %, 2013 -2020 Kümülatif Net Göç Hızı						

Tablo 25'de ki anlamlılık değeri (sig.) 0.05 değerinden ne kadar küçükse, regresyon modelinin bağımlı değişkendeki varyansı o kadar iyi açıklandığı anlaşılmaktadır. Buna göre regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (p < 0.001).

Tablo 26:Model 4'ün coefficients tablosu ve değerleri

Coefficients ^a											
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Correlations			Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta			Zero-order	Partial	Part	Tolerance	VIF
4	(Constant)	23.595	1.921		12.282	0.000					
	2020 yılı 65+ Yaş Oranı %	-1.134	0.069	-0.726	-16.502	0.000	-0.327	-0.887	-0.645	0.789	1.267
	2013 -2020 Kümülatif Net Göç Hızı	0.091	0.005	0.940	19.520	0.000	0.664	0.915	0.763	0.659	1.518
	2013 - 2020 İstihdam Oranı Değişimi	0.018	0.043	0.018	0.424	0.673	0.232	0.049	0.017	0.809	1.236
	2013-2017 İre Sıralaması Değişimi Yüzde	-0.052	0.018	-0.119	-2.944	0.004	-0.154	-0.324	-0.115	0.940	1.064
	2013 -2019 Kişi Başına GSYH Değişim %	-0.025	0.014	-0.076	-1.799	0.076	-0.054	-0.205	-0.070	0.861	1.162
	2013-2020 Yapı Ruhsatı Kişi Başına m ² Değişimi %	0.001	0.006	0.010	0.216	0.830	-0.171	0.025	0.008	0.709	1.411
	2013-2020 Yapı Kullanma İzni Kişi Başına m ² Değişimi %	-0.001	0.005	-0.008	-0.171	0.864	-0.108	-0.020	-0.007	0.702	1.424

Tablo 26'da ki bağımlı değişken olan 2013-2020 nüfus değişimi yüzdesi üzerine; 2020 yılı 65+ yaş oranı % ($\beta = -0.726$, $p < 0.05$), 2013 -2020 kümülatif net göç hızı ($\beta = 0.940$, $p < 0.05$) 2013-2017 ire sıralaması değişimi yüzdenin ($\beta = -0.119$, $p < 0.05$) anlamlı bir katkısı varken, 2013 - 2020 istihdam oranı değişiminin ($\beta = 0.018$, $p > 0.05$), 2013 -2019 kişi başı gsyh değişim yüzdesinin ($\beta = -0.076$, $p > 0.05$), 2013-2020 yapı ruhsatı kişi başı m² değişimi yüzdesinin ($\beta = 0.010$, $p > 0.05$) ve 2013-2020 yapı kullanma izni kişi başı m² değişimi yüzdesinin ($\beta = -0.018$, $p > 0.05$) anlamlı bir katkısı bulunmamaktadır. Tolerance (1/vif) değeri 1- r² den küçükse çoklu eş doğrusallık problemi var demektir. 1 – 0,887 den bu değer 0,113 dür. Tolerance

değerlerinin hepsi 0,113'den büyüktür. Bu nedenle çoklu eş doğrusallık problemi yoktur.

Model 4 deki beta katsayılarının işaretine göre; 65+ yaş oranı nüfus değişimi ile negatif yönlüdür. Nüfusun azalmasıyla 65+ yaş oranı artmaktadır ki bu beklenen yönde bir ilişkidir. Kümülatif net göç hızının da beta katsayısı işareti pozitifdir, nüfus değişimi ile doğru orantılıdır. Nüfusun azalması ile kümülatif net göç hızı da azalmaktadır ki bu beklenen yönde bir ilişkidir. Büzüşen illerde kümülatif net göç hızı negatif değerdedir. İRE sıralamasının da beta kat sayısı işareti negatif yönlüdür. Nüfusun azalmasıyla İRE sıralaması artmaktadır ki bu beklenen yönlü bir ilişki değildir. İstihdam oranının beta değerinin işareti pozitifdir. Nüfusun azalmasıyla istihdam oranı da azalmaktadır ki bu beklenen bir ilişkidir, büzüşen illerde istihdam sorunu da yaşanmaktadır. Kişi başı GSYH'nin beta katsayısının işareti ise eksidir. Modele göre, nüfusun azalması ile kişi başı GSYH artmaktadır ki beklenen bir ilişki değildir. Kişi başı düşen yapı ruhsatı metrekare değişiminin de beta katsayısı pozitifdir. Nüfusun azalmasıyla kişi başı düşen yapı ruhsatı metrekaresi de azalmaktadır ki bu beklenen bir ilişkidir, hem nüfusun azalmasıyla talep olmamaktadır hem de nüfus azalırken başvuru yapı ruhsat sayısının da metrekaresi ve oranı azalmaktadır. Son olarak kişi başı yapı kullanma izninde beta katsayısı değeri negatif yönlüdür. Nüfusun azalmasıyla kişi başı düşen yapı kullanma izninin metrekaresi artmaktadır ki bu beklenen bu yönlü bir ilişki değildir. Nüfusun azalmasıyla beraber yapılara olan talep de azalmaktadır. Model 4 de; istihdam oranının, GSYH'nin, yapı ruhsatı ve yapı kullanma izni göstergelerinin sig. değerleri 0,05 den büyük olduğu için anlamlı değildir.

Model 5 de bağımlı değişken olarak 2013-2020 nüfus değişim yüzdesi ve bağımsız değişkenler ise; 2013 - 2020 nüfus artış hızı kümülatif, 2013-2017 ire sıralaması değişimi yüzde, 2013 -2019 kişi başı GSYH değişim %, 2013 - 2020 istihdam oranı değişimi, 2013 -2020 kümülatif net göç hızı, 65+ yaş dağılımları 2013-2020 değişimi % dir.

Tablo 27: Model 5'in regresyon analizi

Model Summary									
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
5	,989 ^a	0.979	0.977	0.88877	0.979	584.942	6	75	0.000

a. Predictors: (Constant), 2013 - 2020 Nüfus Artış Hızı Kümülatif, 2013-2017 İre Sıralaması Değişimi Yüzde, 2013 - 2019 Kişi Başı GSYH Değişim %, 2013 - 2020 İstihdam Oranı Değişimi, 2013 -2020 Kümülatif Net Göç Hızı, 65+ Yaş Dağılımları 2013-2020 Değişimi %

Tablo 27'de ki R² değerine (r square), göre 2013-2020 nüfus değişimindeki % 97.9 luk değişimin seçilen 2013 - 2020 nüfus artış hızı kümülatif, 2013-2017 ire sıralaması değişimi yüzde, 2013 -2019 kişi başı GSYH değişim %, 2013 - 2020 istihdam oranı değişimi, 2013 -2020 kümülatif net göç hızı, 65+ yaş dağılımları 2013-2020 değişimi % bağımsız değişkenlere bağımlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 28: Model 5 'in anova sonuçları

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
5	Regression	2772.305	6	462.051	584.942	<.001 ^b
	Residual	59.243	75	0.790		
	Total	2831.548	81			

a. Dependent Variable: 2013-2020 Nüfus Değişimi %

b. Predictors: (Constant), 2013 - 2020 Nüfus Artış Hızı Kümülatif, 2013-2017 İre Sıralaması Değişimi Yüzde, 2013 -2019 Kişi Başı GSYH Değişim %, 2013 - 2020 İstihdam Oranı Değişimi, 2013 -2020 Kümülatif Net Göç Hızı, 65+ Yaş Dağılımları 2013-2020 Değişimi %

Tablo 28'de ki anlamlılık değer (sig.) 0.05 değerinden ne kadar küçükse, regresyon modelinin bağımlı değişkendeki varyansı o kadar iyi açıklandığı anlaşılmaktadır. Buna göre regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (p < 0.001).

Tablo 29: Model 5'in coefficients tablosu ve değerleri

Coefficients ^a											
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Correlations			Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta			Zero-order	Partial	Part	Tolerance	VIF
5	(Constant)	-3.545	0.756		-4.690	0.000					
	2013 -2019 Kişi Başı GSYH Değişim %	0.020	0.006	0.062	3.551	0.001	-0.054	0.379	0.059	0.926	1.080
	2013 - 2020 İstihdam Oranı Değişimi	-0.025	0.019	-0.025	-1.329	0.188	0.232	-0.152	-0.022	0.783	1.278
	2013 -2020 Kümülatif Net Göç Hızı	0.001	0.002	0.008	0.339	0.736	0.664	0.039	0.006	0.498	2.009
	2013-2017 İre Sıralaması Değişimi Yüzde	-0.013	0.008	-0.029	-1.653	0.103	-0.154	-0.187	-0.028	0.904	1.106
	65+ Yaş Dağılımları 2013-2020 Değişimi %	0.049	0.018	0.065	2.756	0.007	0.712	0.303	0.046	0.496	2.014
	2013 - 2020 Nüfus Artış Hızı Kümülatif	0.086	0.003	0.947	32.393	0.000	0.985	0.966	0.541	0.327	3.060

Tablo 29'da çoklu regresyon modelinin katsayıları görülmektedir. Buna göre bağımlı değişken olan 2013-2020 nüfus değişimi yüzdesi üzerine; 2013-2019 kişi başı GSYH değişim yüzdesinin ($\beta = 0.062$, $p < 0.05$), 65+ yaş dağılımları 2013-2020 değişimi yüzdesinin ($\beta = 0.065$, $p < 0.05$) ve 2013-2020 nüfus artış hızı kümülatifin

($\beta = 0.947$, $p < 0.05$) anlamlı katkısı vardır. Fakat 2013-2020 istihdam oranı değişiminin ($\beta = -0.025$, $p > 0.05$), 2013-2020 kümülatif net göç hızının ($\beta = 0.008$, $p > 0.05$) ve 2013-2017 ire sıralaması değişimi yüzdesinin ($\beta = -0.029$, $p > 0.05$) anlamlı bir katkısı yoktur. Tolerance ($1/VIF$) değeri $1 - R^2$ den küçükse çoklu eş doğrusallık problemi var demektir. $1 - 0,979$ dan bu değer $0,021$ dir. Tolerance değerlerinin hepsi $0,023$ 'ten büyüktür. Bu nedenle çoklu eş doğrusallık problemi yoktur.

Model 5 de GSYH'nin beta kat sayısı değeri pozitif yönlü, nüfus değişimi ile doğru orantılıdır. Nüfusun azalmasıyla kişi başı düşen GSYH da azalmaktadır ki beklenen ilişkide budur. 65+ yaş dağılımlarının beta katsayısı da pozitiftir ve nüfusun azalmasıyla illerdeki 65+yaş dağılımları da azalmaktadır. Bu beklenen bir ilişki olmamasına rağmen çok fazla göç veren illerde artık 65+ yaş grubunun da göç etmesiyle bu mümkün olabilecek bir ilişkidir ve kümülatif nüfus artış hızı ile de doğru orantılıdır. Nüfusun azalmasıyla kümülatif nüfus artış hızı da azalmaktadır ki bu beklenen bir ilişki olmasının yanı sıra nüfus değişiminin bağımlı değişken olmasını ve yapılan analizleri de doğrulamaktadır. İstihdam oranı değişimi nüfus değişimi ile negatif yönlüdür. Nüfusun azalmasıyla istihdam oranındaki değişim artmaktadır ki bu beklenen bir ilişki değildir. Daha önceki modellerde istihdam oranı değişimi göstergesi aynı yönlü pozitif çıkmasına rağmen farklı göstergelerin bir araya gelmesi hem işaretlerini hem de sig. değerlerini değiştirmektedir. Kümülatif net göç hızı değişkeni de pozitif yönlüdür. Nüfusun azalmasıyla toplam net göç hızı da azalmaktadır ki beklenen ilişki budur. Son olarak İRE sıralaması değişiminin beta katsayısı negatif olup beklenene göre zıt ilişkilidir. Nüfusun azalmasıyla İRE sıralaması artmaktadır ki bu beklenen yönde bir ilişki değildir. Bu modelde de; istihdam oranı değişim, kümülatif net göç hızı ve İRE sıralaması değişimi değişkenlerinin sig. değerleri $0,05$ in üzerinde olduğu için anlamlı değildir.

Bu 5 lineer regresyon modelinden sonra bağımlı değişken sabit tutularak 1 tane de hiyerarşik regresyon modeli tahmin edilerek bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etkisi araştırılmıştır.

Tablo 30: Model 6 / Hiyerarşik regresyon analizinde eklenen değişkenler

Variables Entered/Removed ^a	
Model	Variables Entered
1	2013 -2019 Kişi Başlı GSYH Değişim %, 2013 - 2020 Nüfus Artış Hızı Kümülatif, 2020 yılı 65+ Yaş Oranı % ^b
2	2013-2017 İre Sıralaması Değişimi Yüzde, 2013 - 2020 İstihdam Oranı Değişimi, 2013 -2020 Kümülatif Net Göç Hızı ^b
3	65+ Yaş Dağılımları 2013-2020 Değişimi %, 0-15 Yaş Dağılımları 2013-2020 Değişimi %, 15-65 Yaş Dağılımları 2013-2020 Değişimi % ^b
4	2013-2020 Yapı Kullanma İzni Kişi Başlı m2 Değişimi %, 2013-2020 Yapı Ruhsatı Kişi Başlı m2 Değişimi % ^b
5	2013 - 2017 İGE Sıralama Değişimi %, 2013-2017 İGE Skor Değişimi % ^b

Tablo 30'da 2013-2020 nüfus değişimi% bağımlı değişken kabul edilerek, sırasıyla bağımsız değişkenler eklenmiş ve bu değişkenlerin etkisine bakılmıştır. İlk modelde 2013 -2019 kişi başı GSYH değişim %, 2013 - 2020 nüfus artış hızı kümülatif, 2020 yılı 65+ yaş oranı % verileri bağımsız değişken kabul edilmiştir. İkinci modelde ise bunlara 2013-2017 ire sıralaması değişimi yüzde, 2013 - 2020 istihdam oranı değişimi, 2013 -2020 kümülatif net göç hızı, üçüncü modelde bu değişkenlere 65+ yaş dağılımları 2013-2020 değişimi %, 0-15 yaş dağılımları 2013-2020 değişimi %, 15-65 yaş dağılımları 2013-2020 değişimi % eklenmiştir. Dördüncü modelde 2013-2020 yapı kullanma izni kişi başı m2 değişimi %, 2013-2020 yapı ruhsatı kişi başı m2 değişimi %, son olarak beşinci model de 2013 - 2017 İGE sıralama değişimi %, 2013-2017 İGE skor değişimi % bağımsız değişkenleri eklenmiştir.

Tablo 31:Model 6/ Hiyerarşik analizin regresyon kat sayıları

Model Summary									
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	,988 ^a	0.975	0.974	0.94573	0.975	1029.280	3	78	0.000
2	,989 ^b	0.978	0.976	0.90833	0.003	3.185	3	75	0.029
3	,997 ^c	0.995	0.994	0.45184	0.017	77.032	3	72	0.000
4	,997 ^d	0.995	0.994	0.45583	0.000	0.372	2	70	0.691
5	,998 ^e	0.995	0.994	0.44402	0.000	2.888	2	68	0.063
a. Predictors: (Constant), 2013 -2019 Kişi Başlı GSYH Değişim %, 2013 - 2020 Nüfus Artış Hızı Kümülatif, 2020 yılı 65+ Yaş Oranı %									
b. Predictors: (Constant), 2013 -2019 Kişi Başlı GSYH Değişim %, 2013 - 2020 Nüfus Artış Hızı Kümülatif, 2020 yılı 65+ Yaş Oranı %, 2013-2017 İre Sıralaması Değişimi Yüzde, 2013 - 2020 İstihdam Oranı Değişimi, 2013 -2020 Kümülatif Net Göç Hızı									
c. Predictors: (Constant), 2013 -2019 Kişi Başlı GSYH Değişim %, 2013 - 2020 Nüfus Artış Hızı Kümülatif, 2020 yılı 65+ Yaş Oranı %, 2013-2017 İre Sıralaması Değişimi Yüzde, 2013 - 2020 İstihdam Oranı Değişimi, 2013 -2020 Kümülatif Net Göç Hızı, 65+ Yaş Dağılımları 2013-2020 Değişimi %, 0-15 Yaş Dağılımları 2013-2020 Değişimi %, 15-65 Yaş Dağılımları 2013-2020 Değişimi %									
d. Predictors: (Constant), 2013 -2019 Kişi Başlı GSYH Değişim %, 2013 - 2020 Nüfus Artış Hızı Kümülatif, 2020 yılı 65+ Yaş Oranı %, 2013-2017 İre Sıralaması Değişimi Yüzde, 2013 - 2020 İstihdam Oranı Değişimi, 2013 -2020 Kümülatif Net Göç Hızı, 65+ Yaş Dağılımları 2013-2020 Değişimi %, 0-15 Yaş Dağılımları 2013-2020 Değişimi %, 15-65 Yaş Dağılımları 2013-2020 Değişimi %, 2013-2020 Yapı Kullanma İzni Kişi Başlı m2 Değişimi %, 2013-2020 Yapı Ruhsatı Kişi Başlı m2 Değişimi %									
e. Predictors: (Constant), 2013 -2019 Kişi Başlı GSYH Değişim %, 2013 - 2020 Nüfus Artış Hızı Kümülatif, 2020 yılı 65+ Yaş Oranı %, 2013-2017 İre Sıralaması Değişimi Yüzde, 2013 - 2020 İstihdam Oranı Değişimi, 2013 -2020 Kümülatif Net Göç Hızı, 65+ Yaş Dağılımları 2013-2020 Değişimi %, 0-15 Yaş Dağılımları 2013-2020 Değişimi %, 15-65 Yaş Dağılımları 2013-2020 Değişimi %, 2013-2020 Yapı Kullanma İzni Kişi Başlı m2 Değişimi %, 2013-2020 Yapı Ruhsatı Kişi Başlı m2 Değişimi %, 2013 - 2017 İGE Sıralama Değişimi %, 2013-2017 İGE Skor Değişimi %									

Tablo 31'de sırayla eklenerek oluşturulan 5 modeli R square yani regresyon katsayıları incelenmiştir. Model 1; bağımlı değişkenin %97.5 ini açıklarken, 2013-2017 ire sıralaması değişimi yüzde, 2013 - 2020 istihdam oranı değişimi, 2013 -2020 kümülatif net göç hızı değişkenleri eklenerek oluşturulan model 2 % 97.8 ini, 65+ yaş dağılımları 2013-2020 değişimi %, 0-15 yaş dağılımları 2013-2020 değişimi %, 15-65

yaş dağılımları 2013-2020 değişimi % eklenerek oluşturulan model 3 ise %99.5 ini açıklamaktadır. 2013-2020 yapı kullanma izni kişi başı m2 değişimi %, 2013-2020 yapı ruhsatı kişi başı m2 değişimi % eklenerek oluşturulan model 4 de ve 2013 - 2017 İGE sıralama değişimi %, 2013-2017 İGE skor değişimi % değişkenleri eklenerek oluşturulan model 5 de regresyon kat sayısı değerleri değişmemektedir. Bu değişkenlerin bağımlı değişken üzerinde bir etkisi bulunmamaktadır. Tez kapsamında belirlenen hipotezde bağımsız değişkenlerin tümünün nüfus değişimiyle ilişkisi olduğu varsayılmıştır. Bu analiz doğrultusunda, **2013-2020 yapı kullanma izni kişi başı m2 değişimi %, 2013-2020 yapı ruhsatı kişi başı m2 değişimi %, 2013 - 2017 İGE sıralama değişimi % ve 2013-2017 İGE skor değişimi %** bağımsız değişkenlerinin bağımlı değişken ile ilişkisi olmadığı görülmüş ve hipotez desteklenmemiştir.

Tablo 32:Model 6 / Hiyerarşik modelin anova sonuçları

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	2761.785	3	920.595	1029.280	<.001 ^b
	Residual	69.764	78	0.894		
	Total	2831.548	81			
2	Regression	2769.668	6	461.611	559.481	<.001 ^c
	Residual	61.880	75	0.825		
	Total	2831.548	81			
3	Regression	2816.849	9	312.983	1533.029	<.001 ^d
	Residual	14.700	72	0.204		
	Total	2831.548	81			
4	Regression	2817.003	11	256.091	1232.488	<.001 ^e
	Residual	14.545	70	0.208		
	Total	2831.548	81			
5	Regression	2818.142	13	216.780	1099.562	<.001 ^f
	Residual	13.406	68	0.197		
	Total	2831.548	81			

Tablo 32'de ki anlamlılık değeri (sig.) 0.05 değerinden ne kadar küçükse, regresyon modelinin bağımlı değişkendeki varyansı o kadar iyi açıklandığı anlaşılmaktadır. Buna göre hiyerarşik regresyon modelindeki bütün modeller istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < 0.001$).

Tablo 33: Hiyerarşik analizin coefficients değerleri

Coefficients ^a											
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Correlations			Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta			Zero-order	Partial	Part	Tolerance	VIF
1	(Constant)	-2.164	0.935		-2.315	0.023					
	2020 yılı 65+ Yaş Oranı %	-0.031	0.030	-0.020	-1.030	0.306	-0.327	-0.116	-0.018	0.844	1.185
	2013 - 2020 Nüfus Artış Hızı Kümülatif	0.090	0.002	0.988	51.916	0.000	0.985	0.986	0.923	0.872	1.146
	2013 -2019 Kişi Başı GSYH Değişim %	0.023	0.006	0.070	3.762	0.000	-0.054	0.392	0.067	0.909	1.100
2	(Constant)	0.043	1.567		0.028	0.978					
	2020 yılı 65+ Yaş Oranı %	-0.129	0.064	-0.083	-2.018	0.047	-0.327	-0.227	-0.034	0.173	5.776
	2013 - 2020 Nüfus Artış Hızı Kümülatif	0.082	0.005	0.904	17.691	0.000	0.985	0.898	0.302	0.112	8.965
	2013 -2019 Kişi Başı GSYH Değişim %	0.018	0.006	0.056	2.908	0.005	-0.054	0.318	0.050	0.797	1.255
	2013-2017 İre Sıralaması Değişimi Yüzde	-0.014	0.008	-0.031	-1.714	0.091	-0.154	-0.194	-0.029	0.871	1.148
	2013 - 2020 İstihdam Oranı Değişimi	-0.030	0.019	-0.030	-1.574	0.120	0.232	-0.179	-0.027	0.799	1.252
	2013 -2020 Kümülatif Net Göç Hızı	0.010	0.005	0.099	1.930	0.057	0.664	0.218	0.033	0.110	9.089
3	(Constant)	-2.421	0.868		-2.789	0.007					
	2020 yılı 65+ Yaş Oranı %	0.251	0.041	0.160	6.160	0.000	-0.327	0.587	0.052	0.106	9.405
	2013 - 2020 Nüfus Artış Hızı Kümülatif	0.014	0.005	0.153	2.682	0.009	0.985	0.301	0.023	0.022	45.136
	2013 -2019 Kişi Başı GSYH Değişim %	4.218E-05	0.003	0.000	0.012	0.990	-0.054	0.001	0.000	0.673	1.485
	2013-2017 İre Sıralaması Değişimi Yüzde	-0.006	0.004	-0.013	-1.370	0.175	-0.154	-0.159	-0.012	0.847	1.181
	2013 - 2020 İstihdam Oranı Değişimi	-0.002	0.010	-0.002	-0.156	0.876	0.232	-0.018	-0.001	0.760	1.315
	2013 -2020 Kümülatif Net Göç Hızı	0.004	0.003	0.045	1.542	0.128	0.664	0.179	0.013	0.085	11.778
	0-15 Yaş Dağılımları 2013-2020 Değişimi %	0.226	0.020	0.314	11.091	0.000	0.916	0.794	0.094	0.090	11.117
	15-65 Yaş Dağılımları 2013-2020 Değişimi %	0.523	0.038	0.573	13.923	0.000	0.892	0.854	0.118	0.043	23.475
	65+ Yaş Dağılımları 2013-2020 Değişimi %	0.071	0.010	0.094	7.261	0.000	0.712	0.650	0.062	0.428	2.336

Tablo 33’de çoklu regresyon modelinin katsayıları görülmektedir. Model 1 de bağımlı değişken olan 2013-2020 nüfus değişimi yüzdesi üzerine; 2013-2020 nüfus artış hızı kümülatifin ($\beta = -0.20$, $p < 0.05$) ve 2013-2019 kişi başı GSYH değişim % nin ($\beta = 0.070$, $p < 0.05$) anlamlı bir etkisi varken 2020 yılı 65+ yaş oranı % si değişkeninin ($\beta = -0.020$, $p > 0.05$) anlamlı bir katkısı bulunmamaktadır. Tolerance ($1/vif$) değeri ($1 - r^2$) $1 - 0,975$ den bu değer $0,025$ ’dir. Tolerance değerlerinin hepsi $0,025$ ’ten büyüktür. Bu nedenle çoklu eş doğrusallık problemi yoktur. İkinci model de ise 2020 yılı 65+ yaş oranı % ($\beta = -0.083$, $p < 0.05$), 2013 - 2020 nüfus artış hızı kümülatif ($\beta = 0.904$, $p < 0.05$), 2013 -2019 kişi başı GSYH değişim % ($\beta = 0.056$, $p < 0.05$) ve 2013 - 2020 istihdam oranı değişiminin ($\beta = -0.030$, $p < 0.05$) bağımlı değişken 2013-2020 nüfus değişimi yüzdesi üzerinde anlamlı bir etkisi varken, 2013-2017 ire sıralaması değişimi yüzdesinin ($\beta = -0.031$, $p > 0.05$) ve 2013 -2020 kümülatif net göç hızının ($\beta = 0.099$, $p > 0.05$) anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır. Tolerance ($1/vif$)

değeri $(1 - r^2) / 1 - 0,978$ den bu değer 0,022'dir. Tolerance değerlerinin hepsi 0,022'ten büyüktür. Bu nedenle çoklu eş doğrusallık problemi yoktur.

Üçüncü modelde ise, 2020 yılı 65+ yaş oranı % ($\beta = 0.160$, $p < 0.05$), 2013 - 2020 nüfus artış hızı kümülatif ($\beta = 0.153$, $p < 0.05$), 0-15 yaş dağılımları 2013-2020 değişimi % ($\beta = 0.314$, $p < 0.05$), 15-65 yaş dağılımları 2013-2020 değişimi % ($\beta = 0.573$, $p < 0.05$) ve 65+ yaş dağılımları 2013-2020 değişimi % ($\beta = 0.094$, $p < 0.05$) nin bağımlı değişkene anlamlı bir etkisi varken, 2013 -2019 kişi başı GSYH değişim % ($\beta = 0.000$, $p > 0.05$), 2013-2017 ire sıralaması değişimi yüzdesinin ($\beta = -0.013$, $p > 0.05$), 2013 - 2020 istihdam oranı değişiminin ($\beta = -0.002$, $p > 0.05$) ve 2013 -2020 kümülatif net göç hızının ($\beta = 0.045$, $p > 0.05$), anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır. Tolerance ($1/\text{vif}$) değeri $(1 - r^2) / 1 - 0,995$ den bu değer 0,005'dir. Tolerance değerlerinin hepsi 0,005'ten büyüktür. Bu nedenle çoklu eş doğrusallık problemi yoktur.

Tablo 34: tablo 33ün devamı

Coefficients ^a											
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Correlations			Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta			Zero-order	Partial	Part	Tolerance	VIF
4	(Constant)	-2.502	0.889		-2.814	0.006					
	2020 yılı 65+ Yaş Oranı %	0.250	0.041	0.160	6.084	0.000	-0.327	0.588	0.052	0.106	9.414
	2013 - 2020 Nüfus Artış Hızı Kümülatif	0.014	0.005	0.149	2.503	0.015	0.985	0.287	0.021	0.021	48.061
	2013 -2019 Kişi Başı GSYH Değişim %	0.001	0.004	0.002	0.149	0.882	-0.054	0.018	0.001	0.626	1.597
	2013-2017 İre Sıralaması Değişimi Yüzde	-0.006	0.004	-0.013	-1.357	0.179	-0.154	-0.160	-0.012	0.847	1.181
	2013 - 2020 İstihdam Oranı Değişimi	-0.001	0.010	-0.001	-0.080	0.936	0.232	-0.010	-0.001	0.753	1.327
	2013 -2020 Kümülatif Net Göç Hızı	0.004	0.003	0.045	1.537	0.129	0.664	0.181	0.013	0.084	11.932
	0-15 Yaş Dağılımları 2013-2020 Değişimi %	0.224	0.021	0.310	10.754	0.000	0.916	0.789	0.092	0.088	11.354
	15-65 Yaş Dağılımları 2013-2020 Değişimi %	0.528	0.040	0.579	13.158	0.000	0.892	0.844	0.113	0.038	26.345
	65+ Yaş Dağılımları 2013-2020 Değişimi %	0.071	0.010	0.095	7.162	0.000	0.712	0.650	0.061	0.416	2.403
	2013-2020 Yapı Ruhsatı Kişi Başı m2 Değişimi %	0.000	0.001	-0.003	-0.253	0.801	-0.171	-0.030	-0.002	0.580	1.725
	2013-2020 Yapı Kullanma İzni Kişi Başı m2 Değişimi %	-0.001	0.001	-0.007	-0.682	0.498	-0.108	-0.081	-0.006	0.672	1.487
	5	(Constant)	-2.556	0.890		-2.873	0.005				
2020 yılı 65+ Yaş Oranı %		0.264	0.043	0.169	6.168	0.000	-0.327	0.599	0.051	0.093	10.803
2013 - 2020 Nüfus Artış Hızı Kümülatif		0.011	0.005	0.119	1.999	0.050	0.985	0.236	0.017	0.020	50.580
2013 -2019 Kişi Başı GSYH Değişim %		0.002	0.004	0.007	0.673	0.503	-0.054	0.081	0.006	0.596	1.677
2013-2017 İre Sıralaması Değişimi Yüzde		-0.005	0.004	-0.011	-1.230	0.223	-0.154	-0.148	-0.010	0.843	1.187
2013 - 2020 İstihdam Oranı Değişimi		-0.001	0.009	-0.001	-0.097	0.923	0.232	-0.012	-0.001	0.752	1.330
2013 -2020 Kümülatif Net Göç Hızı		0.003	0.003	0.035	1.128	0.263	0.664	0.136	0.009	0.074	13.478
0-15 Yaş Dağılımları 2013-2020 Değişimi %		0.226	0.020	0.314	11.107	0.000	0.916	0.803	0.093	0.087	11.443
15-65 Yaş Dağılımları 2013-2020 Değişimi %		0.564	0.042	0.618	13.445	0.000	0.892	0.852	0.112	0.033	30.344
65+ Yaş Dağılımları 2013-2020 Değişimi %		0.072	0.010	0.096	7.394	0.000	0.712	0.668	0.062	0.409	2.444
2013-2020 Yapı Ruhsatı Kişi Başı m2 Değişimi %		0.00	0.001	-0.001	-0.068	0.946	-0.171	-0.008	-0.001	0.576	1.737
2013-2020 Yapı Kullanma İzni Kişi Başı m2 Değişimi %		0.000	0.001	-0.002	-0.219	0.828	-0.108	-0.027	-0.002	0.633	1.581
2013-2017 İGE Skor Değişimi %		-0.033	0.014	-0.033	-2.396	0.019	-0.006	-0.279	-0.020	0.377	2.652
2013 - 2017 İGE Sıralama Değişimi %	0.001	0.000	0.014	1.287	0.202	0.179	0.154	0.011	0.585	1.710	

Dördüncü ve beşinci modelde analize eklenen değerler R^2 yi değiştirmemektedir, değişkenlerin bağımlı değişken üzerinde bir etkisi yoktur.

Değişkenler arasında korelasyon analizi ardından da bağımlı değişken 2013-2020 yılı nüfus değişimi yüzdesi sabit tutularak beş tane lineer regresyon modeli ve bir tane hiyerarşik regresyon modeli denenmiştir. Buradan sonraki iki modelde bütüşen 10 ilin bağımlı değişkenini 1 diğer illeri 0 tanımlayarak, bağımlı değişken bütüşen iller ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiler belirlenmiştir.

Model 7 de bağımlı değişen olarak büzüşen illeri ve bağımsız değişkenler olarak 2013 - 2020 nüfus artış hızı kümülatif, 2013 -2019 kişi başı GSYH değişim %, 2013 - 2017 İGE sıralama değişimi %, 2013 -2020 kümülatif net göç hızı, 65+ yaş dağılımları 2013-2020 değişimi % belirlenmiştir.

Tablo 35: Model 7'nin regresyon analizi sonuçları

Model Summary									
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
7	,714 ^a	0.509	0.477	0.2381	0.509	15.769	5	76	0.000

a. Predictors: (Constant), 2013 - 2020 Nüfus Artış Hızı Kümülatif, 2013 -2019 Kişi Başı GSYH Değişim %, 2013 - 2017 İGE Sıralama Değişimi %, 2013 -2020 Kümülatif Net Göç Hızı , 65+ Yaş Dağılımları 2013-2020 Değişimi %

Tablo 35 da ki R² değeri (R square), büzüşen illerdeki % 47.7'lik değişimin seçilen 2013 - 2020 nüfus artış hızı kümülatif, 2013 -2019 kişi başı GSYH değişim %, 2013 - 2017 İGE sıralama değişimi %, 2013 -2020 kümülatif net göç hızı, 65+ yaş dağılımları 2013-2020 değişimi % bağımsız değişkenlerle ilişkili olduğunu göstermektedir.

Tablo 36: Model 7'nin anova sonuçları

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
7	Regression	4.471	5	0.894	15.769	<,001 ^b
	Residual	4.310	76	0.057		
	Total	8.780	81			

a. Dependent Variable: Buzusen Iller

b. Predictors: (Constant), 2013 - 2020 Nüfus Artış Hızı Kümülatif, 2013 -2019 Kişi Başı GSYH Değişim %, 2013 - 2017 İGE Sıralama Değişimi %, 2013 -2020 Kümülatif Net Göç Hızı , 65+ Yaş Dağılımları 2013-2020 Değişimi %

Tablo 36'deki anlamlılık değeri (sig.) 0.05 değerinden ne kadar küçükse, regresyon modelinin bağımlı değişkendeki varyansı o kadar iyi açıklandığı anlaşılmaktadır. Buna göre regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (p < 0.001).

Tablo 37: Model 7'nin coefficients tablosu ve değerleri

Coefficients ^a								
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta			Tolerance	VIF
7	(Constant)	0.300	0.204		1.473	0.145		
	65+ Yaş Dağılımları 2013-2020 Değişimi %	0.007	0.005	0.170	1.480	0.143	0.488	2.048
	2013 -2020 Kümülatif Net Göç Hızı	-0.001	0.001	-0.260	-2.326	0.023	0.518	1.929
	2013 -2019 Kişi Başi GSYH Değişim %	-0.002	0.002	-0.093	-1.112	0.270	0.931	1.074
	2013 - 2017 İGE Sıralama Değişimi %	0.000	0.000	0.178	2.092	0.040	0.896	1.116
	2013 - 2020 Nüfus Artış Hızı Kümülatif	-0.003	0.001	-0.631	-4.592	0.000	0.342	2.926

Tablo 37'deki bağımlı değişken olan büzüşen iller üzerine; 65+ yaş dağılımları 2013-2020 değişimi % ($\beta= 0.170$, $p > 0.05$) ve 2013 -2019 kişi başi GSYH değişimi % ($\beta= -0,093$ $p > 0.05$) değişkenleri anlamlı değildir. 2013 - 2020 nüfus artış hızı kümülatif ($\beta= -0,631$ $p < 0.05$) değerinin anlamlı olduğu ve büzüşen iller göstergesi ile negatif / zıt yönlü bir ilişkisi olduğu görülmektedir. Nüfus artış hızının azalmasıyla büzüşen iller artmaktadır. VIF değerlerinin hepsi 3'den büyüktür. Bu nedenle çoklu eş doğrusallık problemi yoktur.

Model 7'de beta katsayılarına göre 65+ yaş dağılımlarının işareti pozitifdir. İllerin büzüşmesiyle 65+ yaş dağılımlarındaki değişim artmaktadır ki bu beklenen bir ilişkidir; büzüşen illerde yaşlı nüfus artmaktadır. Kümülatif net göç hızının beta katsayısı negatiftir. İllerin büzüşmesiyle kümülatif net göç hızı azalmaktadır ki bu da beklendiği gibidir, büzüşen illerde kümülatif net göç hızı azalmaktadır. Kişi başi GSYH'nin katsayısının işareti de negatiftir. Büzüşme arttıka kişi başi düşen GSYH azalmaktadır ki bu beklenen bir ilişkidir. İGE sıralamasının beta katsayısının işareti pozitif, aynı yönlüdür. İller büzüştükçe, büzüşme arttıka İGE sıralaması artmaktadır ki bu beklenen bir ilişi değildir. Büzüşen illerde insani gelişmişlik endeksinin (İGE) azalması beklenmektedir. Son olarak kümülatif nüfus artış hızının işareti de negatiftir. İller büzüştükçe kümülatif nüfus artış hızı azalmaktadır ki bu da beklenen bir ilişkidir. Bu model de kümülatif net göç hızı ve kümülatif nüfus artış hızı göstergeleri anlamlıyken diğer değişkenlerin sig. değerleri 0.05 den büyük olduğu için anlamlı değildir.

Model 8 'de bağımlı değişken büzüşen iller, bağımsız değişkenler ise 15-65 yaş dağılımları 2013-2020 değişimi %, 2013 -2019 kişi başı GSYH değişim %, 2013 - 2017 İGE sıralama değişimi %, 2013 -2020 kümülatif net göç hızı olarak belirlenmiştir.

Tablo 38: Model 8'un regresyon analizi sonuçları

Model Summary									
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
8	.690 ^a	0.477	0.450	0.2443	0.477	17.541	4	77	0.000
a. Predictors: (Constant), 15-65 Yaş Dağılımları 2013-2020 Değişimi %, 2013 -2019 Kişi Başı GSYH Değişim %, 2013 - 2017 İGE Sıralama Değişimi %, 2013 -2020 Kümülatif Net Göç Hızı									

Tablo 38'deki R² değeri (R square), büzüşen illerdeki % 45'lik 15-65 yaş dağılımları 2013-2020 değişimi %, 2013 -2019 kişi başı GSYH değişim %, 2013 - 2017 İGE sıralama değişimi %, 2013 -2020 kümülatif net göç hızı bağımsız değişkenlere bağımlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 39: Model 8'in anova sonuçları

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
8	Regression	4.186	4	1.047	17.541	<.001 ^b
	Residual	4.594	77	0.060		
	Total	8.780	81			
a. Dependent Variable: Buzusen Iller						
b. Predictors: (Constant), 15-65 Yaş Dağılımları 2013-2020 Değişimi %, 2013 -2019 Kişi Başı GSYH Değişim %, 2013 - 2017 İGE Sıralama Değişimi %, 2013 -2020 Kümülatif Net Göç Hızı						

Tablo 39'da ki anlamlılık değeri (sig.) 0.05 değerinden ne kadar küçükse, regresyon modelinin bağımlı değişkendeki varyansı o kadar iyi açıklandığı anlaşılmaktadır. Buna göre regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (p < 0.001).

Tablo 40: Model 8'in coefficients tablosu ve değerleri

Coefficients ^a								
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta			Tolerance	VIF
8	(Constant)	0.229	0.184		1.246	0.217		
	2013 -2020 Kümülatif Net Göç Hızı	-0.003	0.000	-0.500	-5.581	0.000	0.846	1.182
	2013 -2019 Kişi Başı GSYH Değişim %	0.000	0.002	-0.012	-0.142	0.888	0.960	1.042
	2013 - 2017 İGE Sıralama Değişimi %	0.000	0.000	0.207	2.446	0.017	0.950	1.053
	15-65 Yaş Dağılımları 2013-2020 Değişimi	-0.019	0.004	-0.367	-4.202	0.000	0.893	1.120

Tablo 40'da ki bağımlı değişken büzüşen iller üzerine; 2013 -2020 kümülatif net göç hızı($\beta = -0.500$, $p < 0.05$), 2013 - 2017 İGE sıralama değişimi %, ($\beta = 0,207$, $p < 0.05$), 15-65 yaş dağılımları 2013-2020 değişimi %, ($\beta = -0,367$, $p < 0.05$) değişkenlerinin anlamlı bir katkısı bulunmaktadır. Net göç hızı ve 15-65 yaş dağılımları göstergeleriyle negatif işaretli olup, net göç hızı azaldıkça büzüşme artmakta ve 15-65 yaş dağılımları azaldıkça büzüşme artmaktadır. Bu iki göstergenin de ilişkisi beklenildiği gibidir. Ek olarak 2013 -2019 kişi başı GSYH değişim %, ($\beta = -0,012$, $p > 0.05$) göstergesinin anlamlı bir katkısı bulunmamaktadır. Tablodaki VIF değerlerinin 3'ün altında olmasıyla çoklu eş doğrusallık problemi bulunmamaktadır.

Model 8'in beta katsayılarına göre kümülatif net göç hızının işareti negatif ve beklenene göre ters yönlüdür. İller büzüştüğçe kümülatif net göç hızı azalmaktadır ki bu beklenen bir ilişkidir. İGE sıralamasının beta katsayısı pozitifdir. Büzüşme arttıkça İGE sıralaması da artmaktadır ki böyle bir ilişki söz konusu değildir. 15-65 yaş dağılımlarının beta katsayısı negatiftir. İller büzüştüğçe 15-65 yaş grubu azalmaktadır ki nüfusun da azalmasıyla bu beklenen yönlü bir ilişkidir. Kişi başı düşen GSYH'nin de beta katsayısı negatiftir. İller büzüştüğçe kişi başı düşen GSYH da azalmaktadır ki bu beklenen bir ilişkidir. Fakat bu modelde kişi başı GSYH'nin sig. değeri 0.05 den büyük olduğu için anlamlı değildir.

8. BÖLÜM SONU DEĞERLENDİRMESİ

Bölüm 3 de literatürdeki araştırmalar sonucunda büzüşen iller için göstergeler ortaya çıkmıştır. Bu göstergeler önce Türkiye için ardından 81 il için analiz edilmiştir. Türkiye de ki büzüşen iller için ana gösterge olan nüfusun azalması incelenmiştir. Türkiye geneline bakıldığında, TÜİK tarafından yapılan projeksiyona göre nüfusun 2070 yılına kadar artacağı ve sonrasında azalacağı görülmüştür. 2013 yılından 2020 yılına kadar incelenen illerde de nüfus değişimlerinin negatif olduğu Ağrı, Ardahan, Çorum, Erzurum, Kars, Muş, Tokat, Tunceli, Yozgat ve Zonguldak illeri bu tez kapsamında Türkiye’de büzüşen iller olarak belirlenmiştir. Yapılan yaş dağılımı analizlerinde de en az %10 olması gereken 65 yaş dağılımı sınırının Türkiye de 2020 yılında %9,51 olduğu ve yapılan projeksiyonlarda bu oranın 2080 yılında % 25,60 olacağı görülmüştür. Ülke genelinde yıllar geçtikçe yaşlanan insanların sayısının artacağından onlar için ihtiyaca göre sağlık kuruluşları, yaşlı ve bakım merkezleri kurulmalıdır. Aynı analizler büzüşen iller için de yapılmış ve büzüşen illerin 0-15 yaş grubundaki yaşayanların sayısının azaldığı görülmüştür. Doğum oranlarının da azalmasıyla beraber bu illerde nüfus azalmakta ve iller büzüşmektedir. Buna ek olarak büzüşen illerde ölüm sayılarının artması beklenirken Türkiye’deki illerde bu gösterge değişiklik göstermektedir. Literatürdeki örnekler de büzüşen illerde ölüm sayısının artması ve hatta doğum sayılarından fazla olması görülürken ülkemizde büzüşme için bundan bahsetmek mümkün değildir. 2013-2020 yılları arasında incelenen doğurganlık hızlarında da Türkiye’de sadece Tunceli ilinin artışta olduğu ve geri kalan 80 ilin de doğurganlığının düştüğü görülmüştür. Doğurganlığın azalması gelecek yıllardaki genç nüfusun da az olması demektir. Bu da ileride çalışan nüfusun azalacağı ve illerin nüfusunun azalacağını göstermekte ve hizmetler ile donatıların talebin üstünde kalacağı anlaşılmaktadır. Bunun için illerin planlarında buna göre karar verilmesi gerekmektedir.

İllerin için yapılan kümülatif net göç analizinde ise Tunceli hariç diğer 9 ilin negatif işaretli olduğu, bunlara ek olarak başka illerinde negatif olduğu görülmüştür. Büzüşen iller dışındaki illerin bu negatif kümülatif net göçünü doğal nüfus artışının kapatmasıyla bu illerde nüfus azalışı yaşanmamıştır. Fakat büzüşen illerdeki kümülatif net göç hızlarının incelenen yıllarda negatif çıkmasının plan yapıcılar ve karar vericiler tarafından irdelenmesi gerekmektedir. İnsanların göç hareketleri daha iyi yaşam standartlarına, daha iyi koşullara göredir. Bu büzüşen illerin standartları alınacak plan kararları ile arttırılmalıdır. İstihdam verisi düzey 2 bölgelerinde olmasına rağmen büzüşen illerin olduğu gruplarda istihdamın azaldığı görülmüştür. Fakat Tokat ve Çorum'un bulunduğu TR83 ve Erzurum'un bulunduğu TRA1 bölgelerinin istihdamı artmaktadır. Buradaki artışın sebebi de diğer illerdeki istihdamdan kaynaklandığı tahmin edilmektedir. Kişi başı düşen gayri safi yurtiçi hasılanın (GSYH) büzüşen illerde yatırım yapılmamasından dolayı azalması beklenmekteydi fakat Türkiye deki bütün iller de bu değer artışta olduğu görülmüştür. Bunun sebebinin de nüfus artışı yaratmayan baraj gibi bölgesel yatırımlar olduğu düşünülmektedir.

İnsanların yaşadıkları yerlerden taşınmasıyla beraber konut açıkları ortaya çıkmakta, hatta fiziksel çürümeler meydana gelmekte, bu durum binaların yıkılması ve konutlara yeni talebin olmaması ile sonuçlanmaktadır. İncelenen kişi başı düşen yapı ruhsatı metrekare değişimine bakıldığında bu değer Türkiye ortalaması negatif olmasına rağmen büzüşen illerde değişiklik göstermektedir. Yapı kullanma izin belgesine göre üretilen konut sayılarında 2013-2020 yılları arasında Tunceli ili hariç bütün illerde artış olduğu görülmektedir. Yapı kullanma izni kişi başı metrekaresine göre de büzüşen iller değişiklik göstermiştir. Türkiye de büzüşmenin konut üretimi üzerinde etkisinin olmadığı anlaşılmıştır.

Sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksinde büzüşen illerin alt kademelerde olması beklenirken sadece Zonguldak 3.kademede, geri kalan 9 il beklenen düzeydedir. Bu illerin doğuda yoğunlaştığı, bölgeler arası gelişmişliğin de etkisinin olduğunu söylemek mümkündür. İnsani gelişmişlik endeksinde büzüşen illerden sadece Ağrı'nın orta gelişmişlik seviyesinde yer alarak Türkiye'deki en az gelişmiş il olduğunu göstermektedir. İller arası rekabetlik endeksinde ise büzüşen iller değişiklik göstermiştir, fakat Ağrı ilinin incelenen yıllar arasında sıralaması değişmemiş ve 81. İl olarak kalmıştır. Bunun sebebinin Ağrı'ya yatırımların eksikliği olduğu kabul edilebilir.

Yapılan tüm bu analizler sonucunda Türkiye de 10 büzüşen il belirlenmiş ve harita 23’de gösterilmiştir. Türkiye’deki bu büzüşme göstergelerinin birbirleriyle ilişkisini anlamak, Türkiye’de büzüşmeyi tanımlamak için korelasyon ve regresyon analizleri de yapılmıştır. Yapılan analizlerde birçok model denenmiştir ve katsayılar ile işaretleri modele göre değişiklik göstermektedir. Nüfus değişiminin bağımlı değişken kabul edildiği regresyon modellerinde; en yüksek R² değerine (r square) değeri model 5 de 2013 - 2020 nüfus artış hızı kümülatif, 2013-2017 İRE sıralaması değişimi yüzde, 2013 -2019 kişi başı GSYH değişim %, 2013 - 2020 istihdam oranı değişimi, 2013 -2020 kümülatif net göç hızı, 65+ yaş dağılımları 2013-2020 değişimi % bağımsız değişkenleri ile açıklanmıştır. Fakat modellerde sig. değerlerinin 0.05 den büyük çıktığı göstergelerin anlamlı bir katkısı bulunmamakta ve bu oran değişkenlerin birbirleriyle ilişkisinden de etkilenmektedir. Model 1’de R² değeri % 88 olarak bulunmuş olup incelenen modellerin en anlamlısıdır. Tahmin edilen modellerde Türkiye’de büzüşme net göç hızı, 65+ yaş oranı, 65+ yaş dağılım değişimi, nüfus projeksiyonu, istihdam oranı değişimi ile ilişkilidir. Model 6 da hiyerarşik regresyon modeli tahmin edilerek hangi değişkenlerin nüfus değişimi üzerinde etkisinin olmadığı bulunmuştur. 2013-2020 yapı kullanma izni kişi başı m2 değişimi %, 2013-2020 yapı ruhsatı kişi başı m2 değişimi %, 2013 - 2017 İGE sıralama değişimi % ve 2013-2017 İGE skor değişimi % değişkenlerinin bağımlı değişken olan nüfus değişimi üzerinde bir etkisinin olmadığı görülmüştür. Bu analizlere ek olarak büzüşen 10 ilin bağımlı değişkenini 1 diğer illeri 0 tanımlayarak, bağımlı değişken büzüşen iller ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişkileri test etmek için iki model (model 7-8) daha tahmin edilmiştir. Model 7 de büzüşmenin artmasıyla, 65+yaş dağılımdaki değişimin artması, kümülatif net göç hızının azalması ve kümülatif nüfus artış hızının azalması beklendiği gibi çıkmıştır. Model 8 de ise iller büzüştüğçe, kümülatif net göç hızının azalması, 15-65 yaş grubunun azalması, kişi başı GSYH’nin azalması beklendiği gibi çıkmıştır.

Yapılan analizler sonucunda Türkiye de büzüşme olgusunun göç, yaşlanma, istihdam kavramlarıyla ilişkisi vardır.

BÖLÜM IV

9. SONUÇ

Bu tez kapsamında büzüşme kavramını, nedenlerini ve sonuçlarını irdeleyip Türkiye’de ki büzüşme olgusunun dinamiklerinin neler olduğunu bulmak ve büzüşen illeri araştırmak amaçlanmıştır.

9.1. TEZ KAPSAMINDA ULAŞILAN SONUÇLAR

Bu tez kapsamında büzüşen şehir kavramı önce yazında incelenmiştir. Uluslararası bir tanım olmaması sebebiyle, bu konuda çalışmış yazarların ve ülkelerinin kavramı ve nedenlerini ele alış biçimleri analiz edilmiştir. Büzüşen illerin demografik, mekânsal, ekonomik, sosyal ve çevresel nedenlerden kaynaklandığı görülmüştür (tablo 3). Bu nedenler birbirini de etkilemektedir. Ekonomideki dönüşümler, krizler demografik özellikleri etkilerken, demografideki değişimler de mekânı ve çevreyi etkilemektedir.

Büzüşen şehirlerin tanımında literatürde farklı nedenler olsa da nüfusun azalması hepsinde ortak bir nedendir. Mekânı, şehri canlı tutan insanlardır. Nüfusun azalması doğal nüfus azalışı, ailelerin gelecek korkusu, tıp sektörünün gelişmesi gibi nedenlerle doğum oranlarının azalması, özellikle farklı nedenlerden dolayı genç nüfusun azalması, insanların başka illere göç etmesi ve şehrin göç edecek insanları çekememesi sonucu negatif net göç ve genç nüfusun göç etmesi, doğum oranlarının azalması ve yaşlı nüfusun artmasıyla nüfusun yaşlanması demografik nedenlerin alt başlıklarıdır.

Mekândaki hareketler de şehrin büzüşmesine neden olmaktadır. Siyasi nedenler, insanların banliyölere taşınması, kentsel yayılma gibi hareketler şehir içinde insanların bir yerden başka yere taşınmasıdır. Yurt dışında daha çok yaygın olan bu kavramlar şehirlerde boşluklar, çöküntü alanları yaratmaktadır. Ülkemizde de hissedilen bölgesel eşitsizlik kavramı da şehirlerin eşit gelişme şartlarında, olanakların

da olmamasına neden olmaktadır. Ülkemizde beş yıllık kalkınma planlarına da konu olan kavram hala çözülememiştir ve batıdaki iller ile doğudaki iller arasındaki farklılıklar yıllar geçtikçe daha da artmaktadır. Doğuya yapılan yatırımların eksikliği bu farkların artmasının nedenlerindedir. Bu nedenler de mekânsal nedenlerin alt başlığı altında incelenmiştir.

İnsanların hayatını devam ettirebilmesi için çalışması ve para kazanması gerekmektedir. Sanayileşmeyle beraber bazı bölgeler gelişirken bazı bölgelerde demografik ve ekonomik sorunlar yaşanmıştır. Küreselleşme ve teknolojinin gelişmesiyle beraber sektörler gelişmiş ve pazar ihtiyacı değişmeye başlamıştır. Bu ihtiyaca cevap verebilen sektörler, şehirler gelişmeye devam etmiş fakat bu ihtiyaca cevap veremeyen sektörler ise faaliyetlerini sürdürememiştir. Bu süreçte gerileyen sektörlerdeki istihdamın ihtiyaçlarını karşılayamayan şehirler ise büzüşmeyle karşı karşıya kalmışlardır. Ekonomik krizlerin yaşandığı dönemlerde de istihdamdaki azalmalar yüzünden insanların yeni iş arayışları göç ile sonuçlanmaktadır. Sosyal eşitsizlikler, ırkçılık gibi sosyal nedenler ve iklim değişikliği, doğal afetler ve salgın hastalıklar gibi çevresel nedenler de kentsel büzüşmeye neden olmaktadır. Araştırılan bu nedenler tek başına şehirlerde olabileceği gibi birden çok neden de şehri büzüşmeye itmektedir.

Tüm bu nedenler şehirde mekâna, ekonomiye, sosyal ve çevresel etkilere neden olmaktadır. Nüfusla beraber işletmelerin küçülmesi insanları göçe iterken, şehirlerde boş evler, terk edilmiş sokaklar, kullanılmayan donatılar, hizmet seviyesi düşen altyapılar ortaya çıkmaktadır. İnsanların gitmesiyle çöküntü haline gelen boş alanlarda güven problemi oluşmaktadır. Kentsel yoğunluğun azalmasıyla, delikli alanlar ortaya çıkmaktadır. Bu boşluklar incelenen dünya örneklerinde dönüşümün işlevleri kullanılarak şehre geri katılmaktadır. Büzüşmenin ekonomiye de etkisi vardır. İnsanların gitmesiyle vergiler azalmakta, altyapı maliyetleri artmakta ve şehir cazibesini kaybetmeye başladığı için yatırım çekememektedir. Kalifiyeli insanların da göç etmesiyle sektörde çalışabileceklerin sayısı da azalmaktadır. Şehirlerde göç eden insanların genellikle daha iyi eğitilmiş ve vasıflı olmaları sosyal etkilere de sebep olmaktadır. Genç nüfusun göç etmesi ve doğum oranlarının da azalması nüfusun yaşlanmasına sebep olmaktadır. Bu yaşlanmadan dolayı şehirde huzurevlerinin ve sağlık kuruluşlarının artması gerekmektedir. Şehir yaşlıların kullanımına uygun olmalıdır. Büzüşme çevreye de etki etmektedir. Büzüşme sonucunda oluşan çöküntü alanları ve boş alanların kentsel dönüşüm konusu olmasıyla beraber neye

dönüştürüleceği de çevreyi etkilemektedir. Uygulamalar yaşam kalitesini de arttırabilmektedir. Ek olarak yaşayan insan sayısının azalmasıyla çevre kirliliğinde azalmalar olmakta; egzoz dumanları, çöp gibi kirlilikler de azalmaktadır. İncelenen nedenler şehirden şehre farklılık gösterdiği gibi sonuçları da farklılık göstermektedir. Büzüşme sonucunda şehirlerin bu etkilere göre nasıl bir politika izleyeceği de tartışma konusudur. Büzüşmeyi kabul edip çözüm arayanların olduğu gibi, inkâr edenler ve büyümeyi amaçlayan şehirler de vardır.

Hem süreci hem de yapılabilecek çözümleri ve şehirlerin uyguladıkları projeleri anlamak amacıyla Dünya'daki büzüşen şehirlerden örnekler incelenmiştir. İstihdamın azalması ve doğurganlık oranının düşmesiyle Makiivka, sanayisizleşme, banliyöleşme ve doğum oranlarının düşmesiyle Halle, banliyöleşme ve ekonomik sektörün çökmesi ile Detroit ve nüfusun göç ile azalması, siyasi nedenler, banliyöleşme, doğum oranının azalması ile Leipzig kentleri örnek olarak seçilmiştir. Kentlerin neden büzüştüğü, nasıl büzüştüğü ve büzüşmeye karşı şehirlerin getirdiği politikalar incelenmiştir. Makiivka'da; yerel yetkililerin dış finansman ve yardım istemeleri üzerine 2008 yılında, METRO Cash & Carry perakende ve satış yeri olarak atıl (brownfield) alanın temizlenmesi ve yeniden geliştirilmesi için yatırımda bulunmuştur. Fakat nüfusu hala azalmaya devam etmektedir. İkinci örnek olan Halle'de büzüşmeden sonra kentsel yapılandırma yapılmıştır. Kamu harcamaları azaltılmış, ihtiyaç dışındaki konutlar yıkılmış, yeni planlar önerilmiş ve süreç mahalle sakinleriyle yürütülmüştür. Detroit örneğinde ise, binalar yıkılmış ve temizlenmiş, kurtarılması gereken fabrikalar kurtarılmış veya yıkılmıştır. Fon desteği sağlanmış, üniversiteye yeni bölümler açılmış ve yeni fuarlar düzenlenmiştir. Şehre bu girişimlerle tekrar yatırımcılar çekilmiştir. Detroit'in geleceği için 50 yıllık bir plan yapılmış, fakat şehrin nüfusu hala azalmaya devam etmektedir. Son büzüşen şehir örneği olan Leipzig'de, şehir yönetimi büzüşmenin yarattığı boşlukları fırsata çevirmiş ve müstakil evler inşaa etmiştir. Krizden sonra hizmet sektörünü geliştirmiş ve eğitime ağırlık vermişlerdir. Kentsel dönüşümün işlevleri kullanılmış ve binaların $\frac{3}{4}$ ü yenilenmiştir. Yeşil alanlar geliştirilmiş ve ulaşım modları çeşitlendirilmiştir. İçlerinde BMW, Porsch, Amozon'un bulunduğu firmalar tarafından gerçekleştirilen yatırımları çekmeyi başarmıştır. Şehrin nüfusu artış trendine girmiştir.

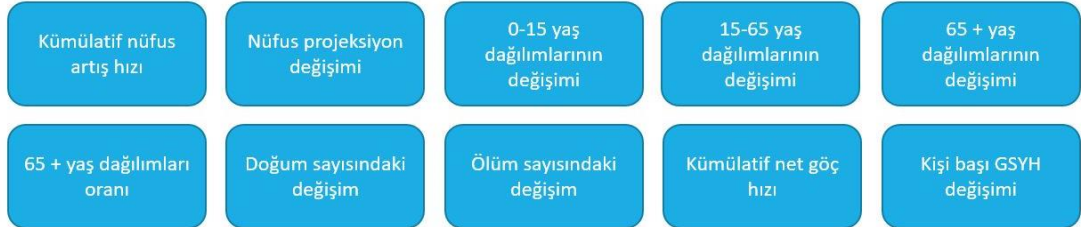
Büzüşen şehirlerdeki çöküntü alanlarına cevap olarak kentsel dönüşüm projelerinin yapıldığı görülmüştür. Buradan yola çıkarak Dünya'dan ve Türkiye'den endüstriyel dönüşüm alanları da incelenmiştir. İncelenen örneklerdeki dönüşümler

şehirlerin ihtiyaçlarına göre işlevlendirilmiş, koruma politikalarıyla dönüştürülmüştür. İçerisinde kültür, sanat, eğitim, ticari, turizm, endüstriyel donatıları bulunmaktadır. Bunlara ek olarak büzüşmeyle alakalı yapılan projeler de tez kapsamında incelenmiştir.

Bölüm 3 de ise incelenen bu kavramlar ve örnekler kapsamında Türkiye’de büzüşen iller araştırılmıştır. Bunun için nüfus artışı ve nüfus projeksiyonları adı altında; Türkiye’nin ve illerin nüfus değişimleri, nüfus artış hızları, nüfus projeksiyonları incelenmiştir. Türkiye nüfus artış hızı 2019 yılında binde 13,9 iken bir anda 2020 yılında binde 5,5 e düşerek, binde 12,7 olan TÜİK’in 2020 projeksiyon nüfus artış hızının da altında kalmıştır. Yine toplam nüfus projeksiyonunda 2075 e kadar Türkiye nüfusunun artacağı sonrasında ise düşüşe geçeceği öngörülmektedir. Fakat nüfus artış hızı projeksiyonuna göre bile 2020 yılında gerçekleşen tahmin edilenin altında kalmış olması nüfusun azalmasının 2075 yılından daha erken olacağını kanıtlamaktadır. İllerin 2013 yılından 2020 yılına kadarki kümülatif nüfus artış hızları incelendiğinde ise Ağrı, Ardahan, Erzurum, Kars, Muş, Tokat, Tunceli, Yozgat ve Zonguldak illerinde negatif çıkmıştır. Aynı yıllardaki nüfus değişimi yüzdelik olarak incelendiğinde ise Ağrı, Ardahan, Erzurum, Kars, Muş, Tokat, Tunceli, Yozgat ve Zonguldak illerine ek olarak Çorum da azalış göstermektedir. TÜİK tarafından yapılan ve 2018 yılı baz alınarak hazırlanan 2025 nüfus projeksiyonuna göre; Tokat’ın nüfusunun artacağını, Zonguldak, Çorum, Yozgat, Tunceli, Erzurum, Muş, Kars, Ardahan, Ağrı illerine ek olarak Çankırı, Sivas, Artvin, Hakkari illerinin de nüfusunun azalacağı tahmin edilmiştir.

Yaş dağılımı analizlerinde ise, 2013-2020 yılları arasında Türkiye’de 65 + yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranının artışta olduğu ve 2080 e kadar da yaşlı nüfusun oranının artacağı tahmin edilmiştir. Dünya sağlık örgütüne göre yaşlı nüfus oranının %10 ve üzerinde olması yaşlı toplum demekken Türkiye’de bu oran 2020 yılında %9,51’dir. Büzüşme riski taşıyan illerin 65 + yaş oranlarına bakıldığında dengesiz bir dağılım söz konusudur. Bu durum illerin aynı zamanda negatif göç yaşamasıyla açıklanabilmektedir. Bunlara ek olarak Türkiye’deki bütün illerin 65+ yaş grubunun 2013 yılından 2020 yılına kadar arttığı da belirlenmiştir. 0-14 yaş grubunda 2013 yılından 2020 yılına kadar illerde farklılıklar olduğu, fakat büzüşme riski taşıyan illerde azaldığı görülmüştür. Bu analize ek olarak doğum ve ölüm sayıları da analiz edilmiştir. Türkiye’de 2013 yılından 2020 yılına kadar Tekirdağ ve Yalova illerinin doğum sayısında artışta olduğu geri kalan 79 ilin de negatif yönlü olduğu

belirlenmiştir. En çok azalanların ise büzüşme riski taşıyan iller olduğu görülmüştür. İllerde doğum oranlarının azalması 0-14 yaş grubunun azalmasına, 65 yaşın artması ise nüfusun yaşlanmasına sebep olmaktadır. Bazı sorunlardan dolayı insanlar buldukları illerden göç etmektedirler. 2013 yılından 2020 yılına kadarki toplam net göç hızına bakıldığında, büzüşme riski taşıyan şehirlere ek olarak bir çok ilin daha kümülatif net göç hızı eksidir. İstihdam analizine bakıldığında ise düzey 2 bazında olsa bile büzüşme riski taşıyan illerin olduğu bölgelerin istihdamında azalma yaşanmaktadır. Bu incelenen nedenler birbirleri ile iç içe işlemektedir. Kişi başı gsyh değişimde ise büzüşme riski olan illerin negatif olması beklenirken pozitif yönde olduğu hatta %100 ün üzerinde artış olduğu görülmektedir. Bunun nedeninin, GSYH Sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyine bakıldığında büzüşme riski gösteren illerin 4, 5 veya 6. Kademe olması beklenirken sadece Zonguldak ilinin 3.kademede olduğu görülmüştür. Tepav tarafından yapılan insani gelişme endeksine göre ise Ağrı ili hariç diğer illerin yüksek gelişmişlik ve çok yüksek gelişmişlik seviyesinde olduğu belirlenmiştir. Tüm bu analizlere ek olarak illerin bölge planlarına ve kalkınma planlarına da bakılmıştır. Fakat bu planlara göre sadece Kars ve Ardahan illerinin nüfuslarının azalacağı, Ağrı, Çorum, Erzurum, Muş, Tunceli, Yozgat, Zonguldak ve Tokat illerinin gelişeceği öngörülmüştür.

Şekil 23: Korelasyon analizine göre Türkiye'de büzüşme kavramının kuvvetli ilişkisi olduğu göstergeler

Yapılan korelasyon analizi sonucunda; 2013-2020 nüfus değişimi yüzdesi, 2018-2025 nüfus projeksiyon değişimi % ; 0-15 yaş dağılımları 2013-2020 değişimi; 15-65 yaş dağılımları 2013-2020 değişimi; 65+ yaş dağılımları 2013-2020 değişimi % ; doğum sayısı değişimi 2013-2020 % ; 2013-2020 kümülatif net göç hızı ve 2013-2020 istihdam oranı değişimi ile birlikte artmakta veya azalmaktadır. Bu değişkenlere ek olarak 2013 – 2020 nüfus değişimi yüzdesi ile 2020 yılı 65 yaş oranı % ters yönlü bir ilişkide olduğu için bir değişken artarken diğer değişken azalmaktadır. 2013 – 2020 nüfus değişimi yüzdesi ile 2013-2017 İGE sıralaması değişimi %; ölüm sayısı değişimi

2013-2019%; 2013-2019 kişi başı GSYH değişimi %; 2013-2020 yapı ruhsatı kişi başı m2 değişimi %; 2013-2020 yapı kullanma izni kişi başı m2 değişimi % ; 2013-2017 İGE skor değişimi % ve 2013-2017 İRE sıralaması değişimi % değişkenleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bunlara ek olarak, 2013-2020 nüfus artış hızı kümülatif, 2018-2025 nüfus projeksiyon değişimi %, 0-15 yaş dağılımları 2013-2020 değişimi %, 65+ yaş dağılımları 2013-2020 değişimi % , doğum sayısı değişim 2013-2020 %, ölüm sayısı değişim 2013-2019 % ile kuvvetli bir ilişki bulunurken, 2020 yılı 65+ yaş oranı yüzdesi, 2013-2020 kümülatif net göç hızı ile ve 2013-2019 kişi başı GSYH değişim yüzdesi ile orta ilişki bulunmaktadır.

2013 -2020 nüfus değişim yüzdesi değişkeni bağımlı değişken kabul edilerek birçok regresyon modeli denenmiştir. Buna göre; **2013-2020 yapı kullanma izni kişi başı m2 değişimi %**, **2013-2020 yapı ruhsatı kişi başı m2 değişimi %** , **2013 - 2017 İGE sıralama değişimi %** ve **2013-2017 İGE skor değişimi %** değişkenlerinin bağımlı değişken ile ilişkisi olmadığı görülmüştür. 2013 -2020 nüfus değişimi % bağımlı değişkeni ile 2013 - 2020 istihdam oranı değişimi, 2013 -2020 kümülatif net göç hızı, 65+ yaş dağılımları 2013-2020 değişimi % ve 2013 - 2020 nüfus artış hızı kümülatif, 2019 kişi başı GSYH değişim % ve 2013-2017 İRE sıralaması değişimi % ile ilişkisi % **97,7** oranında açıklanabilmektedir. Diğer yandan yapılan hiyerarşik regresyon modeline göre de yukarıdaki değişkenlere ek olarak 2020 yılı 65+ yaş oranı, 0-15 yaş dağılımları 2013-2020 değişimi %, 15-65 yaş dağılımları 2013-2020 değişimi % ile ilişkisi %**99,5** oranında açıklanabilmektedir.

Türkiye'deki illerin nüfusunun azalmasının birçok sebebi vardır. Tez kapsamında da bunlar analiz edilmiştir. Büzüşen şehir kavramının ülkemizde de olduğu analizlerde görülmektedir. İncelenen örnekler ile beraber bu illerimize getirilebilecek politikaların, yapılacak analizlerin belediyeler, bakanlıklar tarafından karar verilip yapılması gerekmektedir. Bu tez kapsamında, yapılan bütün analizler doğrultusunda, Türkiye'de; Ağrı, Ardahan, Erzurum, Çorum, Kars, Muş, Tunceli, Yozgat, Zonguldak ve Tokat illeri büzüşen illerdir. Türkiye' de ki büzüşme kavramı; nüfus değişimi başta olmak üzere, yaş dağılımlarındaki değişimlerle, doğum sayısındaki değişimlerle, kümülatif net göç hızı ile ve istihdam oranı ile doğru orantılı da bir ilişki bulundururken, 65 + yaş oranı ile ters yönde bir ilişki bulunmaktadır. Korelasyon analizinde büzüşmenin GSYH ve İRE sıralaması değişkenleriyle anlamlı bir ilişkisi bulunmamasına rağmen regresyon analizlerinde bağımlı değişkeni

Demografik Değişim İçin Politikalar	<ul style="list-style-type: none"> •doğurganlığa teşvik •yaşlılar için erişilebilirlik •yaşlı dostu şehirler
Ekonomik Politikalar	<ul style="list-style-type: none"> •ekonomik dayanıklılığın artırılması •KOBİ desteklenmesi •kentsel kümelenme/ yığılma •teknoloji parklarının oluşturulması •işletmelerin pazar şartlarına uyum sağlaması •sektör çeşitliliğinin sağlanması •yeni meslek gruplarına uyum ve eğitimler •teknolojiye uyum
Mekansal Politikalar	<ul style="list-style-type: none"> •kentsel dönüşüm müdahale biçimleri •sokak ve meydanların yenilenmesi •arazi ve binalarda geçici kullanımlar •kentsel tarım •yoğunluk azaltma •anketlerin düzenlenmesi
Planlama Üzerine Politikalar	<ul style="list-style-type: none"> •mahalle toplantıları, çalıştaylar •planlama yarışmaları •stratejik plan üretimi •eksik donatıların tamamlanması •arazi birleştirme çalışmaları •yerinde tespit çalışmaları (müdahale biçimi için) •çok yeşil az yoğunluk
Devlet Politikaları	<ul style="list-style-type: none"> •yaşam kalitesinin artırılması •ulusal teşvik programları •büzüşen şehir enstitüsü •memnuniyet anketleri •acil durum planları •arazi bankacılığı •özel-devlet iş birliği •genç yaş grubuna teşvikler

Şekil 25: Büzüşen şehirler için öneri politikalar

9.2.1. Demografik Değişim İçin Politikalar

Belli grupların şehirden göç etmesiyle beraber demografik yapıda değişiklikler meydana gelmektedir. Özellikle giden grupların çalışan, aktif genç yaş grubundan olması yaşlı nüfus oranını arttırmakla beraber, doğurgan nüfusu da azaltmaktadır. Bu şehirlerde kadınlar çocuk doğurmaya, eğitim masrafları, doğum izni, aldıkları maaş ile teşvik edilmelidir. Diğer bir yandan yoğun yaşlı nüfusun talepleri göz ardı edilmemeli ve şehrin fiziki yapısı onların erişebilirliğine uygun olmalıdır.

Yaşlı kent sakinlerinin barınma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi, toplumsal erişilebilirliğin artırılması gerekmektedir (Schenkel,2015). Yaşlı grup

zaman geçtikçe kamu hizmetlerinin sunumuna bağlı hale gelmekte ve aktif kişi sayısı azalmaktadır. “Bu toplulukların hizmetleri sürdürme kapasitesi de azalmaktadır (Framptan,Lask,2011)”. “İnsanların yaşlandıkça yaşam kalitesini arttırmak için sağlık, katılım ve güvenlik fırsatlarını optimize etmek gerekmektedir (WHO,2007 s.5)”. Sosyal hizmetler, sağlık, toplu taşıma, kamusal alanlar ve konutların erişilebilirliği alanlarında üretilebileceği gibi geri kalan alanlarda da yaşlanan bir nüfusun tüm ihtiyaç ve taleplerine yönelik politikalar üretilmelidir.(Framptan, Lask,2011; Galjaard,2014) Yaşlı dostu şehirler sadece yaşlılara avantaj sağlamakla kalmaz tüm topluluğa fayda sağlamaktadır. Engelsiz binalar, güvenli mahalleler, erişimi artırılmış kamusal alanlar, ev otomasyon sistemleri gibi şehirde yaşayan sakinlere yardımcı olabilecek politikalara sahiptir. (Schlappa ve Neil,2013) Dünya’da yaşlı dostu şehirler için örnek uygulamalara baktığımızda Slovenya’daki Senior Recreation Park of Maribor adlı rekreasyon parkı yaşlı dostu bir parktır. Polonya’da Wielkopolska’nın başkenti Poznan da bir proje önderliğinde yaşlıların otobüse binmesi için bir köprü geliştirilmiştir. Almanya’da Saksonya’da Nesiller Süpermarketler Projesi ile yaşlı insanların bağımsız yaşaması kolaylaştırılmıştır. “Kıbrıs Teknoloji Üniversitesi, Baf Ticaret Odası ve Geroskipou Belediyesi ile bir proje kapsamında ameliyattan sonra yaşlıların günlük bakımı için akıllı evlerde sağlık hizmetleri geliştirmişlerdir.” Nüfusun yaşlanması işgücünün de yaşlanması demektir (Uyanık,2017). Q-AGEING (2011) programı kapsamında Treviso Eyaleti’nde yaşlı insanları hedef alan eğitim kursları başlatılmıştır. Bu kurslar sayesinde bilgi, deneyim ve becerilerini aktarmak isteyen nitelikli yaşlı insanların bunları aktif yaşlılara öğretmesidir. Yaşlı dostu şehirlere üretilen büyük ölçeklerden küçük ölçeklere kadar olan politikalarda onlara yardımcı olmak için kamu kurumları, hizmet sağlayıcıları ve vatandaşlar arasında etkileşime ihtiyaç vardır. Bu yaşlanan şehirlerde istihdam edebilecek, gönüllük esasıyla çalışabilecek sakinler gerekmektedir. (Framptan, Lask,2011)

Demografik değişim için üretilecek olan politikalarda başta kadınlar ve yaşlılar olmak üzere her yaş grubu ve cinsiyet düşünülerek üretilmelidir.

9.2.2. Ekonomik Politikalar

Büzüşen şehirlerde nüfusun düşüşüyle beraber istihdam sayısı da azalmakta ve hatta firmaların pazardan çekilmesi, bulunduğu yerden taşınması, kapanması da mümkündür. Ekonomik fırsatları güçlendirmek gerekmektedir. Küçük ve orta ölçekli işletmeler desteklemeli ve yerel iş merkezleri kurulmalıdır (Schenkel,2015). Turok ve

Mykhnenko (2008) kentsel büzüşmenin durması ve kentin ekonomisinin güçlendirilmesi için aglomerasyonun geliştirilmesinin gerekliliği olduğunu savunmaktadır. (Bartholomae ve ark,2017) Kentsel kümelenmeler geliştirilebilir. “Mevcut sosyal sermayeyi kullanmak, yerel endüstriyel birikimden yararlanmak ve küçük orta büyük işletmeleri ve girişimcileri çekmek için teknoloji parkları oluşturulabilir (Bartholomae ve ark,2017).” “ Halle ve Leipzig rneğinde ki gibi ticari yatırımları çekmek amacıyla da ortak bölgesel pazarlama ve yerel arazi kullanımı politikası yoluyla şehirlerarası işbirliği yapılabilir (Bartholomae ve ark,2017).” “Yerel firmaların istihdamının arttırılması, yerel halkın gelirlerinin arttırılması, ekonomik dayanıklılığın arttırılması için yerel düzeyde fon dolaşımının teşvik edilmesi gerekmektedir (Baxter,2018).”“şehirler ekonomik olarak dayanıklı hale geldiğinde, kriz anında zorluklara uyum sağlayabilirler. Bunlara ek olarak şehirlerde sektör çeşitliliği sağlanmalıdır. Bir kriz anında ken sektörün istihdam kaybını diğer sektörler tamamlayabilmeli ve şehrin ekonomisi krizden minimum etkilenmelidir.

Zaman ile değişen ve gelişen endüstri çağının endüstri 4.0 ile bugün ki amacı geleneksel endüstriyel süreçlerin bilişim teknolojisi ile entegre olarak dijitalleşmesidir (Kılıç ve Alkan,2018). Bununla beraber akıllı sensör teknolojileri, siber güvenlik, sanal gerçeklik, bulut bilişim, yapay zeka, otonom robotlar ve bilgisayar programcılığı gibi bilgi ve iletişim teknolojilerine ağrılık verilmeye başlanmıştır. Sektörler dönüşerek yeniliğe ayak uydurmalıdır. Bu yeni meslek gruplarına yönelik eğitimler verilmeli ve kurslar açılmalıdır. Teknolojik gelişmelerle beraber insan gücünün yerinin makine ve robotların alması kaçınılmazdır. Başta sektörler olmak üzere insanlarda yeni meslek gruplarına ayak uydurmalı ve kendini geliştirmelidir.

9.2.3. Mekânsal Politikalar

Büzüşen şehirler de nüfus düşüşüyle beraber çürümüş binalar, kullanılmayan endüstri bölgeleri, boş arsalar ortaya çıkmıştır. Bunların yenilenmesi için kentsel dönüşüm müdahale biçimleri araç olarak kullanılmaktadır. Büzüşme, nüfus ve istihdam kaybı yaratmasına rağmen, boş binaları yıkmak ve yeni stratejilerle küçülme sağlanabilir (Baron vd. 2010). Bunlara ek olarak eski binaların olduğu çürümüş alanların işlevlerinin değiştirilmesi ile şehirdeki yoğunluk azaltılabilir. Çevreyi geliştirmeye yönelik parkların ve kamusal alanların iyileştirilmesi, sokakların ve meydanların yenilenmesi ve binaların, konutların iyileştirilmesi gibi fiziksel önlemler alınmalıdır. Yenilenme kentsel dokunun ve doğal çevrenin kalitesini arttırır.

Boş binaların bakımı pahalıdır ve büzüşen şehirlerde yeniden yerleşme olasılığı düşüktür. Bu yüzden uygulamalarda yıkımlar daha yaygındır. (Hollstein,2014) Büzüşen şehirlerde boş ve çürümüş alanların karakterini ve kullanımını değiştirmek bir araç olarak kullanılabilir (Shetty,2009). Bir zamanlar yoğun inşa edilmiş mahalleler daha yeşil alanlı, daha çekici ortamlara dönüştürülebilir (Manuel ve Pinho,2010). Bu bölgelerde yeşil alanlar oluşturulabileceği gibi, arazi veya binalar geçici kullanımlar içinde kullanılabilir ve pazar alanları, sanat fuarları, spor ve kültürel etkinlikleri içerebilir. Bu kullanımlara ek olarak kentsel tarım ile arazinin doğaya geri dönmesi de sağlanabilir. (Hollstein,2014) Fakat eski sanayi alanlarında yapılacak tarım için sağlıkla ilgili araştırma yapılmasına ihtiyaç vardır (Hollander vd.2009b).

9.2.4. Planlama Üzerine Politikalar

Büzüşen şehirlerde neden büzüştüğü anlaşıldıktan sonra, şehir analiz edilmelidir. Kültürel miraslarda korunacak şekilde müdahale biçimlerine karar verilmeli ve haritaya işlenmelidir. Şehirdeki belediyelerin, sivil toplum kuruluşlarının, akademisyenlerin de içinde olduğu kent sakinleri ile toplantılar düzenlenmeli, anketler yapılmalı ve bu şekilde katılımcı bir süreç planlanmalıdır. Ana bir vizyon, hedef ve stratejiler çerçevesinde mekânsal bir planın ardından alt ölçeklere inerek haritaya işlenmiş müdahale edilmesi gereken alanlar için de politikalar üretilmelidir. “Büzüşme ile başa çıkmak için bölgesel politikalara da ihtiyaç vardır. Bu küçülen şehirler yakın şehirler ile rekabet halindedir ve bölgesel bir olgudur. Bir şehrin kazandığı komşularının kaybettiğidir.” (Hospers,2013) Bölgesel dayanıklılığın da güçlendirilmesi gerekmektedir. (Yılmaz, 2020) Bu yüzden üretilecek politikalar üst ölçekten bölgesel şekilde referans alarak alt ölçeklere kadar inmeli ve mahallelerdeki fiziki durumu kötü olan bina ve arsalar kadar müdahale edebilmelidir. Bir yandan yaşam koşulları (konut, altyapı ve olanaklar) artırılırken, nüfusun kentsel fiziksel çevre üzerindeki olumsuz etkileri planlama ile önlenmelidir (Batunova ve Gunko,2018).

Küçülen şehirlerde, büzüşmenin yönetimi veya planlaması, yerel aktörler için yeni bir zorluk oluşturmaktadır. Çünkü genel büyüme paradigmasının tersine ve nüfusun, ekonomik tabanın, altyapının ve genel olarak talebin azalmasının yönetilmesi gereken bir duruma nasıl cevap vereceğine dair bir plan bulunmamaktadır. Yeniden büyüme durumunda, çerçeve koşulları, büzüşmenin aksine, değişir. (Haase ve ark, 2018). Politikalar büyüme yönelimi için yeniden ayarlanır. Yatırım genellikle daha büyük bir rol üstlenir ve çoğu durumda şehirler buna bağlıdır. Yeniden büyüme aynı

zamanda kompakt şehir gelişimi için kaynak açısından verimli bir şekilde (kısa mesafeler, yüksek yoğunluklu konutlar) bir şansı temsil etmektedir. Bu durum, çevresel yüklerin azaltılmasına (daha az trafik, yüksek binaların soğutma etkileri, yüksek yoğunluklu yapıların enerji verimliliği) ve örneğin kamu parkları gibi yeşil alanların erişilebilirliğinin artırılmasına katkıda bulunabilir. (Haase ve ark, 2018)

Hem küçülmenin hem de yeniden büyümenin, kentsel alan kullanımı üzerinde, yoğunluklar veya kullanım türleri üzerinde önemli etkileri olduğu görülmektedir. Her ikisi de, yeşil alanların ve kentsel ekosistem hizmetlerinin (UES/KEH) sağlanması için, kentsel alanın sürdürülebilir kullanımı için çeşitli potansiyeller ve riskler sunmaktadır. Büzüşmeden sonra yeni büyümenin, daha az yoğunluk, daha fazla yeşil alan veya inovasyon alanları gibi büzüşme anında ortaya çıkan veya yaratılan niteliklerin yarattığı potansiyeller avantaja çevrilmelidir. Öte yandan, küçülme sonrası büyüme, daha sürdürülebilir büyüme sağlayan şehirler oluşturmak ve nüfusun büyük kesimleri için çevresel niteliklerin ve ekosistem hizmetlerinin iyi bir şekilde sağlanması için bu nitelikleri kullanma konusunda bir fırsat sunmaktadır. KEH'lerin potansiyel temini, daralan şehirler için oldukça tipik olan arazi kullanımı değişiklikleriyle desteklenmektedir; bunlar arasında, inşa edilen yapıların terkedilmesi veya yıkılmasından sonra yeşil alanların, parkların ve kamusal alanların oluşturulması veya genişletilmesi bulunmaktadır. (Haase ve ark. 2018)

Büzüşen şehirlerin arazi kullanımına bakıldığında çukurlu bölgelerin olduğu görülmektedir. “Nüfus düşüşü yaşansa da şehrin fiziksel ayak izi aynı kalmaktadır.” Buradaki sorun kullanılmayan veya az kullanılmış arazilere ne yapılacağıdır (Lacroix,2010). Nüfus değişmesine rağmen, şehir değişmediği için hükümetin sunduğu hizmet maliyeti aynıdır. Bu yüzden faaliyetlerin hala devam ettiği mahalleleri koruyarak, diğer boş arazileri yeni kullanımlar için hazırlamak mümkündür (Vey, vd,2010). Bu şekilde, nüfus düşüşü fırsata çevrilebilir. Yenileme ve modernleşmenin yolunu açabilir, kalite iyileştirme fırsatı sunabilir, içsel kaynakların veya bölgelerin harekete geçirilmesi ve teşvik edilmesi gerekmektedir. (Schatz,2010)

Fiziksel doku, sosyal yapı, ekonomik yapı ve çevresel koşullar analiz edilmelidir. Bunlara göre müdahale biçimlerine karar verilmelidir. Süreç katılımcı bir şekilde vizyonlu, kapsamlı, stratejiler üretilerek ilerlemelidir. Kamu, özel sektör ve yerel aktörlerin işbirliği içerisinde olması gerekmektedir. Projelerde temel ilkeler aynı olsa da her alanın kendi stratejisini belirtmesi gerekmektedir. “Hedeflere ve vizyona; fiziksel, sosyal altyapı, ekonomik ve yönetim müdahalelerinin kombinasyonuna

ihtiyaç vardır.” (Schenkel,2015;Roberts,2000), büzülmüş şehirlerin yenilenmeye çalıştığını, sürecin kapsamlı bir vizyona dayalı, fiziksel, sosyal, çevresel ve ekonomik stratejiler kullanılarak yönetilmesi gerektiğini savunmaktadır. Buna ek olarak büzülen kentler, gelecek için yerel halkın katılımıyla uzun vadeli planlar ve vizyon oluşturulmalıdır. Gelecek sadece azalan nüfus için değil yaşlanan nüfusu da düşünülerek planlanmalı ve vizyon bugün ve geleceği hedef alarak ihtiyaçlara cevap vermelidir (Schatz,2010). Göç politikaları da tartışılmalıdır (Wolff,2010). Büzüşen alanlarda, şehri yeniden canlandırmak, sosyal uyumu ve yeni yerel işletmeleri teşvik etmek gerekmektedir (Camarda vd,2015). Çürümüş, boş arazilerin veya binaların kullanım değişikliği ile, yeni meslek grupları için eğitim alanı, yeni bir fakülte, sosyal donatı alanları olabileceği gibi kentsel tarım, rekreasyon alanı gibi yeşillendirme projeleri de uygulanabilir. Yenileme, dönüştürme, koruma, temizleme gibi kentsel dönüşümün müdahale biçimleri de bu alanların dönüşümünde yardımcı kavramlardır.

Küçülen şehirlerin planlanması genellikle onları daha yeşil, daha kompakt ve sürdürülebilir hale getirme girişimleri anlamına gelir. Boş araziler için daha iyi huylu geçici kullanım, halk için fırsatlar sunar, yeni kullanımlar öngörmelerini ve bunları geçici pazar yerlerine, doğa sporları ve kültürel etkinlikler için mekânlara, dış mekân sanat tesislerinde, bahçelere ve tarım alanlarına ve topluluklara dönüştürmelerini sağlar (Pallagst ve ark,2009).

Şehir içi tarım, kentsel ağaçlandırma, yeşil çatı sistemi ve yeşil koridorlar gibi öneriler büzülen şehirler için kullanılabilir (Irurah vd, 2005). “Yeşillendirme, boş arazileri geri döndürmek için somut ve etkili bir çözüm olarak görünmektedir.” (Fernandez ve Weyman,2012) Mahalle sakinlerinin arsalarını büyütmelerine izin verilerek de boş kalan arsalar da dönüştürülebilir. Altyapılar, binalar, şehir daha az yoğun kullanıma adapte edilmeli (Rieniets, 2005b).

Endüstriler gittikçe ve nüfuslar azaldıkça, doğa kendini yeniden ele geçirmeye başlar. Yeşil alan genellikle şehirlerde bir fırsattır, ancak bu belirsiz yönetilmeyen manzaralar kaygıya, mülk değerlerinin azalmasına ve mahallenin geleceğine duyulan güven eksikliğine katkıda bulunur. Ortaya çıkan doğayı barındırmak ve yeniden yapılandırmak, genellikle yeni kamu alanlarını inşa etmek, sürdürmek ve planlamak için kaynakları olmayan küçülen şehirleri zorlayabilir. (Pallagst ve ark, 2009)

Grosmann (2004)’e göre, bir şehrin başarısı nüfus veya ekonomik büyüme ile değil sağladığı yaşam kalitesi ile ölçülmektedir. Bu görüşe ek olarak Andersen (2005) de büzüşen şehirlerde kalan sakinlerin yaşam kalitesine odaklanılmasını gerektiğini

savunmaktadır. Bu şehirlerde nüfus düşüşünün yarattığı fırsatları kullanarak yaşam kalitesini arttırmak mümkündür, bunun için politikalar üretilmelidir. Boş alanları dönüştürmek, yeşil alan kalitesini arttırmak, erişimi kolaylaştırmak emeklilerin ilgisini çekebilir. Yeşil alanlar ve kamusal alanlar yaşlı bireysel tipolojisi için işlevsel olmalıdır. Erişim sağlanmalı, tasarım-ekipman, güvenlik, nitelikli donatı olmalıdır. (Nefs ve ark,2013) Nüfus düşüşü olan şehirlerde hem nüfus kaybıyla uğraşma zorluğu hem de yaşlanan nüfusun taleplerine, ihtiyaçlarına uyma zorluğu vardır (Framptan, Lask,2011). Nüfusun yaşlanmasıyla, sosyal hizmetlere talep artacaktır. Kamusal alanlara, konutlara erişim artırılmalı, toplu taşıma uyarlanmalıdır (Galgaard, 2014).

Bir şehir küçülme döneminden sonra yeni nüfus artışı yaşadığında değişmektedir (Haase ve ark. 2015). Bu yeni büyüme nedeniyle, kentsel arsaları yeni konut ve altyapı için kullanma (yeniden) yönünde artan bir baskı gözlenmektedir. Bu, yeniden boyutlandırma, dolgu ve inşaatı içermektedir. Bir yandan, yeşil ve açık alanlara yapılan önemli yatırımlar ile konut ortamlarının iyileştirilmesi: böylece daha az yoğun, daha çok yeşil - birçok şehirde büyütme elde edilmektedir (Haase ve ark. 2018).

9.2.5. Devlet Politikaları

Büzüşen şehirlerde devlet eli ile üretebilecek politikalar ve müdahaleler de mevcuttur. Ulusal teşvik programlarına (Wiechmann,2008) katılabilirler. Cleveland Büzüşen Şehir Enstitüsü veya Berkeley Büzüşen Şehirler Uluslararası Araştırma Ağı gibi bir üniversitenin bünyesinde büzüşen şehir enstitüsü kurulabilir. Bu enstitü Türkiye’de büzüşen illerle ve büzüşecek iller ile ilgilenebilir ve politikalar üretebilir. Şehirlerde belirli aralıklarla memnuniyet anketleri yaparak da yaşayan sakinlerin talep ve isteklerini öğrenerek buna göre stratejiler belirleyebilirler. Yerele özgü üretilecek bu politikalara ek olarak büzüşecek iller için kriz durumunda uygulanacak acil durum planları hazırlanabilir veya bu tez kapsamında incelenen büzüşme nedenlerini şehirler özelinde analiz ederek büzüşmemeleri için de politikalar üretebilirler. Amerika’da olduğu gibi ülkemize de bir Arazi Bankacılığı da kurularak büzüşen şehirlerde evleri yıkmada, restore etmede, yeniden yapmada bir geliştirme aracı olarak kullanılabilir (Hollstein,2014).

Ailelerin, genç sakinlerin, genç yaş grubu odaklı projelerle, yeni üniversite bölümleri, eğitim teşvikleri, yurt olanakları, burs garantileri, istihdam imkânı gibi politikalarla yerleşmeye teşvik edilmesi gerekmektedir (Guimaraes vd, 2016). Ülke

düzeyinde ise çekilecek olan yatırımlarla, şehirlerin daha yaşanabilir, ekonomilerin daha dayanıklı olduğu, sürdürülebilir politikaların üretildiği, değişen teknolojik yapıya ayak uydurabilen, çekici ve canlılığı yüksek şehirler yaratmalıyız. Ülkemizde doğu ve batı arasında ki kalkınma farkı minimuma indirilmeli ve yatırımlar için doğu bölgesinde ki illeri de seçmeliyiz. Buna ek olarak bölgesel düzeyde gelişmişlikte geri kalmış iller ve bölgeler için, özellikle de doğu bölgeleri için planlar yapılmalı ve yıllardır çözülemeyen bölgesel politika problemleri çözülmelidir.

KAYNAKÇALAR

- Amin, A., Thrift, N. (1994): Globalization, Institutions And Regional Development İn Europe, Oxford University Press, Oxford.
- Andersen, H.S (2002), Excluded Places: The Interaction Between Segregation, Urban Decay And Deprived Neighbourhoods. *Housing, Theory And Society*, P. 153-169
- Andersen, L. (2005). Shrinking Cities And The Need For A Reinvented Understanding Of The City.
- Anil Kumar, V. (2008). Social Sciences. *Economic And Political Weekly*, 43(33), (Https://Doi.Org/10.1353/Jaas.2009.0001)
- Audirac, I., E. Cunningham-Sabot, S. Fol Ve S. Torres Moraes (2012) Declining Suburbs İn Europe And Latin America. *International Journal Of Urban And Regional Research* 36.2, 226–44.
- Avcı, S. (2000). Türkiye'nin Ekonomi Politikaları Ve Coğrafi Sonuçları. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi* (8), 29-70.
- Avcı, S. (2014). Mekânsal Planlama, Mekâna Müdahale Ve Sonuçları Açısından 2b Alanları: Beykoz İlçesi Örneği. *İstanbul Ormanlarının Sorunları Ve Çözüm Önerileri* (Ed. Ü. Akademik): 313-340. Türkiye Ormancılar Derneği, İstanbul.
- Ayık, U., & Avcı, S. (2018). Ekonomik Ve Mekânsal Boyutlarıyla Sanayisizleşme (De-Industrialization With Economic And Spatial Dimensions). *Ekonomik Ve Mekânsal Boyutlarıyla Sanayisizleşme*, October, 1276–1288.

- Babalis, D., (2010), "Florence, A Transforming City In Progress", Chronocity The Assesement Of Built Heritage For Developments And Creative Change, Alinea, Floransa, Ss.53-66.
- Balcı, N. (2018). Nüfusu Azalmakta Olan İlçe Ve Beldeler İçin Hazırlanan İmar Planlarının "Shrinking Cities" (Küçülen Kentler) Kapsamında Ele Alınması: İller Bankası İmar Planı Örnekleri. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, İller Bankası Anonim Şirketi, İstanbul.
- Baron M., E. Cunningham-Sabot, C. Grasland, D. Rivière Ve G. Van Hamme (2010) Villes Et Régions Européennes En Décroissance: Maintenir La Cohésion Territoriale? Éditions Hermès, Paris.
- Bartholomae, F., Woon Nam, C., Ve Schoenberg, A. (2017). Urban Shrinkage And Resurgence In Germany. Urban Studies, 54(12), 2701–2718. (<https://doi.org/10.1177/0042098016657780>)
- Batunova, E., Dipartimento, D., Politecnico, U., & Leonardo, P. (2015). Shrinking Cities Of Southern Russia: Specifics Of The Shrinkage Pattern. Changing Cities: Spatial, Design, Landscape & Socio-Economic Dimensions, 2342–2351. <https://doi.org/10.13140/Rg.2.1.4671.2160>
- Batunova, E., & Gunko, M. (2018). Urban Shrinkage: An Unspoken Challenge Of Spatial Planning In Russian Small And Medium-Sized Cities. European Planning Studies, 26(8), 1580–1597. <https://doi.org/10.1080/09654313.2018.1484891>
- Baxter, C., & Baxter, C. (2018). Economic And Social Development. Bangladesh, November, 131–144. <https://doi.org/10.4324/9780429502132-10>
- Bay E. (2013). Kentleşme Sürecinde Mekansal Ayrışmanın Konut Üzerinden Değerlendirilmesi: İstanbul Şişli / Bomonti Örneği (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul
- Baykal, N. (2010). Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Açısından Kalkınma Ajanslarının Misyonu: Kayseri Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Karaman.

- Beauregard, R. (2009) Urban Population Loss In Historical Perspective: United States, 1820-2000. *Environment And Planning A*.
- Bernt, M. (2009). Partnerships For Demolition: The Governance Of Urban Renewal In East Germany's Shrinking Cities. *International Journal Of Urban And Regional Research*, 33(3), 754–769. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2427.2009.00856.x>
- Bernt, M., Cocks, M., Couch, C., Grossmann, K., Haase, A. Ve Rink, D. (2012) Policy Response, Governance And Future Directions. (Shrink Smart Research Brief No. 2). Leipzig: Helmholtz Centre For Environmental Research.
- Bontje, M. (2004) Facing The Challenge Of Shrinking Cities In East Germany: The Case Of Leipzig. *Geojournal* 61.1, 13–21.
- Brandstetter, B., Lang, T., Ve Pfeifer, A. (2005). Umgang Mit Der Schrumpfenden Stadt – Ein Debattenüberblick Schrumpfung In Der Stadtforschung Schrumpfung - Ein Natürlicher Prozess. January 2005, 1–18.
- Burley, J., Deyoung, G., Partin, S., Ve Rokos, J. (2011). Reinventing Detroit: Reclaiming Grayfields—New Metrics In Evaluating Urban Environments. *Challenges*, 2(4), 45–54. <https://doi.org/10.3390/Challe2040045>
- Buzar, S., Odgen, P., Hall, R., 2005. Households Matter: The Quiet Demography Of Urban Transformation. *Progress Of Human Geography* 29(4): 413- 436.
- Camarda, D., Rotondo, F., Ve Selicato, F. (2015). Strategies For Dealing With Urban Shrinkage: Issues And Scenarios In Taranto. *European Planning Studies*, 23(1), 126–146. <https://doi.org/10.1080/09654313.2013.820099>
- Čamprag, N. (2018). Suočavanje Sa Stagnacijom – Perspektive Urbanog Razvoja U Srbiji. *Zbornik Radova Građevinskog Fakulteta*, 34(April), 545–554. <https://doi.org/10.14415/Konferencijagfs2018.054>
- Chatterjee, S., Ve Price, B. (1977). *Regression Analysis By Example*. New York: John Wiley & Sons.
- Cheshire And Hay (1989), *Urban Problems In Western Europe: An Economic Analysis*. (<http://www3.sympatico.ca/David.Macleod/urbeco.htm>)

- Cilavdaroğlu, Alptekin A.(2008) Bölgesel Kalkınma Ajansları, Türkiye’de Kuruluş Ve İşleyiş Sorunları, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- City Of Halle, 2007, “Integrated Urban Redevelopment Concept”,
- Çelebi Zengin, E.,Ve Sağır, H. (2019). Rekabet Gücü Kapsamında Dünyadaki Ve Türkiye’deki Kentlerin Değerlendirilmesi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, November 2019, 867–889. <https://doi.org/10.29249/Selcuksbmyd.570842>
- Çuhadar, S. G., Ve Lordoğlu, K. (2016). Demografik Dönüşüm Süreci Ndetürkiye’de Yaşlanma Ve Sorunlar. İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 54(Mart), 63–80.
- Dabinett, G. (2005). Rezension: “The Other Cities.” Magazin Städte Im Umbruch, Ausgabe Iıı, Pp.40-42.
- Daniel, F. (2010). The “Perforated City”: Leipzig’s Model Of Urban Shrinkage Management. *Berkeley Planning Journal*, 23(1), 83–101.
- Danielzyk, R., B. Mielke And R. Zimmer-Hegmann. (2002). „Demographische Entwicklung – Schrumpfende Stadt. “ Bericht Für Die Sitzung Des IIs-Beirates. Institut Für Landes- Und Stadtentwicklungsforschung Des Landes Nordrhein-Westfalen (Ed.). http://www.sozioologie.uni-kiel.de/Bergergemsoz/IIs_Nrw_Schrumpfende_Stadt_2002.Pdf.
- Davenport, J. (2003) The Donut Hole: Re-Envisioning The City Center. Cincinnati, Oh: University Of Cincinnati.
- David H., Sermaye Muamması, (Çev. S. Savran), Sel Yayıncılık, İstanbul, 2012, S. 209.
- Die, (1999) 1981 Tarımsal Yapı Ve Üretim, Dde Yayınları No: 1054, Ankara.
- Dikkaya, M. Ve Özyakışır, D. (2006), “Küreselleşme Ve Bilgi Toplumu, Eğitimin Küreselleşmesi Ve Neoliberal Politikaların Etkileri “, *Uluslar Arası İlişkiler Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 9.
- Dinler, Z. (1984). Bölgesel İktisat, Ekin Kitabevi, Bursa

- Doldur, H., (2009). Bomonti Sanayi Bölgesi'nde Meydana GeledeğiŞimler. *Coğrafya Dergisi*, (18), 39-56–56.
- Dpt (2003-2671). İllerin Ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araş-Tırması, Ankara.
- Enelow, N., (2013). *The Resilience Of Detroit An Application Of The Adaptive Cycle Metaphor To An American Metropolis*. [Http://Www.E3network.Org/Papers/The Resilience Of Detroit Aug 2013.Pdf](http://www.e3network.org/papers/the-resilience-of-detroit-aug-2013.pdf)
- Ersoy, M. (2001). Sanayisizleşme Süreci Ve Kentler. In *Praksis* (Vol. 2, Pp. 32–52). [Http://Scholar.Google.Com/Scholar?Hl=En&Btng=Search&Q=İntitle:Sanayisizleşme+Süreci+Ve+Kentler#0](http://scholar.google.com/scholar?hl=en&btnq=search&q=intitle:sanayisizleşme+süreci+ve+kentler#0)
- Faust, Kasey M., Dulcy M. Abraham, And Shawn P. Mcelmurry. (2016). “Water And Wastewater Infrastructure Management İn Shrinking Cities.” *Public Works Management & Policy* 21 (2): 128–56.
- Fikret Ş.,(2004). “Neoliberal Küreselleşme Kalkınma İçin Bir Fırsat Mı Engel Mi?”, *Kalkınma ve Küreselleşme*, Der. S. Dedeoğlu-T. Subaşat, Bağlam Yayınları, İstanbul, s. 13.
- Fol, S., & Cunningham-Sabot, E. (2010). Urban Decline And Shrinking Cities: A Critical Assessment Of Approaches To Urban Regression. *Annales De Geographie*, 119(674), 359–383. [Https://Doi.Org/10.3917/Ag.674.0359](https://doi.org/10.3917/Ag.674.0359)
- Fox, J. (1997). *Applied Regression Analysis, Linear Models, And Related Methods*. Sage Publications, Inc.
- Frampton, I., & Lask, B. (2011). Future Directions. *Eating Disorders And The Brain*, 207–217. [Https://Doi.Org/10.1002/9781119998402.Ch11](https://doi.org/10.1002/9781119998402.Ch11)
- Friedrichs, J. (1993). A Theory Of Urban Decline: Economy, Demography And Political Elites, *Urban Studies*, 30(6), Pp. 907–917.
- Galjaard, R., (2014). *Thematic Study: Demographic Change And Knowledge Development İn The Central Europe Programme Final Report*. Vienna: Central Europe Programme.
- Gallagher, J., (2004). Detroit Suburbanization, İn: P. Oswalt (Ed.) *Shrinking Cities*, Vol. 1. *International Research*, Pp. 242–257 (Ostfildern-Ruit: Hatje Cantz).

- Galster, G., (2019). Why Shrinking Cities Are Not Mirror Images Of Growing Cities: A Research Agenda Of Six Testable Propositions. *Urban Affairs Review*, 55(1), 355–372. <https://doi.org/10.1177/1078087417720543>
- Ganning, Jp, & Tighe, Jr. (2018). Moving Toward A Shared Understanding Of The U.S. Shrinking City. *Journal Of Planning Education And Research*, 1-24. Moving Toward A Shared Understanding Of The U.S. Shrinking City.
- Garcia-Zamor, J.-C. (2012). Public Participation In Urban Development: The Case Of Leipzig, Germany. *Journal Of Public Administration And Policy Research*, 4(4), 75–83. <https://doi.org/10.5897/Jpapr12.016>
- Gert-Jan H., (2014). Policy Responses To Urban Shrinkage: From Growth Thinking To Civic Engagement, *European Planning Studies*, 22:7, 1507-1523, Doi: 10.1080/09654313.2013.793655
- Gitmaz, A. S. (1979). *Dış Göç Öyküsü*, Maya Matbaacılık Yayıncılık Ltd. Şti, Ankara
- Gottdiener, M., (1995). *Postmodern Semiotics: Material Culture And The Forms Of Postmodern Life*, Cambridge.
- Gözegir, S., (2010). Bir Maliye Politikasi Araci Olarak Borçlanma İLe Ekonomik Büyüme İlişkisi.
- Großmann, K. H., (2008). Urban Shrinkage In East Central Europe? Benefits And Limits Of A Crossnational Transfer Of Research Approaches. Poznan: Instytut zachodni.
- Großmann, K., Bontje, M., Haase, A., Mykhnenko, V., (2013). Shrinking Cities: Notes For The Further Research Agenda. *Cities* 35: 221– 225.
- Guanci, G., (2012), *Guide To Industrial Archeology In Tuscany*, Nte, Floransa, Ss.48-93.
- Guimarães, M. H., Nunes, L. C., Barreira, A. P., & Panagopoulos, T., (2016). Residents' Preferred Policy Actions For Shrinking Cities. *Policy Studies*, 37(3), 254–273. <https://doi.org/10.1080/01442872.2016.1146245>

- Guimarães, M. H., Nunes, L. C., Barreira, A. P., & Panagopoulos, T. (2016). What Makes People Stay In Or Leave Shrinking Cities? An Empirical Study From Portugal. *European Planning Studies*, 24(9), 1684–1708. <https://doi.org/10.1080/09654313.2016.1177492>
- Güler, Ç. (1998). *Geriatri*, Cilt 1, Sayı 2
- Gündüz, Yılmaz A. (1988). Türkiye’de Bölgesel Dengesizlikleri Gidermeye Yönelik Politikalar: Güneydoğu Anadolu Projesi Örneği, Yayınlanmamış Doktora Tezi: İzmir.
- Gürbüz, S. Ve Şahin, F. (2018). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* (5. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Haase, A., Kabisch, S., Steinführer, A., (2005). Reurbanisation Of Inner-City Areas In European Cities. Sagan, I., Smith, D. (Eds.): *Society, Economy, Sustainable City*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Gdansk, Poznan: 75-91.
- Haase, D., Seppelt, R., & Haase, A. (2007). Land Use Impacts Of Demographic Change – Lessons From Eastern German Urban Regions. *Use Of Landscape Sciences For The Assessment Of Environmental Security*, August 2014, 329–344. https://doi.org/10.1007/978-1-4020-6594-1_19
- Haase, A., Haase, D., Kabisch, N., Rink, D., & Kabisch, S. (2010). Modelling Trajectories Of Urban Shrinkage - Involvement And Role Of Local Stakeholders. *Modelling For Environment’s Sake: Proceedings Of The 5th Biennial Conference Of The International Environmental Modelling And Software Society, Iemss 2010*, 3, 2434–2440.
- Haase, D., Haase, A., Kabisch, N., Kabisch, S., & Rink, D. (2012). Actors And Factors In Land-Use Simulation: The Challenge Of Urban Shrinkage. *Environmental Modelling And Software*, 35, 92–103. <https://doi.org/10.1016/j.envsoft.2012.02.012>
- Haase, A., Bernt, M., Grobmann, K., Mykhnenko, V., Rink, D., (2013). Varieties Of Shrinkage In European Cities. *European Urban And Regional Studies* 0(0): 1-17.

- Haase, A., Rink, D., Grossmann, K., Bernt, M., & Mykhnenko, V. (2014). Conceptualizing Urban Shrinkage. *Environment And Planning A*, 46(7), 1519–1534. <https://doi.org/10.1068/A46269>
- Hall, H.M. & Hall, P.V. (2008). Decline And No Growth: Canada's Forgotten Urban Interior. *Canadian Journal Of Regional Science*, 31(1), Pp.1-18.
- Harvey, D.,(2012). *Sermaye Muamması*, (Çev. S. Savran), Sel Yayıncılık, İstanbul, 2012.
- Harvey,D.,(2006). *Spaces Of Global Capitalism: Towards A Theory Of Uneven Development*. London.
- Hayır, M., (2010). *Yaşayan Bir Organizma Olarak Şehir - Büzüşen Şehir Kavramı Ve Leipzig Örneği*. 311–324.
- Helsinki, I., Sea, B., Council, T. C., Helsinki, T., Area, M., Eastern, M., America, N., & Multi-Level, G. (2015). *International Cities : Case Studies Leipzig. 2012*, 1–8. https://www.jrf.org.uk/sites/default/files/jrf/files-research/international_cities_leipzig.pdf
- Hermans, M., (2016). *De Antistad – Pionier Van Kleiner Groeien*. Rotterdam: Nai010 Publishers.
- Hesse, M., (2006). "Suburbanization." In *Atlas Of Shrinking Cities*, Edited By P. Oswalt, 96–07. Ostfildern: Hatje Cantz.
- Hoekveld, J. J., (2012). Time-Space Relations And The Differences Between Shrinking Regions. In: *Built Environment* 38 (2), Pp. 179-195.
- Hoekveld, J. J., (2014). Understanding Spatial Differentiation In Urban Decline Levels. *European Planning Studies*, 22(2), 362–382. <https://doi.org/10.1080/09654313.2012.744382>
- Hollander, J. B., K. M. Pallagst, T. Schwarz, & F. J. Popper (2009). Planning Shrinking Cities. In: H. Blanco, M. Alberti. R. Olshansky, S. Chang, S. M. Wheeler, J. Randolph, J. B. London, J. B.
- Hollander, J. B., Pallagst, K., Schwarz, T., & Popper, F. J. (2009 b). Planning Shrinking Cities. Tufts University, Urban And Environmental Policy And Planning Department, Medford, Massachusetts.

- Hollander, Jb, Et Al. (2018). Vacancy In Shrinking Downtowns: A Comparative Study Of Québec, Ontario, And New England. *Journal Of Housing And The Built Environment* 33(4), 591- 613.
- Hospers G.J. (2014). Urban Shrinkage In The Eu. In: Richardson Hw And Nam Cw (Eds) *Shrinking Cities: A Global Perspective*. Abingdon: Routledge, Pp. 48–58.
- Hospers, G. J And Reverda, N. (2015). *Managing Population Decline In Europe’s Urban And Rural Areas*. Heidelberg / New York / Dordrecht / London: Springer
- Hospers, G. J. (2011). Place Marketing In Shrinking Europe: Some Geographical Notes, *Tijdschrift Voor Economische En Sociale Geografie*,
- Hospers, G. J. (2013). Coping With Shrinkage In Europe’s Cities And Towns. *Urban Design International*, 18(1), 78–89. <https://doi.org/10.1057/Udi.2012.29>
- Hospers, G.J. (2010). *Krimp! [Shrinkage!]*. Amsterdam: Sun.
- Hospers, G.-J. (2015). Industrie, Innovatie En Regionale Ontwikkeling. In B. De Pater & L. Paul (Eds.), *Europa: Een Nieuwe Geografie* (Pp. 153-176). Utrecht: Perspectief Uitgevers.
- Hoyt, H. (1939). *The Structure Growth Of Residential Neighborhoods In American Cities*. Washington, Dc: Federal Housing Administration.
- Hutter, G. & Neumann, I., (2008). Learning And Spatial Planning Practices: Towards A Stage Model In Shrinking Cities. Paper Presented At The 2008 Eura Conference. Milan, Italy.
- Irurah, D.K., Park, K., & Yeang, K., (2005). Are We Prepared For Shrinking Cities ? Paper From Proceedings Of The First Holcim Forum For Sustainable Construction July 4, 2005.
- İnsel, A., (2004). *Neo-Liberalizm: Hegemonyanın Yeni Dili (Cilt 4)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Jensen, J. O., (2016). Vacant Houses In Denmark: Problems, Localization And Initiatives. *Enhr Conference 2017 Tirana, Tirana, Albania*, 1–13.

- Kabisch, S., Haase, A., & Haase, D. (2006). Beyond Growth - Urban Development In Shrinking Cities As A Challenge For Modeling Approaches. Proceedings Of The Iemss 3rd Biennial Meeting," Summit On Environmental Modelling And Software".
- Karadağ, Ç., (2011). Bölgesel Dengesizliklerin Giderilmesinde Yerel Yönetimlerin Rolü: Isparta Uygulaması, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi: Isparta.
- Kaugurs, K. (2011). Urban Shrinkage In Liep Ā Ja. June.
- Kaya, A. (2009). Türkiye’de Bölgesel Net Mali Yansıma, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Yayın No: 395, Ankara.
- Kılıç, S., & Alkan, R. M. (2018). Dördüncü Sanayi Devrimi Endüstri 4.0: Dünya ve Türkiye Değerlendirmeleri. Girişimcilik İnovasyon Ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi, 2(3), 29-49.
- Kil, W. (2004). Luxus Der Leere. Vom Schwierigen Rückzug Aus Der Wachstumswelt. Eine Streitschrift, Wuppertal, Müller + Busmann Kg
- Kilic, D. (2008). *Mekansal Ve Toplumsal Değişme Bomonti Örneği*.
- Kohler, H., Billari F.C. And Ortega, J.A. (2006). Low Fertility In Europe: Causes, Implications And Policy Options. In F. R. Harris (Ed.), The Baby Bust: Who Will Do The Work? Who Will Pay The Taxes? Lanham, Md: Rowman & Littlefield Publishers, Pp 48-109
- Krawchenko, T., & Hamc, J. (2017). Aligning Policy Incentives And Establishing Governance For “Shrinking” Cities: A Profile Of Łódz, Poland. *Studia Miejskie*, 26(26), 51–64. <https://doi.org/10.25167/Sm2017.026.04>
- Kroll F, Haase D, (2010). “Does Demographic Change Affect Land Use Patterns? A Case Study From Germany” *Land Use Policy* 27 726–737
- Land, R. (2003). Ostdeutschland - Fragmentierte Entwicklung, *Berliner Debatte Initial*, 14, 6: 76-95
- Lang, R. E. (2000). Did Neighborhood Life-Cycle Theory Cause Urban Decline? *Housing Policy Debate*, 11(1), 1–6.
<https://doi.org/10.1080/10511482.2000.9521358>

- Lang, T. (2005). Insights In The British Debate About Urban Decline And Urban Regeneration. Working Paper, Leibniz-Institute For Regional Development And Structural Planning (Irs), Eckner
- Lang, T. (2005). Insights In The British Debate About Urban Decline And Urban Regeneration. Irs Institut For Regionalentwicklung Und Struktuplanung, December, 25. <https://doi.org/10.13140/Rg.2.2.17303.98726>
- Lash, S., Urry, J. (1994). *Economies Of Signs And Space*, Sage, London.
- Laursen, L. H. (2009). *Shrinking Cities Or Urban Transformation!* (Phd Thesis). Aalborg University, Aalborg, Denmark.
- Legacycities.Org, (2017). Legacy Cities Partnership. <http://www.legacycities.org>.
- Li, H., & Mykhnenko, V. (2018). Urban Shrinkage With Chinese Characteristics. *Geographical Journal*, 184(4), 398–412.
- Lipietz, A. (1977). *Le Capital Et Son Espace*, Maspero, Paris
- Long Y, Wu K (2016). Shrinking Cities In A Rapidly Urbanizing China. *Environ Plann A* 48(2):220–222
- Long, Y., & Gao, S. (2019). Shrinking Cities In China: The Overall Profile And Paradox In Planning. In *Urban Book Series*. Springer Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-13-2646-2_1
- Lu, P, Stead, D, (2013). Understanding The Notion Of Resilience In Spatial Planning: A Case Study Of Rotterdam, The Netherlands, *Cities*, 35, 200-212
- Lütke-Daldrup, E. (2001). Die Perforierte Stadt. Eine Versuchsanordnung (The Perforated City. A Test Arrangement). *Stadtbauwelt* 150, 40–45.
- M. E., Koç İ. (2017). Türkiye’de Bölgeler Arası Gelişmişlik Farklarının İncelenmesi, Ed. (Koç Et Al), *İn Dünden Bugüne Ekonomi Yazıları*, Küv Yayınları
- M. Kelo And B. Wächter,(2004). *Brain Drain And Brain Gain / Migration In The European Union After Enlargement*. The Hague: A Study By The Academic Cooperation Association,

- Mallach, A. (2012). Depopulation, Market Collapse, And Property Abandonment: Surplus Land And Buildings İn Legacy Cities. In A. Mallach, Rebuilding America's Legacy Cities: New Directions For The Industrial Heartland (Pp. 90-116). New York, Ny: The American Assembly, Columbia University.
- Mallach, A., (2011). Comment On Hollander's "The Bounds Of Smart Decline: A Foundational Theory For Planning Shrinking Cities." Housing Policy Debate, Vol. 21, 369–475.
- Mandracıoğlu, A (2010). Dünyada Ve Türkiye'de Yaşlıların Demografik Özellikleri, Ege Tıp Dergisi, 49 (3), Ss 39-4
- Manuel, P., & Pinho, C. (2010). Doctorate İn Civil Engineering Sílvia Ávila De Sousa.
- Martinez-Fernandez, C., Audirac, I., Fol, S., & Cunningham-Sabot, E. (2012). Shrinking Cities: Urban Challenges Of Globalization. International Journal Of Urban And Regional Research, 36(2), 213–225. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2427.2011.01092.x>
- Martinez-Fernandez, M.C. & Wu, C.T. (2007). Shrinking Cities İn Australia. Paper Presented At The State Of Australian Cities Conference İn Adelaide, South Australia,
- Massey, D. (1979). In What Sense A Regional Problem? İn: Regional Studies 13, 233-243.
- Matanle, P., & Rausch, A. S. (2011). Japan's Shrinking Regions İn The 21st Century. Amherst, Uk: Cambria Press
- Mcknight, J. & Block, P. (2010). The Abundant Community: Awakening The Power Of Families And Neighborhoods (San Francisco, Ca: Berret-Koehler Publishers).
- Meçik, O., & Afşar, M. (2015). Ekonomide SanayiSiZleşme Ve Oecd ÜlkeleriNe EtkiLeri. Hacettepe Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 33(2). <https://doi.org/10.17065/huiibf.43616>

- Meloche, J., Benoit, S., & Hugueny, T. (2018). Planning Cities Facing Population Decline: A Study Of Shrinking Cities İn Canada. *Canadian Journal Of Regional Science*, 41(1), 63–72.
- Metzger, J. T. (2000). Planned Abandonment: The Neighborhood Life-Cycle Theory And National Urban Policy, *Housing Policy Debate*, 11(1), Pp. 7–40.
- Mulligan H (2014). *Environmental Sustainability Issues For Shrinking Cities: Us And Europe Shrinking Cities: International Perspectives And Policy Implications* Ed K Pallagst, T Wiechmann And C Martinez-Fernandez (Oxford: Routledge) Pp 279-302
- Mumford, L. (1968). *The Urban Prospect*. London: Secker & Warburg
- Musto, M. (1956). *Trip To Detroit, The Ghost City*.
- Mykhnenko, V., & Turok, I. (2008). East European Cities – Patterns Of Growth And Decline 1960-2005. *International Planning Studies*, 13, 311– 342. <https://doi.org/10.1080/13563470802518958>
- Nadolu, D. I., & Luches, D. (2010). Impacts And Consequences Of Urban Shrinkage On The Society , Infrastructure And Environment From Timisoara. 19(2), 139– 154.
- Nefs, M., Alves, S., Zasada, I., & Haase, D. (2013). Shrinking Cities As Retirement Cities? Opportunities For Shrinking Cities As Green Living Environments For Older Individuals. *Environment And Planning A*, 45(6), 1455–1473. <https://doi.org/10.1068/A45302>
- Neill, W.J.V.; Schlappa, H. (Eds.) *Future Directions For The European Shrinking City*; Routledge: New York, Ny, Usa, 2016.
- Nin, A., & Yapisi, D. (1927). Cumhuriyet’in İlk Nüfus Sayımına Göre Antalya’nın Demografik Yapısı
- Oğuz, D., Saygı, H., Akpınar, N., (2010). “Kent İçi Endüstri Alanlarının Dönüşümüne Bir Model: İzmit/Sekapark, Coğrafi Bilimler Dergisi, 8(2), Ss: 157-167.
- Oswalt P. (2006). *Shrinking Cities*, Vol. 1. International Research. Ostfildern-Ruit, Germany: Hatje Cantz Verlag.

- Oswalt, P. (2005). Introduction. In P. Oswalt (Ed.), *Shrinking Cities Volume 1: International Research* (P.12). Ostfildern, Germany: Hatje Cantz Verlag
- Özatağan, G. ve Eraydın, A. (2011) Hızlı Metropoliten Büyüme ile Birlikte Gelen Büzülme: İzmir Kent Merkezinde Büzülmenin Ortaya Çıkışı ve Kamu Politikalarının Rolü, *Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar 2. Sempozyumu*, 8-9 Aralık 2011, ODTÜ, Ankara.
- Öztürk, A. (2009). Homojen Ve Fonksiyonel Bölgelerin Tespiti Ve Türkiye İçin İstatistiki Bölge Birimleri Önerisi. Planlama Uzmanlığı Tezi, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Bölgesel Gelişme Ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Öztürk, H. (2015). Yaşlanma Ve Kırsal Yaşlılık Mevcut Durum Raporu, 1. Baskı, Ankara
- Pallagst, K. & Wiechmann, T. (2005). Shrinking Smart? Sta“Dtische Schrumpfungsprozesse İn Den Usa, İn: N. Gestring Et Al. (Eds) *Jahrbuch Stadregion 2004/2005 Schwerpunkt Schrumpfende Sta“Dte*, Pp. 105– 127 (Wiesbaden: Vs Verlag Fu“R Sozialwissenschaften).
- Pallagst, K. (2009). *The Future Of Shrinking Cities: Problems, Patterns And Strategies Of Urban Transformation İn Global Context*. Berkeley: Ca: Iurd.
- Platt S (2004). Causes Of Urban Shrinkage: An Overview Of European Cities. Cost Cires Conference, University Of Amsterdam 16-18 February
- Popper, De, & Popper, Fj. (2002). Small Can Be Beautiful: Coming To Terms With Decline. *Planning* 68 (7), 20-3.
- Rieniets, T. (2006). “Urban Shrinkage.” In *Atlas Of Shrinking Cities*, Edited By P. Oswalt And T. Rieniets, 30–31. Ostfildern: Hatje Cantz.
- Rieniets, T. (2009). Shrinking Cities: Causes And Effects Of Urban Population Losses İn The Twentieth Century. *Nature And Culture*, 4(3), 231–254. <https://doi.org/10.3167/Nc.2009.040302>
- Rindfuss, R.R., Brewster, K.L. And Kavee, A.L. (1996). Women, Work, And Children: Behavioral And Attitudinal Change İn The United States. *Population And Development Review* 22(3), 457–482.

- Rink, D. Et Al (2012). Governance Of Shrinkage: Lessons Learnt From Analysis For Urban Planning And Policy. (D13, D14 And D14). Leipzig: Helmholtz Centre For Environmental Research.
- Rink, D., Haase, A., Bernt, M., Arndt, T., & Ludwig, J. (2011). *Urban Shrinkage In Leipzig, Germany*. 225193, 63.
[Http://Www.Ufz.De/Data/Ufzreport2_2011_Halle14698.Pdf](http://www.ufz.de/Data/Ufzreport2_2011_Halle14698.Pdf)
- Roberts, P. W. & Sykes, H. (2000). *Urban Regeneration: A Handbook* (London: Sage)
- Rumpel, P., & Slach, O. (2012). Governance Of Shrinkage Of The City Of Ostrava
- Rumpel, P., Slach, O., & Koutský, J. (2013). Shrinking Cities And Governance Of Economic Regeneration: The Case Of Ostrava. *E A M: Ekonomie A Management*, 16(2), 113–128.
- Sabot, R. (1987). *Bourgeois Utopias: The Rise And Fall Of Suburbia* (New York: Basic Books)
- Sakanishi A. (2006). “Commuting Patterns In The Osaka Area : A G1s-Based Of Commuter Rail Passengers,” *Rurds* Vol. 18,
- Sardon, J.-P. (2004). “Évolution Démographique Récente Des Pays Développés.” *Population* 59:305-360
- Sassen, S. (2002). *Global Networks, Linked Cities*. New York: Routledge.
- Saygı Halis (2008). *Kent İçi Endüstri Alanlarının Dönüşümüne Bir Model: İzmit Sekapark, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara*
- Scarborough, E. (2018). Visiting The Ruins Of Detroit: Exploitation Or Cultural Tourism ? *Journal Of Applied Philosophy*, 35(3), 549–566.
- Schatz, L. K. (2010). What Helps Or Hinders The Adoption Of “Good Planning” Principles In Shrinking Cities? A Comparison Of Recent Planning Exercises In Sudbury, Ontario And Youngstown, Ohio. 357.
- Schenkel, W. (2015). Regeneration Strategies In Shrinking Urban Neighbourhoods—Dimensions Of Interventions In Theory And Practice. *European Planning Studies*, 23(1), 69–86. <https://doi.org/10.1080/09654313.2013.820089>
- Schett, S. (2011). An Analysis Of Shrinking Cities. *Urban Ecology*, 1–15.

- Schilling J And Logan J (2008). Greening The Rust Belt: A Green Infrastructure Model For Right Sizing America's Shrinking Cities Journal Of The American Planning Association 74(4) Pp 451-466
- Schlappa, H. And Neill, W. J. V. (2013) From Crisis To Choice: Re-İmaging The Future İn Shrinking Cities. European Union: Urbact
- Scott, A., & Çamur, Ç. (2001). Küreselleşme Ve Kent-Bölgelerin Yükselişi. European Planning Studies, 9 (7), 813–826.
[Http://Www.Spo.Org.Tr/Resimler/Ekler/1857b449c407203_Ek.Pdf](http://www.spo.org.tr/resimler/ekler/1857b449c407203_ek.pdf) Scott, A.J. (1988). Metropolis. From The Division Of Labour To Urban Form, University Of California Press, Berkley.
- Shetty, S. (2009). Shrinking Cities İn The Industrial Belt : A Focus On Small And Mid-Size Cities İn Northwestern Ohio. Geography, December.
[Http://Uac.Utoledo.Edu/Publications/Worc-Uac-Shrinking-Cities.Pdf](http://uac.utoledo.edu/publications/worc-uac-shrinking-cities.pdf)
- Siedentop, S. (2008). Urban Sprawl Beyond Growth: From A Growth To A Decline Perspective On The Cost Of Sprawl. 44th Isocarp Conference, Dalian (China), 1–12.
- Sleeboos, J. (2003). Low Fertility Rates İn Oecd Countries: Facts And Policy Responses. Oecd Social, Employment And Migration Working Papers, 15, Paris, Oecd.
- Smith, N., Caris, P., And Wyly, E., (2001). The “Camden Syndrome” And The Menace Of Suburban Decline: Residential Disinvestment And Its Discontents İn Camden County, New Jersey. Urban Affairs Review, Vol. 36, 497–531.
- Social, L., Ham, M. Van, Building, I., Street, N., Andrews, S., Burneika, D., & Social, L. (2016). This İs The Author ' S Post-Print Version (Final Draft Post-Refereeing As Accepted For Publication By The Journal). The Definitive , Peer-Reviewed And Edited Version Of This Article İs Published As :
Ubarevičienė R ., Van Ham M . & Burneika D .

- Sousa S.A., (2010). Planning For Shrinking Cities In Portugal. Phd Thesis In Civil Engineering, Oporto, University Steinführer, A. and Haase, A.,(2007). Demographic Change As A Future Challenge For Cities In East Central Europe. Gogr. Ann. B , 89, 183–195.
- Sternlieb, George. (1966). The Tenement Landlord. New Brunswick: Center For Urban Policy Research, Rutgers Univ.
- Storper, M. (1995). The Resurgence Of Regional Economies, Ten Years Later: The Region As A Nexus Of Untraded Interdependencies, In: European Urban And Regional Studies 2, 191-221.
- Stryjakiewicz, T., & Jaroszevska, E. (2016). The Process Of Shrinkage As A Challenge To Urban Governance. Quaestiones Geographicae, 35(2), 27–37. <https://doi.org/10.1515/Quageo-2016-0013>
- Student, T., Smit, E., & Doucet, B. (N.D.). Neighborhood Regeneration In A Declining City : The Case Of Detroit. 3509982.
- Swyngedouw, E. (2004) Globalisation Or Glocalisation ? Networks, Territories And Rescaling. Cambridge Review Of International Affairs 17.1, 25–48.
- Şenses, Fikret, “Neoliberal Küreselleşme Kalkınma İçin Bir Fırsat Mı Engel Mi?”, Kalkınma Ve Küreselleşme, Der. S. Dedeoğlu-T. Subaşat, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2004, S. 13- 54.
- Tanyeli, G.Ve İkiz, D. (2009). *İstanbul ' Da Bir Endüstriyel Miras Örneği : Bomonti Bira Fabrikası An Industrial Heritage Case Study In Istanbul : The Bomonti Brevvery*. 109–121.
- Tekkanat, S. S., & Mermer, H. (2018). Bir Planlama Sorunsalı Olarak Bölgelerarası Dengesizlik: Türkiye Örneği. Aksaray Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 10(4), 91–106. <https://dergipark.org.tr/en/pub/aksarayiibd/issue/42407/489790>
- Tepav Raporu (2013). Türkiye İlerleme Raporu Kopenhag Kriterleri Yolunda Türkiye

- Tepav Raporu (2020). *81 İlde İnsani Gelişme Endeksi Ve Türkiye'nin 2020 Küresel Performansı* .1–13. https://www.tepav.org.tr/upload/files/1608959122-5.81_ilde_insani_gelisme_endeksi_ve_turkiye___nin_2020_kuresel_performansi.pdf
- The Experience Of Shrinkage Exploring Social Capital In The Context Of Urban Shrinkage Maja Roċ Ak. (2020).
- Toura, V. (2019). Deindustrialization And Urban Shrinkage. Achieving Urban Sustainability In Former Industrial Cities In France: The Case Studies Of Nantes And Saint-Ouen. *Shrinking Cities And Sustainability Deindustrialization*.
- Tuncer, S. (1993). *Kalkınmada Öncelikli Yörelere Ve Vergileme*, İ.Ü. Yayını, Yayın No: 3694, Güney Matbaası, İstanbul.
- Turhan, D. (2018). Asırlık Fabrikanın Dönüşümü: Bomontiada. *İstanbul Aydın Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, 4(8), 95–106. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/aydinsanat/issue/43511/531958>
- Turok, I. And Mykhnenko, V., (2007). The Trajectories Of European Cities, 1960–2005. *Cities*, 24 (3), 165–182.
- Türk Nüfus Projeksiyonları Haber Bülteni, (2013). *Nüfus Projeksiyonları, 2013-2075*. 8–12.
- Türkiye İstatistik Enstitüsü. (2021). *İstatistiklerle Yaşlılar, 2020*. 18.03.2021, 1–10. <https://data.tuik.gov.tr/bulten/index?p=istatistiklerle-yaslilar-2020-37227>
- Türkiye’de Bölgeler Arası Gelişmişlik Farklarının Giderilmesinde Kalkınma Ajanslarının Yeri: İzka Mali Destek Programları Örneği. (2013). *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(1), 73–101. <https://doi.org/10.16953/deusbed.31656>
- Tüsiad (1999). *Türkiye'nin Fırsat Penceresi Demografik Dönüşüm Ve İzdüşümleri*, Yayın No: Tüsiad-T/99-1-251
- United Nations (Un) (2013). *World Population Ageing 2013*
- Urak. (2019). *İllerarası Rekabetçilik Endeksi 2018*. http://www.urak.org/wp-content/uploads/2019/05/urak_ire_2018-2.pdf

- Van Den Berg L, Drewett R, Klaasen L, (1982). *Urban Europe: A Study Of Growth And Decline* (Pergamon, Oxford)
- Verwest, F. (2011). *Demographic Decline And Local Government Strategies: A Study Of Policy Change In The Netherlands* (Delft: Eburon).
- Vey, J. S. (2007). *Restoring Prosperity: The State Role In Revitalizing America's Older Industrial Cities*. Washington, Dc: Brookings Institution, Metropolitan Policy Program.
- Vey, J. S., Bradley, J., & Austin, J. C. (2010). *The Next Economy: Economic Recovery And Transformation In The Great Lakes Region*. Metropolitan Policy Program At Brookings.
- Vision, S., & Strategy, U. D. (2013). Integrated Urban Development. *Encyclopedia Of Corporate Social Responsibility*, 1468–1468. https://doi.org/10.1007/978-3-642-28036-8_100914
- Vorgelegt, W., Cie, A., Weimar, K., Uwe, I., Prof, A., Welch, M., Erstbetreuer, G., Zweitbetreuer, G., & Eckardt, F. (2013). “ Shrinking City ” In Eastern Germany The Term In The Context Of Urban Development In Poland.
- Weaver, R, Et Al. (2017). *Shrinking Cities: Understanding Shrinkage And Decline In The United*. Routledge.
- Wiechmann, T, & Pallagst, K. (2012). Urban Shrinkage In Germany And The Usa: A Comparison Of Transformation Patterns And Local Strategies. *International Journal Of Urban And Regional Research* 36 (2), 261–280.
- Wiechmann, T. (2006). *Types Of Shrinking Cities – Introductive Notes On A Global Issue*. Powerpoint Presentation.
http://www.archiv.schaderstiftung.de/docs/wiechmann_presentation.pdf.
- Wiechmann, T. (2008). Errors Expected - Aligning Urban Strategy With Demographic Uncertainty In Shrinking Cities. *International Planning Studies*, 13(4), 431–446. <https://doi.org/10.1080/13563470802519097>

- Wiechmann, T., & Pallagst, K. M. (2012). Urban Shrinkage In Germany And The Usa: A Comparison Of Transformation Patterns And Local Strategies. *International Journal Of Urban And Regional Research*, 36(2), 261–280. <https://doi.org/10.1111/J.1468-2427.2011.01095.X>
- Wolff, M. (2010). Urban Shrinkage In Europe. Chair Of Spatial Planning-Tu Dresden, Working Paper, 2010–06.
- Yalınpala, J.,(2002). “Küreselleşmenin Emek Piyasası Ve İstihdam Üzerindeki Etkileri”, Küreselleşme, İktisadi Yöntemler Ve Sosyopolitik Karşıtlıklar, Derleyen: Alkan Soyak, Om Yayınevi, İstanbul.
- Yazgan, T. (1977). Güneydoğu Anadolu Bölgesi Gelişme Planı, Emsa Anonim Şirketi Kutsun Yayınevi, Cilt: I, İstanbul.
- Yılmaz, G. (2009). İstihdam Edilebilirlik: Değişim Kıskaçında Birey, Bursa: Ekin Yayınevi.
- Yücel, U. (2017). Nüfus Yaşlanmasının İşgücü Piyasaları Üzerindeki Etkileri Geliş. Gazi Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 19(1), 72–94.
- Yüceşahin, M.M.; Özgür, E.M. (2008). “Regional Fertility Differences In Turkey: Persistent High Fertility In The Southeast”, *Population, Space And Place*, 14, 135-158.
- Yüceşahin, M. M. (2019). Türkiye'nin Demografik Geçiş Sürecine Coğrafi Bir Yaklaşım (A Geographical Approach To Turkey's Demographic Transition Process). *Ssrn Electronic Journal*, 7(1), 1–25. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3417830>
- Zengin, E.Ç. Ve Sağır, H. (2019). Rekabet Gücü Kapsamında Dünyadaki Ve Türkiye'deki Kentlerin Değerlendirilmesi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, 22 (2), 867-889.

İNTERNET ERİŞİMLERİ

Url 1:

<https://www.archdaily.com/964908/shrinking-cities-the-rise-and-fall-of-urban-environments>

Url 2:

<http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&dergisayi=392&recid=3440>

Url 3:

https://www.staedtebaufoerderung.info/de/programmevor2020/stadtumbau/stadtumbauost/programm/programm_node.html;jsessionid=6af427ca910b9e4d8039509583561f36.live21303

Url 4 :

<http://www.manifatturadellearti.org/en/about-mda>, manifattura delle arti web sitesi

Url 5:

<http://www.wadis.it/vediopera.asp?id=329>, World Architectural Discovery Web Sitesi

Url 6:

http://travel.nytimes.com/2008/02/24/travel/24dayout.html?_R=0 New York Times Seyahat Web Sitesi,

Url 7:

<http://www.iuav.it/english-ve/about-iuav/maps/in-venice/cotonifici/index.htm>, Universita Iuav Di Venezia Web Sitesi,

Url 8:

<https://www.sozcu.com.tr/2019/gundem/bomonti-bira-fabrikasi-diyanete-devredildi-5314797/>

Url 9 : <https://jpi-urbaneurope.eu/project/3s-recipe/>

Url 10: <https://www.ufz.de/shrinksmart/>

Url 11: <https://www.ru.uni-kl.de/ips/forschung/netzwerke-und-kooperationen/shrinking-cities-international-research-network-scirn/seite>

EKLER

EK 1:Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine Göre 2013-2020 Nüfusları ve Değişimleri

İLLER	ADRESE DAYALI NÜFUS KAYIT SİSTEMİ								2013-2020 Değişimi %
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Toplam	76 667 864	77 695 904	78 741 053	79 814 871	80 810 525	82 003 882	83 154 997	83 614 362	9.06
Adana	2 149 260	2 165 595	2 183 167	2 201 670	2 216 475	2 220 125	2 237 940	2 258 718	5.09
Adıyaman	597 184	597 835	602 774	610 484	615 076	624 513	626 465	632 459	5.91
Afyonkarahisar	707 123	706 371	709 015	714 523	715 693	725 568	729 483	736 912	4.21
Ağrı	551 177	549 435	547 210	542 255	536 285	539 657	536 199	535 435	-2.86
Aksaray	382 806	384 252	386 514	396 673	402 404	412 172	416 367	423 011	10.50
Amasya	321 977	321 913	322 167	326 351	329 888	337 508	337 800	335 494	4.20
Ankara	5 045 083	5 150 072	5 270 575	5 346 518	5 445 026	5 503 985	5 639 076	5 663 322	12.25
Antalya	2 158 265	2 222 562	2 288 456	2 328 555	2 364 396	2 426 356	2 511 700	2 548 308	18.07
Ardahan	102 782	100 809	99 265	98 335	97 096	97 096	97 319	96 161	-6.44
Artvin	169 334	169 674	168 370	168 068	166 143	174 010	170 875	169 501	0.10
Aydın	1 020 957	1 041 979	1 053 506	1 068 260	1 080 839	1 097 746	1 110 972	1 119 084	9.61
Balıkesir	1 162 761	1 189 057	1 186 688	1 196 176	1 204 824	1 226 575	1 228 620	1 240 285	6.67
Bartın	189 139	189 405	190 708	192 389	193 577	198 999	198 249	198 979	5.20
Batman	547 581	557 593	566 633	576 899	585 252	599 103	608 659	620 278	13.28
Bayburt	75 620	80 607	78 550	90 154	80 417	82 274	84 843	81 910	8.32
Bilecik	208 888	209 925	212 361	218 297	221 693	223 448	219 427	218 717	4.71
Bingöl	265 514	266 019	267 184	269 560	273 354	281 205	279 812	281 768	6.12
Bitlis	337 156	338 023	340 449	341 225	341 474	349 396	348 115	350 994	4.10
Bolu	283 496	284 789	291 095	299 896	303 184	311 810	316 126	314 802	11.04
Burdur	257 267	256 898	258 339	261 401	264 779	269 926	270 796	267 092	3.82
Bursa	2 740 970	2 787 539	2 842 547	2 901 396	2 936 803	2 994 521	3 056 120	3 101 833	13.17
Çanakkale	502 328	511 790	513 341	519 793	530 417	540 662	542 157	541 548	7.81
Çankırı	190 909	183 550	180 945	183 880	186 074	216 362	195 789	192 428	0.80
Çorum	532 080	527 220	525 180	527 863	528 422	536 483	530 864	530 126	-0.37
Denizli	963 464	978 700	993 442	1 005 687	1 018 735	1 027 782	1 037 208	1 040 915	8.04
Diyarbakır	1 607 437	1 635 048	1 654 196	1 673 119	1 699 901	1 732 396	1 756 353	1 783 431	10.95
Düzce	351 509	355 549	360 388	370 371	377 610	387 844	392 166	395 679	12.57
Edirne	398 582	400 280	402 537	401 701	406 855	411 528	413 903	407 763	2.30
Elazığ	568 239	568 753	574 304	578 789	583 671	595 638	591 098	587 960	3.47
Erzincan	219 996	223 633	222 918	226 032	231 511	236 034	234 747	234 431	6.56
Erzurum	766 729	763 320	762 321	762 021	760 476	767 848	762 062	758 279	-1.10
Eskişehir	799 724	812 320	826 716	844 842	860 620	871 187	887 475	888 828	11.14
Gaziantep	1 844 438	1 889 466	1 931 836	1 974 244	2 005 515	2 028 563	2 069 364	2 101 157	13.92
Giresun	425 007	429 984	426 686	444 467	437 393	453 912	448 400	448 721	5.58
Gümüşhane	141 412	146 353	151 449	172 034	170 173	162 748	164 521	141 702	0.21
Hakkari	273 041	276 287	278 775	267 813	275 761	286 470	280 991	280 514	2.74
Hatay	1 503 066	1 519 836	1 533 507	1 555 165	1 575 226	1 609 856	1 628 894	1 659 320	10.40
İğdir	190 424	192 056	192 435	192 785	194 775	197 456	199 442	201 314	5.72
İsparta	417 774	418 780	421 766	427 324	433 830	441 412	444 914	440 304	5.39
İstanbul	14 160 467	14 377 018	14 657 434	14 804 116	15 029 231	15 067 724	15 519 267	15 462 452	9.19
İzmir	4 061 074	4 113 072	4 168 415	4 223 545	4 279 677	4 320 519	4 367 251	4 394 694	8.22
Kahramanmaraş	1 075 706	1 089 038	1 096 610	1 112 634	1 127 623	1 144 851	1 154 102	1 168 163	8.60
Karabük	230 251	231 333	236 978	242 347	244 453	248 014	248 458	243 614	5.80
Karaman	237 939	240 362	242 196	245 610	246 672	251 913	253 279	254 919	7.14
Kars	300 874	296 466	292 660	289 786	287 654	288 878	285 410	284 923	-5.30
Kastamonu	368 093	368 907	372 633	376 945	372 373	383 373	379 405	376 377	2.25
Kayseri	1 295 355	1 322 376	1 341 056	1 358 980	1 376 722	1 389 680	1 407 409	1 421 455	9.73
Kırkkale	274 658	271 092	270 271	277 984	278 749	286 602	283 017	278 703	1.47
Kırklareli	340 559	343 723	346 973	351 684	356 050	360 860	361 836	361 737	6.22
Kırşehir	223 498	222 707	225 562	229 975	234 529	241 868	242 938	243 042	8.74
Kilis	128 586	128 781	130 655	130 825	136 319	142 541	142 490	142 792	11.05
Kocaeli	1 676 202	1 722 795	1 780 055	1 830 772	1 883 270	1 906 391	1 953 035	1 997 258	19.15
Konya	2 079 225	2 108 808	2 130 544	2 161 303	2 180 149	2 205 609	2 232 374	2 250 020	8.21
Kütahya	572 059	571 554	571 463	573 642	572 256	577 941	579 257	576 688	0.81

EK 2: ek 1'in devamı

İLLER	ADRESE DAYALI NÜFUS KAYIT SİSTEMİ								2013-2020 Değişimi %
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Malatya	762 538	769 544	772 904	781 305	786 676	797 036	800 165	806 156	5.72
Manisa	1 359 463	1 367 905	1 380 366	1 396 945	1 413 041	1 429 643	1 440 611	1 450 616	6.71
Mardin	779 738	788 996	796 591	796 237	809 719	829 195	838 778	854 716	9.62
Mersin	1 705 774	1 727 255	1 745 221	1 773 852	1 793 931	1 814 468	1 840 425	1 868 757	9.55
Muğla	866 665	894 509	908 877	923 773	938 751	967 487	983 142	1 000 773	15.47
Muş	412 553	411 216	408 728	406 501	404 544	407 992	408 809	411 117	-0.35
Nevşehir	285 460	286 250	286 767	290 895	292 365	298 339	303 010	304 962	6.83
Niğde	343 658	343 898	346 114	351 468	352 727	364 707	362 861	362 071	5.36
Ordu	731 452	724 268	728 949	750 588	742 341	771 932	754 198	761 400	4.09
Osmaniye	498 981	506 807	512 873	522 175	527 724	534 415	538 759	548 556	9.94
Rize	328 205	329 779	328 979	331 048	331 041	348 608	343 212	344 359	4.92
Sakarya	917 373	932 706	953 181	976 948	990 214	1 010 700	1 029 650	1 042 649	13.66
Samsun	1 261 810	1 269 989	1 279 884	1 295 927	1 312 990	1 335 716	1 348 542	1 356 079	7.47
Siirt	314 153	318 366	320 351	322 664	324 394	331 670	330 280	331 070	5.38
Sinop	204 568	204 526	204 133	205 478	207 427	219 733	218 243	216 460	5.81
Sivas	623 824	623 116	618 617	621 224	621 301	646 608	638 956	635 889	1.93
Şanlıurfa	1 801 980	1 845 667	1 892 320	1 940 627	1 985 753	2 035 809	2 073 614	2 115 256	17.39
Şırnak	475 255	488 966	490 184	483 788	503 236	524 190	529 615	537 762	13.15
Tekirdağ	874 475	906 732	937 910	972 875	1 005 463	1 029 927	1 055 412	1 081 065	23.62
Tokat	598 708	597 920	593 990	602 662	602 086	612 646	612 747	597 861	-0.14
Trabzon	758 237	766 782	768 417	779 379	786 326	807 903	808 974	811 901	7.08
Tunceli	85 428	86 527	86 076	82 193	82 498	88 198	84 660	83 443	-2.32
Uşak	346 508	349 459	353 048	358 736	364 971	367 514	370 509	369 433	6.62
Van	1 070 113	1 085 542	1 096 397	1 100 190	1 106 891	1 123 784	1 136 757	1 149 342	7.40
Yalova	220 122	226 514	233 009	241 665	251 203	262 234	270 976	276 050	25.41
Yozgat	444 211	432 560	419 440	421 041	418 650	424 981	421 200	419 095	-5.65
Zonguldak	601 567	598 796	595 907	597 524	596 892	599 698	596 053	591 204	-1.72

EK 3: Nüfus Tahminine Göre 2018-2025 Nüfusları ve Değişimleri

NÜFUS TAHMİNİ									2018-2025
İLLER	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	Değişim %
Toplam	81 867 223	82 886 421	83 900 373	84 908 658	85 911 035	86 907 367	87 885 571	88 844 934	8.52
Adana	2 229 410	2 243 315	2 256 854	2 270 081	2 282 838	2 294 903	2 305 981	2 316 131	3.89
Adıyaman	621 171	626 134	631 042	635 900	640 673	645 303	649 719	653 891	5.27
Afyonkarahisar	719 081	721 757	724 177	726 364	728 455	730 502	732 389	734 086	2.09
Ağrı	534 092	530 085	525 935	521 630	517 161	512 520	507 654	502 538	-5.91
Aksaray	408 536	414 553	420 599	426 661	432 730	438 818	444 858	450 853	10.36
Amasya	329 770	331 229	332 622	333 951	335 230	336 450	337 607	338 699	2.71
Ankara	5 546 531	5 649 093	5 751 780	5 854 563	5 957 446	6 060 328	6 162 224	6 263 201	12.92
Antalya	2 415 462	2 465 828	2 516 758	2 568 071	2 619 620	2 671 301	2 722 564	2 773 397	14.82
Ardahan	95 726	94 402	93 102	91 800	90 499	89 201	87 894	86 591	-9.54
Artvin	165 342	164 498	163 643	162 776	161 876	160 947	160 007	159 048	-3.81
Aydın	1 095 470	1 110 273	1 124 962	1 139 540	1 154 075	1 168 524	1 182 780	1 196 815	9.25
Balıkesir	1 213 811	1 222 872	1 231 730	1 240 359	1 248 754	1 256 873	1 264 671	1 272 092	4.80
Bartın	194 504	195 361	196 164	196 885	197 553	198 177	198 760	199 328	2.48
Batman	595 890	605 526	615 301	625 230	635 312	645 509	655 682	665 806	11.73
Bayburt	81 429	82 306	83 060	83 743	84 423	85 138	85 858	86 587	6.33
Bilecik	224 182	227 290	230 371	233 435	236 521	239 631	242 725	245 826	9.65
Bingöl	276 394	278 676	280 951	283 227	285 466	287 649	289 758	291 777	5.57
Bitlis	343 717	345 124	346 496	347 832	349 113	350 324	351 403	352 333	2.51
Bolu	308 310	313 364	318 320	323 259	328 281	333 425	338 640	343 903	11.54
Burdur	263 682	264 275	264 657	264 909	265 177	265 494	265 814	266 085	0.91
Bursa	2 988 233	3 037 269	3 086 244	3 135 032	3 183 391	3 231 286	3 278 385	3 324 559	11.26
Çanakkale	535 284	541 903	548 367	554 761	561 192	567 672	574 165	580 627	8.47
Çankırı	184 279	183 246	182 136	180 977	179 793	178 595	177 337	176 039	-4.47
Çorum	528 245	527 728	527 096	526 354	525 483	524 446	523 160	521 647	-1.25
Denizli	1 031 528	1 044 491	1 057 308	1 070 013	1 082 682	1 095 306	1 107 784	1 120 115	8.59
Diyarbakır	1 726 464	1 750 007	1 773 356	1 796 538	1 819 511	1 842 162	1 864 269	1 885 744	9.23
Düzce	384 358	391 076	397 887	404 719	411 578	418 527	425 549	432 638	12.56
Edirne	407 517	408 548	409 349	409 999	410 653	411 323	411 986	412 595	1.25
Elazığ	588 419	592 194	595 866	599 424	602 867	606 191	609 379	612 439	4.08
Erzincan	232 401	234 844	237 187	239 452	241 664	243 857	246 077	248 308	6.84
Erzurum	759 897	758 263	756 464	754 545	752 532	750 395	748 031	745 449	-1.90
Eskişehir	877 767	895 023	912 205	929 316	946 463	963 731	981 096	998 571	13.76
Gaziantep	2 047 275	2 086 844	2 126 859	2 167 268	2 207 990	2 248 943	2 289 806	2 330 559	13.84
Giresun	440 123	442 886	445 583	448 214	450 773	453 259	455 696	458 072	4.08
Gümüşhane	172 567	175 029	177 472	179 937	182 463	185 020	187 628	190 270	10.26
Hakkari	277 179	277 032	276 771	276 434	276 059	275 674	275 265	274 826	-0.85
Hatay	1 594 832	1 611 273	1 627 619	1 643 846	1 659 866	1 675 616	1 690 915	1 705 751	6.95
İğdir	195 791	196 769	197 725	198 668	199 582	200 459	201 262	201 974	3.16
İsparta	432 342	434 838	437 187	439 442	441 672	443 952	446 206	448 387	3.71
İstanbul	15 254 231	15 468 919	15 682 267	15 893 822	16 103 390	16 310 652	16 512 489	16 708 850	9.54
İzmir	4 330 317	4 381 976	4 432 909	4 483 041	4 531 689	4 580 076	4 627 164	4 672 976	7.91
Kahramanmaraş	1 141 969	1 154 755	1 167 505	1 180 215	1 192 876	1 205 444	1 217 734	1 229 712	7.68
Karabük	249 179	252 919	256 548	260 104	263 716	267 519	271 426	275 389	10.52
Karaman	248 757	250 813	252 834	254 805	256 729	258 614	260 463	262 252	5.42
Kars	284 855	281 816	278 773	275 702	272 621	269 503	266 335	263 097	-7.64
Kastamonu	375 689	377 683	379 533	381 311	383 073	384 836	386 558	388 206	3.33
Kayseri	1 396 387	1 415 934	1 435 483	1 455 055	1 474 619	1 494 132	1 513 443	1 532 587	9.75
Kırıkkale	279 940	280 969	281 766	282 395	282 939	283 457	283 978	284 528	1.64
Kırklareli	358 275	361 620	364 908	368 171	371 440	374 715	377 980	381 213	6.40
Kırşehir	238 105	241 736	245 331	248 898	252 452	256 031	259 587	263 109	10.50
Kilis	137 612	138 738	139 835	140 889	141 925	142 967	143 977	144 968	5.35
Kocaeli	1 937 526	1 991 665	2 046 694	2 102 504	2 159 053	2 216 312	2 274 093	2 332 373	20.38
Konya	2 205 717	2 229 745	2 253 462	2 276 950	2 300 470	2 324 038	2 347 319	2 370 272	7.46
Kütahya	574 423	575 385	576 102	576 578	576 927	577 125	577 088	576 830	0.42

EK 4: ek 3'ün devamı

NÜFUS TAHMİNİ									2018-2025
İLLER	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	Değişim %
Malatya	792 803	798 382	803 870	809 239	814 480	819 536	824 382	829 028	4.57
Manisa	1 424 518	1 436 876	1 449 059	1 461 006	1 472 631	1 483 955	1 494 882	1 505 399	5.68
Mardin	819 422	826 709	833 944	841 113	848 191	855 103	861 710	867 985	5.93
Mersin	1 815 801	1 835 926	1 856 009	1 875 961	1 895 565	1 914 679	1 933 086	1 950 784	7.43
Muğla	955 080	971 652	988 252	1 004 872	1 021 521	1 038 137	1 054 571	1 070 849	12.12
Muş	405 047	403 717	402 296	400 778	399 181	397 494	395 643	393 629	-2.82
Neşehir	294 228	295 946	297 611	299 233	300 829	302 405	303 919	305 367	3.79
Niğde	355 350	357 548	359 660	361 722	363 741	365 731	367 706	369 654	4.03
Ordu	745 458	748 327	751 180	753 993	756 730	759 325	761 621	763 581	2.43
Osmaniye	535 126	541 746	548 378	555 038	561 646	568 124	574 416	580 538	8.49
Rize	331 479	331 874	332 194	332 454	332 686	332 876	333 011	333 037	0.47
Sakarya	1 010 819	1 031 068	1 051 368	1 071 637	1 091 947	1 112 330	1 132 652	1 152 958	14.06
Samsun	1 325 637	1 338 731	1 351 713	1 364 592	1 377 279	1 389 725	1 401 793	1 413 427	6.62
Siirt	328 683	331 686	334 710	337 739	340 773	343 789	346 721	349 554	6.35
Sinop	208 065	208 756	209 421	210 049	210 641	211 204	211 709	212 151	1.96
Sivas	619 294	618 722	617 997	617 130	616 152	615 076	613 870	612 535	-1.09
Şanlıurfa	2 036 837	2 082 952	2 128 948	2 174 825	2 220 570	2 266 075	2 310 961	2 355 157	15.63
Şırnak	510 066	516 062	521 905	527 672	533 419	539 085	544 546	549 783	7.79
Tekirdağ	1 039 088	1 073 592	1 108 905	1 144 978	1 181 805	1 219 386	1 257 594	1 296 443	24.77
Tokat	602 228	603 044	603 737	604 311	604 734	605 010	605 120	605 082	0.47
Trabzon	793 899	800 962	807 895	814 702	821 439	828 093	834 514	840 993	5.93
Tunceli	81 709	80 903	80 086	79 259	78 411	77 560	76 710	75 854	-7.17
Uşak	370 188	375 314	380 349	385 340	390 325	395 351	400 365	405 368	9.50
Van	1 117 484	1 124 945	1 132 341	1 139 645	1 146 773	1 153 688	1 160 233	1 166 331	4.37
Yalova	259 871	269 072	278 499	288 172	298 084	308 249	318 557	329 001	26.60
Yozgat	413 411	408 069	402 783	397 525	392 270	387 011	381 676	376 241	-8.99
Zonguldak	595 637	593 947	592 108	590 078	587 873	585 515	582 979	580 284	-2.58

EK 5: Nüfus Artış Hızları ve Toplamları

NÜFUS ARTIŞ HIZI (binde)									Kümülatif
İLLER	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Toplam	13.66	13.32	13.36	13.55	12.4	14.66	13.94	5.51	100.4
Adana	11.05	7.57	8.08	8.44	6.7	1.65	7.99	9.24	60.72
Adıyaman	3.23	1.09	8.23	12.71	7.49	15.23	3.12	9.52	60.62
Afyonkarahisar	4.5	-1.06	3.74	7.74	1.64	13.7	5.38	10.13	45.77
Ağrı	-2.22	-3.17	-4.06	-9.1	-11.07	6.27	-6.43	-1.43	-31.21
Aksaray	7.58	3.77	5.87	25.94	14.34	23.98	10.13	15.83	107.44
Amasya	-0.95	-0.2	0.79	12.9	10.78	22.84	0.86	-6.85	40.17
Ankara	15.89	20.6	23.13	14.31	18.26	10.77	24.25	4.29	131.5
Antalya	30.93	29.36	29.22	17.37	15.27	25.87	34.57	14.47	197.06
Ardahan	-36.88	-19.38	-15.43	-9.41	-12.68	18.48	-16.19	-11.97	-103.46
Artvin	13.39	2.01	-7.72	-1.8	-11.52	46.26	-18.18	-8.07	14.37
Aydın	14.22	20.38	11	13.91	11.71	15.52	11.98	7.28	95
Balıkesir	1.75	22.36	-1.99	7.96	7.2	17.89	1.67	9.45	66.29
Bartın	3.72	1.41	6.86	8.78	6.16	27.62	-3.78	3.68	54.45
Batman	20.7	18.12	16.08	17.96	13.9	23.39	15.82	18.91	144.88
Bayburt	-2.34	63.86	-25.85	137.78	-114.29	22.83	30.75	-35.18	77.56
Bilecik	23.11	4.95	11.54	27.57	15.44	7.89	-18.16	-3.24	69.1
Bingöl	11.39	1.9	4.37	8.85	13.98	28.32	-4.97	6.97	70.81
Bitlis	-0.29	2.57	7.15	2.28	0.73	22.93	-3.67	8.24	39.94
Bolu	8.56	4.55	21.9	29.79	10.9	28.05	13.75	-4.2	113.3
Burdur	11.44	-1.44	5.59	11.78	12.84	19.25	3.22	-13.77	48.91
Bursa	19.45	16.85	19.54	20.49	12.13	19.46	20.36	14.85	143.13
Çanakkale	17.34	18.66	3.03	12.49	20.23	19.13	2.76	-1.12	92.52
Çankırı	34.66	-39.31	-14.29	16.09	11.86	150.81	-99.92	-17.32	42.58
Çorum	3.96	-9.18	-3.88	5.1	1.06	15.14	-10.53	-1.39	0.28
Denizli	13.49	15.69	14.95	12.25	12.89	8.84	9.13	3.57	90.81
Diyarbakır	10.9	17.03	11.64	11.37	15.88	18.94	13.73	15.3	114.79
Düzce	14.37	11.43	13.52	27.32	19.36	26.74	11.08	8.92	132.74
Edirne	-2.82	4.25	5.62	-2.08	12.75	11.42	5.75	-14.95	19.94
Elazığ	9.79	0.9	9.71	7.78	8.4	20.3	-7.65	-5.32	43.91
Erzincan	9.64	16.4	-3.2	13.87	23.95	19.35	-5.47	-1.35	73.19
Erzurum	-14.84	-4.46	-1.31	-0.39	-2.03	9.65	-7.56	-4.98	-25.92
Eskişehir	12.55	15.63	17.57	21.69	18.5	12.2	18.52	1.52	118.18
Gaziantep	24.63	24.12	22.18	21.71	15.72	11.43	19.91	15.25	154.95
Giresun	12.91	11.64	-7.7	40.83	-16.04	37.07	-12.22	0.72	67.21
Gümüşhane	44.8	34.34	34.23	127.44	-10.88	-44.61	10.84	-149.31	46.85
Hakkari	-25.1	11.82	8.96	-40.12	29.25	38.1	-19.31	-1.7	1.9
Hatay	12.99	11.1	8.95	14.02	12.82	21.75	11.76	18.51	111.9
Iğdır	0.08	8.53	1.97	1.82	10.27	13.67	10.01	9.34	55.69
İsparta	2.66	2.41	7.1	13.09	15.11	17.33	7.9	-10.42	55.18
İstanbul	21.83	15.18	19.32	9.96	15.09	2.56	29.53	-3.67	109.8
İzmir	13.79	12.72	13.37	13.14	13.2	9.5	10.76	6.26	92.74
Kahramanmaraş	11.72	12.32	6.93	14.51	13.38	15.16	8.05	12.11	94.18
Karabük	22.43	4.69	24.11	22.4	8.65	14.46	1.79	-19.69	78.84
Karaman	10.63	10.13	7.6	14	4.31	21.02	5.41	6.45	65.55
Kars	-13.03	-14.76	-12.92	-9.87	-7.38	4.25	-12.08	-1.71	-67.5
Kastamonu	22.77	2.21	10.05	11.51	-12.2	29.11	-10.4	-8.01	45.04
Kayseri	15.86	20.65	14.03	13.28	12.97	9.37	12.68	9.93	108.77

EK 6: ek 5'in devamı

NÜFUS ARTIŞ HIZI (binde)									Kümülatif
İLLER	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Kırkkale	-0.25	-13.07	-3.03	28.14	2.75	27.78	-12.59	-15.36	14.37
Kırklareli	-1.93	9.25	9.41	13.49	12.34	13.42	2.7	-0.27	58.41
Kırşehir	10.29	-3.55	12.74	19.38	19.61	30.81	4.41	0.43	94.12
Kilis	33.74	1.52	14.45	1.3	41.14	44.63	-0.36	2.12	138.54
Kocaeli	25.08	27.42	32.7	28.09	28.27	12.2	24.17	22.39	200.32
Konya	13.04	14.13	10.25	14.33	8.68	11.61	12.06	7.87	91.97
Kütahya	-2.38	-0.88	-0.16	3.81	-2.42	9.89	2.27	-4.44	5.69
Malatya	0.23	9.15	4.36	10.81	6.85	13.08	3.92	7.46	55.86
Manisa	9.83	6.19	9.07	11.94	11.46	11.68	7.64	6.92	74.73
Mardin	8.65	11.8	9.58	-0.44	16.79	23.77	11.49	18.82	100.46
Mersin	13.53	12.51	10.35	16.27	11.26	11.38	14.2	15.28	104.78
Muğla	18.07	31.62	15.93	16.26	16.08	30.15	16.05	17.77	161.93
Muş	-1.71	-3.25	-6.07	-5.46	-4.83	8.49	2	5.63	-7.2
Neveşehir	0.95	2.76	1.8	14.29	5.04	20.23	15.54	6.42	67.03
Niğde	9.91	0.7	6.42	15.35	3.58	33.4	-5.07	-2.18	62.11
Ordu	-13.47	-9.87	6.44	29.25	-11.05	39.09	-23.24	9.5	26.65
Osmaniye	13.81	15.56	11.9	17.97	10.57	12.6	8.1	18.02	108.53
Rize	12.43	4.78	-2.43	6.27	-0.02	51.71	-15.6	3.34	60.48
Sakarya	16.6	16.58	21.71	24.63	13.49	20.48	18.58	12.55	144.62
Samsun	7.99	6.46	7.76	12.46	13.08	17.16	9.56	5.57	80.04
Siirt	10.48	13.32	6.22	7.19	6.2	22.18	-4.2	2.39	63.78
Sinop	16.28	-0.21	-1.92	6.57	9.44	57.63	-6.8	-8.2	72.79
Sivas	0.46	-1.14	-7.25	4.21	0.12	39.92	-11.9	-4.81	19.61
Şanlıurfa	22.39	23.95	24.96	25.21	22.99	24.9	18.4	19.88	182.68
Şırnak	17.56	28.44	2.49	-13.13	39.41	40.79	10.3	15.27	141.13
Tekirdağ	25.66	36.22	33.81	36.6	32.95	24.04	24.44	24.02	237.74
Tokat	-25.2	-1.32	-6.59	14.49	-0.96	17.39	0.16	-24.59	-26.62
Trabzon	0.45	11.21	2.13	14.16	8.87	27.07	1.32	3.61	68.82
Tunceli	-9.88	12.78	-5.23	-46.16	3.7	66.81	-40.94	-14.48	-33.4
Uşak	12.31	8.48	10.22	15.98	17.23	6.94	8.12	-2.91	76.37
Van	17.09	14.32	9.95	3.45	6.07	15.15	11.48	11.01	88.52
Yalova	38.54	28.62	28.27	36.48	38.71	42.98	32.79	18.55	264.94
Yozgat	-20.06	-26.58	-30.8	3.81	-5.69	15.01	-8.94	-5.01	-78.26
Zonguldak	-8.21	-4.62	-4.84	2.71	-1.06	4.69	-6.1	-8.17	-25.6

EK 7: Yaş Dağılımları ve Değişimleri

YAŞ DAĞILIMLARI							2013-2020 Değişim %		
İLLER	2013			2020			0-15	15-65	65+
	0-14	15-64	65+	0-15	15-65	65+			
Toplam	18849814	51926356	5891694	19068237	56592570	7953555	1.16	8.99	35.00
Adana	564293	1448283	136684	553507	1506957	198254	-1.91	4.05	45.05
Adıyaman	181229	376947	39008	180998	400324	51137	-0.13	6.20	31.09
Afyonkarahisar	165379	473539	68205	159888	491752	85272	-3.32	3.85	25.02
Ağrı	215705	314493	20979	184524	324019	26892	-14.46	3.03	28.19
Aksaray	102498	251415	28893	103818	278890	40303	1.29	10.93	39.49
Amasya	65496	215316	41165	61334	222797	51363	-6.35	3.47	24.77
Ankara	1093323	3587845	363915	1168050	3980027	515245	6.83	10.93	41.58
Antalya	493390	1513659	151216	541194	1778379	228735	9.69	17.49	51.26
Ardahan	25044	66170	11568	19953	63119	13089	-20.33	-4.61	13.15
Artvin	30989	114656	23689	27833	112730	28938	-10.18	-1.68	22.16
Aydın	201902	704863	114192	210611	754062	154411	4.31	6.98	35.22
Balıkesir	206290	807730	148741	205486	839265	195534	-0.39	3.90	31.46
Bartın	35031	131343	22765	32716	135881	30382	-6.61	3.46	33.46
Batman	208053	318151	21377	205493	385652	29133	-1.23	21.22	36.28
Bayburt	17771	50198	7651	16533	55701	9676	-6.97	10.96	26.47
Bilecik	40049	147183	21656	41500	150821	26396	3.62	2.47	21.89
Bingöl	76577	173503	15434	74575	186589	20604	-2.61	7.54	33.50
Bitlis	123094	199766	14296	112719	218641	19634	-8.43	9.45	37.34
Bolu	53449	195443	34604	55824	214691	44287	4.44	9.85	27.98
Burdur	48065	174915	34287	45032	179831	42229	-6.31	2.81	23.16
Bursa	607666	1917746	215558	660902	2142103	298828	8.76	11.70	38.63
Çanakkale	81311	356044	64973	86727	369671	85150	6.66	3.83	31.05
Çankırı	36422	127222	27265	34294	125551	32583	-5.84	-1.31	19.50
Çorum	112628	352439	67013	101006	346204	82916	-10.32	-1.77	23.73
Denizli	205187	667633	90644	205150	716064	119701	-0.02	7.25	32.06
Diyarbakır	568420	970795	68222	579460	1114633	89338	1.94	14.82	30.95
Düzce	78976	242100	30433	81524	272812	41343	3.23	12.69	35.85
Edirne	63271	287554	47757	61262	283384	63117	-3.18	-1.45	32.16
Elazığ	137166	383719	47354	128757	398415	60788	-6.13	3.83	28.37
Erzincan	46430	149651	23915	45506	158882	30043	-1.99	6.17	25.62
Erzurum	219583	489696	57450	192011	497153	69115	-12.56	1.52	20.30
Eskişehir	144426	575212	80086	158358	623723	106747	9.65	8.43	33.29
Gaziantep	627770	1128878	87790	666910	1316168	118079	6.23	16.59	34.50
Giresun	79367	285448	60192	72947	299824	75950	-8.09	5.04	26.18
Gümüşhane	28754	96537	16121	25427	96594	19681	-11.57	0.06	22.08
Hakkari	94257	171094	7690	80518	189862	10134	-14.58	10.97	31.78
Hatay	437594	973926	91546	452772	1079078	127470	3.47	10.80	39.24
Iğdır	62008	118117	10299	59076	127769	14469	-4.73	8.17	40.49
İsparta	83054	289166	45554	81341	299835	59128	-2.06	3.69	29.80
İstanbul	3255024	10076632	828811	3312147	11012695	1137610	1.75	9.29	37.26
İzmir	782813	2899860	378401	809508	3065501	519685	3.41	5.71	37.34
Kahramanmaraş	325856	676583	73267	319484	750842	97837	-1.96	10.98	33.53
Karabük	40657	162691	26903	39805	169524	34285	-2.10	4.20	27.44
Karaman	57119	158307	22513	55640	170660	28619	-2.59	7.80	27.12
Kars	90965	188467	21442	75509	185388	24026	-16.99	-1.63	12.05
Kastamonu	65681	244540	57872	60334	245890	70153	-8.14	0.55	21.22
Kayseri	336828	864113	94414	337214	953578	130663	0.11	10.35	38.39

EK 8: ek 7'nin devamı

YAŞ DAĞILIMLARI							2013-2020 Değişim %		
İLLER	2013			2020			0-15	15-65	65+
	0-14	15-64	65+	0-15	15-65	65+			
Kırıkkale	57284	189995	27379	52472	190892	35339	-8.40	0.47	29.07
Kırklareli	55434	244908	40217	56152	252781	52804	1.30	3.21	31.30
Kırşehir	46725	154107	22666	47988	164947	30107	2.70	7.03	32.83
Kilis	38141	80527	9918	40753	90154	11885	6.85	11.95	19.83
Kocaeli	400709	1172614	102879	460397	1384102	152759	14.90	18.04	48.48
Konya	533220	1381856	164149	531886	1496477	221657	-0.25	8.29	35.03
Kütahya	107180	402142	62737	100696	397322	78670	-6.05	-1.20	25.40
Malatya	189404	507260	65874	182406	537951	85799	-3.69	6.05	30.25
Manisa	286277	940794	132392	292024	987202	171390	2.01	4.93	29.46
Mardin	285142	456187	38409	284048	523088	47580	-0.38	14.67	23.88
Mersin	420423	1157750	127601	427435	1259423	181899	1.67	8.78	42.55
Muğla	168592	607985	90088	178796	692830	129147	6.05	13.96	43.36
Muş	158350	237772	16431	139031	250094	21992	-12.20	5.18	33.84
Nevşehir	65775	191194	28491	63073	204976	36913	-4.11	7.21	29.56
Niğde	90523	223373	29762	83808	240409	37854	-7.42	7.63	27.19
Ordu	154511	489284	87657	142075	504445	114880	-8.05	3.10	31.06
Osmaniye	141786	323971	33224	142330	357280	48946	0.38	10.28	47.32
Rize	66698	225863	35644	62540	236262	45557	-6.23	4.60	27.81
Sakarya	207570	633779	76024	221958	715086	105605	6.93	12.83	38.91
Samsun	278151	861172	122487	268777	921125	166177	-3.37	6.96	35.67
Siirt	120843	179974	13336	111703	202169	17198	-7.56	12.33	28.96
Sinop	37873	132540	34155	35893	137814	42753	-5.23	3.98	25.17
Sivas	145473	411763	66588	129593	422318	83978	-10.92	2.56	26.12
Şanlıurfa	741834	996824	63322	825027	1205386	84843	11.21	20.92	33.99
Şırnak	197166	264037	14052	194488	324727	18547	-1.36	22.99	31.99
Tekirdağ	185681	623466	65328	228661	754338	98066	23.15	20.99	50.11
Tokat	133129	397895	67684	114540	396555	86766	-13.96	-0.34	28.19
Trabzon	158618	518348	81271	158128	548368	105405	-0.31	5.79	29.70
Tunceli	12765	62403	10260	12492	58169	12782	-2.14	-6.78	24.58
Uşak	70222	239573	36713	68997	253341	47095	-1.74	5.75	28.28
Van	409224	626126	34763	382827	718276	48239	-6.45	14.72	38.77
Yalova	43782	153597	22743	54836	187243	33971	25.25	21.91	49.37
Yozgat	104843	293083	46285	85119	275664	58312	-18.81	-5.94	25.98
Zonguldak	119606	424606	57355	102111	409425	79668	-14.63	-3.58	38.90

EK 9: Doğum Sayıları ve Değişimleri

DOĞUM SAYILARI									2013-2020 DEĞİŞİM %
İLLER	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Toplam	1.297.505	1.351.088	1.336.422	1.314.764	1.297.638	1.252.745	1.183.652	1112859	-14.23
Adana	38.698	39.953	39.455	38.151	37.296	35.3	33.196	30788	-20.44
Adıyaman	13.071	13.681	13.408	12.953	13.035	12.533	11.855	10989	-15.93
Afyonkarahisar	10.91	11.377	11.18	10.751	10.475	10.022	9.668	9202	-15.66
Ağrı	16.657	16.822	15.98	15.577	15.119	13.7	13.351	12326	-26.00
Aksaray	6.965	7.071	6.856	6.735	6.744	6.648	6.233	6031	-13.41
Amasya	4.033	3.911	3.959	3.734	3.801	3.66	3.508	3202	-20.61
Ankara	72.976	76.659	77.346	76.304	75.781	73.081	68.335	63514	-12.97
Antalya	33.21	34.808	35.887	35.512	33.652	32.295	30.438	29225	-12.00
Ardahan	1.596	1.634	1.54	1.406	1.415	1.318	1.288	1183	-25.88
Artvin	2.021	2.07	1.986	1.994	1.915	1.837	1.794	1747	-13.56
Aydın	13.219	13.632	13.816	13.686	14.085	13.375	12.608	11832	-10.49
Balıkesir	13.099	13.465	12.91	12.923	12.882	12.584	11.846	11396	-13.00
Bartın	2.159	2.3	2.128	2.059	1.924	1.96	1.871	1800	-16.63
Batman	14.196	14.908	14.524	14.229	14.429	13.996	13.367	12921	-8.98
Bayburt	1.213	1.272	1.235	1.211	1.142	1.102	1.039	1013	-16.49
Bilecik	2.706	2.74	2.656	2.7	2.65	2.626	2.522	2339	-13.56
Bingöl	5.594	5.931	5.483	5.509	5.467	5.512	5.304	4944	-11.62
Bitlis	8.975	9.148	9.037	8.796	8.745	8.414	8.117	7678	-14.45
Bolu	3.514	3.543	3.432	3.491	3.435	3.37	3.258	3048	-13.26
Burdur	2.957	3.126	3.064	2.953	2.802	2.742	2.664	2481	-16.10
Bursa	41.325	42.683	43.258	43.131	42.751	42.294	39.748	37987	-8.08
Çanakkale	5.285	5.489	5.37	5.435	5.512	5.52	5.195	4911	-7.08
Çankırı	2.289	2.358	2.17	2.229	2.181	2.259	2.26	2115	-7.60
Çorum	7.109	7.278	6.662	6.64	6.35	6.148	5.899	5445	-23.41
Denizli	13.138	13.965	13.914	13.549	13.46	12.822	11.979	11391	-13.30
Diyarbakır	41.729	44.259	43.577	42.93	43.535	41.73	39.755	36933	-11.49
Düzce	5.144	5.223	5.115	5.313	5.261	5.184	5.058	4756	-7.54
Edirne	4.196	4.066	4.253	4.075	3.979	3.899	3.619	3596	-14.30
Elazığ	8.873	9.3	8.989	8.826	8.755	8.351	7.955	7548	-14.93
Erzincan	3.213	3.119	3.092	3.217	2.988	2.862	2.843	2623	-18.36
Erzurum	15.692	15.982	15.258	14.897	14.641	13.546	12.929	12029	-23.34
Eskişehir	9.437	10.026	9.997	9.932	10.078	9.767	9.143	8761	-7.16
Gaziantep	46.694	49.307	48.786	47.416	46.18	45.154	41.921	40086	-14.15
Giresun	4.696	4.715	4.623	4.449	4.457	4.427	4.237	4002	-14.78
Gümüşhane	1.877	1.957	1.887	1.95	1.786	1.666	1.662	1572	-16.25
Hakkari	6.367	6.513	5.98	5.618	5.595	5.442	5.33	4990	-21.63
Hatay	30.247	32.32	31.403	30.733	29.721	28.71	27.557	25876	-14.45
İğdır	4.715	4.718	4.53	4.424	4.216	4.042	3.91	3556	-24.58
İsparta	5.321	5.377	5.229	5.187	5.338	4.937	4.732	4445	-16.46
İstanbul	229.39	242.397	242.797	239.72	232.68	222.3	206.943	191240	-16.63
İzmir	53.376	55.906	55.92	54.561	53.793	51.453	47.744	44438	-16.75
Kahramanmaraş	22.918	22.89	21.972	21.63	21.203	20.042	18.744	17896	-21.91
Karabük	2.52	2.477	2.505	2.365	2.482	2.455	2.336	2182	-13.41
Karaman	3.82	3.721	3.854	3.835	3.779	3.552	3.41	3279	-14.16
Kars	6.519	6.449	6.069	5.846	5.678	5.25	5.061	4722	-27.57
Kastamonu	4.177	3.931	4.027	3.942	3.713	3.757	3.561	3348	-19.85
Kayseri	22.481	23.506	23.056	22.487	21.476	20.72	19.442	18000	-19.93
Kırkkale	3.32	3.345	3.337	3.298	3.323	3.184	3.073	2786	-16.08
Kırklareli	3.475	3.726	3.714	3.584	3.705	3.571	3.42	3333	-4.09
Kırşehir	2.894	2.994	2.928	2.91	2.897	2.904	2.819	2586	-10.64
Kilis	2.867	3.1	3	2.873	2.872	2.914	2.771	2683	-6.42
Kocaeli	27.521	29.879	30.894	31.162	31.285	30.733	28.99	26891	-2.29
Konya	35.797	37.025	36.453	36.179	35.321	34.456	32.362	30944	-13.56
Kütahya	6.81	6.981	6.918	6.577	6.444	6.082	5.729	5615	-17.55

EK 10: ek 9'un devamı

DOĞUM SAYILARI									2013-2020 DEĞİŞİM %
İLLER	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Malatya	11.933	12.328	12.004	11.748	11.757	11.186	10.563	9671	-18.96
Manisa	19.193	19.572	19.433	19.223	18.781	18.436	17.527	16859	-12.16
Mardin	20.439	22.05	21.664	20.588	20.865	20.51	19.978	18888	-7.59
Mersin	27.961	29.124	28.503	28.127	27.416	26.652	24.467	23423	-16.23
Muğla	11.018	11.295	11.411	11.285	11.102	10.825	10.203	9952	-9.68
Muş	11.558	12.024	11.253	10.936	11.066	10.485	10.264	9354	-19.07
Nevşehir	4.226	4.474	4.179	4.133	4.049	3.896	3.678	3631	-14.08
Niğde	5.899	6.038	5.678	5.742	5.464	5.287	5.118	4645	-21.26
Ordu	9.429	9.386	8.985	9.078	8.982	8.608	8.304	7691	-18.43
Osmaniye	9.374	9.674	9.299	9.063	8.99	8.531	8.285	7674	-18.14
Rize	4.346	4.275	4.204	4.171	4.058	4.145	3.909	3676	-15.42
Sakarya	13.375	14.021	14.235	14.495	14.599	14.752	13.789	12956	-3.13
Samsun	17.415	17.559	17.221	16.989	16.87	16.58	15.652	14410	-17.26
Siirt	8.464	9.094	8.572	8.403	8.292	8.091	7.598	7616	-10.02
Sinop	2.342	2.38	2.262	2.231	2.244	2.176	2.189	2074	-11.44
Sivas	9.359	9.432	9.222	9.063	8.937	8.256	8.018	7533	-19.51
Şanlıurfa	59.931	63.395	62.72	63.433	64.629	63.228	60.623	59244	-1.15
Şırnak	14.415	15.144	14.783	12.745	13.892	14.026	13.575	13446	-6.72
Tekirdağ	12.751	13.392	14.137	14.457	14.815	14.94	13.934	13178	3.35
Tokat	8.002	7.782	7.296	7.119	6.956	6.788	6.667	6007	-24.93
Trabzon	10.189	10.414	10.451	10.406	10.283	10.209	9.542	8841	-13.23
Tunceli	953	1.028	1.078	973	931	995	1.028	930	-2.41
Uşak	4.635	4.71	4.552	4.404	4.49	4.251	3.994	3766	-18.75
Van	30.71	30.755	29.823	28.811	28.648	27.261	26.793	24591	-19.93
Yalova	2.739	3	3.013	3.271	3.25	3.207	3.099	2847	3.94
Yozgat	6.525	6.586	6.272	5.9	5.856	5.391	4.979	4713	-27.77
Zonguldak	7.323	7.123	6.753	6.376	6.187	5.825	5.477	5019	-31.46

EK 11: Ölüm Sayıları ve Değişimleri

İLLER	ÖLÜM SAYISI							2013-2019 Değişim %
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	
Toplam	373.041	391.091	405.528	422.964	426.662	426.449	435.941	16.86
Adana	9.762	9.812	10.362	10.902	10.935	10.761	11.392	16.70
Adıyaman	2.318	2.384	2.387	2.651	2.499	2.527	2.74	18.21
Afyonkarahisar	4.429	4.769	5.001	4.928	4.906	5.126	5.183	17.02
Ağrı	1.995	2.004	1.944	1.877	1.84	1.857	1.726	-13.48
Aksaray	1.688	1.872	1.856	1.887	2.069	1.985	2.091	23.87
Amasya	2.387	2.502	2.521	2.51	2.492	2.57	2.575	7.88
Ankara	21.843	22.419	23.61	24.937	25.611	26.115	26.405	20.89
Antalya	8.596	9.028	9.525	10.32	10.504	10.845	11.37	32.27
Ardahan	733	753	717	787	726	755	659	-10.10
Artvin	1.292	1.306	1.339	1.401	1.456	1.427	1.446	11.92
Aydın	6.441	6.751	7.419	7.655	7.737	7.998	8.297	28.82
Balıkesir	9.074	9.609	10.271	10.468	10.721	10.71	10.896	20.08
Bartın	1.456	1.473	1.511	1.555	1.626	1.607	1.57	7.83
Batman	1.623	1.67	1.638	1.775	1.66	1.692	1.854	14.23
Bayburt	511	506	503	485	525	499	479	-6.26
Bilecik	1.42	1.45	1.465	1.429	1.521	1.584	1.597	12.46
Bingöl	1.125	1.07	1.048	1.122	1.082	1.092	1.057	-6.04
Bitlis	1.173	1.138	1.124	1.131	1.142	1.138	1.198	2.13
Bolu	1.904	1.993	2.15	2.132	2.099	2.141	2.243	17.80
Burdur	1.974	2.005	1.964	2.076	2.121	2.187	2.13	7.90
Bursa	14.618	15.138	15.814	16.47	16.631	16.636	16.697	14.22
Çanakkale	3.928	4.192	4.316	4.427	4.544	4.495	4.532	15.38
Çankırı	1.482	1.586	1.641	1.619	1.592	1.648	1.731	16.80
Çorum	3.808	3.992	3.958	4.216	4.128	4.091	4.246	11.50
Denizli	5.321	5.546	6.122	6.436	6.501	6.193	6.705	26.01
Diyarbakır	5.269	5.342	5.207	5.616	5.35	5.209	5.582	5.94
Düzce	1.912	2.1	2.281	2.317	2.274	2.342	2.385	24.74
Edirne	2.991	3.263	3.541	3.418	3.558	3.509	3.547	18.59
Elazığ	2.897	3.014	3.091	3.273	3.253	3.065	3.307	14.15
Erzincan	1.36	1.448	1.513	1.47	1.453	1.473	1.527	12.28
Erzurum	3.92	3.894	4.063	4.174	4.13	4.095	4.097	4.52
Eskişehir	5.044	5.302	5.599	5.669	5.692	5.807	5.845	15.88
Gaziantep	6.985	7.181	7.294	7.986	7.619	7.784	8.186	17.19
Giresun	3.042	3.239	3.423	3.606	3.731	3.671	3.821	25.61
Gümüşhane	839	926	5330	932	955	890	992	18.24
Hakkari	781	783	826	897	851	804	754	-3.46
Hatay	6.373	6.847	6.905	7.204	7.388	7.287	7.606	19.35
İğdır	741	744	786	767	754	777	782	5.53
İsparta	2.771	2.819	2.939	2.977	3.07	3.168	3.151	13.71
İstanbul	54.77	58.009	60.093	62.572	63.372	62.547	63.371	15.70
İzmir	22.136	23.463	24.644	26.214	26.531	26.471	27.567	24.53
Kahramanmaraş	4.414	4.52	4.519	4.972	4.901	4.94	5.165	17.01
Karabük	1.561	1.614	1.672	1.75	1.746	1.766	1.752	12.24
Karaman	1.287	1.37	1.429	1.465	1.475	1.589	1.506	17.02
Kars	1.407	1.438	1.487	1.46	1.487	1.423	1.477	4.98
Kastamonu	3.325	3.658	3.69	3.742	3.778	3.864	3.781	13.71
Kayseri	5.985	6.407	6.798	7.175	6.98	7.161	6.981	16.64

EK 12: ek 11'in devamı

ÖLÜM SAYISI								2013-2019 Değişim %
İLLER	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	
Kırıkkale	1.676	1.889	1.75	1.83	1.909	1.834	1.933	15.33
Kırklareli	2.706	2.814	2.943	2.789	2.941	2.992	2.939	8.61
Kırşehir	1.373	1.462	1.439	1.45	1.527	1.618	1.633	18.94
Kilis	775	776	750	792	765	760	848	9.42
Kocaeli	7.061	7.284	7.767	8.141	8.36	8.624	8.712	23.38
Konya	10.089	10.8	10.775	11.363	11.824	11.66	11.876	17.71
Kütahya	4.165	4.348	4.479	4.577	4.722	4.617	4.735	13.69
Malatya	3.893	3.993	4.112	4.266	4.361	4.206	4.318	10.92
Manisa	8.504	9.259	9.619	10.064	9.913	10.073	9.936	16.84
Mardin	2.419	2.63	2.625	2.89	2.646	2.682	2.729	12.82
Mersin	7.921	8.241	8.767	9.311	9.08	9.145	9.388	18.52
Muğla	4.397	4.631	5.12	5.338	5.589	5.544	5.856	33.18
Muş	1.39	1.391	1.425	1.45	1.47	1.309	1.362	-2.01
Nevesehir	1.81	1.844	1.826	1.988	1.99	1.931	1.998	10.39
Niğde	1.806	1.822	2.016	2.131	2.067	2.037	2.156	19.38
Ordu	4.536	4.832	5.008	5.18	5.509	5.324	5.436	19.84
Osmaniye	2.138	2.167	2.43	2.467	2.534	2.417	2.568	20.11
Rize	1.907	2.033	2.179	2.233	2.403	2.238	2.452	28.58
Sakarya	5.106	5.293	5.46	5.894	6.032	6.016	6.195	21.33
Samsun	7.358	7.882	8.136	8.443	8.714	8.561	8.775	19.26
Siirt	1.027	1.098	1.084	1.108	993	1.09	1.056	2.82
Sinop	1.818	1.928	2.029	1.951	2.042	2.007	2.043	12.38
Sivas	4.078	4.132	4.302	4.349	4.429	4.203	4.302	5.49
Şanlıurfa	5.86	5.922	5.968	6.399	6.09	5.949	6.449	10.05
Şırnak	1.314	1.383	1.466	1.674	1.344	1.356	1.284	-2.28
Tekirdağ	4.53	4.986	5.074	5.314	5.455	5.747	5.659	24.92
Tokat	4.139	4.237	4.222	4.461	4.502	4.43	4.559	10.15
Trabzon	4.38	4.956	4.819	4.987	5.129	5.054	5.192	18.54
Tunceli	524	553	565	608	588	552	613	16.98
Uşak	2.258	2.359	2.44	2.487	2.576	2.606	2.727	20.77
Van	3.647	3.499	3.494	3.385	3.339	3.306	3.237	-11.24
Yalova	1.226	1.447	1.455	1.576	1.641	1.69	1.571	28.14
Yozgat	2.822	2.951	3.099	3.104	3.034	3.119	3.092	9.57
Zonguldak	3.677	3.9	3.975	4.112	4.128	4.431	4.311	17.24

EK 13: Net Göç Hızı(binde) ve Toplamı

İLLER	NET GÖÇ HIZI BİNDE								KÜMÜLA TIF
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Adana	-5.72	-5.35	-5.27	-4.21	-5.99	-8.51	-3.84	0.56	-38.33
Adıyaman	-13.91	-12.88	-9.15	-3.94	-7.61	-1.38	-11.43	-1.22	-61.52
Afyonkarahisar	-6.48	-8.02	-4.65	-2.7	-5.62	2.66	-4.36	-1.35	-30.52
Ağrı	-24.64	-29.61	-28.07	-29.98	-31.91	-17.25	-21.8	-18	-201.26
Aksaray	-5.82	-6.85	-5.06	7.44	0.85	5.45	-4.75	-0.24	-8.98
Amasya	-7.05	-5.72	-3.52	5.49	-1.06	4.52	-4.38	2.67	-9.05
Ankara	6.53	7.8	9.73	3.23	5.9	-6.77	10.21	2.12	38.75
Antalya	11.43	12.87	12.34	2.62	6.39	6.44	12.68	8.16	72.93
Ardahan	-22.88	-26.53	-21.64	-17.3	-19.08	9.81	-18.97	-11.68	-128.27
Artvin	8.36	-3.74	-11.33	-6.19	-14.09	41.4	-18.97	-8.48	-13.04
Aydın	2.3	12.99	4.81	6.8	5.58	9.65	3.84	3.99	49.96
Balıkesir	-0.84	14.94	-4.7	4.11	3.01	12.48	-1.19	7.41	35.22
Bartın	-1.31	-5.84	3.99	4.33	3.18	23.31	-6.46	0.72	21.92
Batman	-2.54	-5.32	-7.64	-4.72	-4.15	0.96	-3.97	1.62	-25.76
Bayburt	1.46	42.17	-26.77	121.52	-118.97	20.61	14.83	-36.04	18.81
Bilecik	4.94	-0.11	5.12	5.14	10.82	-2.86	-0.08	-0.65	22.32
Bingöl	0.11	-12.89	-11.96	-3.34	0.14	12.72	-12.83	-4.02	-32.07
Bitlis	-14.31	-17.66	-19.96	-16	-17.73	0.58	-18.96	-6.17	-110.21
Bolu	2.6	0.7	7.86	22.82	3.95	11.22	2.94	-3.6	48.49
Burdur	4.5	-7.89	1.12	4.9	3.63	10.73	-5.41	-8.28	3.3
Bursa	5.04	5.64	6.95	7.14	7.25	0.29	5.66	7.47	45.44
Çanakkale	13.08	13.55	4.08	9.84	10.51	15.67	5.37	3.76	75.86
Çankırı	28.15	-45.58	-18.86	1.54	1.86	138.51	-101.31	-13.72	-9.41
Çorum	-8.21	-16.51	-12.02	-7.05	-6.91	7.77	-13.88	1.17	-55.64
Denizli	3.17	3.59	5.27	3.36	3.33	-0.84	-0.88	1.12	18.12
Diyarbakır	-7.74	-6.77	-11.96	-9.77	-4.98	-4.02	-4.2	-2.18	-51.62
Düzce	3.02	-0.76	3.74	13.15	9.68	12.07	1.67	3.02	45.59
Edirne	-1.87	-1.69	3.29	-1.41	7.71	3.97	0.25	-4.92	5.33
Elazığ	0.23	-7.77	0.82	-2.64	-2.82	9.77	-14.95	-9.54	-26.9
Erzincan	-1.01	8.12	-12.06	-0.36	4.12	9.43	-12.95	-0.39	-5.1
Erzurum	-21.42	-22.3	-15.85	-12.24	-14.02	-3.81	-17.67	-12.86	-120.17
Eskişehir	6.98	9.83	9.41	12.99	11.99	3.51	8.16	-0.18	62.69
Gaziantep	-0.17	1.07	-1.25	-2.16	-1.52	-8.59	-0.6	0.41	-12.81
Giresun	7.75	7.56	-10.8	34.54	-20.69	32.25	-17.65	0.64	33.6
Gümüşhane	39.78	18.9	17.99	49.67	-49.03	47.61	-55.08	-81.02	-11.18
Hakkari	-8.34	-13.34	-16.95	-37.09	-1.39	9.12	-20.5	-4.25	-92.74
Hatay	-6.79	-4.27	-5.63	-2.2	-4.36	-3.82	-4.18	3.56	-27.69
Iğdır	-15.1	-10.6	-16.84	-13.64	-9.98	-4.53	-5.63	0.92	-75.4
İsparta	-2.57	-4.68	0.91	6.24	-1.37	21.07	-1.12	-11.35	7.13
İstanbul	4.69	1	3.45	-4.81	-0.4	-13.86	7.79	-3.42	-5.56
İzmir	3.45	5.61	5.01	5.64	5.77	3.01	4.93	3.37	36.79
Kahramanmaraş	-4.42	-3.01	-4.93	-1.49	-3.05	-0.04	-7.79	1.16	-23.57
Karabük	8.62	1.05	18.96	13.72	1.4	3.84	-7.67	-18.71	21.21
Karaman	-2.93	-4.63	-2.76	-1.2	-7.11	9.29	-2.98	-0.9	-13.22
Kars	-23.08	-32.32	-28.57	-21.78	-19.04	-7.51	-18.36	-16.51	-167.17
Kastamonu	11.62	-1.69	9.46	4.46	-3.55	23.16	-12.51	-3.05	27.9
Kayseri	2.16	5.75	1.3	0.02	1.52	-6.71	1.11	1.22	6.37
Kırıkkale	-9.89	-19.86	-9.64	5.32	-2.43	19.37	-20.69	-15.75	-53.57
Kırklareli	2.42	2.55	6.6	10.6	5.78	6.09	2.45	6.26	42.75
Kırşehir	-0.39	-6.94	1.7	3.6	-2.08	15.38	-8.91	-3.59	-1.23
Kilis	3.15	-13.05	1.4	-17.45	1.09	13.65	-16.21	-9.74	-37.16
Kocaeli	9.84	14.4	17.13	13.82	14.73	0.26	8.9	11.35	90.43
Konya	-1.89	0.16	-0.11	0.83	-1.64	-1.03	-1.94	-2.22	-7.84
Kütahya	-5.3	-5.45	-5.04	-4.02	-5.61	3.8	-0.42	-5.78	-27.82

EK 14: ek 13'ün devamı

İLLER	NET GÖÇ HIZI BİNDE								KÜMÜLATİF
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Malatya	-9.55	-2.84	-5.73	0.21	-0.89	2.09	-4.23	1.08	-19.86
Manisa	-0.54	-2.09	2.05	3.09	3	1.49	2.57	4.95	14.52
Mardin	-8.85	-10.83	-12.89	-21.6	-3.06	-1.83	-6.12	0.74	-64.44
Mersin	-2.35	0.44	-1.28	1.24	-0.5	-3.38	0.53	7.03	1.73
Muğla	5.27	20.95	4.91	8.21	9.81	19.14	6.92	13.46	88.67
Muş	-21.87	-25.48	-26.8	-25.2	-22.36	-12.29	-16.18	-11.68	-161.86
Nevşehir	-6.37	-10.43	-2.82	2.11	-3.65	2.7	2.22	1.15	-15.09
Niğde	-2.21	-12.03	-5.99	3.52	-4.86	19.32	-18.33	-6.16	-26.74
Ordu	-21.02	-15.59	-3.79	21.23	-16.29	32.47	-27.79	7.24	-23.54
Osmaniye	-0.53	-0.66	-1.43	3.6	-0.31	-1.75	-6.17	5.08	-2.17
Rize	3	-1.88	-10.35	-1.8	-5.27	43.53	-21.87	-0.43	4.93
Sakarya	3.93	4.72	7.85	6.43	7.56	4.91	4.53	5.81	45.74
Samsun	-3.05	-2.72	-2.27	0.39	0.98	3.51	0.71	5.63	3.18
Siirt	-7.84	-11.91	-17.52	-13.22	-9.95	-2.14	-18.7	-11.75	-93.03
Sinop	10.89	-5.69	-5.93	1.98	4.49	51.96	-12.37	-3.59	41.74
Sivas	-6.22	-8.2	-13.14	-5.46	-10.49	30.76	-19.92	-8.45	-41.12
Şanlıurfa	-7.76	-7.21	-5.5	-5.72	-6.32	-6.02	-9.14	-4.47	-52.14
Şırnak	-1.52	-6.92	-24.31	-26.56	8.95	8.23	-8.2	-1.02	-51.35
Tekirdağ	15.71	24.25	22.15	25.24	20.84	12.59	10.29	20.84	151.91
Tokat	-32.99	-4.75	-10.42	5.31	-6.64	8.3	-0.06	-27.88	-69.13
Trabzon	-6.41	2.75	-6.67	2.45	0.65	16.53	-9.72	-0.92	-1.34
Tunceli	33.88	5.52	-13.12	-26.52	-7.86	62.28	-19.44	-6.21	28.53
Uşak	0.47	-2.02	0.12	2.89	9.61	1.85	2.04	-4.52	10.44
Van	-5.95	-15.4	-15.9	-18.13	-14.62	-9.09	-4.57	-9.95	-93.61
Yalova	22.33	16.09	10.08	9.7	20.25	12.77	6.32	15.99	113.53
Yozgat	-22.01	-26.29	-27.91	-9.66	-10.51	7.54	-17.05	-8.3	-114.19
Zonguldak	-14.14	-11.07	-11.84	-3.24	-5.21	0.43	-11.01	-7.33	-63.41

EK 15: Düzey II Bölgelerinin Verdiği Göç Miktarı

2020 YILINDA DÜZEY 2 BÖLGELERİNİN DİĞER BÖLGELERE VERDİĞİ GÖÇ MİKTARLARI													
GÖÇ VEREN	TR 62	TRA2	TR51	TR61	TR32	TR22	TR41	TRA1	TRC1	TR63	TR10	TR31	TR82
TR 62	0	742	5010	4983	2246	1047	2183	737	4839	9111	10011	3325	539
TRA2	1078	0	3508	1242	1671	1064	3216	1904	659	992	10455	3076	468
TR51	6525	2345	0	7962	7335	3661	7232	2341	2814	4353	17067	8412	4943
TR61	5234	815	5878	0	7201	1442	3441	839	2662	4672	8900	4027	637
TR32	2640	1033	4518	6324	0	2219	3649	844	1353	2130	8914	11255	438
TR22	1027	579	2849	1394	2142	0	5975	452	609	833	9455	4403	353
TR41	2418	1379	6821	3178	3102	4645	0	2254	1273	1648	13981	4122	678
TRA1	1208	2095	3124	1253	1197	749	3220	0	916	1262	9185	2342	380
TRC1	5783	632	3265	3177	1474	778	1611	556	0	7667	8092	1925	289
TR63	8954	641	3911	4309	1912	970	1771	645	6442	0	7990	2134	462
TR10	11301	7388	17812	14005	17968	16347	18394	7688	8238	9324	0	17107	12948
TR31	3161	1846	5982	3999	12106	5046	4249	1636	1358	2210	11759	0	455
TR82	714	326	7004	684	608	437	966	256	369	600	12562	574	0
TR72	3567	782	9833	2856	1797	1079	2305	1065	1533	3257	10162	2350	573
TR71	4844	487	12711	2027	1107	619	1570	509	1012	2126	6052	1522	490
TR42	2038	1698	7174	2429	2822	2771	7320	1810	1249	1872	30751	3179	1553
TR52	4187	592	7296	5736	2084	873	2853	617	1150	2038	5110	2362	455
TRB1	3146	622	4118	2007	1445	958	1967	1168	3402	2909	9568	2205	360
TR33	1711	1019	4015	5146	7215	3687	8360	563	980	1417	6372	12803	461
TRC3	5535	467	3732	3314	2040	1143	2483	446	2209	2103	13914	3698	349
TR83	1461	977	11740	1961	1853	1259	3506	1145	1084	1440	34023	2836	2496
TRC2	7608	821	5759	6391	2181	1319	4060	710	8306	3808	12763	4796	598
TR21	937	866	1820	972	1213	2738	1957	686	642	808	17342	1817	549
TR90	1915	1757	6243	2218	1567	1282	4188	3667	1457	1950	28297	2435	907
TRB2	3572	1643	4489	3451	3344	1421	5461	739	1417	1469	17420	3423	452
TR81	696	316	4550	838	913	804	2340	282	366	657	8487	1044	1342

EK 16: ek 15'in devamı

2020 YILINDA DÜZEY 2 BÖLGELERİNİN DİĞER BÖLGELERE VERDİĞİ GÖÇ MİKTARLARI													
GÖÇ VEREN	TR72	TR71	TR42	TR52	TRB1	TR33	TRC3	TR83	TRC2	TR21	TR90	TRB2	TR81
TR 62	2658	3178	2248	3072	2410	1358	4803	1146	5920	1156	1048	2697	454
TRA2	1004	648	3873	746	633	1486	898	1177	1239	2028	2096	1868	252
TR51	7178	8317	7387	4903	3236	3930	3002	9553	4458	2374	5417	3488	2932
TR61	2353	1869	2587	5531	1266	5433	2190	2165	3870	1016	1705	1943	717
TR32	1245	984	2587	1659	1011	6540	1676	1618	1755	1351	1357	1799	641
TR22	727	534	3159	705	595	3639	806	1063	928	2619	1003	831	491
TR41	1478	1326	7020	1871	1408	5654	1724	3221	2537	2003	3718	2814	1204
TRA1	1303	731	3120	872	1632	1076	766	1721	1069	1373	4456	1117	304
TRC1	1311	888	1479	1021	3415	902	2422	972	6837	883	664	1300	305
TR63	2291	1374	2026	1395	2089	1082	1955	1067	3233	1086	936	1410	536
TR10	10740	6301	46271	6068	10707	7645	15151	27371	12009	29713	30594	11975	8589
TR31	1745	1429	3072	2320	1731	12628	3043	2519	2950	2091	2092	2297	676
TR82	581	575	2093	479	385	591	413	3201	514	1077	1035	389	1330
TR72	0	4789	2214	1762	1816	1142	1085	4041	1637	1048	1427	997	460
TR71	5575	0	1667	3188	764	986	1041	1550	1382	876	893	807	357
TR42	1599	1347	0	1226	1255	2521	1496	3492	2117	2440	5389	2030	3277
TR52	1640	3511	1839	0	865	2547	1123	1344	1722	630	947	945	411
TRB1	1752	821	1703	979	0	939	1681	1211	5045	949	1146	2181	311
TR33	943	907	2945	2364	834	0	1565	1149	1660	1183	1031	1403	717
TRC3	1033	994	2312	1130	1158	2074	0	1099	6345	1322	1050	2306	365
TR83	3504	1543	4836	1075	1290	1145	1314	0	1424	3351	6637	1312	808
TRC2	1736	1547	3492	2057	3695	2648	6472	1728	0	1183	1100	1816	410
TR21	658	682	2520	594	520	1128	798	1943	810	0	1315	1013	878
TR90	1826	1186	7128	1095	1520	1277	1272	9396	1499	1885	0	1567	808
TRB2	1004	908	4255	1085	1527	2161	2691	1193	2195	2890	1740	0	465
TR81	536	483	6050	458	407	1080	407	1301	484	1219	1024	422	0

EK 17: Düzey II Bölgelerine Göre Sektörel İstihdam Sayısı (binde) ve Değişimi

İKTİSADİ FAALİYET KOLLARINA GÖRE İSTİHDAM EDİLENLER (NACE REV. 2)(+15) (binde)										2013-2020 DEĞİŞİM %			
BÖLGE KODU	BÖLGE ADI	2013				2020				Toplam	Tarım	Sanayi	Hizmetler
		Toplam	Tarım	Sanayi	Hizmetler	Toplam	Tarım	Sanayi	Hizmetler				
TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt	313	139	35	139	329	116	39	174	5.11	-16.55	11.43	25.18
TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	385	208	58	119	295	152	35	108	-23.38	-26.92	-39.66	-9.24
TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	618	275	109	234	550	160	97	293	-11.00	-41.82	-11.01	25.21
TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkari	519	200	111	209	516	209	87	219	-0.58	4.50	-21.62	4.78
TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	707	169	226	312	790	149	242	399	11.74	-11.83	7.08	27.88
TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır	664	213	144	308	736	263	122	350	10.84	23.47	-15.28	13.64
TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	373	46	97	230	389	64	86	238	4.29	39.13	-11.34	3.48
TR10	İstanbul	4658	27	1635	2997	5 363	48	1 672	3 643	15.14	77.78	2.26	21.55
TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	692	118	251	323	741	117	268	356	7.08	-0.85	6.77	10.22
TR22	Balıkesir, Çanakkale	587	213	113	261	625	157	132	336	6.47	-26.29	16.81	28.74
TR31	İzmir	1514	187	481	846	1 491	123	497	870	-1.52	-34.22	3.33	2.84
TR32	Aydın, Denizli, Muğla	1201	478	230	493	1 152	265	256	630	-4.08	-44.56	11.30	27.79
TR33	Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak	1080	482	249	349	1 123	340	331	452	3.98	-29.46	32.93	29.51
TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	1385	202	561	623	1 455	148	588	718	5.05	-26.73	4.81	15.25
TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	1340	296	446	598	1 347	173	484	690	0.52	-41.55	8.52	15.38
TR51	Ankara	1667	77	394	1196	1 880	60	442	1 379	12.78	-22.08	12.18	15.30
TR52	Konya, Karaman	757	248	187	323	820	206	228	387	8.32	-16.94	21.93	19.81
TR61	Antalya, Isparta, Burdur	1115	358	151	606	1 186	237	171	778	6.37	-33.80	13.25	28.38
TR62	Adana, Mersin	1203	285	280	639	1 236	260	265	710	2.74	-8.77	-5.36	11.11
TR63	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	893	232	248	413	899	164	221	514	0.67	-29.31	-10.89	24.46
TR71	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	510	189	83	237	502	136	106	261	-1.57	-28.04	27.71	10.13
TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat	762	267	185	311	727	164	190	373	-4.59	-38.58	2.70	19.94
TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın	416	155	101	160	353	93	89	170	-15.14	-40.00	-11.88	6.25
TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop	263	107	49	107	299	117	54	128	13.69	9.35	10.20	19.63
TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	941	397	177	367	1 004	377	179	448	6.70	-5.04	1.13	22.07
TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	958	451	137	370	1 005	415	156	435	4.91	-7.98	13.87	17.57
TÜRKİYE		25521	6019	6738	12770	26813	4713	7037	15059	5.06	-21.70	4.44	17.92

EK 18: Kişi Başı GSYH (tl) ve Değişimi

İLLER	KİŞİ BAŞI GSYH (TL)							2013-2019
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Değişim %
Toplam	23 946	26 624	30 056	33 131	39 019	46 167	52 316	118.47
Adana	17 268	18 854	21 477	24 086	27 623	31 658	36 821	113.23
Adıyaman	10 613	11 870	13 411	14 683	16 916	20 455	22 454	111.58
Afyonkarahisar	15 657	18 117	20 569	23 161	27 713	31 407	36 110	130.64
Ağrı	7 603	7 985	9 147	11 042	12 160	14 136	16 727	120.00
Aksaray	15 870	19 290	21 410	23 198	27 016	32 273	37 053	133.48
Amasya	16 906	18 357	21 854	24 484	27 750	31 037	35 743	111.43
Ankara	34 945	37 533	41 608	47 146	53 159	60 778	71 027	103.26
Antalya	28 143	31 309	34 113	32 585	39 346	51 496	60 632	115.44
Ardahan	13 432	14 947	18 792	21 699	27 321	30 648	34 645	157.93
Artvin	21 927	22 748	24 927	27 348	33 532	41 327	50 833	131.83
Aydın	16 714	19 025	21 481	24 500	27 972	32 905	37 889	126.68
Balıkesir	19 530	22 227	24 885	28 069	32 515	38 639	44 302	126.84
Bartın	16 074	18 223	19 788	22 208	27 213	30 188	32 190	100.26
Batman	10 980	11 865	12 629	14 458	17 315	20 786	23 399	113.10
Bayburt	15 724	16 939	19 920	20 526	21 945	28 491	33 982	116.12
Bilecik	29 178	31 595	34 585	38 129	42 614	50 932	57 069	95.58
Bingöl	11 618	12 826	14 126	17 552	20 190	23 216	27 322	135.18
Bitlis	10 143	11 556	12 800	13 509	15 500	18 174	22 180	118.68
Bolu	26 963	30 811	33 206	35 225	41 246	48 438	54 156	100.85
Burdur	21 889	25 062	27 444	29 606	32 888	37 391	42 289	93.20
Bursa	27 180	30 234	33 993	37 077	44 256	53 990	58 957	116.91
Çanakkale	23 764	26 563	28 981	33 388	38 557	46 620	53 680	125.88
Çankırı	16 897	19 236	22 768	25 943	28 392	31 882	37 589	122.46
Çorum	15 017	16 548	18 725	21 494	24 421	27 385	31 586	110.34
Denizli	21 189	24 038	26 142	29 726	34 808	41 336	46 529	119.59
Diyarbakır	12 077	12 629	14 184	15 450	17 808	20 219	23 645	95.78
Düzce	19 852	23 356	27 684	29 014	33 190	37 491	43 749	120.38
Edirne	19 761	22 965	25 272	27 497	31 805	37 405	44 088	123.10
Elazığ	15 468	16 712	18 677	20 755	25 490	28 538	32 228	108.35
Erzincan	22 394	23 576	23 923	27 173	33 446	39 663	47 288	111.16
Erzurum	14 117	15 567	17 834	20 629	24 127	26 652	30 235	114.18
Eskişehir	27 491	29 157	32 405	35 290	41 806	49 278	55 608	102.28
Gaziantep	16 412	18 482	21 515	23 298	27 542	33 399	37 633	129.31
Giresun	13 888	15 431	20 588	19 774	23 273	24 977	31 223	124.82
Gümüşhane	17 448	18 114	18 932	19 929	20 934	25 683	29 084	66.69
Hakkari	9 604	11 323	12 553	14 659	19 053	24 645	30 192	214.37
Hatay	14 952	16 817	18 949	21 464	25 864	31 022	31 899	113.34
İğdır	12 648	13 801	16 434	17 026	21 745	25 615	30 738	143.02
İsparta	19 130	21 658	23 501	27 654	30 693	36 100	41 229	115.52
İstanbul	39 742	44 262	50 100	55 090	65 285	76 913	86 798	118.40
İzmir	27 499	30 235	33 617	37 879	45 222	54 922	60 554	120.20
Kahramanmaraş	14 323	15 528	18 273	20 241	23 656	28 710	34 106	138.11
Karabük	20 512	24 046	23 832	25 537	31 818	40 225	38 715	88.74
Karaman	23 912	25 151	28 032	30 468	35 706	40 488	47 001	96.56
Kars	12 140	12 381	15 304	17 795	20 547	22 718	26 272	116.40
Kastamonu	17 802	19 925	21 834	24 278	28 518	33 475	38 758	117.71
Kayseri	20 940	23 088	25 649	28 509	33 237	38 449	44 211	111.13

EK 19: ek 18'in devamı

İLLER	KİŞİ BAŞI GSYH (TL)							2013-2019
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Değişim %
Kırıkkale	18 894	20 072	24 471	26 569	34 071	39 157	39 246	107.72
Kırklareli	24 635	28 198	32 094	35 577	40 221	49 262	57 034	131.51
Kırşehir	16 510	17 907	20 254	23 551	27 162	30 648	33 772	104.55
Kilis	12 948	13 462	17 897	18 963	21 677	25 105	29 106	124.79
Kocaeli	39 137	42 882	48 081	51 349	63 323	78 494	81 228	107.55
Konya	18 446	20 899	23 534	25 846	30 289	35 892	40 893	121.69
Kütahya	18 175	20 789	22 870	25 427	30 713	36 503	41 820	130.10
Malatya	13 957	15 297	17 828	19 243	22 483	26 215	30 423	117.98
Manisa	21 500	23 926	27 442	30 930	36 212	44 365	49 467	130.08
Mardin	12 108	13 559	15 283	16 595	20 916	25 113	28 863	138.39
Mersin	18 457	20 986	23 709	26 718	31 106	37 073	43 384	135.06
Muğla	25 139	28 297	31 152	32 767	38 568	48 533	56 463	124.60
Muş	11 179	12 445	12 861	14 323	16 410	20 124	23 327	108.66
Neşehir	16 674	18 859	21 463	21 998	24 577	30 440	36 731	120.29
Niğde	14 991	17 395	20 824	21 548	25 536	29 973	35 915	139.58
Ordu	12 715	14 312	19 484	18 382	21 950	24 946	30 267	138.05
Osmaniye	13 456	14 641	16 238	19 333	23 395	28 528	29 967	122.70
Rize	19 016	21 348	24 144	26 647	30 721	35 418	40 718	114.12
Sakarya	20 647	24 093	28 371	30 869	36 779	43 660	49 757	140.99
Samsun	16 475	18 520	21 620	23 473	26 871	29 949	34 800	111.24
Siirt	11 920	13 180	13 677	15 325	17 797	20 743	26 592	123.08
Sinop	17 029	18 722	21 061	23 146	25 124	27 320	31 554	85.30
Sivas	16 690	18 640	21 176	23 780	26 855	30 763	34 989	109.64
Şanlıurfa	9 133	9 845	11 381	12 203	14 242	15 758	17 465	91.22
Şırnak	11 619	13 142	14 281	15 058	19 983	23 286	27 280	134.78
Tekirdağ	31 214	34 921	38 916	43 553	52 602	63 070	70 788	126.79
Tokat	12 337	13 788	16 020	17 573	20 089	22 855	26 902	118.06
Trabzon	17 829	20 436	23 440	25 882	28 905	32 604	37 314	109.29
Tunceli	20 564	21 363	23 319	28 256	33 766	38 476	47 830	132.59
Uşak	19 878	22 347	23 950	27 878	33 210	37 020	43 783	120.26
Van	8 452	8 988	10 189	12 140	14 305	16 134	18 708	121.36
Yalova	24 610	28 520	33 104	36 152	41 377	49 808	55 029	123.60
Yozgat	13 469	16 084	18 353	20 853	22 518	26 186	28 712	113.16
Zonguldak	16 582	19 538	21 654	23 723	29 573	35 934	36 693	121.28

EK 20: Yapı Ruhsatı Kişi Başı metrekaresi ve Toplamı

YAPI RUHSATI (kişi başı metrekaresi)									KÜMÜLATİF
İLLER	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Toplam	708.06	871.75	803.08	837.74	1085.51	700.60	340.00	554.79	5901.53
Adana	6.09	7.82	8.54	9.46	11.07	4.79	2.73	3.63	54.13
Adıyaman	5.10	6.24	7.68	8.26	7.30	7.11	3.00	6.68	51.37
Afyonkarahisar	6.76	10.39	8.54	10.67	23.53	7.65	3.33	5.92	76.79
Ağrı	3.66	3.85	3.09	3.10	3.71	3.22	3.22	5.64	29.50
Aksaray	7.63	12.26	13.57	11.66	29.21	10.98	6.60	11.47	103.37
Amasya	7.83	10.18	7.88	9.50	11.22	7.05	2.21	5.18	61.05
Ankara	14.99	18.24	13.06	13.40	21.70	8.02	3.50	4.51	97.43
Antalya	13.04	14.83	10.57	11.52	16.95	8.87	4.12	6.70	86.61
Ardahan	5.08	4.45	8.02	7.06	9.34	3.67	1.85	4.73	44.19
Artvin	6.20	7.00	5.22	6.21	9.40	6.76	2.58	2.89	46.25
Aydın	7.55	10.31	12.05	12.83	14.65	9.31	3.22	5.05	74.97
Balıkesir	9.00	10.19	8.45	9.93	12.45	8.76	4.90	7.54	71.22
Bartın	4.49	7.51	8.26	6.42	9.26	8.57	2.68	3.11	50.30
Batman	3.03	6.48	4.84	4.41	3.77	3.70	2.70	8.02	36.95
Bayburt	12.11	8.62	8.05	10.42	9.03	11.71	6.59	16.43	82.96
Bilecik	12.19	9.12	12.19	8.57	11.17	10.28	4.44	6.02	73.98
Bingöl	5.84	10.99	15.24	18.80	12.11	10.25	3.82	9.46	86.51
Bitlis	6.77	2.85	5.06	5.10	5.92	7.48	5.78	10.74	49.69
Bolu	11.56	13.16	12.89	12.95	18.71	11.18	3.13	8.36	91.95
Burdur	6.36	11.84	9.89	10.00	12.41	11.63	4.19	10.22	76.55
Bursa	9.74	13.79	9.93	12.30	21.62	7.59	3.01	5.06	83.04
Çanakkale	8.99	11.52	11.00	12.07	14.87	10.42	3.16	5.57	77.60
Çankırı	9.54	9.99	14.00	12.74	16.60	11.15	1.86	3.01	78.89
Çorum	5.48	8.58	7.37	8.15	7.85	9.47	3.62	5.58	56.10
Denizli	10.44	11.38	10.50	12.24	16.45	7.73	4.68	6.01	79.43
Diyarbakır	5.41	8.96	8.03	5.57	8.14	5.59	1.81	5.01	48.51
Düzce	11.50	15.72	12.02	13.02	13.83	11.96	4.91	7.24	90.20
Edirne	7.76	6.71	7.08	4.82	8.27	9.49	3.66	6.33	54.12
Elazığ	7.22	7.70	8.27	8.56	16.95	12.37	7.52	13.53	82.13
Erzincan	8.05	11.85	10.77	9.79	10.05	11.47	10.50	10.01	82.49
Erzurum	5.82	6.00	7.12	11.10	10.53	9.08	4.43	7.57	61.66
Eskişehir	13.10	16.16	11.74	13.01	13.59	7.71	3.97	6.00	85.30
Gaziantep	10.17	8.86	7.77	7.62	13.49	8.24	4.60	8.60	69.35
Giresun	8.19	7.44	7.09	12.33	14.84	9.69	5.71	9.09	74.39
Gümüşhane	6.98	7.73	7.40	5.59	8.89	8.27	3.31	7.23	55.39
Hakkari	1.21	3.23	2.06	1.22	6.12	4.77	3.75	3.33	25.70
Hatay	10.04	12.86	9.21	8.11	11.11	6.43	3.57	4.67	66.00
İğdır	4.05	11.78	4.88	7.19	4.86	4.75	5.33	3.96	46.79
İsparta	6.37	6.87	12.22	8.81	10.29	5.65	3.98	8.65	62.86
İstanbul	9.41	11.17	10.45	10.70	14.07	4.45	2.57	3.73	66.55
İzmir	7.25	8.33	7.30	8.74	12.97	7.18	2.13	3.56	57.48
Kahramanmaraş	8.77	11.76	13.75	13.07	15.59	7.27	3.74	4.79	78.73
Karabük	11.80	22.15	12.11	8.16	12.11	8.91	1.98	2.95	80.18
Karaman	9.40	11.86	12.75	12.64	18.49	6.90	3.85	16.00	91.89
Kars	5.52	6.85	9.18	7.99	9.39	8.01	2.89	5.03	54.85
Kastamonu	6.87	7.09	8.33	9.44	11.80	12.09	3.71	5.74	65.08
Kayseri	15.67	22.64	8.72	8.25	16.05	7.24	8.07	6.94	93.59

EK 21: ek 20'in devamı

YAPI RUHSATI (kişi başı metrekafe)									KÜMÜLATİF
İLLER	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Kırkkale	5.87	5.04	4.09	5.58	2.55	5.45	4.79	5.49	38.87
Kırklareli	7.81	8.72	8.07	12.17	10.26	6.60	3.18	5.69	62.50
Kırşehir	13.20	14.16	13.78	19.55	26.84	15.12	5.28	7.90	115.82
Kilis	20.77	22.18	21.40	21.23	38.09	20.47	5.10	15.81	165.05
Kocaeli	10.28	16.96	11.02	13.38	14.09	10.54	3.66	7.03	86.96
Konya	13.73	15.73	12.72	14.94	21.67	10.73	6.79	5.85	102.16
Kütahya	8.30	8.04	6.96	11.22	11.11	8.05	2.35	4.24	60.27
Malatya	11.99	9.42	9.89	9.61	13.21	6.75	6.03	5.72	72.61
Manisa	8.33	10.59	7.98	10.07	12.66	8.37	3.64	4.12	65.76
Mardin	11.65	26.56	7.86	6.92	5.93	6.30	3.86	7.04	76.13
Mersin	7.79	10.38	9.88	12.57	17.43	7.18	2.23	4.09	71.55
Muğla	8.98	9.16	7.71	8.59	12.22	9.63	4.94	7.36	68.60
Muş	2.01	2.46	4.87	4.48	3.92	4.98	1.45	3.10	27.26
Nevşehir	11.85	11.04	12.13	11.59	9.35	7.62	8.29	8.62	80.50
Niğde	6.93	12.34	17.14	12.49	16.30	12.02	4.42	8.89	90.53
Ordu	6.61	9.25	7.03	7.45	14.11	6.15	3.67	4.75	59.02
Osmaniye	8.46	8.53	7.97	9.16	12.04	8.96	2.86	6.63	64.61
Rize	7.53	5.10	9.72	6.86	7.21	9.80	6.01	5.56	57.78
Sakarya	10.92	11.61	14.25	12.66	14.50	8.63	3.67	5.86	82.10
Samsun	7.95	7.76	7.59	11.43	21.28	7.26	3.00	5.86	72.12
Siirt	34.28	41.78	45.33	40.79	61.79	33.12	19.43	27.34	303.87
Sinop	10.08	9.15	10.91	9.58	10.17	9.77	5.68	12.11	77.44
Sivas	2.18	2.64	2.85	2.76	3.45	3.54	1.58	2.01	21.01
Şanlıurfa	0.42	0.41	0.25	0.48	0.48	0.59	0.60	0.76	3.99
Şırnak	8.91	17.31	16.75	19.21	12.97	9.01	3.66	7.71	95.54
Tekirdağ	12.79	13.77	12.94	17.56	21.90	12.43	3.20	5.52	100.11
Tokat	5.49	9.59	3.86	7.30	13.53	5.10	2.27	4.28	51.43
Trabzon	13.60	22.23	10.26	11.65	13.09	9.93	3.55	4.09	88.39
Tunceli	9.40	6.12	9.67	10.52	11.78	5.65	6.95	8.66	68.75
Uşak	7.94	9.36	10.70	13.93	13.68	11.08	4.07	11.63	82.39
Van	3.55	3.42	3.14	5.13	5.13	4.87	2.47	2.70	30.41
Yalova	16.01	22.52	25.07	18.11	22.20	17.00	7.49	9.33	137.74
Yozgat	7.67	8.04	11.20	8.82	9.90	7.47	3.71	7.91	64.72
Zonguldak	4.73	5.05	3.93	6.44	8.94	5.53	3.23	3.63	41.49

EK 22:Yapı Kullanma İzni Kişi Başı metrekaresi ve Toplamı

YAPI KULLANMA İZİNİ (kişi başı metrekaresi)									KÜMÜLATİF
İLLER	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Toplam	551.57	597.92	584.55	598.18	651.69	694.88	574.93	487.34	4741.06
Adana	5.07	5.50	3.59	4.58	4.78	5.04	5.29	4.14	37.99
Adıyaman	3.03	4.66	4.09	4.56	4.89	5.02	5.13	4.17	35.53
Afyonkarahisar	6.69	6.13	7.32	7.02	8.42	9.50	6.69	5.80	57.58
Ağrı	3.00	3.01	1.89	2.94	1.35	3.00	2.85	2.62	20.66
Aksaray	7.50	9.61	8.07	10.13	10.43	13.40	12.94	9.18	81.26
Amasya	5.51	8.12	5.53	5.92	6.52	9.47	5.21	4.26	50.54
Ankara	13.30	13.49	11.91	10.06	11.92	11.17	9.95	7.39	89.19
Antalya	11.09	13.36	10.39	10.90	10.23	9.70	7.14	5.41	78.23
Ardahan	2.28	1.74	1.66	2.24	4.35	2.20	1.13	1.47	17.06
Artvin	5.12	4.43	4.66	6.41	3.76	4.41	4.78	6.18	39.75
Aydın	9.26	7.27	7.75	8.68	10.86	13.12	10.46	8.13	75.54
Balıkesir	8.40	8.50	7.46	8.55	8.95	10.23	7.32	6.35	65.76
Bartın	3.97	5.53	5.88	7.35	7.04	5.79	4.78	3.90	44.25
Batman	0.88	0.32	1.57	3.02	1.77	2.15	0.63	1.24	11.58
Bayburt	6.25	3.27	3.68	5.43	6.59	8.04	4.03	0.75	38.04
Bilecik	8.78	7.98	7.90	8.69	8.23	7.74	7.42	6.53	63.28
Bingöl	3.24	3.41	10.23	4.72	8.66	15.21	4.08	6.51	56.05
Bitlis	4.08	2.15	2.86	3.45	2.05	1.99	1.86	2.64	21.09
Bolu	8.89	7.89	7.94	10.62	10.48	11.71	10.91	7.49	75.94
Burdur	6.14	7.55	8.27	7.94	8.71	9.47	6.01	5.34	59.43
Bursa	9.26	9.27	7.93	8.48	10.02	10.80	8.63	6.41	70.80
Çanakkale	8.35	6.81	8.03	11.27	10.42	9.45	7.38	8.42	70.15
Çankırı	9.56	10.00	8.43	10.77	8.93	7.86	6.04	6.22	67.81
Çorum	6.47	6.22	5.94	7.51	8.83	7.34	5.73	5.31	53.35
Denizli	8.56	9.58	8.58	9.93	10.39	11.50	7.19	6.89	72.63
Diyarbakır	2.26	3.09	3.56	5.34	3.97	3.43	4.26	3.59	29.50
Düzce	6.88	7.32	6.98	7.92	9.83	10.67	7.79	8.52	65.89
Edirne	7.75	6.31	5.74	6.34	6.04	5.64	4.60	4.54	46.96
Elazığ	7.74	8.05	3.73	6.24	7.47	11.79	7.79	10.80	63.61
Erzincan	7.59	10.62	15.05	7.01	9.61	6.87	6.23	7.01	69.98
Erzurum	4.60	4.18	2.99	4.57	5.32	4.30	6.88	3.59	36.42
Eskişehir	10.92	12.24	9.01	9.90	11.11	12.94	7.75	6.81	80.68
Gaziantep	4.53	6.78	6.62	6.51	5.17	5.48	7.44	6.42	48.96
Giresun	4.68	6.17	6.00	5.63	7.35	7.99	8.54	7.64	54.00
Gümüşhane	7.13	5.59	6.16	3.62	5.35	6.79	6.00	3.44	44.09
Hakkari	1.63	0.96	1.99	0.86	1.31	1.21	5.73	6.33	20.01
Hatay	6.31	6.91	6.33	7.32	7.84	7.48	6.70	5.40	54.29
İğdır	1.99	5.47	6.55	3.83	5.32	8.05	5.08	3.31	39.62
İsparta	4.75	6.50	5.34	6.89	11.66	7.20	5.23	4.61	52.17
İstanbul	6.96	7.75	6.91	7.62	7.58	7.67	6.59	4.99	56.07
İzmir	7.08	7.24	8.17	8.21	8.44	8.51	5.95	5.02	58.61
Kahramanmaraş	5.24	5.44	4.37	4.78	6.04	5.60	6.09	5.71	43.26
Karabük	8.83	12.92	11.94	9.38	8.23	10.48	6.03	9.19	77.00
Karaman	6.18	10.50	9.84	9.00	9.88	15.53	9.62	5.51	76.08
Kars	3.45	4.25	4.15	4.68	5.02	5.75	3.55	1.56	32.40
Kastamonu	6.34	7.54	6.63	8.04	8.15	9.33	8.12	4.18	58.33
Kayseri	7.21	7.93	8.55	8.54	9.81	12.34	10.90	8.08	73.37
Kırkkale	2.26	2.34	3.15	3.21	2.08	2.14	2.77	3.59	21.54
Kırklareli	7.26	6.26	7.73	7.35	8.12	10.35	5.22	7.16	59.45
Kırşehir	10.86	11.10	14.28	15.97	15.23	12.57	14.78	10.79	105.56
Kilis	22.20	21.37	22.46	19.78	20.87	14.42	15.89	12.83	149.83
Kocaeli	9.18	9.12	8.94	8.50	9.19	12.19	9.83	6.46	73.42
Konya	9.40	11.75	11.40	11.76	10.88	12.03	11.60	9.68	88.48
Kütahya	8.23	7.60	7.10	7.22	8.60	9.54	6.44	4.53	59.26
Malatya	6.43	9.42	7.54	10.50	8.60	6.81	7.93	8.09	65.32
Manisa	6.59	7.12	7.35	7.43	8.15	10.10	7.17	5.97	59.88
Mardin	4.12	4.92	4.45	6.93	5.29	7.03	5.29	4.33	42.35
Mersin	6.30	9.13	8.37	7.32	9.69	9.09	10.17	10.35	70.42
Muğla	9.53	8.72	6.23	7.28	8.86	8.13	6.79	4.36	59.90
Muş	0.56	1.37	1.16	2.00	2.09	5.73	2.65	2.33	17.89
Nevşehir	10.60	9.82	10.68	10.33	9.09	9.55	8.99	5.30	74.36
Niğde	5.65	6.40	7.38	7.51	12.06	13.14	12.51	11.16	75.80

EK 23: ek 22'in devamı

YAPI KULLANMA İZİNİ (kişi başı metrekare)									KÜMÜLATİF
İLLER	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Ordu	6.12	5.60	5.96	4.99	4.98	6.98	7.90	6.31	48.84
Osmaniye	4.99	8.02	6.72	4.84	4.99	5.79	5.71	6.06	47.13
Rize	3.40	4.70	4.50	3.99	5.83	7.93	5.77	6.36	42.49
Sakarya	8.01	10.50	8.11	9.54	10.65	13.22	7.77	6.51	74.31
Samsun	9.10	10.22	8.36	8.52	9.22	11.37	8.93	6.04	71.76
Siirt	20.28	21.74	28.02	21.27	21.01	24.61	18.53	17.32	172.77
Sinop	4.02	8.55	8.14	6.21	7.62	5.44	7.54	7.54	55.06
Sivas	2.52	2.23	2.74	2.76	2.75	3.22	2.53	2.28	21.03
Şanlıurfa	0.18	0.09	0.20	0.27	0.11	0.09	0.22	0.15	1.31
Şırnak	4.53	5.81	11.19	10.54	14.72	13.42	9.60	7.05	76.86
Tekirdağ	9.41	10.64	9.96	12.07	14.16	13.21	11.23	8.60	89.28
Tokat	4.64	4.66	4.82	5.02	5.99	6.85	7.46	5.29	44.73
Trabzon	9.70	10.85	8.78	8.35	8.78	9.90	9.79	6.82	72.97
Tunceli	16.10	14.44	5.99	7.01	8.28	7.03	6.91	6.34	72.10
Uşak	5.59	7.58	9.39	8.83	12.81	11.81	8.24	7.50	71.76
Van	9.26	4.62	1.13	1.74	1.62	2.20	2.08	1.87	24.53
Yalova	12.37	11.93	13.75	15.57	15.77	15.98	12.73	10.66	108.75
Yozgat	3.80	5.56	6.01	6.32	10.28	8.63	8.00	4.99	53.59
Zonguldak	3.66	4.21	4.35	3.87	4.25	4.00	5.49	3.68	33.50